

LAHTI

TILINPÄÄTÖS 2018

LAHTI

Tilinpäätös 2018

Kaupunginhallitus 18.3.2019

Sisällysluettelo

TOIMINTAKERTOMUS.....	5
Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa.....	6
Kaupunginjohtajan katsaus.....	6
Hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset.....	7
Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys.....	11
Olennaiset muutokset kaupungin toiminnassa ja taloudessa.....	13
Henkilöstö.....	14
Ympäristökijät.....	16
Hyvinvoinnin edistäminen.....	20
Muut ei taloudelliset asiat.....	24
Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä.....	24
Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittymiseen vaikuttavista seikoista.....	25
Selonteko sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä.....	28
Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus.....	30
Tilikauden tuloksen muodostuminen.....	30
Toiminnan rahoitus.....	31
Rahoitusasema ja sen muutokset.....	32
Kokonaistulot ja -menot.....	33
Konsernin toiminta ja talous.....	34
Konsernitilinpäätökseen sisältyvät yhteisöt.....	34
Konsernin toiminnan ohjaus.....	35
Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat.....	35
Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä.....	35
Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä.....	35
Konsernin tytäryhteisöjen tavoitteiden toteutuminen.....	36
Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut.....	37
Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet.....	43
Asiaa koskeva sääntely.....	43
Tilikauden tuloksen käsittely.....	43
Talouden tasapainottamistoimenpiteet.....	43
TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN.....	45
Strategisten mittareiden toteutuminen.....	46
Strategian kärkihankkeiden toteutuma 2018.....	50
Toiminnan ja talouden tasapaino 2018–2022 –ohjelman hankkeet.....	60
Yhdistymisavustuksen käyttö vuonna 2018.....	65
Käyttötaloulosan toteutuminen.....	67
Sitovat määrärahat.....	67
Konsernihallinto.....	68
Sivistyksen palvelualue.....	71
Kaupunkiympäristön palvelualue.....	74
Tuloslaskelmaosan toteutuminen.....	76
Investointien toteutuminen.....	78
Rahoitusosan toteutuminen.....	84
Sitovuustasojen ylitykset.....	85
Yhteenvedo määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta.....	87
TILINPÄÄTÖSLASKELMAT.....	89
Lahden kaupungin laskelmat.....	90
Tuloslaskelma.....	90
Rahoituslaskelma.....	91
Tase.....	92
Lahden kaupunki tunnusluvut.....	94
Lahti-konserni laskelmat.....	95
Tuloslaskelma.....	95
Rahoituslaskelma.....	96
Tase.....	97
Lahti-konserni tunnusluvut.....	99
LIITETIEDOT.....	101
Tilinpäätöksen liitetiedot.....	102
Konsernitilinpäätöksen liitetiedot.....	122

Tunnuslukujen laskentakaavat	136
Taseyksiköiden tilinpäätökset	139
Taseyksiköiden sitovuustasojen ylitykset.....	153
KÄYTETYT KIRJANPITOKIRJAT JA TOSITELAJIT	154
TILINPÄÄTÖKSEN ALLEKIRJOITUKSET.....	156

TOIMINTAKERTOMUS

Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa

- Kaupunginjohtajan katsaus
- Hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset
- Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys
- Olennaiset muutokset kaupungin toiminnassa ja taloudessa
- Henkilöstö
- Ympäristöasiat
- Hyvinvoinnin edistäminen
- Muut ei taloudelliset asiat
- Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä
- Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittymiseen vaikuttavista seikoista

Selonteko kaupungin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä

Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

- Tilikauden tuloksen muodostuminen
- Toiminnan rahoitus

Rahoitusasema ja sen muutokset

Kokonaistulot ja -menot

Konsernin toiminta ja talous

- Konsernitilinpäätökseen sisältyvät yhteisöt
- Konsernin toiminnan ohjaus
- Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat
- Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä
- Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä
- Konsernin tytäryhteisöjen tavoitteiden toteuttaminen
- Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut

Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet

- Asiaa koskeva säätely
- Tilikauden tuloksen käsittely
- Talouden tasapainottamistoimenpiteet

Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa

Kaupunginjohtajan katsaus

Lahti ylitti juuri 120 000 asukkaan rajan ja hakee vahvaa kasvua uutena yliopistokaupunkina. Lahden eteläinen kehätie valmistuu vuonna 2020, millä on merkittävä vaikutus kaupunkiseudun liikennejärjestelmään ja maankäyttöön. Kehätie mahdollistaa myös radanvarren voimakkaan kehittämisen.

Myönteinen taloudellinen tilanne näkyi Lahdessa edellisvuoden tapaan yritysten hyvinä uutisina. Investoinneista suurimpia ovat Hennalan vedenpulloittamo, 20 milj. euroa ja Fazer Leipomoiden investointi kaurapohjaiseen ksylitol-tuotantoon, 40 milj. euroa. Yritysinvestoinnit tuovat kaupunkiin uusia työpaikkoja ja lisäävät elinvoimaa.

Positiivinen taloussuhdanne on vähentänyt työttömyyttä, mutta kuitenkin maan keskiarvoa hitaammin ja nuorisotyöttömyys on pysynyt huolestuttavalla tasolla. Lahdessa tarvitaan uusia innovaatioita ja yrityksiä, sillä ilman muutosta ei tule todellista kasvua.

Kaupunginjohtaja Jyrki Myllyvirta jäi eläkkeelle toukokuun alussa työskenneltyään kymmenen vuotta Lahden kaupungin johdossa. Hänen kaudellaan käynnistettiin useita tulevaisuuteen suuntaavia hankkeita, jotka konkretisoituvat vuoden lopussa.

Lahdesta tuli virallisesti yliopistokaupunki, kun eduskunta vahvisti joulukuussa LUT-yliopiston uudeksi nimeksi Lappeenrannan–Lahden teknillinen yliopisto. Niemen kampukselle laajentuneen koulutus- ja tutkimustoiminnan ytimessä ovat puhdas energia ja vesi, kiertotalous sekä kestävä liiketoiminta. Helsingin yliopiston ympäristöosaajien koulutus on myös keskitetty Lahteen. LUT-konsernissa tiivistyi myös ammattikorkeakouluysteistyö Lahden ja Saimaan ammattikorkeakoulujen yhtiöjärjestelyssä.

Eurooppalainen ympäristökaupunki

Suomen johtavana ympäristökaupunkina Lahti suunnittelee ratkaisuja ja palveluja, jotka mahdollistavat hiilineutraalin elämäntavan. CitiCAP -hankkeessa testataan asukkaiden henkilökohtaista liikkumisen päästökauppaa ensimmäisenä kaupunkina maailmassa. Lahdessa on meneillään mittava energiakäännös, jolla leikataan merkittävä osa alueen kasvihuonekaasupäästöistä sekä luodaan uusia työpaikkoja biotalouteen. Lahti Energia Oy luopuu kivihien käytöstä keväällä 2019, jolloin kaukolämpö tuotetaan kierrätyspolttoaineella ja vastuullisesti tuotetulla biopolttoaineella.

Lahti oli mukana Euroopan vihreä pääkaupunki (EGCA) 2020 -finaalissa Lissabonin ja Gentin kanssa. Tuomaristo nosti esille Lahden ympäristövahvuuksina erityisesti pitkäjänteisen toiminnan jätehuollon ja vesiensuojelun parissa sekä uudenlaiset kestävä maankäytön suunnittelun toimintamallit yleiskaavatyössä ja asukasosallistumisessa. EGCA2020 -kilpailun voitti Lissabon. Lahti hakee nyt vihreä pääkaupunki -nimitystä vuodelle 2021. Vahvuutena EGCA2021 -kilpailussa on kyky tuottaa sovellettavia ympäristöratkaisuja muille kaupungeille ja erilaisiin olosuhteisiin.

Mittavat investoinnit palvelutuotantoon

Valtakunnassa positiivisena jatkunut taloussuhdanne ei ole valitettavasti näkynyt kuntataloudessa, vaan kuntien tulorahoituksen (verot ja valtionosuudet) kasvu pysähtyi vuonna 2018. Lahden kaupungin talous toteutui kuitenkin lähes talousarvion mukaisesti, vaikka syksyllä ennakoitiin tuloksen painuvan miinukselle. Toimintatuottoihin kertyi syksyn aikana kertaluonteisia tuloja noin seitsemän milj. euroa arvioitua enemmän ja toimintamenoissa syntyi säästöjä, jotka kohdentuivat kaupunkitasoisiin määrärahavarauxiin. Lahden kaupungin maksuosuus Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymälle ylittyi alkuperäiseen talousarvioon verrattuna noin 15 milj. eurolla.

Vuosikatteeksi muodostui 45,7 milj. euroa ja tilikauden tulos oli 0,5 milj. euroa. Verorahoituskokonaisuuden ennustamisessa onnistuttiin hyvin.

Kaupungin investointitaso jatkuu korkealla tasolla, vuoden 2018 bruttoinvestointien toteutuma oli 117,7 milj. euroa. Koulujen ja päiväkotien uudisrakennuksia ja korjauskohteita on meneillään useita. Lahden kaupunginsairaalan monivuotinen investointi valmistui ja rakennus otettiin käyttöön uuteen pääterveysasemana.

Kaupungin omaan toimintaan otetut lainat olivat vuoden 2018 lopussa 286,3 milj. euroa eli 2 386 euroa asukasta kohden. Koko konsernin lainamäärä vuoden lopussa oli 1 161,4 milj. euroa.

Toiminnan ja talouden tasapaino 2018–2022 ohjelmaan kirjattujen kymmenen hankkeen toteutus käynnistyi alkuvuodesta 2018. Vuoden aikana osa hankkeista on jo toteutunut, yksi hanke on poistettu ohjelmasta selvitystyön perusteella ja osa etenee arvioitua hitaammin. Hankkeiden toimenpiteitä tarkastellaan ja uudistetaan ja koko ohjelman päivitys valmistellaan kaupunginhallituksen käsittelyyn maaliskuussa 2019. Kaupungin strategia päivitettiin keväällä 2018 vastaamaan organisaatiouudistuksessa 2017 käyttöön otettua yhden kaupungin mallia.

Suomirata avain kasvuun ja kehitykseen

Lahti pyrkii kaupunkipolitiikan keskiöön ja yhtenä hallitusohjelmataavoitteena on valtakunnalliset rataratkaisut. Suomirata mahdollistaa suoran yhteyden Lahdesta lentoasemalle ja edelleen Helsingin keskustaan ja samalla se nopeuttaa sekä pääradan että oikoradan liikennettä. Suomirata on avainraideliikenteen kehittämiseen koko maassa. Ratainvestointien aluetaloudelliset vaikutukset kohdistuvat pääkaupunkiseudun lisäksi useaan kasvavaan kaupunkiseutuun. Lahti on myös käynnistänyt yhteistyön Jyväskylän ja Kuopion kaupunkiseutujen MAL-sopimuksen laajentamisesta kymmeneen suurimpaan kaupunkiin.

Pekka Timonen
kaupunginjohtaja

Hallinto ja siinä tapahtuneet muutokset

Kaupunginvaltuusto

Valtuusto vastaa kaupungin toiminnasta ja taloudesta.

Valtuuston tulee:

1. päättää kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden keskeisistä tavoitteista sekä konserniohjauksen periaatteista,
2. päättää hallinnon järjestämisen perusteista,
3. päättää talouden, rahoituksen ja sijoitustoiminnan perusteista sekä hyväksyä talousarvio,
4. päättää kunnan ja kuntakonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista,
5. päättää kunnan palveluista ja muista suoritteista perittävien maksujen yleisistä perusteista,
6. päättää kunnan liikelaitokselle asetettavista toiminnallisista ja taloudellisista tavoitteista,
7. päättää takaussitoumuksen tai muun vakuuden antamisesta toisen velasta,
8. valita jäsenet kunnan toimielimiin, jollei jäljempänä toisin säädetä,
9. päättää luottamushenkilöiden taloudellisten etuuksien perusteista,
10. valita tilintarkastajat,
11. hyväksyä tilinpäätös ja päättää vastuuvapaudesta, sekä
12. päättää muista valtuuston päätettäviksi säädettyistä ja määrätyistä asioista.

Valtuusto voi johtosäännössä siirtää toimivaltaansa kaupungin muille toimielimille sekä luottamushenkilöille ja viranhaltijoille. Toimivaltaa ei kuitenkaan saa siirtää asioissa, joista valtuuston on kuntalaissa tai muussa laissa olevan nimenomaisen säännöksen mukaan päätettävä.

Kaupunginvaltuuston palkkajakauma 31.12.2018

SDP:n valtuustoryhmä	19
Kokoomuksen valtuustoryhmä	13
Vihreiden valtuustoryhmä	7
Lahden Perussuomalaiset ry:n valtuustoryhmä	5
Vasemmistoliiton valtuustoryhmä	4
Keskustan valtuustoryhmä	4
Lahden Kristillisdemokraattien valtuustoryhmä (KD)	4
Pro Lahti	2
Sitoutumaton kokoomuslainen yhden hengen valtuustoryhmä KRR	1
Yhteensä	59

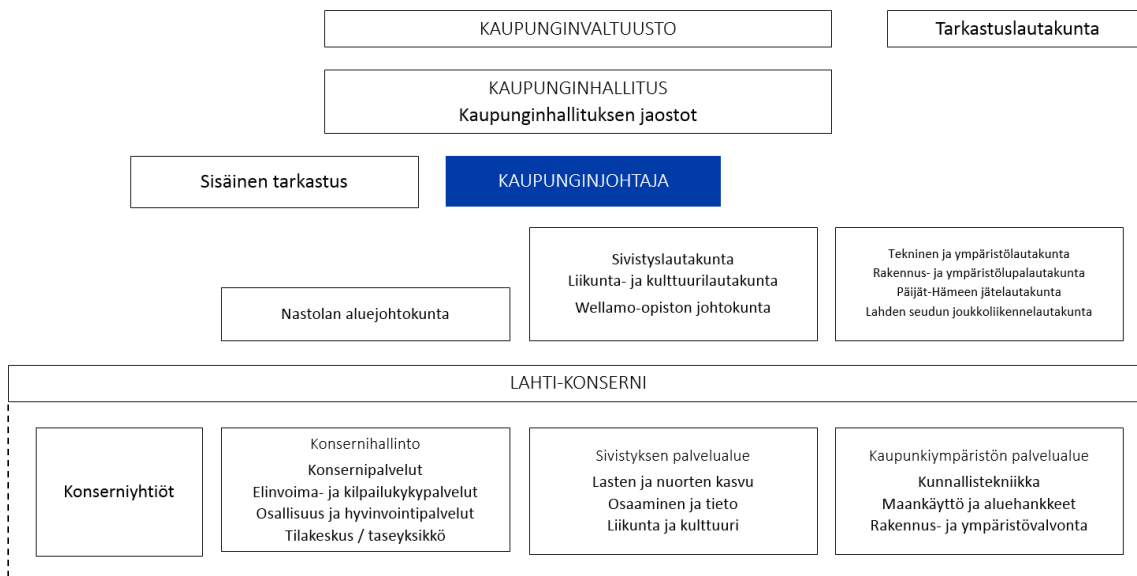
Kaupunginvaltuuston puheenjohtajat

Puheenjohtaja Milla Bruneau, Kok.

I varapuheenjohtaja Mika Kari, SDP

II varapuheenjohtaja Antti Holopainen, Vas.

III varapuheenjohtaja Jarkko Nissinen, SDP

Kaupunginvaltuusto 31.12.2018

Aaltonen, Eveliina, Vihr.
 Aaltonen, Kalle, Pro Lahti
 Airamo, Pekka, KD (10.9.2018 lukien)
 Arvaja, Pertti, KD
 Basboga, Alettin, SDP
 Bruneau, Milla, Kok.
 Falk, Sonja, KD
 Hildén, Sirkku, SDP
 Holopainen, Antti, Vas.
 Hyytiä-Ilmonen, Henni, Kesk.
 Hälinen, Anssi, Kok. (ero 10.9.2018)
 Joensuu, Kristiina, Kok. 1.1.–15.4.2018, KRR ajalla 16.4.-31.12.2018)
 Jokinen, Tiina, Vihr.
 Kaartinen, Leena, KD
 Kaasinen, Hannu, Kok.
 Kaikkonen, Jouni, Vihr.
 Kari, Mika, SDP
 Karjalainen, Pasi, SDP
 Karjula, Markku, Kesk.
 Kautto, Vuokko, Vas.
 Komu, Pekka, SDP
 Korhonen, Seppo, Vas.
 Koskelo, Jenna, Kesk.
 Koskinen, Lasse, PS
 Laakso, Jetta, SDP
 Laihanen, Nina, PS
 Lampinen, Minna, SDP
 Lehto, Rami, PS
 Lempinen, Kari, SDP
 Lientola, Elisa, Vas.
 Loponen, Marjo, KD (ero 10.9.2018)

Markkanen, Marju, SDP
 McCarron, Francis, Kok.
 Mäkinen, Sanna, SDP
 Mäkynen, Maria, SDP
 Mäntylä, Aleks, Vihr.
 Nevala, Nelli, Vihr.
 Nieminen, Erkki, SDP
 Niinistö, Sari, Kok.
 Nikkanen, Arja, Kok.
 Nissinen, Jarkko, SDP
 Oksanen, Reijo, Kok.
 Palmi-Felin, Salla, Vihr.
 Putula, Toni, Kok.
 Puusaari, Riina, Vihr.
 Rahkonen, Hannu, Kok.
 Ratia, Jorma, Kok.
 Ripatti, Tapani, SDP
 Rostedt, Juha, Kok.
 Ruuska, Sinikka, SDP
 Salakka, Helena, Kok.
 Salminen, Minni, Pro Lahti
 Salonen, Jari, Kok. (10.9.2018 lukien)
 Savurinne, Reijo, SDP
 Skinnari, Ville, SDP
 Talja, Martti, Kesk.
 Tuomi, Maarit, PS
 Vaara, Ulla, SDP
 Vahter, Merja, Kok.
 Viinikka, Anneli, SDP
 Viitanen, Juha, PS

Kaupunginhallitus

Kaupunginhallituksen alaisuudessa toimivat elinvoima- ja työllisyysjaosto, konserni- ja tilajaosto sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto.

Kaupunginhallitus vastaa kaupungin hallinnosta ja talouden- hoidosta sekä valtuuston päätösten valmistelusta, täytäntö- töönpanosta ja laillisuuden valvonnasta. Kaupunginhallitus valvoo kunnan etua ja jollei johtosäännössä toisin määrätä, edustaa kuntaa ja käyttää sen puhevaltaa.

Kunnanhallitus tai johtosäännössä määrätty kunnan muu viranomainen antaa tarvittaessa ohjeita kaupunkia eri yhtei- söjen, laitosten ja säätiöiden hallintoelimissä edustaville henkilöille kaupungin kannan ottamisesta käsiteltäviin asioi- hin.

Hallintosäännön kaupunginhallitusta koskevien erillissääntö- jen mukaan kaupunginhallituksen tehtävänä on lisäksi:

1. huolehtia kaupungin yleisestä kehittämisestä sekä tehdä kaikilla kunnallisen toiminnan aloilla esityksiä, jotka se katsoo tarpeellisiksi ja kaupungin etujen mukaisiksi,
2. seurata ja tukea kaupungin strategian toteutumista,
3. valvoa, että kaupungin lautakunnat, johtokunnat, toimi- kunnat ja kaupungin palveluksessa olevat henkilöt suorit- tavat tehtävänsä voimassa olevia säännöksiä ja mää- räyksiä noudattaen sekä toimivat kaupungin etujen mu- kaisesti, sekä antaa tarvittaessa yleisohjeita kaupungin hallintoon kuuluvissa asioissa,
4. hoitaa kaupungin omaisuutta siltä osin kuin tehtävä ei lain tai voimassa olevien määräysten mukaan kuulu lau- takunnalle, johtokunnalle, toimikunnalle tai viranhaltijalle, sekä antaa tarpeelliset ohjeet näille käytettäväksi usko- tun omaisuuden hoitamisesta.

Kaupunginhallituksen paikkajakauma 31.12.2018

SDP	4
Kokoomus	3
Vihreät	1
Perussuomalaiset	1
Keskusta	1
Kristillisdemokraatit	1
Yhteensä	11

Puheenjohtaja Pekka Komu, SDP.

I varapuheenjohtaja Juha Rostedt, Kok.

II varapuheenjohtaja Aleksis Mäntylä, Vihr.

Alettin Basboga, SDP.

Sonja Falk, KD

Sirkku Hildén, SDP

Jenna Koskelo, Kesk.

Jetta Laakso, SDP

Rami Lehto, PS

Hannu Rahkonen, Kok.

Merja Vahter, Kok.

Esittelijä:

Kaupunginjohtaja Jyrki Myllyvirta

Kaupunginjohtaja Pekka Timonen (15.8.2018 lukien)

Elinvoima- ja työllisyysjaosto

Kaupunginhallituksen alaisuudessa toimii elinvoima- ja työllis- ysjaosto.

Jaosto vastaa

1. yleiskaavasta,
2. elinkeinopolitiikasta,
3. korkeakoulupolitiikka,
4. koko alueen elinvoimasta erityiskysymyksinä kaupungin osakeskukset, maaseutualue ja maaseudun elinkeinot,
5. määrää aluejohtokunnan esittelijän,
6. työllisyyspolitiikasta.

Elinvoima- ja työllisyysjaoston paikkajakauma 31.12.2018

Kokoomus	2
SDP	1
Perussuomalaiset	1
Kristillisdemokraatit	1
Yhteensä	5

Puheenjohtaja Juha Rostedt, Kok.

Varapuheenjohtaja Jetta Laakso, SDP

Sonja Falk, KD

Rami Lehto, PS

Merja Vahter, Kok.

Esittelijä: Kaupunkikehitysjohtaja Olli Alho

Konserni- ja tilajaosto

Kaupunginhallituksen alaisuudessa toimii konserni- ja tilaja- osto.

Jaosto vastaa

1. kaupungin konsernivalvontaan ja -ohjaukseen liittyvistä tehtävistä,
2. koko konsernin toimitiloihin ja kiinteistöihin liittyvästä tilapolitiikasta sekä siihen liittyvästä valvonnasta ja oh- jauksesta,
3. konsernin toimitiloihin kohdistuvien merkittävien hank- keiden periaatepäätöksistä,
4. kaupunginhallituksen alaisen taseyksikön (tilakes- kus)toiminnan ohjauksesta ja valvonnasta,
5. kaupunginvaltuuston kaupunginhallituksen alaiselle taseyksikölle asettamien palvelutavoitteiden sekä toimin- nallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisen val- vonnasta, sekä ohjaa ja valvoo taseyksikön toiminnan ja talouden suunnittelun, toteutuksen ja kehittämisen oh- jauksesta ja valvonnasta sekä toiminnan tuloksien seu- rannasta.

Konserni- ja tilajaoston paikkajakauma 31.12.2018

SDP	2
Vihreät	1
Kokoomus	1
Keskusta	1
Yhteensä	5

Puheenjohtaja Aleksi Mäntylä, Vihr.
Varapuheenjohtaja Alettin Basboga, SDP

Sirkku Hildén, SDP
Jenna Koskelo, Kesk.
Hannu Rahkonen, Kok.

Esittelijät:
Konsernipalvelujohtaja Mika Mäkinen
Toimitilajohtaja Mauri Koistinen

Osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto

Kaupunginhallituksen alaisuudessa toimii osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto.

Jaosto vastaa

1. vastaa kaupungin hyvinvoinnin tilan selvittämisestä ja seurannasta,
2. vastaa hyvinvointikertomuksen valmistelusta
3. vastaa kuntalaisten osallisuuden kehittämisestä ja seurannasta,
4. edistää kaupungin vuorovaikutteista ja asiakaslähtöistä toimintaa sekä yhteisöllisyyttä,
5. päättää määrärahojensa puitteissa järjestöjen ja yhdistysten toiminta-avustuksista hyvinvoinnin-, terveyden edistämisen ja osallisuuden lisäämisen käyttötarkoituksiin,

6. osallistuu talousarvion ja-suunnitelman laatimiseen ja toimenpiteiden toteuttamisen arviointiin toiminta-alueensa osalta,
7. toimii ehkäisevän työn lain edellyttämänä toimielimenä,
8. vastaa vanhusneuvoston, vammaisneuvoston ja veteraaniasian neuvottelukunnan työskentelystä,
9. päättää aluejohtokunnan esittelijän määräämisestä.

Osallisuuden ja hyvinvoinnin jaoston paikkajakauma 31.12.2018

SDP	3
Kokoomus	2
Vihreät	1
Yhteensä	6

Puheenjohtaja Pekka Komu, SDP
Varapuheenjohtaja Juha Rostedt, Kok.

Francis McCarron, Kok.
Marju Markkanen, SDP.
Aleksis Mäntylä, Vihr.
Anneli Viinikka, SDP

Esittelijä: Hyvinvointijohtaja Mikko Komulainen

Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys

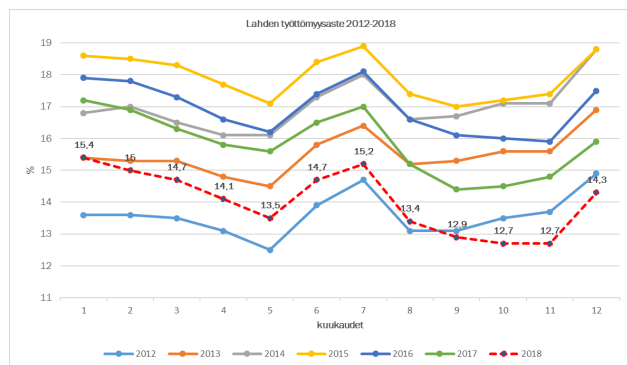
Valtionvarainministeriön mukaan Suomen talouden tuotanto lisääntyi vuonna 2018 laaja-alaisesti, mutta edellisvuotta hitaammin. Maailmankauppa hidastuu kaupan esteiden lisääntyessä, mikä hidastaa viennin kasvua ja näkyy myös investoinneissa. Investointien kasvun ennustetaan hidastuvan selvästi vuonna 2019, mikä johtuu erityisesti rakentamisen kääntymisestä laskuun.

Suomen BKT kasvoi VM:n ennusteen mukaan 2,5 prosenttia vuonna 2018, joten edellisestä vuodesta 2017 näyttää muodostuvan tämän suhdannenousun nopein kasvuvaihe. Teollisuusyritysten tuotanto-odotukset ovat aiempaa maltillisempia ja kasvun esteet ovat yleistyneet, työvoiman saatavuusongelmat lisääntyivät rakennustoiminnassa sekä palvelualoilla ja myönnettyjen rakennuslupien määrä on kääntynyt laskuun. Vuonna 2019 Suomen BKT:n kasvun ennustetaan hidastuvan 1,5 prosenttiin.

Työllisyyden kasvu oli vuonna 2018 erittäin nopeaa ja selvästi positiivisempaa, mitä taloudellisen aktiviteetin perusteella olisi voinut olettaa. Koko maassa työllisten määrä nousi työvoimatutkimuksen mukaan 2,7 prosenttia ja työllisyysaste (15–64-v.) parani yli prosenttiyksikön kivuten 71,7 prosenttiin. Työllisyysasteen trendi oli joulukuussa

Työ ja elinvoima

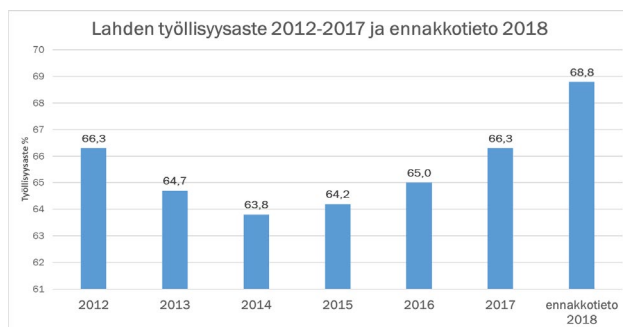
Lahden työttömyystilanne on ollut vaikea 1990-luvun alusta alkaen. Työttömien osuus työvoimasta on työvoimahallinnon tilastoinnin mukaan pysynyt koko ajan muuta maata suurempana laskien parhaimmillaan lähelle kymmentä prosenttia. Vuonna 2008 alkaneesta taloustaantumasta työttömyysaste lähti jälleen nousuun ja oli pahimmillaan vuoden 2015 lopulla lähes 19 prosenttia. Kuntaliitoksen vaikutuksesta Lahden työttömyysaste on noin 0,7 prosenttiyksikköä vanhaa Lahden kaupunkia matalampi.

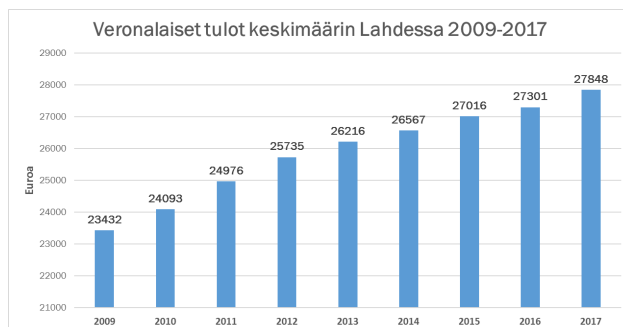
Vuosien 2016–2018 aikana työttömyysaste on ollut Lahdessa selvässä laskussa, mikä näkyy varsinkin pitkäaikaistyöttömyyden vähenemisenä. Työttömyysaste laski Lahdessa syksyllä 2018 jo alle vuoden 2012 tason. Työttömien kokonaismäärä on laskenut vuoden aikana 891 henkilöllä sekä kahdessa vuodessa 1 828 henkilöllä. Nuorisotyöttömien määrä on laskenut 60 henkilöllä ja pitkäaikaistyöttömien määrä 784 henkilöllä vuoden aikana.

Työttömyysaste oli vuoden 2018 lopussa ennakkotietojen mukaan 14,3 prosenttia, 1,6 prosenttiyksikköä alempi kuin vuotta aiemmin ja 3,2 prosenttiyksikköä alempi kuin vuoden 2016 lopussa. Koheneva taloustilanne sekä työttömien ikääntyminen ja eläköityminen vähentävät työttömyysastetta vastaisuudessakin.

Ennakkotietojen mukaan vuoden 2018 lopussa Lahden työllisyysaste oli 68,8 prosenttia, 2,5 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuosi sitten. Vuoteen 2014 verrattuna työllisyysaste oli vuoden 2017 lopussa 5 prosenttiyksikköä korkeampi.

Keskimääräinen verotettava tulo oli Lahdessa vuonna 2017 27 848 euroa, 547 euroa korkeampi kuin vuonna 2016. Vuodesta 2009 keskimääräinen tulo on kasvanut Lahdessa yli 4 400 euroa vuoden 2017 loppuun mennessä, vuosittain keskimäärin 552 euroa (+2,2 prosenttia).

Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan Lahden väestömäärä oli 2018 joulukuun lopussa 120 002. Väkiluku kasvoi viime vuonna 429 henkilöllä eli 0,36 prosenttia. Väestönlisäys oli 308 henkilöä enemmän kuin edellisvuonna.

Lahden väestökehitykselle on tyypillistä, että työikäisten osuus koko väestöstä pienenee ja vanhusväestön osuus kasvaa. Viimeisen viiden vuoden aikana alle 65-vuotiaiden määrä laski 2 915 henkilöllä samalla kun yli 65-vuotiaiden määrä kasvoi 4 390 henkilöllä.

Väestöstä vuonna 2017 alle 15-vuotiaiden lasten osuus oli 14,7 prosenttia (17 633), 15–24-vuotiaiden nuorten 11,8 prosenttia (14 127), 25–44-vuotiaiden 24,7 prosenttia (29 535), 45–64-vuotiaiden 25,3 prosenttia (30 215) ja yli 65-vuotiaiden 23,5 prosenttia (28 063). (tot. 119 573).

Elinkeinot

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 Lahdessa oli työpaikkoja 50 483 eli 722 kappaletta enemmän (+1,4 prosenttia) kuin vuotta aikaisemmin. Työllisiä oli 46 717 henkilöä. Työpaikoista 19,9 prosenttia oli terveys- ja sosiaalipalveluissa, 16,1 prosenttia teollisuudessa ja 12,7 prosenttia kaupan alalla. Merkittävin muutos Lahden työpaikkarakenteessa tapahtui vuonna 2011, jolloin suurin osa työpaikoista ei ollut enää teollisuudessa, vaan terveys- ja sosiaalipalveluissa. Vuosina 2012–2016 työpaikkojen määrä laski yhteensä noin 2 270 työpaikalla. Kaupan alalla vähennys oli 1,2 prosenttiyksikköä ja teollisuudessa 1,0 prosenttiyksikköä, kun taas terveys- ja sosiaalipalveluissa työpaikat lisääntyivät 2,6 prosenttiyksikköä. Vuoden 2016 aikana eniten työpaikkoja katosi kaupan alalta ja julkisesta hallinnosta. Työpaikkojen määrä puolestaan kasvoi terveys- ja sosiaalipalveluissa sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminnassa.

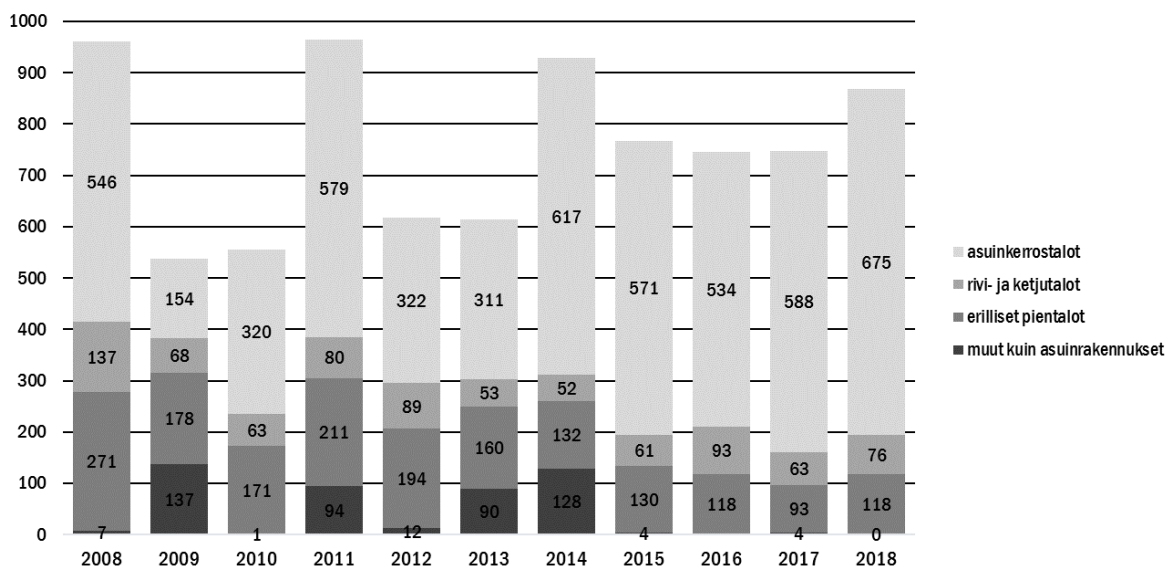
Lahden työpaikkaomavaraisuus oli 108,1. Lahdessa oli siis enemmän työpaikkoja kuin kaupungissa asuvia työllisiä työntekijöitä. Vuoden 2017 ennakkotietojen mukaan työllisiä oli 47 187 eli 470 enemmän kuin vuotta aikaisemmin.

Asuntotuotanto

Vuonna 2018 Lahteen valmistui 336 rakennusta ja 869 asuntoa. Asuntotuotanto kasvoi 16 prosenttia vaikka rakennustuotanto laski kaksi prosenttia. Valmistuneista asunnoista oli kerrostaloasuntoja 675, pientaloasuntoja 118 ja rivitaloasuntoja 76. Vuoteen 2017 verrattuna kasvoi pientalojen tuotanto 26 prosenttia, rivitaloasuntojen tuotanto 17 prosenttia ja kerrostaloasuntojen tuotanto 14 prosenttia. Vuoden 2018 lopussa Lahden koko asuntokanta oli 70 949.

Pientaloasuntojen osuus koko asuntotuotannosta oli vielä vuonna 2013 yli 20 prosenttia, mutta viiden viime vuoden aikana se jäänyt alle sen.

Asuntotuotanto vuosina 2008–2018

Lähde: Lahden kaupunki

Olellaiset muutokset kaupungin toiminnassa ja taloudessa

Lahden kaupungin taloustilanne heikkeni tilinpäätösvouden aikana, vaikka Suomen talous kasvoi edelleen. Vuonna 2017 yli kolmeen prosenttiin yltänyt talouskasvu jatkui noin kahden prosentin kasvuvauhdilla.

Hyvästä taloustilanteesta huolimatta kuntien verotulojen kasvu pysähtyi ja painui 0,5 prosenttia negatiiviseksi. Osittain syynä olivat poikkeuksellisen suuret ennakkoverojen palautukset ja lisäksi kasvun pysähtymiseen vaikutti yhteisöveron suuri kertaluontoinen tilitys vuonna 2017. Lahden verotulot ylittyivät reilulla 1,4 milj. eurolla ja valtionosuudet noin 2,2 milj. eurolla alkuperäiseen talousarvioon verrattuna.

Kaupungin tulos heikkeni selkeästi hyvästä talousvuodesta 2017, jolloin saavutettiin yli 60 milj. euron vuosikate. Vuosikate oli nyt noin 45,7 milj. euroa ja tilikauden tulos noin 0,5 milj. euroa. Bruttoinvestoinnit nousivat edellisvuoden 68 milj. eurosta ennätyskorkealle 117,7 milj. euron tasolle. Kaupungin oma lainakanta oli vuoden 2018 lopussa 286,3 milj. euroa ja koko konsernin lainakanta oli 1 161,4 milj. euroa. Suurin tulosta rasittanut menoerä oli hyvinvointiyhtymän määrärahan ylittyminen. Kaupungin oma käyttötalous toteutui vähäisten muutosten jälkeen lähes talousarvion mukaisena.

Kaupunginvaltuusto muutti vuoden aikana talousarviota kolme kertaa. Toimintatuottoja lisättiin yhteensä noin 2,8 milj. euroa ja toimintakuluja noin 15,1 milj. euroa. Suurin yksittäinen muutos oli syksyllä tehty hyvinvointiyhtymän laskutuksen arvioitu 11,3 milj. euron ylitys, joka ei kuitenkaan riittänyt vaan ylitys oli kokonaisuudessaan 14,9 milj. euroa. Verotuloarviota korotettiin yhteensä 1,7 milj. ja valtionosuusarviota 2,2 milj. euroa. Vuosikate heikkeni näiden muutosten jälkeen 8,4 milj. 37,1 milj. euroon. Lisäksi poistojen määrää korotettiin 2,5 milj. euroa, jonka jälkeen tilikauden tulos heikkeni + 1,7 milj. eurosta -9,2 milj. euroon. Investointimäärärahää tarvittiin vuoden aikana lisää yhteensä 17,5 milj. euroa. Pitkäaikaisten lainojen tarvetta korotettiin yhteensä 17,5 milj. 112,5 milj. euroon.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän talouden ennustamisen ja seurannan haasteet ovat tuoneet kaupungin talouteen suurta epävarmuutta. Lahden kaupungin ja hyvinvointiyhtymän välinen palvelusopimus vuodelle 2019 hyväksyttiin marraskuussa 2018. Valtakunnallisen sote -uudistuksen siirtyminen seuraavalle hallituskaudelle vaikeuttaa edelleen sosiaali- ja terveyspalvelujen rahoittamista Päijät-Hämeessä.

Lahden kaupungin merkittävät infra- ja talonrakennushankkeet ylläpitävät korkeaa investointitasoa. Suomen suurin käynnissä oleva tiehanke on Lahden eteläinen kehätie. Tiehankeeseen silta- ja tunnelityöt vaikuttavat laajasti eteläisissä kaupunginosissa. Kaupungin keskustassa on rakennettu Ranta-Kartanon alueen kunnallistekniikan infra ja katuja. Rakennustyöt ovat aiheuttaneet lukuisia liikennejärjestelyjen muutoksia. Merkittävin talonrakennushanke oli kaupungin sairaalan perusparannus, joka valmistui 2018. Koulujen ja päiväkotien perusparannus- ja korvausinvestoinneista suurimpia olivat Launeen monitoimitalo ja Länsiharjun koulun perusparannus. Kivimaan uimahalli avattiin saneerauksen jälkeen kuntalaisten käyttöön.

Toiminnan ja talouden tasapaino 2018–2022 ohjelmaan kirjattujen kymmenen hankkeen toteutus käynnistyi alkuvuodesta 2018. Vuoden aikana osa hankkeista on jo toteutunut, yksi hanke on poistettu ohjelmasta selvitystyön perusteella ja osa etenee arvioitua hitaammin. Hankkeiden toimenpiteitä tarkastellaan ja uudistetaan ja koko ohjelman päivitys valmistellaan kaupunginhallituksen käsittelyyn maaliskuussa 2019. Hankkeiden raportointi on esitetty kohdassa Tavoitteiden toteutuminen.

Kaupungin strategia päivitettiin keväällä 2018 vastaamaan organisaatiouudistuksessa 2017 käyttöön otettua yhden kaupungin mallia. Strategian mittareiden toteutuminen on selvitetty kohdassa Tavoitteiden toteutuminen.

Yhdistymisavustusta käytettiin viimeisenä avustusvuonna yhdistymissopimuksen linjausten mukaisesti mm. palkkojen ja ICT-järjestelmien yhdenmukaistamiseen sekä kohteisiin, joilla saavutetaan pitkäkestoisia hyötyjä ja kaupungin kehitystä edistäviä toimintatapoja. Avustuksen käyttö on selvitetty tarkemmin kohdassa Tavoitteiden toteutuminen.

Provincian tietotekniikkatoimintojen ulkoistaminen on valmisteltu vuonna 2018. Kaupungin perus ICT-palvelut siirtyivät 1.2.2019 alkaen Fujitsulle.

Johdannaissopimusten tilinpäätöskäsittelyssä ei ole tapahtunut muutosta vuoteen 2017 verrattuna. Voimassaolevat johdannaissopimukset ovat yhtä sopimusta lukuun ottamatta määritelty tilinpäätöksessä 2018 suojaaviksi ja esitetty liitetiedoissa. Käytäntö perustuu kirjanpitolautakunnan kuntajäoston lausuntoon 116/21.3.2017: ”Suojaavan koronvaihtosopimuksen käypää arvoa ja arvon muutosta ei merkitä taseeseen vaan ne esitetään liitetietoina.” Tilinpäätöksen laadinnan aikana on Suomen Tilintarkastajat ry julkaisut ohjeen Johdannaissopimusten käsittely kuntien ja kuntayhtymien liitetiedoissa (10.1.2019). Lahden kaupungin johdannaissopimusten tilinpäätöskäsittelyn ei ole todettu olevan ristiriidassa uuden ohjeistuksen kanssa.

Henkilöstö

Lahden kaupungin vakinainen ja määräaikainen henkilöstömäärä 31.12.2018 oli yhteensä 3 439 (ei sis. työllistettyjä). Henkilöstömäärä oli lisääntynyt 92:lla. Määräaikaisia työntekijöitä oli 105 enemmän kuin vuotta aiemmin. Vakinaisten työntekijöiden osuus oli vähentynyt 13:lla. Henkilötyövuosien määrä väheni 114:llä.

Konsernihallinnon henkilöstömäärä lisääntyi kolmella. Sivistyksen palvelualueella henkilöstömäärä kasvoi 90:llä, vakinaisissa oli vähennystä kolme työntekijää ja määräaikaisissa lisäystä 93. Kaupunkiympäristön henkilöstömäärä väheni yhdellä.

Henkilöstön määrän muutokset	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Muutos 2017 - 2018
Konsernihallinto	96	87	87	94	234	237	3
vakinaiset	78	73	73	86	220	215	-5
määräaikaiset	18	14	14	8	14	22	8
Sosiaali- ja terveystoimiala	2 735	2 500	2 583	2 485			
vakinaiset	2 062	1 919	1 910	1 954			
määräaikaiset	673	581	673	531			
Sivistyksen palvelualue	2 782	2 628	2 698	3 020	2 934	3 024	90
vakinaiset	2 085	2 048	2 083	2 397	2 338	2 335	-3
määräaikaiset	697	580	615	623	596	689	93
Kaupunkiympäristön palvelualue	223	217	203	217	179	178	-1
vakinaiset	203	203	190	210	175	170	-5
määräaikaiset	20	14	13	7	4	8	4
Taseyksiköt	500	572	548	558			
vakinaiset	431	499	488	484			
määräaikaiset	69	73	60	74			
Kalkki yhteensä	6 336	6 004	6 119	6 374	3 347	3 439	92
Vakinaiset yhteensä	4 859	4 742	4 744	5 131	2 733	2 720	-13
vakinaisten osuus (%)	76,7	79,0	77,5	80,5	81,7	79,1	1,16
Määräaikaiset yhteensä	1 477	1 262	1 375	1 243	614	719	105
määräaikaisten osuus (%)	23,3	21,0	22,5	19,5	18,3	20,9	-1,16
Työllistetyt	226	70	168	153	172	134	-38
Henkilöstöresurssit henkilötyövuosina	5210	5052	4997	5345	2945	2831	-114

Kaupungin lakisääteisen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelman mittarit on sidottu pääasiassa työhyvinvointikyselyn tuloksiin. Kaupungilla on myös henkilöstöohjelma, nk. henkilöstötalo, jonka tavoitteiden toteutumista seurataan myös työhyvinvointikyselyn tuloksilla.

Työhyvinvointikysely toteutetaan joka toinen vuosi, viimeksi keväällä 2018. Kyselyn perusteella työhyvinvoinnin kokemus oli heikentynyt vuodesta 2016. Vastaajien mielestä merkittävästi olivat huonontuneet oman yksikön toimintatavat ja työnantajakuva. Sen sijaan työssä jaksaminen oli pysynyt hyvällä tasolla.

Yhteistyössä Työterveys Wellamon kanssa palveluja on kehitetty ja ne kohdennetaan entistä paremmin. Työterveyshuollon vaikuttavuutta on parannettu ja palveluja kohdennettu erilaisten kartoitusten ja seulonnan avulla. Kaupungilla on ollut käytössä korvaavan työn malli vuodesta 2017, mutta sen soveltaminen käytännössä on vielä vähäistä. Tämän vuoksi ollaan siirtymässä mukautetun työn malliin, jossa jäljellä olevaa työkykyä hyödynnetään henkilön omissa tehtävissä esimiehen ohjauksessa.

Kaupungin yhtenä strategisena tavoitteena on johtamis- ja toimintakulttuurin muutos. Toimintakulttuurin muutostyö aloitettiin Tamora Oy:n sparrauksessa. Esimiehet kokosivat kymmenessä työpajassa yhteisen Johtamisen käsikirjan. Sen pohjalta luotiin myös Johtamisen palvelutarjotin, uusi, osallis-

tava toimintatapa johtamispalveluihin. Johtamisen käsikirjan käyttöönottoa on tuettu palkitsemisella. Työyhteisöpalkinnot ja henkilöstön ideoiden palkitseminen ohjattiin toimintakulttuurimuutokseen. Henkilöstöpalvelut kokoa henkilöstökerotomus, joka liitetään tilinpäätökseen.

Keskeiset tunnusluvut

Henkilöstön tunnusluvut ovat pysyneet lähes samoina kahden viimeisen vuoden aikana, jolloin kaupungin toiminta on ollut rakenteellisesti samanlaista. Vakinaisten työntekijöiden prosentuaalinen osuus henkilöstöstä on hieman pienentynyt. Naisten osuus vakinaisista, henkilöstön keski-ikä sekä vakinaisen henkilöstön keskimääräinen palvelusaika ovat edellisen vuoden tasolla.

Lahden kaupungin työntekijät siirtyivät eläkkeelle hieman nuorempana kuin edellisenä vuonna. Vanhuuseläkkeiden osuus kaikista eläkkeistä on laskenut 61 prosenttiin, lasku on ollut merkittävä. Kevan tulkinnan mukaan pääasiallinen selitys muutokselle on eläkeuudistus. Koulutuspäivien määrä väheni 3,4 päivään. Sairauspoissaolot olivat 14,4 kalenteripäivä henkilöä kohden, joka on 0,5 kalenteripäivää enemmän kuin edellisenä vuonna. Palkkamenot vähenivät 1,13 prosenttia.

Tunnusluku	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vakinaisen ja määräaikaisen henkilöstön lukumäärä 31.12.	6 336	6 004	6 119	6 374	3 347	3 439
Työllistettyjä	226	70	168	153	172	134
Vakinaisia %	76,7	79,0	77,5	80,5	81,7	79,1
Naisten osuus vakin. henkilöstöstä	85,7	86,1	86,1	86,5	80	79,7
Keski-ikä (koko henkilöstö)	45,0	45,3	45,2	45,7	46,1	46,2
Keskimääräinen palvelusaika (vakin. henkilöstö)	14,9	13,8	13,88	13,28	8,42	8,42
Lähtövaihtuvuus %	3,4	3,1	2,9	3,2	2,8	2,7
Eläkeikä (vanhuuseläke)	63,5	63,7	63,57	63,79	63,92	63,72
Eläkeikä (kaikki eläkkeet)	62,4	63,0	62,77	63,27	63,3	63,21
Vanhuuseläkkeiden osuus eläkkeistä % (vanh. Ja työkyvytt. eläkkeet)	83,0	83,0	80,1	88,8	88,0	60,7
Koulutuspäivien lukumäärä/henkilö	3,4	3,8	3,6	3,9	4,1	3,4
Tutkijan koulutus (henkilöä)	19	18	18	11	10	8
Sairauspoissaolot, kalenteripv/henkilö	14,8	16,0	16,2	13,7	13,9	14,4
Palkkamenojen kasvu %	3,3	-2,6	-0,03	4,87	-75,82	-1,13

Ympäristötekijät

Vuoden 2018 merkittäviä ympäristömyönteisiä toimia ja hankkeita

Lahden kaupungin strategia

Lahden kaupunginvaltuuston toukokuussa 2018 hyväksymä strategia on kaupunkikonsernin keskeinen johtamisen väline. Lahden kaupungin visioksi tiivistyi: "Lahti – rohkea ympäristökaupunki." Strategiassa tehtyjä linjauksia noudatetaan kaikessa kaupungin toiminnassa ja kehittämisessä. Strategiasta viedään käytäntöön vuosittain määriteltävien kärkihankkeiden kautta. Vuonna 2018 strategian ympäristötavoitteita edistettiin mm. Smart & Clean -säätiön kanssa toteutettavassa hulevesihankkeessa. Kärkihankkeiden kautta edistetään laaja-alaisesti mm. kestävästä liikkumisesta kaupungin infrastruktuurin ja palveluiden suunnittelussa sekä asukkaiden ja henkilöstön liikkumisen ohjauksessa.

Konsernihallinnon ympäristötyö

Ympäristökaupunkistrategiaa johdetaan kaupunkitasoisesti konsernihallinnon elinvoima- ja kilpailukykypalvelujen (EKP) kautta. Vuonna 2018 panostettiin ympäristökaupungin kansainväliseen näkyvyyteen. Lahti osallistui Euroopan vihreä pääkaupunki 2020 -kilpaluun yhteistyössä usean konserniyhtiön kanssa. Lahti pääsi finalistien joukkoon, kilpailun voitti Lissabon. Ympäristökehitysyksikkö koordinoi kaupungin uuden ympäristöohjelman valmistelua. Asukkaille tarjotussa ympäristöneuvonnassa ja -kasvatuksessa painotettiin vuonna 2018 mm. Geopark-hankkeen sisältöjä ja kestävästä liikkumisesta.

Kaupunkiympäristön palvelualueen ympäristötyö

Kaupunkiympäristön palvelualue on avainasemassa kaupunkikonsernin ilmasto- ja ympäristöasioiden edistämiseksi vastatessaan mm. maankäytön suunnittelusta, liikennesuunnittelusta, rakennusvalvonnasta ja ympäristönsuojelusta. Palvelualue on jatkanut WWF:n GreenOffice -järjestelmässä ja tekee siinä oman toimintansa arviointia.

Vihertoimi on kehittänyt puiden ja metsien hoitomenetelmiä, järjestänyt vieraslajien torjuntaa ja koulutusta sekä hulevesien ohjausta. Roskia (jääkaappeja, öljysäiliöitä ym.) kerätään järjestelmällisesti metsäalueilta. Viherrakentaminen kokonaisuutena tukee luonnon prosesseja kaupungissa. Vihertoimi ja ympäristöpalvelut investoivat 2018 Merrasjärven laituriin perusparannukseen sekä kokonaan uuteen laituriin Joutjärvellä. Metsätoimi on myöntänyt yksityisille maanomistajille 11 maisematyölupaa.

Lahden ympäristöpalvelut valmisteli vuoden 2018 aikana kolme ympäristölupaa ja kolme maa-aineslupaa sekä 33 meluilmotuspäätöstä. Ympäristönsuojelussa tehtiin noin 200 tarkastusta, joista 22 kpl kohdistui ympäristölupavollisiin toimintoihin ja 11 kpl maa-aineskohteisiin. Suurin osa muista tarkastuksista olivat jätehuollon ja roskaantumisen valvontaa.

Vesistönäytteitä otettiin 126 ja kuormitusnäytteitä 120 kappaletta.

Rakennusvalvonta teki jätevesijärjestelmien rakentamiseen liittyviä tarkastuksia.

Lahden kaupunkiin perustettiin vuonna 2018 Kintterön luonnonsuojelualue (72 ha) ja Sammalsillansuon luonnonsuojelualue (22,8 ha). Luonnonsuojelualueita hoidettiin ja niiden palveluja parannettiin. Lähes kaikilla luonnonsuojelualueilla

tehtiin kunnostustöitä. Lisäksi tehtiin lukuisia eliöstö- ja lumo-alue selvityksiä ja aloitettiin yhden uuden luonnonsuojelualueen perustamisen valmistelu.

Vesistöjen hoitoa jatkettiin Vesijärvellä ja pienjärville osana Vesijärviohjelmia, joka on laadittu yhdessä Vesijärvisäätiön kanssa. Ympäristöpalvelut vastasi mm. Vesijärven ja Kymijärven hoitokalastuksesta ja Vesijärven hapetuksesta, näyteenotoista järvillä ja ojilla sekä 10 automaattisen vedenlaatuaseman ylläpidosta. Jokitalkkarihankkeessa kunnostettiin Seestaanjoen virtavesikohde ja jatkettiin taimenen kotiuttamisistutuksia. Sylvöjärven valuma-alueelle rakennetun vesiensuojelukosteikon työt viimeisteltiin. Sala- ja Ruuhijärvelle valmistui esiselvitys vedenpinnan nostosta. Kukkasjärvien säännöstelyn lopettamisesta ja Kumianjoen kunnostuksesta valmistui lupahakemustasoinen suunnitelma. Vuoden aikana laadittiin useita vesistöihin liittyviä tila-, kuormitus-, pohjaeläin- ja kalastoraportteja. Kaupungin vesialueille Vesijärveen istutettiin ankeriasta sekä taimenta ja Kymijärveen ankeriasta. Vesijärven petokalaistutukset ohjattiin perustetun petokalarahaston kautta. Ympäristöpalvelut osallistui myös Helsingin yliopiston vetämään Kymijärven alusveden puhdistushankkeeseen.

Hulevesien hallintaa koordinoi kaupungin hulevesityöryhmä. Kaupungin strategian ja ympäristöministeriön kärkihankkeen toimenpiteenä rakennettiin hulevesipumppaamo, joka tulee vähentämään Vesijärven kuormitusta. AIKO-rahoituksella, Hule Smart & Clean -hankkeessa rakennettiin uusi hulevesien käsittelyjärjestelmä Länsi-Hennalassa. Hulevesien laatua seurattiin Vesijärven ja Kymijärven alueilla sekä Länsi-Hennalassa. Hulevesinäytteitä otettiin 69 kappaletta, lisäksi käytössä oli kaksi automaattista huleveden seuranta-asemaa.

Pohjavesien suojelua edistettiin mm. seudullisen pohjavesityöryhmän toiminnalla, antamalla eri viranomaisille lupasioihin liittyviä lausuntoja sekä jatkamalla pohjavesien yhteistarkkailujärjestelmän valmistelua. Pilaantuneita pohjavesiä pumpattiin Asemantaustassa kaupungin omistamalla Paasivaaran vedenottamalla. Maaperän puhdistustöihin eri kohteissa käytettiin 123 000 euroa.

EU:n meludirektiivin mukaiseen viiden vuoden välein päivitetävään meluselvitykseen (2017) pohjautuva meluntorjunnan toimenpideohjelma valmistui 2018 ja sen mukaisesti kohteita on esitetty kunnallistekniikan rakentamishankkeeseen. Meluestesuunnitelmia on laadittu Ahtialantien varteen ja Lahdenkadulle Kivimaan koulun kohdalle.

Katujen kunnossapidossa keskustassa, pohjavesien muodostumisalueilla, käytetään suolaa korvaavaa formiaattipohjaista kemikaalia liukkaudentorjuntaan ja pölynsidontaan.

Sivistyksen palvelualueen kestävä kehityksen ympäristökasvatustyö

Sivistyksen palvelualueella ympäristötyö tarkoittaa pääasiassa ympäristökasvatusta, mutta myös sähköisten materiaalien käyttöä ja Green Office -työtä. Esimerkiksi lukiokoulutuksessa on siirrytty suurilta osin sähköiseen viestintään ja tiedottamiseen (mm. opinto- opas löytyy vain sähköisenä versiona ja paperisen opinto- oppaan painamisesta on luovuttu kokonaan). Sähköistä kurssimateriaalia käytetään perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa jo laajasti eri oppiaineiden kursseilla.

Ympäristökasvatustyötä tehdään kaikissa lahtelaisissa peruskouluissa ja lukioissa osana koulujen normaalia opetus- ja

kasvatustehtävää. Ympäristökasvatus sisältyy koulujen opetussuunnitelmiin, lukiossa yhtenä aihekokonaisuutena on kestävä elämäntapa ja globaali vastuu. Jokaisella peruskoululla on oma koulukohtainen ympäristökasvatuksen toimintasuunnitelma ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan systemaattisesti. Kouluissa kiinnitetään erityistä huomiota koulutyön normaaleihin ympäristökäytänteisiin, kierrättämiseen, jätteiden lajitteluun, energian kulutukseen ja vastuulliseen kulutukseen. Niemen alueella on hyvin toimiva Luma-luokka ja Yrityskylä-yhteistyö.

Varhaiskasvatuspalvelujen osalta kestävän kehityksen periaate huomioidaan hallinnon ja yksiköiden toiminnassa siten, että varhaiskasvatuspalvelujen hallinto toimii Green Office-periaatteen mukaisesti ja yksiköille on luotu kestävän kehityksen huomioiva toimintamalli. Vuonna 2018 varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksessa keskityttiin erityisesti geologisiin muodostumiin ja metsäretkiin.

Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy

Toimintakaudella on kiinnitetty erityisesti huomiota uusien kasvisruokavaihtoehtojen tarjontaan. Kasvisruokareseptien kehittäminen ja tarjonnan monipuolistuminen on houkuttellut asiakasta valitsemaan kasvisruokaa päivän lounasruokailussa entistä useammin. Ruoan ja ruoan tekijöiden tarinoilla on suuri merkitys aterialainnoissa. Asiakas haluaa tietää, mistä ruoka on peräisin.

Mukaan ostettavan ruoan myynti on edelleen selkeässä kasvussa. Lounastarjoilun jälkeen ylijäänyttä ruokaa voi ostaa mukaan edulliseen hintaan ja samalla ruokahävikki pienenee.

Suuremmissa tapahtumissa käytössä olevien kertakäyttöastioiden ekologisuuteen on kiinnitetty huomiota. Esimerkiksi sokeriruokovalmisteiset aterimet ja astiat ovat biohajoavaa materiaalia ja ne voidaan laittaa ruokatähteiden kanssa biojäteastiaan.

Lahti Aqua Oy

Vuonna 2018 Lahden ja Hollolan kulutukseen pumpattu vesimäärä oli yhteensä 9,15 milj. kuutiota. Vedenhankinta perustuu yksistään pohjaveteen ja kaikki vesinäytteet täyttivät talousvedelle asetetut laatuvaatimukset ja -suositukset. Vuonna 2018 Ali-Juhakkalan, Kariniemen, Nastolan ja Hämeenkosken puhdistamoilla käsiteltiin noin 12,3 milj. kuutiota jätevedettä. Puhdistustulokset täyttivät kaikki ympäristöluo- paehtojen vaatimukset.

Jätevedenpuhdistamoissa lietteenkäsittelystä syntyvä bio- kaasua hyödynnetään lämmitysenergiana. Vuonna 2018 bio- kaasua tuotettiin 11 330 MWh, josta puolet käytettiin puhdistamoiden lämmitykseen ja loput myytiin lämpönä Lahti Energian kaukolämpöverkkoon. Biokaasun hyötykäyttö oli lähes 100 prosenttia. LABIO Oy:lle toimitettiin kuivattua lietettä 13 700 tonnia kompostoitavaksi.

Lahti Energia -konserni

Lahti Energian energiäkäänös saavutti joulukuussa 2018 tärkeän virstanpylvään, kun kivihiihilaiva toi viimeisen hiililastin Haminan satamaan. Kuluva kausi on viimeinen, jolloin kivihiihiltä käytetään lämmittämiseen Lahden seudulla. Kymijärvi III -biolämpölaitoksen rakentaminen on sujunut hyvin, ja seuraavalla lämmityskaudella 2019–2020 sillä on valmius käyttää pääasiallisesti uusiutuvaa biopolttoainetta energiantuotannossaan. Uusiutuvan polttoaineen saatavuuden varmistamiseksi Lahti Energia on hankkinut bioterminaalien Kouvolaan. Ympäristöystävällisyys ja energiatehokkuus on

huomioitu Kymijärvi III -laitoksen rakentamisessa monin eri tavoin. Lahti Energia on investoinut erityisesti ilman ja vesistöjen päästöjen sekä meluhaittojen vähentämiseen.

Tuulivoiman osuus kaksinkertaistui

Energiantuotannon päästöjen vähentämisen lisäksi Lahti Energian strategiana on vähentää käyttämänsä ajokaluston päästöjä. Vuoden 2018 lopussa energiyhtiöllä oli käytössä kymmenen sähkö- ja kaksi kaasuautoa. Merkittävä osa autoista on kuitenkin dieselkäyttöisiä.

Joulukuussa Lahti Energia tankkasi ensimmäisten joukossa Lahdessa Neste My -biodieseliä, joka valmistetaan 100-prosenttisesti jätteistä ja teollisuuden prosesseissa syntyvistä ruoanjätteistä. Vuoden 2019 alusta alkaen henkilökunta on ohjeistettu tankkaamaan dieselkäyttöisiä yhteiskäyttö- ja työsuuhdeautoja mahdollisuuksien mukaan aina biodieselillä. Biodieselin käyttö vähentää merkittävästi kasvihuonekaasu-, hiukkas- ja typenoksidipäästöjä.

Tuhkien hyötykäyttö jatkui edellisvuosien tapaan myös vuonna 2018. Miekkan tuhkakaatopaikasta erotettiin erillinen välivarastointialue, jonka kautta tuhkia on viety lannoite- ja maarakentamiskäyttöön. Myös vanhan kasatuhkan hyödyntämistä tierakenteessa testattiin.

Lahti Energia on kasvattanut merkittävästi tuulivoiman osuutta sähkön hankinnassa osuusvoimayhtiöidensä kautta. Tuulivoimalla tuotetun sähkön määrä kaksinkertaistui vuodesta 2017. Lahti Energia jatkaa investoimista kannattavaan uusiutuvaan energiatuotantoon ja energiatehokkuushankkeisiin.

Uusia energianhallinta- ja tehokkuuspalveluja

Lahti Energia on kehittänyt sähköautoiluun liittyviä palveluita, kuten kartoituksia ja latausinfraan tarjoamista kiinteistöille. Lahdessa on kuusi Lahti Energian julkista sähköautojen latauspistettä, jotka sijaitsevat Lahti Energian toimitalon edessä Kauppakadulla, Sibeliustalon parkkipaikalla sekä Urheilukeskuksessa. Parhaimmillaan ajomatkaa saa tunnin latauksella noin 100 km.

Vuonna 2018 palvelu- ja tuotekehityksessä panostettiin erityisesti uuden ohjelmistopohjaisen energianhallintaratkaisun ja energiatehokkuuden asiantuntijapalveluiden kehittämiseen. Lahti Energia hankki kesällä 2018 yhdessä Pori Energian kanssa enemmistöosuuden kiinteistöjen energiatehokkuuspalveluita tarjoavasta e-Protech Oy:sta. Samana vuonna solmittiin myös ensimmäiset Kaukolämpö 2.0 -so- pimukset, joissa Lahti Energia tarjoaa taloyhtiöille lämmityksen palveluna. Tuote sisältää myös mahdolliset energiatehokkuusinvestoinnit energian tuotantotapaan ja käyttöön. Alkuun palvelu on tarjolla vain taloyhtiöille, joille Lahti Energia on kokonaisvaltainen energiapalvelukumppani.

Lahti Energialla on sertifioitu ympäristöjärjestelmä ISO 14001 ja työterveys- ja työturvallisuusjärjestelmä OHSAS 18001. DNV GL on auditoinut järjestelmät marraskuussa 2018.

Lahden Talot konserni

Lahden Talot -konserni jatkoi uudisrakennuksissa ja perusparannuskohteissa energiatehokasta rakentamista. Kaikki uudet hankkeet on suunniteltu ja toteutettu energialuokka A:ssa tai B:ssä lähes nollaenergialoina, joiden energiankulutus on alle 100 kWhE/asm²/vuosi.

Asukkaiden kulutustottumusten muutokseen ja hiilijalanjäljen pienentämiseen kannustava ensimmäinen MiniMo! -kilpailu päättyi 31.5. Kilpailun tuloksena 96 kiinteistön osalta CO₂-päästöt pienenevät 4,7 prosenttia eli 652 tonnia edelliseen vuoteen nähden. Kokonaispäästölaskentaan sisällytettyä sekajätteen määrää saatiin edelleen pienennettyä, tulos 19,3 l/hlö/viikko on selkeästi viimeisintä Luukuta Oikein -kilpailun tulosta (23,6) parempi.

Vuosi	2018
Lämmitys, normeerattu, kWh/rm ³	43,0
Vesi, l/asukas/vrk	135,0
Kiinteistösähkö, kWh/rm ³	8,4
CO ₂ -luku, normeerattu, kg/rm ³ /vuosi	8,3
CO ₂ -luku, normeerattu, kg/asukas/vuosi	1 420,0

Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy (PHJ)

Jätehuollon merkittävimmät suorat ympäristövaikutukset aiheutuvat kaatopaikkakaasuista ja likaisista suotovesistä. Kaikki kerätty kaasu hyödynnettiin. Päivittäin suoritettavassa tarkkailussa hajupäiviä raportoitiin Kujalan jätekeskuksen ympäristössä hiukan edellisvuotta enemmän. Tarkkailu katkaa jätekeskusalueen kaikki toimijat. Kujalan jätekeskuksessa on käytössä EnwinTOM hajumallinnusjärjestelmä. Myös asukkaat pääsevät EnwinTOM järjestelmään PHJ:n kotisivulla olevan linkin kautta. He voivat katsoa lähipäivien hajuennustetta tai hajujen reaaliaikaista leviämistä ympäristöön karttapohjalla ja tehdä omia hajuhavaintoja.

Jätekeskuksen alueelta kaatopaikkojen suotovedet ja muut väkevät jätevedet johdettiin puhdistamolle, ylivuotoa maastoon oli 2 m³. Muilta osin vesistökuormitus jäi edellistä tarkkailuvuotta alhaisemmaksi pienemmistä pitoisuuksista ja alhaisemmasta vesimäärästä johtuen. PHJ:n vastuulla olevien käytössä olevan sekä suljettujen kaatopaikkojen jälkihoitovarausta tehtiin 1,0 milj. euroa ja purettiin 0,4 milj. euroa.

Vuonna 2018 PHJ:n kautta kulkeneen yhdyskuntajätteen hyödyntämisaste oli 97 prosenttia (95 prosenttia v. 2017). LATE lajittelulaitoksen tavoitteena on ottaa talteen mm. seka- ja lavajätteistä energiajätettä sekä metallia, kartonkia ja muoveja materiaalikäyttöön. Vuonna 2018 laitokselta lähetettiin muovin ja kartongin koe-eriä niitä hyödyntäviin laitoksiin. Erityisesti muovilla on nyt heikko markkinatilanne, mikä estää suunnitellun materiaalinkierrätystavoitteen saavuttamista. SRF-, puu- ja metsätähde pohjaiset kierrätyspolttoaineet toimitettiin polttoon suunnitellusti. Erityisesti puu-pohjaisten polttoaineiden menekki oli erittäin hyvä.

Jäteneuvontaa tehtiin yhteistyössä Lahden ympäristöpalveluiden kanssa. Jäteneuvontatilaisuuksia oli 373 kpl ja henkilökohtaista jäteneuvontaa sai 17 500 henkilöä. Yhteistyössä Lahden 4 H-yhdistyksen kanssa järjestettiin kompostointikursseja keväällä 2018.

Kujalan jätekeskuksen alueelle rakennettiin syksyllä 2017 kaksi aurinkovoimalaa, jotka tuottivat uusiutuvaa energiaa 70 MWh vuodessa. Tällä määrällä on säästetty hiilidioksidipäästöjä 17 700 kg. Sähköautoa voi ajaa kertyneellä määrällä noin 400 000 km. Jätekeskuksen valaistus saneerattiin keväällä 2018. Nyt alueella on LED-valaistus ja älykäs valaistuksen ohjaus, joiden avulla jätekeskuksen energiatehokkuus paranee entisestään. Sekä valaistuksen uusimiseen, että koeaurinkovoimaloihin saatiin Business Finland Oy:n energiatukea.

Kujalan jätekeskuksen ja jäteasemien tarvitsema sähkö saadaan kokonaan uusiutuvan energian lähteistä. Tämä on varmistettu hankkimalla sähkön alkuperätakuita. PHJ on sitoutunut uusiutuvan energian käyttöön ja yhtiön ostama sähkö on tuotettu pohjoismaisella vesivoimalla. PHJ:lla on sertifioitu toimintajärjestelmä, joka kattaa ISO 9001:2015 mukaisen laatujärjestelmän, ISO 14001:2015 mukaisen ympäristöjärjestelmän ja OHSAS 18001:2007 mukaisen työterveys- ja työturvallisuusjärjestelmän.

Ympäristötuotot ja -kustannukset

Lahden kaupungin tilinpäätöksessä 2018 on kerätty kaupungin ja kaupunkikonsernin alueen ympäristötunnuslukuja. Tähän ympäristötilinpäätökseen on tiedot koottu kaupungin kaikilta toimialoilta ja toiminnallisilta taseyksiköiltä. Konsernilaskelmassa mukana ovat Lahti Aqua Oy, Lahti Energia -konserni, Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy, Lahden Talot Oy, Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy, Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy, KOKO Lahti Oy ja Provincia Oy. Koko kaupunkikonsernin ympäristökulut olivat 42,5 milj. euroa ja ympäristötuotot 34,1 milj. euroa. Tuottoihin ja kustannuksiin liittyviä toimia on selostettu edellä olevissa palvelualue- ja yhtiökoh- taisissa luvuissa.

Ympäristömenoiksi on yleisesti ottaen määritelty kustannukset, joiden ensisijainen tarkoitus on ympäristönsuojelun edistäminen, ennaltaehkäisy, ympäristöhaittojen vähentäminen ja korjaaminen tai luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen. Tiedot on kerätty valtakunnallisen ympäristön-

suojelun tilastoluokituksen mukaisella jaottelulla. Kaupunkiorganisaation ympäristönsuojelun toimintakuluista merkittävimmät olivat ympäristönsuojelun erilaisten viranomaistehtävien hoitaminen sekä eri toiminnoista kertyneet ympäristönsuojelun edistämiskulut. Samoin merkittävimmät tuotot kertyivät viranomaistehtävien erilaisista lupa- yms. tuloista sekä luonnon ja maisemansuojelun osalta kahden maankaatopaikan tuotoista. Maankaatopaikat siirtyivät vuoden lopulla Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy:lle.

Ympäristöinvestoinnit

Ympäristöinvestointeja Lahti-konsernissa tehtiin vuonna 2018 yhteensä 16,5 milj. euroa. Seuraavaan taulukkoon on koottu yhteenveto vuoden 2018 tilinpäätöksen ympäristötunnusluvut tuhannen euron tarkkuudella.

YMPÄRISTÖTILINPÄÄTÖS 2018 YHTEENVETO, 1 000 EUROA	Lahden kaupunki ja taseyksiköt			Lahti konserni kokonaisuudessaan		
	Tuotot	Kulut	Investoinnit	Tuotot	Kulut	Investoinnit
1. Ulkoilman- ja ilmastonsuojelu	90,5	133,2	15,2	90,5	5 295,2	5 116,2
2. Vesiensuojelu ja jätevesien käsittely	484,7	576,0	934,7	14 559,6	10 152,4	6 608,3
3. Jätehuolto ja roskaantumisen ehkäisy		1 568,8		18 978,0	23 753,0	2 919,0
4. Maaperän ja pohjaveden suojelu	8,3	60,5	4,0	8,3	95,5	82,0
5. Melun ja värinän torjunta		7,7	50,0		23,7	50,0
6. Luonnonuojelu ja maisemansuojelu	52,9	152,6		52,9	152,6	
7. Ympäristönsuojeluun liittyvät viranomaistehtävät	364,9	1 261,0		364,9	1 261,0	
8. Ympäristönsuojelun edistäminen		6,7			296,1	1 732,0
9. Ympäristöperusteiset verot ja veroluonteiset maksut		1 039,7			1 469,2	
YHTEENSÄ	1 001,3	4 806,1	1 003,9	34 054,2	42 498,7	16 507,4
Korkokulut					173,0	
Ympäristövaraukset					-298,0	
Ympäristövarausten muutos (lisäys -, purku +):					-298,0	
Ehdollinen ympäristövelka (kustannusarvio):						

Hyvinvoinnin edistäminen

Terveystietolaki (1326/2010) velvoittaa kuntia seuraamaan asukkaitensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin. Lisäksi seurataan kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Näistä tulee raportoida valtuustolle vuosittain ja valmistella kerran valtuustokaudessa laajempi hyvinvointikertomus. Hyvinvoinnin tilan selvittämiseen ja seurantaan velvoittaa myös kuntalaki (410/2015), jonka mukaan kunnan tulee edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueen elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla.

Laaja hyvinvointikertomus on hyväksytty tammikuussa 2017. Hyvinvoinnin edistämiseksi toteutetut toimenpiteet sisältyvät osallisuuden ja hyvinvoinnin muutosohjelmiin. Tilinpäätöksessä ne on raportoitu kohdassa Tavoitteiden toteutuminen. Sote-uudistuksen valmistelu lykkääntyi maaliskuussa 2019. Sen mahdollisesti myöhemmin toteutuessa alueellisten eli maakuntatasoisesti laadittujen hyvinvointikertomusten rooli nousee keskeiseen asemaan. Samalla kuntien hyvinvointikertomusten luonne muuttuu strategisesta asiakirjasta oman alueen asukkaiden edunvalvontaa tukevaksi. Kuntien valtionosuuksiin suunnitteilla oleva kannustin eli hyte-kerroin edellyttää puolestaan, että kunta kykenee parantamaan tai ylläpitämään asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä.

Lahtelaisten hyvinvoinnin tietopohjaa ylläpidetään sähköisessä hyvinvointikertomuksessa (hyvinvointikertomus.fi). Valtuustolle vuodelta 2018 raportoivat tiedot on kuitenkin poimittu THL:n Hyvinvointikompassista (hyvinvointikompassi.fi), josta toteumat ovat saatavissa sekä väestötasolla että sukupuolittain. Lisäksi 8. ja 9. luokkalaisten sekä 2. asteen opiskelijoihin liittyviä terveystietoja on haettu THL:n kouluterveyskyselystä 2017 (ks. *Terveystietolaki).

Keskeisiä huomioita Hyvinvointikompassista 30.1.2019 tilanteen perusteella:

- Peruskoululaisten kokemukset kiusatuksi tulemisesta ovat laskusuunnassa,
- Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaista pojat kokevat koulukiusaamista ja ystävättömyyttä enemmän kuin tytöt. Pojat ovat myös tyttöjä ylipainoisempia. Ikäryhmän ylipai-

- noisuus on Lahdessa kuitenkin koko maata alhaisempi molemmilla sukupuolilla,
- Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaista tytöt kokevat terveydentilansa heikommaksi useammin kuin pojat. Lisäksi tytöt kokevat ahdistuneisuutta huomattavasti poikia enemmän. Koko maassa ahdistuneisuus on kasvussa, Lahdessa lievässä laskussa,
- Peruskoulun 8. ja 9. luokan sekä 2. asteen oppilaat ovat kokeilleet marihuanaa tai kannabista valtakunnan keskiarvoa enemmän (*THL kouluterveyskysely 2017),
- Vaikeasti työllistyviä rakennetyöttömiä on valtakunnan keskiarvoa enemmän,
- Sekä koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten aikuisten, että vaikeasti työllistyvien työikäisten joukossa on enemmän miehiä kuin naisia,
- Gin-kerroin, käytettävissä olevia tuloja on enemmän kuin v. 2015, mutta edelleen maan keskiarvoa vähemmän,
- Kunnan yleinen pienituloisuusaste on korkeampi kuin valtakunnan keskiarvo,
- Lahdessa käytetään sekä alkoholia että tupakkaa koko maan keskiarvoa enemmän 20-64 -vuotiaiden ikäryhmässä,
- 20-64 -vuotiaiden ikäryhmässä on valtakunnan keskiarvoa vähemmän ylipainoisia,
- Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus on maan keskiarvoa suurempaa niin miesten kuin naisten keskuudessa,
- Lahdessa on valtakunnan keskiarvoa vähemmän asunnottomia yksinasuvia,
- Ahtaasti asuvia lapsiasuntokuntia on valtakunnan keskiarvoa vähemmän,
- Lahtelaisten osallistuminen järjestö tms. toimintaan on noususuuntaista ja maan keskiarvoa korkeampaa.

Seuraavissa taulukossa tarkastellaan sekä Lahti-tasoisia että sukupuolittaisia tietoja verrattuna koko maan tuloksiin. Silloin kun indikaattorin kohdalla on ilmoitettu kaksi eri vuosilukua, ensimmäinen niistä koskee Lahden tietoja ja toinen koko maan tietoja.

Lahtelaisten terveyden ja hyvinvoinnin tila (hyvinvointikompassi 30.1.2019)

Lahtelaisten terveyden ja hyvinvoinnin tila (hyvinvointikompassi 30.1.2019)

Elinolot	Lahti	Koko maa	2012		2017		Lahti	Koko maa	Koko maan alin	Mittatikki	Koko maan ylin
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (2016)	9,7	8,3			9,7	8,3	2,1		44,1		
Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15 - 64-vuotiaista (2017)	8,2	5,6			8,2	5,6	0		9,9		
Asunnottomat yksin asuvat / 1 000 asukasta (2017)	0,4	1,2			0,4	1,2	0		5,4		
Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, % kaikista lapsiasuntokunnista (2017)	27,7	29,8			27,7	29,8	0		55,6		
Kunnan yleinen pienituloisuusaste (2017)	15	12,8			15	12,8	4,3		23,8		
Koulun fyysisissä työoloissa puutteita, % 8. ja 9.luokan oppilaista (-2015) (2013, 2015)	54,7	54,3			54,7	54,3	37,6		57,6		

Elinolot	Miehet				Naiset			
	Lahti	Koko maa	2012	2017	Lahti	Koko maa	2012	2017
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (2016)	11,6	9,4			7,9	7		
Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15 - 64-vuotiaista (2017)	9	6,2			7,5	4,9		
Asunnottomat yksin asuvat / 1 000 asukasta (2017)	-	-			-	-		
Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, % kaikista lapsiasuntokunnista (2017)	-	-			-	-		
Kunnan yleinen pienituloisuusaste (2017)	-	-			-	-		
Koulun fyysisissä työoloissa puutteita, % 8. ja 9.luokan oppilaista (-2015) (2013, 2015)	52,6	48,5			56,9	59,9		

Hyvinvoinnin jakautuminen	Lahti	Koko maa	2012		2017		Koko maan alin	Mittatikki	Koko maan ylin
Gini-kerroin, käytettävissä olevat tulot (2017)	26,5	27,7			20,5		43,4		

Ei saatavilla sukupuolittaista tietoa.

Koettu hyvinvointi ja osallisuus	Lahti	Koko maa	2013		2018		Koko maan alin	Mittatikki	Koko maan ylin
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	6,9	8,5			4		23,8		
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	5,4	5,8			2,3		29,4		
Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	60,9	63,5			56		68,9		
Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2015, 2018)	56,1	51,1			45,1		53,8		
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	9,1	8,8			5,8		10,8		
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2015, 2018)	12	7,2			4,2		10,1		
Asuinalueensa turvallisuuteen tyytyväisten osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2016)	92,8	91,8			88,3		94,8		
Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa, % (2017)	55,4	58,9			49,3		82,6		
Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	29,9	27,1			21,4		29,5		

Koettu hyvinvointi ja osallisuus	Miehet				Naiset			
	Lahti	Koko maa	2013	2018	Lahti	Koko maa	2013	2018
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	8,8	10,8			4,8	6,2		
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	6,7	6,9			3,9	4,7		
Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	60,9			54,7	66,1		
Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2015, 2018)	-	50,6			56	51,6		
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	9			11,6	8,7		
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2015, 2018)	-	5,8			11,7	8,2		
Asuinalueensa turvallisuuteen tyytyväisten osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2016)	-	92,4			90,9	91,3		
Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa, % (2017)	-	-			-	-		
Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	26,7			25,7	27,6		

Elintavat

	Lahti	Koko maa	2013	2018	Koko maan alin	Mittatikki	Koko maan ylin
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	6,7	6,9			2,7		26,3
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	22,1	14,1			10,6		18,4
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	8,6	10,2			3,5		30
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	35,9	29,5			23,7		35,5
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	16,4	18,9			7,8		53,8
Lihavien osuus (kehon painoindeksi BMI ≥ 30 kg/m2) (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	15	20,1			17,9		24,6
Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	21,4	23,7			13,2		48,4
Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	24	20,7			14,6		24,3
Niukasti sekä tuoreita että kypsennettyjä kasviksia käyttävien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2017)	23,2	18,5			16,1		26,2

Miehet

Naiset

Elintavat

	Lahti	Koko maa	2013	2018	Lahti	Koko maa	2013	2018
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	7,2	7,8			6,4	6		
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	15,2			22,7	13		
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	9	11,3			8,4	9,1		
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	34,8			26,9	24		
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	19,9	22,4			12,9	15,7		
Lihavien osuus (kehon painoindeksi BMI ≥ 30 kg/m2) (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	20,5			11,7	19,8		
Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	21,5	24			21,2	23,2		
Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	25	22			23,2	19,3		
Niukasti sekä tuoreita että kypsennettyjä kasviksia käyttävien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2017)	-	23,6			18,7	13,3		

Terveydentila

	Lahti	Koko maa	2013	2018	Koko maan alin	Mittatikki	Koko maan ylin
THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu (2015)	108,6	100			36,7		169
Menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 0 - 80 vuotta / 100 000 asukasta (2016)	6559	6280			3269		10481
Itsemurhien vuoksi menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 0 - 80 vuotta / 100 000 asukasta (2015)	-	451			323		805
Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	31,4	27,5			23,7		33
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	16,6	18,8			8,3		44,4
Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	13,1	12,9			9,8		14,7
Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta (2017)	152,6	148,3			53,3		290,5
Sepelvaltimotautitapahtumat ikävälillä 35 - 79 vuotta / 100 000 vastaavanikäistä (2014)	-	439			370		614
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	10,9	12,2			4,4		33,3

Miehet

Naiset

Terveydentila

	Lahti	Koko maa	2013	2018	Lahti	Koko maa	2013	2018
THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu (2015)	-	-			-	-		
Menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 0 - 80 vuotta / 100 000 asukasta (2016)	8321	8509			4986	4117		
Itsemurhien vuoksi menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 0 - 80 vuotta / 100 000 asukasta (2015)	-	689			-	207		
Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	28,1			33,3	27		
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	12,8	13,9			20,4	23,4		
Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	12,7			18,2	13,2		
Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta (2017)	159,9	154			145,8	142,7		
Sepelvaltimotautitapahtumat ikävälillä 35 - 79 vuotta / 100 000 vastaavanikäistä (2014)	-	643			-	242		
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2017)	5,4	5,8			16,5	18,4		

* kokeillut marihuanaa tai kannabista kerran %; THL:n kouluterveyskysely (2017)

- perusopetus 8. ja 9. lk: Lahti 8,1 %, koko maa 7,9 %
- lukio 1. ja 2. vuosi: Lahti 13,2 %, koko maa 11,8%
- ammatillinen oppilaitos: Lahti 22,8 %, koko maa 20,9%

Toiminta- ja työkyky	Lahti	Koko maa	2013		2018		Koko maan alin	Mittatikki	Koko maan ylin
			2013	2018	2013	2018			
100 metrin matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia, osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	7,9	8			6,8		11,1		
500 metrin matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2018)	-	14,9			12,7		19,7		
Apua riittämättömästi saavien osuus väestöstä (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2018)	14,2	11,7			8,9		16,6		
Itsestä huolehtimisessa vähintään suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2018)	14,5	11,1			8,7		14,4		
Muistinsa huonoksi kokevien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2018)	10,5	8,7			5,9		11,1		
Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	23	23,2			20,9		28,5		
Niiden osuus, jotka uskovat, että todennäköisesti eivät jaksaa työskennellä vanhuuseläkeikään saakka (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	26,6	23,2			17,5		34		

Toiminta- ja työkyky	Miehet				Naiset			
	Lahti	Koko maa	2013	2018	Lahti	Koko maa	2013	2018
100 metrin matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia, osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	6,7			9,2	9,3		
500 metrin matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2018)	-	12,4			-	16,8		
Apua riittämättömästi saavien osuus väestöstä (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2018)	10,1	8			16,6	14,1		
Itsestä huolehtimisessa vähintään suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2018)	22,3	10,5			10,4	11,5		
Muistinsa huonoksi kokevien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2018)	10,1	9,3			10,7	8,4		
Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	24,4			21,7	22		
Niiden osuus, jotka uskovat, että todennäköisesti eivät jaksaa työskennellä vanhuuseläkeikään saakka (%), 20 - 64-vuotiaat (2015, 2018)	-	24,5			27	21,9		

Muut ei taloudelliset asiat

Lahden kaupunki huolehtii korruption ja lahjonnan torjunnasta toimivalla sisäisellä valvonnalla. Sisäisen valvonnan tehtävänä on hallintosäännön mukaan mm. edistää toiminnan lainmukaisuutta ja hyvän hallintotavan toteutumista. Sisäinen tarkastus ja omalta osaltaan ulkoinen tarkastus varmistavat sisäisen valvonnan toteutumisesta. Konserni- ja osakkuusyhteisöille on annettu korruption ja lahjonnan kieltävä ohjeistus ”Hyvä hallinto- ja johtamistapa Lahti-konsernissa” ohjeessa, jonka yhteisöt ovat hyväksyneet. Tätä valvotaan Lahden kaupungin taholta konserniohjauksella kuntalain mukaisesti.

Tämän lisäksi valmistelussa ovat kaupungin eettiset ohjeet, jotka tulevat hyväksyttäväksi vuoden 2019 aikana.

Ihmisoikeusasioista kaupunki huolehtii toimimalla lainmukaisesti ja noudattamalla mm. Suomen perustuslakia, jossa on määritelty perusoikeudet. Lainmukaisen toiminnan valvonta kuuluu sisäisen valvonnan toimenpiteisiin.

Arvio todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Suomen talouden nopean kasvuvaiheen odotetaan hidastuvan. Vuoden 2019 ennusteet yltyvät noin 1,5 prosentin talouskasvuun ja vuoden 2020 osalta kasvu jäisi jo alle yhden prosentin. Toteutuessaan tämä heijastuu myös kuntien verotulojen kehitykseen. Lahden talousarviossa ja –suunnitelmassa heikentyneet näkymät on osittain otettu huomioon.

Hyvinvointiyhtymän laskutus ylitti vuonna 2018 alkuperäisen talousarvion 14,9 milj. eurolla. Vuoden 2019 talousarviossa Hyvinvointiyhtymän laskutukseen on varattu 364 milj. euroa eli 4,9 milj. euroa vähemmän kuin mikä oli vuoden 2018

toteuma. Yhtymällä on edessään suuria taloudellisia haasteita myös kuluvana vuonna. Toteutuessaan sote -palvelujen taloudelliset paineet vetävät koko kaupungin talouden todella ahtaalle

Kaupungin käyttötaloudessa ei tapahdu suuria toiminnallisia muutoksia talousarviovuonna 2019. Suuret toimintamuutokset toteutettiin jo vuoden 2017 puolella. Taloussuunnitelmakauden viimeiseen vuoteen 2021 suunniteltiin kuntien historiassa suurinta muutosta sote- ja maakuntauudistusta, jonka valmistelu lykkääntyi myöhemmäksi.

Verorahoitus pysyi lähes edellisvuoden tasolla vuonna 2018, mutta kasvaa jälleen taloustilanteen kasvun myötä vuonna 2019.

Taloussuunnitelma 2019–2021 sisältää mittavan Toiminnan ja taloudentasapaino 2018–2022 -ohjelman. Ohjelman sisältämien 10 laajan hankkeen avulla on tarkoitus tehostaa toimintaa noin 20 milj. euron edestä vuoden 2022 tasossa. Lisäksi ohjelmaan kirjatut investointisäästöt ovat yhteensä noin 45 milj. euroa vuosina 2018–2022. Onnistuminen ohjelman toteutuksessa ja tiukan talouskurin jatkaminen on välttämätöntä, jotta painelaskelmien näyttämä velan kasvu saadaan pysymään kohtuullisella tasolla.

Arvio merkittävimmistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä sekä muista toiminnan kehittämiseen vaikuttavista seikoista

Toimintakertomuksessa on arvioitava kunnan ja kuntakonsernin toiminnan laajuuteen ja rakenteeseen nähden tasapuolisesti ja kattavasti merkittävimpiä riskejä ja epävarmuustekijöitä sekä muita toiminnan kehittämiseen vaikuttavia seikkoja.

Kaupunki arvioi riskejä kokonaisvaltaisesti. Riskienhallinnan kentät ovat taloudellisten- strategisten-, operatiivisten eli toiminnallisten ja vahinkoriskien muodostamat alueet. Arvioinnissa riskit nähdään pääosin uhkina, ei kuitenkaan mahdollisuuksina. Riskienhallintaa toteutetaan kaupunginvaltuuston sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan periaatteiden ja kaupunginhallituksen antaman ohjeen sisäinen valvonta osana hyvää hallinto- ja johtamistapaa Lahden kaupungissa mukaisesti.

Riskikartoituksia tehdään eri tasoilla, esimerkiksi palvelualueiden johtoryhmissä ja palveluyksiköissä. Riskien tunnistamiseen ja hallitsemiseen käytetään erilaisia välineitä. Työpaikan vaarojen arvioinnissa voidaan käyttää esimerkiksi tarkastuslistaa, projektiriskeissä nelikenttäanalyysiä johdannaisineen tai potentiaalisten ongelmien analyysiä johtoryhmätasolla.

Riskikartoituksissa havaitut korjaavat tehtävät vastuutetaan ja annettuja tehtäviä käydään määräajoin läpi. Johtoryhmätasolla riskienhallinnan tehtävät ovat hyvin hallussa, mutta suorittavaa työtä tekevien osalta on edelleen puutteita. Kaupungissa kaikki ovat mukana riskienhallinnassa, vaikka eivät sitä osaltaan tunnista. Valtaosa riskeistä on tiedossa, mutta niitä ei ole kirjattu esimerkiksi perehdyttämistä tai henkilövaihdoksia ajatellen.

Riskien sisällöt poikkeavat toisistaan vastuualueiden kesken. Lisäksi riskien taloudellisissa vaikutuksissa on merkittäviä eroja, samoin kuin toimintojen keskeytyksissä, joita on usein mahdoton rahassa mitata. Yhteisiä, eri riskikartoituksissa tunnistettuja kaupunkitasoisia riskejä ovat:

1. tietojärjestelmät (toiminnallinen riski)
2. johtamisjärjestelmä, sisältäen sopimukseen ja päätöksiin liittyviä riskejä (strateginen riski)
3. maineriskit eri syiden johdosta (strateginen riski)
4. taloudelliset riskit, kuten hankinnat ja niiden valvonta (taloudellinen ja toiminnallinen riski)
5. henkilöstöriskit, kuten rekrytointi, osaaminen erityisesti muuttuvan työympäristön johdosta sekä esimies- ja alais-taidot (vahinkoriski).

Useiden riskien osalta on havaittavissa strategisia, eli pitkän aikavälin riskejä. Edellä mainittujen lisäksi yhtenä esimerkkinä on tiloihin liittyvät haasteet, kuten sisäilmaongelmat, joka on strateginen ja taloudellinen riski.

Merkittäviin taloudellisiin riskitekijöihin kuuluu Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä, jonka osalta päätösten noudattamisessa on puutteita. Hyvinvointiyhtymä ei ole noudattanut kaupunginhallituksen antamia omistajapoliittisia ohjeita laatia suunnitelma toimenpiteistä talousarvionsa ja kaupungin maksuosuuden toteutumisen varmistamiseksi.

Helmikuussa kaupunki joutui kyberhyökkäyksen kohteeksi. Sama hyökkäys kohdistui myös muihin kuntiin ja yhtiöihin

Suomessa sekä Euroopassa. Lahden tietoverkossa havaittiin keskiviikkona 7.2. iltapäivällä poikkeavaa tietoliikennöintiä ja tietokoneiden kuormitusta. Tilanteen johdosta perustettiin tilannekeskus ja toimintaa jatkettiin keskeytyksettä. Tietojärjestelmät eivät toimineet asiallisesti torstaina ja perjantaina. Tilanteeseen keksittiin Lahdessa ratkaisu, joka välitettiin yhteistyökumppaneille. Sunnuntaina 99% työasemista oli puhdistettu. Tietoliikenneyhteys Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymään pidettiin varoitoimenpiteenä suljettuna ja alkuvuokosta yhteys avattiin. Kyseessä oli kryptovaluuttan liittyvä kansainvälinen haittaohjelma, jota virustorjuntaohjelmat eivät tunnistaaneet.

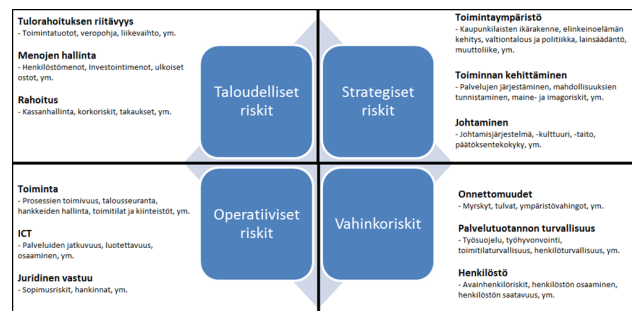
Tilikauden aikana havaittiin ARA:n myöntämien tukien osalta maksatuspuutteita. Selvitysten mukaan maksatuksia on jäänyt hakematta 583 444,22 euroa. Maksatuksia ei kaikilta osin haettu inhimillisten virheiden, väärinkäsitysten ja erehdysten johdosta. Asian käsittely on kesken. Merkittäviä oikeudenkäyntejä ei tilikauden aikana ollut.

Riskienhallinta on kokonaisuutena tarkastellen toteutunut kohtuullisesti. Toiminta tuottaa varmuuden tilanteesta. Riskienhallinnan osalta toiminnan kehittämistä on jatkettava niin sanotun automaation saavuttamiseksi. Osittain tilanne on parantunut, mutta tilanne ei ole vielä hyvä. Vuosikello toimii yhtenä muistuttajana riskienhallinnassa.

Kaupungin riskeihin liittyvät oleellisesti myös ulkoiset uhat. Keskeisimmät näistä uhkista ovat digitaalinen turvallisuus, sähkökatko, maantie- tai raiteliikenteen onnettomuus. Ulkoisiin uhkisiin liittyvää varautumista on ylläpidetty mm. harjoitusten avulla.

Konserniohjeen mukaan tytäryhtiöiden on järjestettävä toimintansa laatuun ja laajuuteen nähden riittävä riskienhallinta. Tämä näkyy esimerkiksi Lahti Aqua Oy:n tai Lahti Energia Oy:n riskienhallintatoimissa, jotka ovat kattavampia ja laajempia kuin pienellä yhtiöllä. Riskienhallinta on suhteutettu toimintaan ja sen laajuuteen. Tytäryhtiöt ovat noudattaneet konserniohjetta.

Lahden kaupungin riskienhallinnan luokat

Riskit on jaoteltu siten, että pitkän aikavälin palvelukykyyn vaikuttavat taloudelliset ja strategiset riskit. Toteutuessaan ne usein heikentävät jopa merkittävästi kaupungin toimintaedellytyksiä. Vahinko- ja operatiiviset, eli toiminnalliset riskit heikentävät kaupungin tuloksellisuutta päivittäisessä toiminnassa.

Strategiset riskit

Strategiset riskit liittyvät kunnan pitkän aikavälin tavoitteisiin, menestystekijöihin ja niihin kohdistuviin epävarmuustekijöihin. Riskiluokan alle kuuluvat esimerkiksi toimintaympäristö kuten lainsäädäntö ja väestön ikärakenteen kehitys. Toiminnan kehittämisen osia ovat palveluiden järjestäminen, kehittämismahdollisuuksien tunnistaminen sekä maine ja imago-riskit. Johtamisen alle kuuluvat johtamisjärjestelmät, -kulttuuri, -taito ja päätöksentekokyky. Strategisten riskien hallinta on keskeisessä osassa valtuuston ja hallituksen toimintaa.

Strategisista riskeistä johtamiseen tulee kiinnittää huomiota. Asiantuntijan työstä suuri osa työajasta voi kuluu henkilöstöhallinnon tehtävissä. Tai esimiehellä voi olla useita kymmeniä alaisia. Riippuen työtehtävästä, esimies kykenee johtamaan 6–8 alaista, joskus 10–12, mutta ei viittäkymmentä. Työajan rajallisuus suhteessa edellytyksiin voi ilmetä eri riskien muodoissa, kuten sisäisen valvonnan puutteina, työn laadussa tai asioiden viivästymisenä.

Tilikaudelle asetetuista tavoitteista osa ei ole edennyt odotetulla tavalla. Vuoden 2018 toiminnalliset tavoitteet on asetettu syksyllä 2017, ennen uuden strategian hyväksymispäätöstä. Strategian päivityksestä johtuva ylimenokausi (2018) vaikeuttaa jonkin verran tulkintaa pitkän aikavälin strategisesta kehityksestä. Voidaan kuitenkin todeta, että useiden strategisten mittareiden (työllisyys, työttömyysaste, uusien yritysten määrä) valossa Lahden kehitys on tällä hetkellä myönteistä, mutta ei riittävän nopeaa verrattuna muihin suuriin kaupunkeihin.

Strategiaa johdetaan talousarviossa asetettujen kärkihankkeiden kautta. Tähän operatiiviseen johtamiseen liittyy toiminnan suunnittelun riskejä. Nopeasti muuttuvat suunnat päätöksissä ja toimintojen organisoinnissa aiheuttavat epävarmuutta ja lisäävät toiminnan ja johtamisen tehottomuutta. Päätöksenteon tulee vielä nykyistä enemmän edistää Lahden pitkän aikavälin myönteisiä mahdollisuuksia sekä vastata siihen, että strategisia riskejä osataan torjua tai niihin varautua.

Lainsäädännön muutokset tuovat yleensä velvollisuuden lisätehtävien hoitamiseen, joka asettaa paineita menoraakenteeseen. Muutokset vaativat yleensä myös lisääntyvää kehitys- ja selvitystyötä. Mikäli menoja lisätään, tulee vastaavasti kuluja karsia.

Toiminnalliset riskit

Operatiiviset, eli toiminnalliset riskit koskevat päivittäistä toimintaa. Toiminnallisiin riskeihin luetaan kuuluvaksi toimintoihin kuten hankkeiden hallintaan ja toimitiloihin liittyvät riskit, sekä juridisiin vastuihin kuten sopimuksiin ja ICT-palveluihin, erityisesti palveluiden jatkumiseen ja luotettavuuteen liittyvät riskit. Myös ympäristöriskit kuuluvat toiminnallisiin riskeihin.

Omaisuuksien kohdistuvat riskit kohdistuvat mm. omaisuuden hankintaan ja ylläpitoon. Hankintoja säätelee keskeisesti julkisia hankintoja koskeva lainsäädäntö. Merkittävä osuus kunnassa suoritettavista hankinnoista on kilpailutettu hankintatoimen kautta.

EU:n tietosuoja-asetusta (General Data Protection Regulation, GDPR) on sovellettu kaikissa EU:n jäsenmaissa 25.5.2018 alkaen. Tietosuoja-asetusta sovelletaan lähtökohtaisesti kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn. Virheellisestä toiminnas-

ta voi kaupungille seurata jopa 20 milj. euron sakko. Tulevaan tietosuoja-asetukseen ja sen vaatimiin toimiin on valmistauduttu ja tällä hetkellä kaupungin tietosuojavastaava käsittelee tietosuojaan liittyviä kysymyksiä.

Sopimusriskien merkitys kasvaa edelleen. Kaupungissa tehtävät sopimukset ovat pääsääntöisesti julkisia tai sopimukset vahvistaa ylempi taho. Julkinen toimintamalli tuo läpinäkyvyyttä sopimuksiin. Suuren taloudellisen riskin muodostavat nykyiset valvontaresurssit sopimusten toteutuksen seurannassa. Riski on kasvanut kaupungin siirryttyä monissa tilanteissa palvelujen ostajaksi. Vallitseva suunta on hankkia palvelut ja tuotteet ulkopuolisilta, jolloin myös valvontatoimet tulee resursoida. Henkilöstön vähentäminen lisää esimiestyöhön ja valvontaan liittyviä riskejä.

ICT-palveluihin liittyvät riskit on tunnistettu ja niitä on toteutunut vuoden 2018 aikana. Puutteellisena ohjauskeinona ovat olleet sanktiot, jotka eivät ole tuottaneet toivottua ohjaavaa vaikutusta. Tilikauden aikana valittiin uusi ICT-toimija, joka viivästysten johdosta ei päässyt aloittamaan toimintaa vuodenvaihteeseen mennessä.

Taloudelliset riskit

Taloudelliset riskit liittyvät mm. talouden tasapainoon, tulorahoituksen riittävyyteen, investointeihin ja rahoitukseen. Rahoitusriskit voidaan ryhmitellä korkoriskiksi, valuuttariskiksi, likviditeettiriskiksi ja luottoriskiksi.

Positiivisena jatkunut taloussuhdanne vuonna 2018 ei ole vaikuttanut toivotulla tavalla kuntatalouteen, vaan verorahoitukseen kohdistuva epävarmuus lisääntyi, kun verotulojen kasvu kääntyi 0,5 prosenttia negatiiviseksi. Lahden alueen valtakunnallisessa vertailussa korkea työttömyys aiheuttaa edelleen riskejä kaupungin talouden hallintaan. Talouden seuranta käsitellään kuukausittain konsernihallinnon johtoryhmissä ja palveluyksiköissä, eikä seurannassa ole havaittu virheellisiä tai puutteellisia menettelyjä vuonna 2018. Taloustilanne viedään säännöllisesti myös kaupunginhallitukselle ja -valtuustolle tiedoksi.

Kaupungin oman palvelutuotannon menot toteutuivat vuonna 2018 lähes talousarvion puitteissa vähäisiä poikkeamia lukuun ottamatta. Kaupungin oman käyttötalouden kestävyysriski kehittyi myönteisesti. Sen sijaan kaupungin sote-menoissa käyttötalouteen kohdistui ja kohdistuu vielä jatkosakin mittavia riskejä. Hyvinvointiyhtymälle siirretty sote-palvelujen tuottamisvastuu ei ole parantanut tilannetta, vaan kaupungin maksuosuus ylittyi vielä edellisvuotta enemmän. Yhdessä sovittu palvelusopimukseen perustunut talousarvion taso ei pitänyt. Hyvinvointiyhtymän kanssa laadittiin yhdessä palvelusuunnitelma vuodelle 2019, jonka toteutumista seurataan vielä aikaisempaa tehokkaammin.

Rahoitusriskejä, joita ovat korkoriski, valuuttariski, likviditeettiriski ja luottoriski, hallitaan kaupunginvaltuuston hyväksymien Lahden kaupungin rahoitustoiminnan ja sijoitustoiminnan periaatteiden mukaisesti. Riskienhallintaa toteutetaan hajauttamalla lainat ja sijoitukset toteuttamishetken markkinatilanteen mukaan ja jo olemassa oleva laina- ja sijoitus-salkku huomioon ottaen, ottamalla kantaa lainan tai sijoituksen korkoperustaan, valuuttaan ja erääntymisajankohtaan sekä muuttamalla sijoitus- ja lainasalkkujen korko- ja/tai valuuttajakaumaa johdannaisopimusten avulla.

Korkoriski on korkojen muutoksista aiheutuvaa epävarmuutta. Kiinteäkorkoiset lainat tai saatavat eivät voimassaoloi-

kanaan ole korkoherkkiä. Vaihtuvakorkoisten lainojen osuus kaupungin korollisista lainoista oli tilinpäätöshetkellä 46,4 prosenttia ja niistä koronvaihtosopimuksin oli tilinpäätöshetkellä muutettu kiinteäkorkoisiksi 23,6 prosenttia.

Rahavaroihin, sijoituksiin ja johdannaissopimuksiin liittyy riski siitä, ettei vastapuoli täytä velvoitteitaan. Tätä vastapuoliin liittyvää luottoriskiä rajataan tekemällä sopimukset kaupunginvaltuuston hyväksymien Lahden kaupungin rahoitustoiminnan ja sijoitustoiminnan periaatteiden mukaisesti. Tilinpäätöshetkellä ei rahavaroihin, sijoituksiin eikä johdannaissopimuksiin liity vastapuolen luottoriskiä.

Valuuttamääräisiin lainoihin liittyvä valuuttariski on eliminoitu lainojen noston yhteydessä valuuttavaihtosopimuksilla. Tilinpäätöshetkellä kaupungilla ei ole lainoihin tai korkovirtoihin liittyvää valuuttariskiä.

Likviditeettiriskillä tarkoitetaan sitä, että kaupungin maksuvalmiutta ei pystytä turvaamaan joka tilanteessa. Kaupungin maksuvalmiutta ennakoidaan maksuvalmiussuunnittelulla ja kassaennusteilla. Likviditeettireservinä ovat rahat ja pankkisaamiset, konsernitilin luottolimiitit sekä muut luottolimiitit, kuten kuntatodistusohjelmat. Tilikauden lopussa kaupungin yhteensä 300 milj. euron kuntatodistusohjelmasta oli käytössä 0 euroa.

Vahinkoriskit

Vahinkoriskien luokkaan kuuluvat muun muassa henkilöstöön kuuluvat riskit, toimitilaturvallisuus ja onnettomuudet. Henkilöstöriskkejä ovat avainhenkilöriski, henkilöstön saataavuus ja osaaminen.

Osaavan henkilökunnan saatavuudessa on edelleen haasteita tehtäväkohtaiset vaihtelut huomioiden. Eräissä erityisosaamista vaativissa tehtävissä on havaittavissa pätevän henkilökunnan rekrytoinnin haaste, jota sisäiset rekrytoinnit eivät aina tue.

Kaupungin kiinteistöt on pääosin vakuutettu täysarvostaan äkillisiä ja ennalta-arvaamattomia vahinkoja vastaan. Oma-

vastuuraja kiinteistöissä on 300 000 euroa. Vakuutus korvaa esimerkiksi tulipalon, äkillisen vuotovahingon. Keskeytysvakuutuksen kautta voidaan järjestää korvaavat väliaikaiset toimitilat korjauksen tai uusimisen ajaksi. Tilaomaisuudesta on huolehdittu mutta kiinteistöjen osalta on epävarmuustekijöitä edelleen olemassa.

Kaupunki varautuu onnettomuuksiin ja muihin vahinkoriskihin vakuutuksilla ja vahinkorahastolla. Kiinteistöjen osalta riskit ovat pääasiassa ylläpitopalveluiden tuottamiseen liittyviä resurssiriskejä, sopimusriskejä ja palveluiden hankintaan liittyviä riskejä. Kaupungin vakuutuspolitiikan mukaisesti, vahinkoriskit pidetään vapaaehtoisissa vakuutuksissa pääosin kaupungilla. Tämä näkyy korkeina omavastuurajoina, jolloin vakuutusmaksut ovat vastaavasti matalampia.

Taloudellisten vahinkojen varalta on Lahden kaupungilla käytössä vahinkorahasto, josta varataan talousarvioon yleishallinnon vastuualueelle vuosittain 50 000 euron suuruinen määräraha mahdollisia äkillisiä vahinkoja varten. Vahinkorahaston pääoma 31.12.2018 oli 10,4 milj. euroa. Tilikauden 2018 aikana rahastosta ei korvattu vahinkoja.

Avainhenkilöihin liittyvän riskin suunta on laskenut tehtyjen avainhenkilökartoitusten ja korjaavien toimien johdosta. Havaittua avainhenkilöriskiä hallitaan siten, että sijaisuusketjut ovat riittävät ja avainhenkilöiden tehtävät tunnetaan työyhteisössä riittävän hyvin. Riskin luokka on pudonnut korkeasta riskistä kohtalaiselle tasolle.

Kesällä 2017 tehty organisaatiouudistus näkyy edelleen puutteellisessa riskienhallinnan taustatoiminnassa. Riskienhallintaan kuten vakuutuksiin liittyvät työtehtävät eivät seuranneet työntekijöitä heidän uusiin tehtäviin.

Edellä mainittujen strategisten, taloudellisten, toiminnallisten ja vahinkoriskien hallintaan käytetään erilaisia hallintakeinoja. Lähtökohtaisesti havaitun riskin hallinta ja korjaavat toimet nimetään jonkun henkilön vastuulle. Joissain tapauksissa nimetty yksikkö vastaa kokonaisuuden hallinnasta.

Selonteko sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä

Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan organisaation sisäisiä menettely- ja toimintatapoja, joilla pyritään varmistamaan toiminnan laillisuus ja tuloksellisuus. Valvonnan tarkoituksena on edistää organisaation tehokasta johtamista, riskien hallintaa ja toiminnan tuloksellisuuden arviointia. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen perustuu kunnan perustehtävään, toimintaympäristön analysointiin, kuntastrategiaan sekä toiminnan ja talouden tavoitteisiin.

Toimiva riskienhallinta edellyttää järjestelmällistä ja ennakkoivaa tapaa tunnistaa, analysoida sekä hallita toimintaan liittyviä uhkia ja mahdollisuuksia. Tavoitteiden saavuttamiseksi sekä hyvän hallintotavan toteutumiseksi riskien tunnistamisen, hallinnan sekä sisäisen valvonnan toimintatavat tulee sisällyttää mm. johtamis- ja päätöksentekoprosesseihin, toiminnan ja talous sekä investointien riski- ja lisäarvoperustaiseen suunnitteluun, toiminnan, omaisuuden hallinnan, hallinnon ja taloudenhoidon menettelytapoihin.

Lahden kaupungin päätöksentekoa, omaisuuden hallintaa ja sopimustoimintaa säätelevät lakien ja asetusten lisäksi mm. hallintosääntö, toimintasäännöt. Hallintosäännön 5 luvun 42 §:ssä todetaan, että kaupunginhallituksen alaiset toimielimet ja johtavat viranhaltijat vastaavat omalla tehtäväalueellaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja toimivuudesta. Lahden kaupunginvaltuuston hyväksymän sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet – asiakirjan mukaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukainen järjestäminen koskee kaikkia Lahden kaupunkikonserniin kuuluvia palvelualueita, yhtiöitä, taseyksiköitä, toimielimiä, tilivelvollista johtoa sekä säätiöitä, yhteisöjä ja kuntayhtymiä.

Selonteko perustuu palvelualueiden toiminnastaan antamiin selvityksiin sekä sisäisen tarkastuksen arviointitietoihin.

Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen

Kaupunginhallituksen tiedossa ei ole lakisääteisten tehtävien laiminlyöntejä tai muita lakien ja säännösten tai hyvän hallinto- ja johtamistavan vastaisia toimia, joista seuraisi merkittävä korvaus, kanne tai muu vaatimus tai oikeusseuraamus.

Tehtyjen oikaisuvaatimusten, valitusten, korvausvaatimusten tai kanteluiden perusteella on tarvittaessa tarkistettu ohjeita ja kehitetty toimintatapoja. Muutoksenhakuoikeus on myös luonnollinen osa kunnallishallintoa, eikä käytetty muutoksenhakumadollisuus sinänsä kerro puutteista tai virheistä organisaation toiminnassa. Myös kaupunkikonsernin oman sisäisen valvonnan kautta on otettu prosesseja tarkasteluun toiminnan kehittämiseksi, riskien pienentämiseksi ja virheiden vähentämiseksi. Jatkuvat muutokset ja uudistukset koskevat myös toimintaa ohjaavia määräyksiä, joten on tärkeää seurata uudistuksia ja tarkistaa tietojen ajantasaisuus. Organisaatorakenteessa tapahtuvien muutosten vuoksi on tarvittaessa käyty rajapinta- ja vastuunjakotarkasteluja. Myös henkilöstön vaihtuminen tuo haasteita, etenkin eläköitymistilanteessa, jossa runsaasti hiljaista tietoa ja erityisosaamista siirtyy pois organisaatiosta ja uusien henkilöiden perehdytys on aina hidaskäyttöinen ja osittain myös riskialtis prosessi.

Annetuissa selonteissa todettiin mm. että Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän osalta päätösten noudattamisessa on ollut puutteita ja hyvinvointiyhtymä ei ole noudattanut kaupunginhallituksen ohjeita laatia suunnitelma toimenpiteistä talarvionsa ja kaupungin maksuosuuden toteutumisen varmistamiseksi.

Kaupungin ohjeiden ja linjausten noudattamisessa on havaittu puutteita myös kaupunkioorganisaation sisällä. Erityisesti huomiota on kiinnitetty henkilöstöasioiden ohjeiden ja linjausten noudattamisessa havaittuihin puutteisiin. Asia on noussut esille niin tarkastuksissa kuin hallinnon keskittämisen yhteydessä. Samalla on todettu tarve ohjeiden selkeyttämiseen, tätä kehitystyötä tehdään parhaillaan. Myös henkilöstön osaamiseen lisäämiseen, erityisesti hallintoprosessien ja niihin liittyvien ohjeistusten osalta, kaivataan kaupungin sisäistä koulutusta.

Kaupunkioorganisaatiossa on tullut vuoden aikana esille joitain vääriä käytösepäilyjä ja epäasiallisen toiminnan tapauksia, joissa on rikottu tai epäilty rikottu kaupungin sääntöjä, ohjeita tai toimintatapoja. Näihin on puututtu, joitain osin selvitykset ovat vielä kesken. Tarvittaessa toiminnasta on määrätty seuraamuksia.

Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden arvioinnin pätevyys ja luotettavuus

Tavoitteiden ja talouden seuranta on systemaattista ja poikkeamiin pyritään puuttumaan välittömästi kun ne havaitaan. Palvelualueiden antamien selvitysten perusteella merkittäviä poikkeamia toteutumisissa oli melko vähän ja määrärahojen budjetoinnissa ei ole tullut esille olennaisia virheitä. Ennustemenetelmiä on myös parannettu järjestelmällisesti viime vuosina. Organisaatiomuutokset ovat aiheuttaneet seurantaan osalta jonkin verran haasteita. Tavoitteet eivät ole kaikkialla osin edenneet tavoitellulla tavalla, osittain haastetta on tuonut organisaatiouudistuksen vaikutukset henkilöstöressurssien kohdistamiseen, tilanne on parantunut loppuvuodesta 2018.

Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön ja toiminnan tuloksellisuuden seuranta on esitetty toimintakertomuksen muissa kohdissa.

Riskienhallinnan järjestäminen

Kaupunginvaltuusto ohjaa hyväksymällään Lahden kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet – asiakirjalla sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä ja edellyttää, että kaikilla kaupunkikonserniin kuuluvilla palvelualueilla, yhtiöillä, taseyksiköillä, säätiöillä, yhteisöillä ja kuntayhtymillä on asianmukaisesti järjestetty sisäinen valvonta ja riskienhallinta. Asiakirjassa on kuvattu riskienhallinnan vastuutahot ja tehtävät. Kaupunginhallituksen hyväksymässä asiakirjassa Sisäinen valvonta osana hyvää hallinto- ja johtamistapaa Lahden kaupungissa kuvataan tarkemmin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestelmää. Aiemmin kaupunkitasoista riskienhallintaa ja sen kehittämistä ohjannut kaupunginjohtajan nimeämä turvallisuus- ja riskienhallintaryhmän lakkasi organisaatiouudistuksen yhteydessä.

Kaupungissa ei ole käytössä yhteistä riskienhallintamallia eikä erillistä kaupunginhallituksen hyväksymää riskienhallintapolitiikkaa. Kaikkien käytettäväksi tarjotaan kuitenkin erilaisia välineitä riskienhallinnan toteuttamiseen. Kaupunginvaltuuston 16.5.2016 hyväksymässä Lahden kaupungin rahoitustoiminnan ja sijoitustoiminnan periaatteet – asiakirjassa otetaan kantaa rahoitus- ja sijoitustoiminnan riskienhallintaan.

Palvelualueilla tehdään riskikartoituksia ja niitä käydään läpi erilaisilla aikajänneillä sekä tarvittaessa tarkistetaan ja päivitetään. Riskikartoitusten kattavuudessa on niin toimialtoittain

kuin yksiköittäin eroja, samoin kuin kriittisyyteen oman toiminnan riskienhallinnan tilasta. Riskien tunnistaminen ja kokonaisvaltainen analysoiminen on keskeinen osa riskienhallintaa. Riskin toteutumisen välittömät vaikutukset voivat olla hyvinkin marginaalisia, mutta seurannaisvaikutuksilla voi olla merkittävää haittaa kaupungille, esim. riskiin sisältyvä suoranainen taloudellinen riski voi olla pieni, mutta toteutessaan esim. imagollinen riski voi olla hyvinkin merkittävä.

Johdon ja esimiesten tietoisuutta tehtävistään ja vastuistaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan osalta tulee edelleen parantaa. Sisäinen valvonta ja riskienhallinta tulee saada luontevaksi osaksi toiminnan ja talouden suunnittelua, seuranta ja raportointia. Sisäisen valvonnan tulee perustua systemaattiseen riskien tunnistamiseen, arviointiin ja hallintaan. Riskienhallintaa kehitetään edelleen käytännön menetelytapojen systematisoimiseksi. Samalla kehitetään riskienhallinnan toimenpiteiden vastuuttamista, aikataulutamista ja raportointia. Tällä hetkellä puutteellinen hallintajärjestelmä ja sitä kautta riskienhallinnan erillisuus normaalista toiminnasta on epäkohta, joka hidastaa riskienhallinnan muodostumista osaksi jokapäiväistä toimintaa.

Vuoden aikana erityisesti ulkoisen palveluntuottajan tuottamien ICT-palveluiden osalta riskejä on toteutunut tavallista enemmän ja ne ovat häirinneet ja hankaloittaneet organisaation toimintaa laajasti. Ohjauskeinona olleet sanktiot eivät ole tuottaneet toivottua ohjaavaa vaikutusta. Riskienhallintaan liittyvää varautumista on ylläpidetty ja kehitetty, esimerkiksi valmiusharjoitukset ja ohjeistukset. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuun siirtäminen hyvinvointiyhtymälle ei poistanut toiminnallisia ja taloudellisia riskejä Lahden kaupungin osalta. Toiminnan ohjauskeinot ovat muuttuneet ja vaikuttaminen on haasteellisempaa. Myös käynnissä oleva sote-maku -valmistelu haastaa organisaatiota ja on varauduttava erilaisiin skenaarioihin ja uudenlaiseen tapaan tehdä hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen työtä.

Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta

Tilikauden aikana omaisuuden hankinnassa, luovutuksessa tai käyttöarvossa toteutuneet mahdolliset menetykset on ilmoitettu toimintakertomuksessa kunkin toimintayksikön kohdalla. Kaupunginhallituksella ei ole tiedossa omaisuuden hankinnan, luovutuksen tai hoidon valvonnan osalta laiminlyöntiä tai muuta virheellistä menettelyä, josta saattaisi aiheutua kaupungille merkittävä korvausvaade.

Aiemmin tarkastuksissa esille nousseita hankintaprosesseja on tarkistettu ja ohjeistusta korjattu sekä valvontaa tehostettu. Hankintojen päätösvalta on määritelty hallintosäännössä ja hankintaprosesseissa on huomioitu tarpeellinen tehtävien eriyttäminen.

Kiinteistöjen kuntoon liittyvien riskien ennakoiminen on todettu olevan hankalaa, ja riskien toteutumisesta seuraa yleensä merkittäviä taloudellisia ja toiminnallisia vaikutuksia. Väistöilojen tarpeen kasvu on haastanut Tilakeskuksen talouden ennustettavuutta, rakennuskannan uusiutumisen myötä tilanne korjaantuu asteittain. Kiinteistönpidossa seurataan jatkuvasti valtakunnallista kehitystä, osallistutaan kehittämishankkeisiin aktiivisesti ja koulutetaan henkilöstöä.

Sopimustoiminta

Sopimustoimintaa on ohjeistettu ja valvontavastuut pääosin määritelty. Sopimusten valvonta kohdistuu niiden laadintaan, täytäntöönpanoon ja noudattamiseen sekä sopimusten irtisanomisen ja voimassaolon seurantaan. Kun kaupunki hankkii peruspalveluita ulkopuolisilta palveluntuottajilta, useimmiten palveluiden laadun varmistaminen on kaupungin vastuulla. Palvelusopimuksissa tai niiden tekemisen yhteydessä on kuvattava, miten palveluiden laadunvarmistus järjestetään. Sopimusosaaminen ja sopimusten valvonnan merkitys kasvaa koko ajan, kun sopimuksia tehdään enemmän ja ne ovat monimutkaisempia. EU:n tietosuoja-asetus astui voimaan vuonna 2018, tämä on huomioitava myös sopimustoiminnassa.

Kaupungissa on käytössä asiahallintajärjestelmä, jonne pääosa sopimuksista on tallennettu. Järjestelmä ei kuitenkaan palvele parhaalla mahdollisella tavalla sopimushallinnan tarpeita. Systemaattisen valvonnan ja seurannan apuvälineen tulisi olla sellainen, jonka avulla on helppo seurata ja valvoa sopimustoimintaa, eikä vastuuhenkilön vaihtuessa aiheudu ylimääräisiä haasteita. Asianhallintajärjestelmän kilpailutuksessa, joka tapahtuu vuonna 2019, on huomioitu myös sopimushallinnan tarpeita. Sopimushallinnan ohjeistusta ja prosesseja tulee samalla myös selkeyttää ja vastuita tarkentaa.

Sisäisen tarkastuksen järjestäminen

Sisäinen tarkastus toimii kaupunginhallituksen ja kaupunginjohtajan alaisuudessa. Palveluyksikön tehtävät, asema ja valtuudet on määritelty kaupunginhallituksen hyväksymässä sisäisen tarkastuksen toimintasäännössä. Tarkastustyö perustuu vuosittain laadittavaan toimintasuunnitelmaan, jonka kaupunginhallitus hyväksyy. Sisäisessä tarkastuksessa työskentelee konsernitarkastaja.

Sisäinen tarkastus avustaa kaupungin johtoa sen valvontavelvollisuuden täyttämässä. Sen tehtävänä on arvioida hyvän hallintotavan, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toimivuutta ja tehokkuutta sekä tukea organisaatiota sen arvojen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Sisäinen tarkastus toimii tehtävässään riippumattomana tarkastettavista toiminnoista ja arvioi organisaatiota objektiivisesti.

Tarkastusten tulokset raportoidaan kaupunginjohtolle, tarkastuskohteen johdolle sekä tarkastustoimistolle ja tilintarkastajalle. Kaupunginhallitukselle raportoidaan puolivuositain tarkastus- ja arviointityön keskeisistä tuloksista. Tarkastuskohteille on annettu kehittämissuosituksia, joiden toteuttamista seurataan. Tarkastuskohteissa valvontavastuussa olevat ovat käsitelleet tarkastusten havaintoja ja suosituksia ja ryhtynyt tarvittaviin toimenpiteisiin. Toimenpidesuosituksien toteuttamista seurataan ja niiden toteutumisesta raportoidaan.

Kaupunginhallituksen kokonaisarvio

Vuonna 2018 toteutetuista arvioinneista, selvityksistä ja tarkastuksista saatujen havaintojen sekä palvelualueiden antamien selvitysten perusteella voidaan kohtuullisella varmuudella todeta, että sisäinen valvonta on Lahden kaupungissa tyydyttävällä tasolla. Toiminta on pääosin täyttänyt lainsäädännön vaatimukset ja ollut hyvän johtamis- ja hallintotavan mukaista.

Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

Tilikauden tuloksen muodostuminen

Tuloslaskelma kuvaa tilikauden tuloksen muodostumista. Kustakin tuloslaskelman erästä on esitettävä vastaava tieto viimeistä edelliseltä tilikaudelta (vertailutieto). Laskelma sisältää kaupungin ja taseyksiköiden ulkoiset tuotot ja kulut. Kaupungin sisäiset tulo- ja menoerät eivät sisälly tilinpäätöksen tuloslaskelmaan, minkä vuoksi laskelma poikkeaa taulousarviossa esitettävästä tuloslaskelmasta.

Toimintakate -622,2 milj. euroa on toimintatuottojen ja -kulojen erotus, eli käyttötalouden nettomeno. Toimintakate heikkeni edellisvuodesta 29,3 milj. euroa eli 5,0 prosenttia. Organisaatiossa tapahtui joitain organisatorisia muutoksia mm. Lahden Aterian ja Lahden Servion yhtiöittämiset. Tämän vuoksi oheiset tuloslaskemat eivät ole vertailukelpoisia toimintatulojen ja -menojen osalta.

Toimintatuotot ja -kulut on luokiteltu tililuokittain Suomen Kuntaliiton suositusten mukaisesti. Henkilöstökulut sisältävät palkat, sosiaali- ja eläkevakuutuskulut, kunnan vastuulla olevat eläkkeet, sekä luottamushenkilöiden palkkiot. Palvelujen ostot koostuvat asiakas- ja muiden palvelujen ostoista.

Verotulokertymä oli yhteensä 465,1 milj. euroa, jossa kasvua edellisvuoteen oli 2,7 prosenttia. Ilman kunnallis- ja kiinteistöveroasteiden korotuksia verotulot olisivat vähentyneet edellisvuoteen nähden. Valtionosuudet olivat 191,4 milj. euroa, jossa kasvua edellisvuoteen oli 1,3 prosenttia. Verotulojen ja valtionosuuksien tarkempi erittely on esitetty sivulla 77.

Rahoitustuotot ja -kulut 11,4 milj. euroa, joka oli 0,4 milj. euroa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Osinkojen osuus oli 14,6 milj. euroa.

Vuosikate nousi noin 45,7 milj. euroon, mikä on 15 milj. euroa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Vuosikate kuvaa kunnan tulo-rahoituksen riittävyyttä, jota tuloslaskelman puolella verrataan käyttöomaisuuden poistoihin. Lahden vuosikate kattoi käyttöomaisuuden 45,1 milj. euron suuruiset poistot 101,2 prosenttisesti.

Tilikauden tulos on tilikaudelle jaksotettujen tulojen ja menojen erotus, joka lisää tai vähentää kaupungin omaa pääomaa. Tulos vuodelta 2018 oli 0,5 milj. euroa, mikä on 16,7 milj. euroa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Tuloslaskelman tunnusluvusta toimintatuotot/toimintakulut % oli 12,8 %, vuosikate/poistot % oli 101,2 % ja vuosikate/asukas 381 euroa/asukas.

TULOSLASKELMA JA TUNNUSLUVUT

(Taseyksiköt mukana, ei sisällä sisäisiä tuloja ja menoja)

	TP 2018	TP 2017	Muutos 17/18
Toimintatuotot	91,3	90,8	0,5 %
Myyntituotot	22,3	25,1	-11,2 %
Maksutuotot	16,5	17,0	-2,5 %
Tuet ja avustukset	9,1	9,0	1,2 %
Vuokratuotot	30,3	28,2	7,2 %
Muut toimintatuotot	13,0	11,4	13,4 %
Valmistus omaan käyttöön	1,3	1,2	14,3 %
Toimintakulut	-714,8	-684,9	4,4 %
Henkilöstökulut	-159,3	-160,5	-0,8 %
Palvelujen ostot	-479,7	-450,5	6,5 %
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-16,2	-18,2	-11,0 %
Avustukset	-37,6	-36,0	4,4 %
Muut toimintakulut	-22,0	-19,7	12,2 %
TOIMINTAKATE	-622,2	-592,9	5,0 %
Verotulot	465,1	452,8	2,7 %
Valtionosuudet	191,4	189,0	1,3 %
Rahoitustuotot ja -kulut	11,4	11,8	-3,3 %
Korkotuotot	9,1	9,3	-2,0 %
Muut rahoitustuotot	15,9	14,3	11,0 %
Korkokulut	-13,0	-12,8	1,4 %
Muut rahoituskulut	-0,6	0,9	-167,8 %
VUOSIKATE	45,7	60,7	-24,7 %
Poistot ja arvonalentumiset	-45,1	-45,6	-0,9 %
Satunnaiset erät	0,0	2,1	-100,0 %
TILIKAUDEN TULOS	0,5	17,2	-97,0 %
Poistoeron lisäys(-)/vähennys (+)	0,2	0,2	0,0 %
Rahastojen lisäys (-)/vähennys (+)	-0,1	-0,1	15,5 %
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	0,6	17,3	-96,3 %
			Muutos
Tuloslaskelman tunnusluvut	TP 2018	TP 2017	17/18
Toimintatuotot/Toimintakulut %	12,8 %	13,3 %	-3,7 %
Vuosikate/Poistot %	101,2 %	133,2 %	-24,1 %
Vuosikate, euroa/asukas	381	508	-25,0 %
Asukasmäärä	120 002	119 573	0,4 %
* vuoden 2018 asukasmäärä tilastokeskuksen ennakkotieto, 2017 lopullinen tieto			

Toiminnan rahoitus

Rahoituslaskelma tarkastelee toiminnan rahoitusta ja ilmaisee, onko toiminnan ja investointien rahavirta yli- vai alijäämäinen. Rahoituksen rahavirta kertoo muutokset lainauksissa ja rahavaroissa.

Toiminnan rahavirta 40,6 milj. euroa on toiminnasta kertynyt tulo-rahoitus, eli erä, joka käyttötaloudesta riittää investointien rahoitukseen. Vuosikate 45,7 milj. euroa siirtyy laskelmaan tuloslaskelmasta. Tulo-rahoituksen korjauserät -5,0 milj. euroa muodostuu käyttöomaisuuden myyntivoitoista ja myyntitappioista sekä pakollisten varausten muutoskirjauksista, eikä niillä ole kassavaikutusta.

Investointien rahavirrassa ilmoitetaan investointien bruttomenot 117,7 milj. euroa, investointeihin kohdistuneet rahoitusosuudet sekä pysyvien vastaavien luovutustulot. Investointien omahan-kintameno 117,0 milj. euroa muodostuu, kun bruttoinvestoin-neista vähennetään valtionosuudet ja muu ulkopuolinen rahoitus. Kun investointimenoista vähennetään vielä pysyvien vas-taavien hyödykkeiden luovutusvoitot 15,6 milj. euroa saadaan investointeihin käytetyt varat eli rahoituslaskelman erä Investointien rahavirta -101,5 milj. euroa. Varsinaisesta toiminnasta ja investoinneista syntynyt nettokassavirta 60,8 milj. euroa kuvaa rahoitustarvetta, joka katetaan lainanotolla.

Rahoituksen rahavirta ilmaisee ne rahoitukselliset erät, joilla varsinaisesta toiminnasta ja investoinneista syntynyt rahoitus-tarve katetaan. Pitkäaikaista lainaa otettiin 110,0 milj. euroa, lyhytaikaisten lainojen nettomuutos oli -6,3 milj. euroa, lainoja lyhennettiin 61,6 milj. eurolla, jolloin lainamäärä kasvoi 42,1 milj. euroa.

Lahti-konsernin rahoituksesta huolehtii sisäinen pankki, jonka toiminta näkyy rahoituslaskelmassa mm. antolainauksen muu-toksena. Antolainoja nostettiin 37,7 milj. euroa ja niitä makset-tiin pois 35,8 milj. euroa.

Rahoituslaskelman kohtaan muut maksuvalmiuden muutokset erään 2,9 milj. euroa sisältyvät mm. konsernitili- ja lainasaamis-ten muutos tytäryhteisöiltä.

Toiminnan ja investointien rahavirran ja rahoituksen rahavirran yhdistäminen osoittaa kaupungin rahavarojen muutoksen tili-vuoden aikana. Kaupungin likvidit rahavarat vähenivät tilikau-den aikana 17,6 milj. euroa.

Investointien tulo-rahoitusprosentti 39,0 kertoo, kuinka paljon investoinneista pystyttiin rahoittamaan tulo-rahoituksella. Lai-nanhoitokate 0,8 prosenttia kertoo kunnan tulo-rahoituksen riittävyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulo-rahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Tilikauden maksuvalmius näkyy kassan riittävy-ydessä, joka vuoden lopussa oli 34,1 päivää.

RAHOITUSLASKELMA JA TUNNUSLUVUT

Milj. euroa	TP 2018	TP 2017	Muutos 17/18
Toiminnan rahavirta	40,6	53,9	-24,6 %
Vuosikate	45,7	60,7	-24,7 %
Satunnaiset erät	0,0	2,1	-100,0 %
Tulo-rahoituksen korjauserät	-5,0	-8,9	43,5 %
Investointien rahavirta	-101,5	-37,6	170,0 %
Investointimenot	-117,7	-68,0	73,2 %
Rahoitusosuudet investointeihin	0,7	0,5	42,4 %
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	15,6	29,9	-47,8 %
Toiminnan ja investointien rahavirta	-60,8	16,3	-472,9 %
Rahoituksen rahavirta			
Antolainauksen muutokset	-1,9	-17,0	-89,1 %
Antolainasaamisten lisäykset	-37,7	-57,4	-34,3 %
Antolainasaamisten vähennykset	35,8	40,4	-11,3 %
Lainakannan muutokset	42,1	10,6	299,2 %
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	110,0	59,0	86,3 %
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-61,6	-52,5	17,3 %
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-6,3	4,0	-254,9 %
Muut maksuvalmiuden muutokset	2,9	41,3	-92,9 %
Rahoituksen rahavirta	43,2	34,8	24,1 %
Rahavarojen muutos	-17,6	51,1	-134,4 %
Rahavarat 31.12.	88,0	105,6	-16,7 %
Rahavarat 1.1.	105,6	54,5	93,8 %

Rahoituslaskelman tunnusluvut	TP 2018	TP 2017	Muutos 17/18
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1000 €	-115,6	-107,3	7,8 %
Investointien tulo-rahoitus, %	39,0 %	89,9 %	-56,6 %
Lainanhoitokate	0,8	1,1	-27,3 %
Kassan riittävyys, pv	34,0	44,1	-22,9 %
Asukasmäärä	120 002	119 573	0,4 %

* vuoden 2018 asukasmäärä tilastokeskuksen ennakkotieto, 2017 lopullinen tieto

Rahoitusasema ja sen muutokset

LAHDEN KAUPUNGIN TASE

VASTAAVAA	2018 milj. €	2017 milj. €	VASTATTAVAA	2018 milj. €	2017 milj. €
PYSYVÄT VASTAAVAT			OMA PÄÄOMA		
Aineettomat hyödykkeet			Peruspääoma	437,2	437,2
Aineettomat oikeudet	0,0	0,0	Arvonkorotusrahasato	0,1	0,1
Muut pitkävaikutteiset menot	5,6	6,5	Muut omat rahastot	10,6	10,4
	5,6	6,5	Edellisten tilikausien ylijäämä	152,0	134,7
Aineelliset hyödykkeet			Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	0,6	17,3
Maa- ja vesialueet	134,3	127,4		600,5	599,7
Rakennukset	270,3	276,6	POISTOERO JA VAPAAEHTOISET		
Kiinteät rakenteet ja laitteet	186,2	182,0	VARAUKSET		
Koneet ja kalusto	3,7	5,9	Poistoero	1,5	1,8
Muut aineelliset hyödykkeet	0,1	0,1			
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	65,4	17,8	PAKOLLISET VARAUKSET		
	660,0	609,7	Eläkevaraukset	4,3	5,5
Sijoitukset			Muut pakolliset varaukset	2,6	2,1
Osakkeet ja osuudet	205,1	193,8		7,0	7,6
Muut lainasaamiset	463,6	461,7	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT		
	668,7	655,5	Valtion toimeksiannot	0,0	0,0
TOIMEKSIANTOJEN VARAT			Lahjoitusrahastojen pääomat	2,7	3,2
Lahjoitusrahastojen varat	0,2	0,2		2,7	3,2
	0,2	0,2	VIERAS PÄÄOMA		
VAIHTUVAT VASTAAVAT			Pitkäaikainen		
Vaihto-omaisuus			Joukkovelkakirjalainat	0,0	0,0
Aineet ja tarvikkeet	0,1	0,1	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	715,1	649,7
Saamiset			Lainat muilta luotonantajilta	0,1	0,1
Pitkäaikaiset saamiset			Siirtovelat	5,6	5,5
Myyntisaamiset	0,4	0,0		720,8	655,2
Lainasaamiset	16,4	20,9	Lyhytaikainen		
Muut saamiset	0,7	0,6	Joukkovelkakirjalainat	0,0	40,0
Lyhytaikaiset saamiset			Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	44,6	21,6
Myyntisaamiset	7,6	8,4	Lainat muilta luotonantajilta	37,4	43,7
Lainasaamiset	31,0	16,5	Saadut ennakot	1,0	0,8
Muut saamiset	3,3	3,4	Ostovelat	38,3	33,4
Siirtosaamiset	7,5	9,9	Muut velat	2,8	3,0
	67,0	59,6	Siirtovelat	32,9	27,3
Rahoitusarvopaperit				157,1	169,8
Osakkeet ja osuudet	39,5	29,4	VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 489,6	1 437,3
Rahat ja pankkisaamiset	48,6	76,3			
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 489,6	1 437,3			

Taseen tunnusluvut	2018	2017
Omavaraisuusaste, %	40,6%	41,9%
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	117,3%	112,5%
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista, %	126,0%	121,0%
Kertynyt yli-/ alijäämä, 1 000 €	152 662	152 028
Kertynyt yli-/ alijäämä, €/ asukas	1 272	1 271
Lainakanta 31.12. €/ asukas	6 643	6 314
Lainakanta	797 161 732	755 016 412
Lainakanta 31.12., 1 000 €	797 162	755 016
Lainasaamiset 31.12., 1 000 €	463 551	461 696
Asukasmäärä	120 002	119 573

* vuoden 2018 asukasmäärä tilastokeskuksen ennakkotieto, 2017 lopullinen tieto

Kokonaistulot ja -menot

Kokonaistulot ja -menot -laskelmassa on koottu yhteen kaikki kunnan menot ja tulot tuloslaskelmasta ja rahoituslaskelmasta. Siten se kuvaa rahanlähteitä ja -käyttöä. Kokonaistulojen ja -menojen erotus on täsmäytettävissä rahoituslaskelmaan siten, että se on muiden maksuvalmiuden muutosten ja rahavarojen muutosten itseisarvojen erotus.

Lahden kaupungin kokonaistulot vuonna 2018 olivat 934,9 milj. euroa. Suurin tuloerä muodostuu verotuloista, jonka osuus kokonaistuloista on 49,8 prosenttia. Kokonaismenot olivat tilikaudella 955,5 milj. euroa. Olennaisin menoerä koostuu toimintakuluista, joiden osuus kokonaismenoista on 74,8 prosenttia. Tulojen ja menojen erotukseksi muodostui 20 530 milj. euroa.

Kokonaistulot ja -menot, 1 000 €	2018	2018 %	2017	2017 %
Tulot				
Toiminta				
Toimintatuotot	91 273	9,76 %	90 844	10,23 %
Verotulot	465 139	49,75 %	452 800	50,98 %
Valtionosuudet	191 367	20,47 %	188 981	21,28 %
Korkotuotot	9 135	0,98 %	9 321	1,05 %
Muut rahoitustuotot	15 909	1,70 %	14 331	1,61 %
Satunnaiset tuotot	0	0,00 %	2 116	0,24 %
Investoinnit				
Rahoitusosuudet investointimenoihin	653	0,07 %	459	0,05 %
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	15 606	1,67 %	29 919	3,37 %
Rahoitustoiminta				
Antolainasaamisten vähennykset	35 838	3,83 %	40 406	4,55 %
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	110 000	11,77 %	59 046	6,65 %
Kokonaistulot yhteensä	934 920	100,00 %	888 223	100,00 %
Menot				
Toiminta				
Toimintakulut	714 825	74,82 %	684 871	77,97 %
- Valmistus omaan käyttöön	-1 341	-0,14 %	-1 173	-0,13 %
Korkokulut	13 026	1,36 %	12 845	1,46 %
Muut rahoituskulut	644	0,07 %	-949	-0,11 %
Tulorahoituksen korjauserät	5 039	0,53 %	8 919	1,02 %
Investoinnit				
Investointimenot	117 711	12,32 %	67 950	7,74 %
Rahoitustoiminta				
Antolainasaamisten lisäykset	37 693	3,95 %	57 381	6,53 %
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	61 600	6,45 %	52 526	5,98 %
Lyhytaikaisten lainojen muutos	6 255	0,65 %	-4 038	-0,46 %
Kokonaismenot yhteensä	955 450	100,00 %	878 331	100,00 %

Täsmäytys:

Kokonaistulot – Kokonaismenot = 934 920 – 955 450 = -20 530

Muut maksuvalmiuden muutokset – Rahavarojen muutos = 2 924 000 - -17 606 = 20 530

Konsernin toiminta ja talous

Konsernitilinpäätökseen sisältyvät yhteisöt

LAHDEN KAUPUNKIKONSERNI

TASEYKSIKÖT	
Lahden kaupunginteatteri	
Lahden kaupunginorkesteri	
Lahden Tilakeskus	

TYTÄRYHTEISÖT JA KUNTAYHTYMÄT

ASUMINEN JA TOIMITILAT	
Lahden Talot Oy	100,00 %
Kiinteistö Oy Vesijärvenkatu 36	100,00 %
Lahden Asunnot Oy	100,00 %
Lahden Palveluasunnot Oy	100,00 %
Oppilastalo Oy	99,65 %
Kiinteistö Oy Lahden Sammonkatu 8	100,00 %
Kiinteistö Oy Nastonharjun liiketalo	75,60 %
Kiinteistö Oy Lahden Tiedepuisto	54,60 %
Lahden Jäähalli Oy	41,01 %
Lahden Rudolf Steiner -koulun Talo Oy	91,70 %
Lahden Terveystalo Oy	91,66 %
Musiikkiopiston Omakotisäätiö	100,00 %
Nastolan virastotalokiinteistö Oy	79,40 %
Paavolakiinteistöt Oy	100,00 %
Päijät-Hämeen Ajoharjoittelurata Oy	69,94 %
Radio- ja tv-museosäätiö	50,00 %
Spatium Toimitilat Oy	100,00 %

ALUEELLINEN KEHITTÄMINEN	
KOKO Lahti Oy	100,00 %
Lahden seutu - Lahti Region Oy	52,90 %
Lahden Seudun Kehitys Oy LADEC	75,76 %
Energon Oy	76,76 %
Lahti Events Oy	100,00 %
Koulutuskeskus Salpaus kuntayhtymä	63,86 %
Salpaus-palvelut Oy	63,86 %
Päijät-Hämeen liitto kuntayhtymä	56,44 %

OSAKKUUS- JA OMISTUSYHTEISYHTEISÖT	
C-Ella Oy	33,33 %
e-Protech Oy	30,00 %
One1 Oy	24,30 %
POLA Energy Assets Oy	50,00 %

Omistukset on esitetty konsernin omistusosuuksina 31.12.2018

INFRASTRUKTUURIN YLLÄPITO	
Kiinteistö Oy Hansaparkki	56,88 %
Kiinteistö Oy Lahden Siltavouti	93,30 %
Lahden Pysäköinti Oy	100,00 %
Lahden Sairaalaparkki Oy	81,89 %
Lahti Aqua Oy	100,00 %
Aqua Palvelu Oy	100,00 %
Aqua Verkko Oy	100,00 %
LABIO Oy	83,43 %
Lahti Energia Oy	100,00 %
LE-Sähköverkko Oy	100,00 %
Pilke Energia Oy	100,00 %
Koskipower Oy	100,00 %
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	58,58 %

PALVELU TUOTANTO	
Eteva kuntayhtymä	4,66 %
Hollolan-Lahden vesilaitos kuntayhtymä	40,00 %
Lahden Konservatorio Oy	50,57 %
Lahden Työn Paikka Oy	89,95 %
Provincia Oy	65,04 %
Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy	79,46 %
Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy	79,46 %
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä	52,34 %
Päijät-Hämeen Tekstiilihuolto Oy	40,51 %
Työterveys Wellamo Oy	61,85 %

YHDISTELEMÄTTÖMÄT YHTEISÖT	
Asunto Oy Kittilän Petsukka	33,33 %
Kiinteistö Oy Kanelipuu	24,90 %
Kiinteistö Oy Lahden Laiturikadun Pysäköinti Oy	32,53 %
Kiinteistö Oy Villähteen liikekeskus	29,00 %
Nordic Innovation Accelerator Oy	31,01 %
Riihelän Huolto Oy	39,25 %
Seponkadun pysäköinti Oy	26,00 %

LAHTI-KONSERNIIN YHDISTELLYT ALAKONSERNIT

Lahden Talot Oy
Kiinteistö Oy Vesijärvenkatu 36
Lahden Asunnot Oy
Lahden Palveluasunnot Oy
Oppilastalo Oy
Koulutuskeskus Salpaus kuntayhtymä
Salpaus-palvelut Oy
Lahden Seudun Kehitys Oy - LADEC
Energon Oy
Lahti Aqua Oy
Aqua Palvelu Oy
Aqua Verkko Oy
LABIO Oy
Lahti Energia Oy
LE-Sähköverkko Oy
Pilke Energia Oy
Koski Power Oy
C-Ella Oy
e-Protech Oy
One1 Oy
POLA Energy Assets Oy

Konsernin toiminnan ohjaus

Lahti-konsernissa oli 59 konserniyhteisöä, joiden omaisuuden yhteenlaskettu jälleenhankinta-arvo on noin 1,8 miljardia euroa.

Konserni- ja tilajaoston tehtävänä on kaupunkikonsernin toiminnan ohjaaminen ja yhteensovittaminen sekä ohjeiden antaminen kaupungin edustajille tytäryhteisöjen hallintoelimiissä kaupungin kannan ottamisesta käsiteltäviin asioihin (kuntalaki 39 §). Lahti-konsernin konserniohjauksen ja -valvonnan järjestämistä koskevista ja muista Lahden konserni- ja tilajaoston tehtävistä on määrätty kaupungin hallintosäännössä.

Kaupunginhallitus antaa kuntalain 47 §:n nojalla tarvittaessa tytäryhteisöjä velvoittavia ohjeita. Konsernin operatiivisesta johtamisesta ja seurannasta vastaa kaupunginjohtaja.

Kaupunginvaltuusto, -hallitus ja tarkastuslautakunta saivat kolme kertaa keskeisimpien konsernin yhtiöiden tulos- ja talousraportit. Kuntayhtymien kautta tulevat välilliset omistukset tytäryhteisöissä on tilinpäätöksessä eliminoitu.

Olellaiset konsernia koskevat tapahtumat

Lahti Energia myi lokakuussa 2018 maakaasuliiketoimintansa Auris Kaasunjakelulle ja Suomen Kaasuenergialle. Kymi-järvi III:n rakentaminen jatkui suunnitellusti.

Lahti Aqua vesikonserni panosti vuonna 2018 verkostojen saneeraustason nostoon sekä yhteistyön tiivistämiseen Lahden kaupungin kaupunkiympäristön palvelualueen kanssa.

Lahden Talot Oy:lle valmistuivat seuraavat kohteet uustuotantona: 64 seniorikotia Launeelle sekä 40 asunnon kohde Pulteritielle Nastolaan. Mittavia peruskorjaushankkeita oli mm. Ahtialan Rouvasmannin taloissa, Nastolan Huokotiellä sekä Torkon alueella. Vuonna 2018 valmistuneiden uustuotanto- ja perusparannusinvestointikohteiden arvo on yhteensä noin 23 milj. euroa.

Nastolan Yrityspalvelu Oy sulautui Spatium Toimitilat Oy:öön 1.10.2018 alkaen. Sulautumisella yhdenmukaistettiin toimintaa, tehostettiin markkinointia ja hallintoa, sekä poistettiin päällekkäisiä toimintoja.

Päijät-Hämeen Tekstiilihuolto Oy-nimisen yhtiön osakkeet myytiin Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymälle (kh 18.6.2018 § 186).

Nastolan Kulttuurikiinteistöt Oy:n osakkeet luovutettiin Nastolan Taideyhdistys ry:lle (kh 17.12.2018 § 330).

Osaamiskiinteistöt Oy:n jakautui kahdeksi yhtiöksi: Kiinteistö Oy Lahden Tiedepuisto ja Paavolakiinteistöt Oy (ktj 11.9.2017 § 106 ja 6.11.2017.§127).

Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Lahti Energia Oy:n keskeisimmät tapahtumat vuonna 2019 ovat Kymijärvi III-biolämpölaitoksen projektin jatkaminen suunnitellusti sekä laitoksen käynnistyminen. Lahti Energia muuttaa tulevaisuudessa tuotantoaan hiilineutraaliksi ja päästöttömäksi strategiansa mukaisesti.

Lahti Aquan toimitilakiinteistössä, Satamakatu 4:ssä, on alkanut perusparannus- ja laajennushanke. Tiloja nykyaikaisetaan ja koko henkilöstö saadaan saman katon alle. Urakan valmistumisajankohta on keväällä 2020.

Lahden Talot -konsernin vuonna 2019 käynnistyvien uustuotanto- ja perusparannuskohteiden investointien arvo on yli 30

milj. euroa. Summa on mittava valtakunnallisestikin mitattuna.

Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä

Konsernivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, että kaupunkikonsernin toiminta on taloudellista ja tuloksellista, päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa sekä lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan sekä omaisuus ja voimavarat turvataan.

Kaupungin konsernivalvonnasta vastaa konsernijohto, johon kuuluvat kaupunginhallitus ja kaupunginjohtaja sekä muut johtosäännössä määrätty viranomaiset. Konsernijohto voi käyttää konsernivalvonnassa apuna toimialajohtoa, kunnan sisäisen tarkastuksen yksikköä tai erikseen tehtävään valittua henkilöä.

Toimivalta ja vastuujako konserniohjauksessa

Kaupunginvaltuusto päättää Kuntalain 14 §:n mukaan omistajaohjauksen periaatteista ja konserniohjeesta. Lisäksi kaupunginvaltuusto kaupunkikonsernin ylimpänä päättävänä elimenä asettaa kaupunkikonsernin toiminnan ja talouden keskeiset tavoitteet. Lahden kaupunkikonsernin konsernivalvonnasta vastasi vuonna 2018 konsernijohto. Konserni- ja tilajaosto päättää erikseen konserniyhteisöjen valvonta- ja seurantavastuiden jakamisesta kaupunginjohtajan ja palvelualuejohtajien välillä. Konserniohjauksen ja -valvonnan järjestäminen edellyttävät toimivaa tiedonkulkua ja vuorovaikutusta konsernijohtoon ja tytäryhteisöjen sekä -säätiöiden välillä.

Kaupunginvaltuusto päättää tytäryhteisöjen ja -säätiöiden vuotuisista toiminnallisista tavoitteista kaupungin talousarviossa.

Ohjeiden anto kunnan edustajille tytäryhteisöissä

Konserni- ja tilajaosto on valinnut kaupungin edustajat yhtiö- ja yhtymäkokouksiin ja nimennyt jäsen ehdokkaat ja jäsenet yhteisöjen ja säätiöiden hallintoelimiin. Konserniohjeessa määritellään, että jaosto nimittää ehdokkaat siten, että tytäryhteisön hallituksella tai vastaavalla toimielimellä on yhteisön toiminnan luonteen ja laajuuden edellyttämä asiantuntemus ja kokemus.

Konserni- ja tilajaoston tehtävänä on kaupunkikonsernin toiminnan ohjaaminen ja yhteensovittaminen sekä ohjeiden antaminen kaupungin edustajille kaupungin kannan ottamisesta käsiteltäviin asioihin. Yhteisöjen tulee jo valmisteluvaiheessa hankkia omistajan ennakkokäsitys tehdessään päätöstä merkittävästä asiasta.

Konsernitavoitteiden asettamista ja toteutumista koskeva arviointi

Konsernitavoitteiden toteutumista selvitetään toimintakeromuksen erillisessä luvussa. Kaupungin tytäryhteisöille asetetaan valtuuston toimesta toiminnallisia ja taloudellisia tavoitteita, joiden toteutumista seurataan kaupungin normaalien seurantajärjestelmien mukaisesti. Tytäryhteisöiltä edellytetään omassa toiminnassaan hyvää johtamis- ja hallintototuttua.

Tytäryhteisöjen toiminnan tuloksellisuuden ja taloudellisen aseman seuranta, analysointi ja raportointi

Talousarviokäsittelyn yhteydessä kaupungin tytäryhteisöille ja -säätiöille hyväksytään vuotuiset toiminnalliset tavoitteet. Toiminnallisten tavoitteiden asettamisen lähtökohtana on kaupungin strategia. Kaupunginvaltuuston hyväksymät strategiset linjaukset ohjaavat omistuksen kehittämistä. Tytäryhteisöjen ja -säätiöiden kanssa neuvotellaan tarvittaessa toiminnallisten tavoitteiden sisällöstä ja toteutumisesta. Yhteisöille asetettujen toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista sekä yhteisöjen taloudellista kehitystä ja

tunnuslukuja seurataan säännöllisesti. Konserniohje määrittää lakisääteisen tiedonantovelvollisuuden täyttämisen lisäksi tytäryhteisöiltä ja -säätiöiltä edellytettävästä raportoinnista.

Keskitettyjen konsernitoimintojen ja -palvelujen käyttö

Konserniohjeessa on määritelty mm. että tytäryhteisön on noudatettava kaupunginvaltuuston hyväksymiä rahoitus ja sijoitustoiminnan periaatteita, tytäryhteisön tulee liittyä asiakkaaksi Lahden kaupungin sisäiseen pankkiin (tästä voidaan poiketa konsernipalvelujohtajan dokumentoidulla ilmoituksella), tytäryhteisön tulee laatia strategian huomioiden omistajan kaupunkistrategia ja että tytäryhteisön on noudatettava kaupungin hankintaohjelmaa sekä noudatettava soveltuvin osin Lahden kaupungin henkilöstöpolitiikan linjauksia.

Riskienhallintajärjestelmien toimivuus tytäryhteisöissä

Tytäryhteisöjen riskienhallintaa ja sen periaatteita ohjataan kaupunginvaltuuston antaman Lahden kaupunkikonsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet -ohjeen avulla. Kunkin yhteisön hallitus ja toimitusjohtaja vastaavat yhteisön sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisuudesta lainsäädännön ja konserniohjeen mukaisesti. Konsernijohton tehtävänä on valvoa tytäryhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan asianmukaisuutta ja tuloksellisuutta.

Konserniohjeen avulla yhtenäistetään Lahti-konsernissa toteutettavaa riskienhallintatyötä ottaen huomioon tytäryhteisöjen ja säätiöiden toimiala, tytäryhteisön koko ja muut erityispiirteet. Hyvä hallinto- ja johtamistapa Lahti-konsernissa -asiakirjassa on myös ohjeistettu sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan vastuista ja raportoinnista. Tytäryhteisöjen hallitusten systemaattista sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan riittävyyden arviointia tulee kehittää edelleen ja samalla selkiyttää tytäryhteisöjen ja konserniohjauksen välistä ohjausta ja tiedonvälitystä.

Konsernin tytäryhteisöjen tavoitteiden toteutuminen

Lahti-konserniin kuuluville yhteisöille ja säätiöille on asetettu toiminnallisten tavoitteiden lisäksi taloudellisia tavoitteita. Yleisiä tavoitteita ovat olleet:

- Tytäryhtiöiden tulee toimia kaupunginvaltuuston hyväksymän strategian mukaisesti
- Kaikilta yhtiöiltä edellytetään tervettä pitkäjänteistä taloudenpitoa ja kannattavuutta
- Tytäryhteisöjen tulee hyödyntää aktiivisesti tukityöllistämisen mahdollisuuksia
- Tytäryhteisöjen tulee hankinnoillaan tukea alueen yritysten innovaatioita ja edistää niiden markkinoille pääsyä ja kilpailukykyä
- Tytäryhteisöjen tulee soveltaa hankinnoissaan myös sosiaalisia kriteerejä, joilla edesautetaan työttömien työllistämistä ja torjutaan syrjäytymistä
- Tytäryhteisöjen tulee madaltaa opiskelijoiden kynnystä siirtyä työelämään palkkaamalla kesätyöntekijöitä ja erilaisia harjoittelijoita

Tytäryhtiöt ovat toimineet kaupunginvaltuuston hyväksymän strategian mukaisesti. Tytäryhtiöt toteuttivat pitkäjänteistä ja kannattavaa taloudenpitoa.

Kaikille yhteisöille ja säätiöille yhteisten tavoitteiden lisäksi on asetettu yhtiökohtaisia tavoitteita, joiden seuranta on toteutettu yhtiökohtaisissa tilinpäätöksissä. Yhtiökohtaisia tavoitteiden saavuttamista ei raportoida tässä yhteydessä.

Tuloutustavoite, 1 000 €	TP 2017	TP 2018
Lahten Talot Oy- alakonserni	650	470
Lahti Aqua Oy- alakonserni	200	400
Lahti Energia Oy- alakonserni	12 500	13 500
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy (Lahden osuus)	141	146
Spatium Toimitilat Oy	78	78
	13 569	14 594

Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut**KONSERNIN TULOSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT**

TULOSLASKELMA	01.01.2018 - 31.12.2018	01.01.2017 - 31.12.2017
Toimintatuotot	630 994 670,08	610 791 203,10
Toimintakulut	-1 145 545 970,52	-1 134 068 033,68
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta (tappiosta)	-11 444,66	155 944,99
TOIMINTAKATE	-514 562 745,10	-523 120 885,59
Verotulot	460 249 394,56	448 383 790,83
Valtionosuudet	225 412 936,45	253 229 591,48
<u>Rahoitustuotot ja -kulut</u>		
Korkotuotot	1 738 259,76	1 175 910,43
Muut rahoitustuotot	2 162 468,16	1 111 349,78
Korkokulut	-19 083 121,97	-21 877 870,81
Muut rahoituskulut	-1 036 986,90	465 467,45
Rahoitustuotot ja -kulut	-16 219 380,96	-19 125 143,15
VUOSIKATE	154 880 204,95	159 367 353,57
<u>Poistot ja arvonalentumiset</u>		
Suunnitelman mukaiset poistot	-127 474 562,71	-117 107 699,23
Omistuksen eliminointierot	-184 791,23	-191 756,69
Arvonalentumiset	-21 396,95	-1 019 154,75
Poistot ja arvonalentumiset	-127 680 750,89	-118 318 610,67
Satunnaiset erät	3 105 976,68	1 046 765,05
TILIKAUDEN TULOS	30 305 430,74	42 095 507,95
Tilinpäätössiirrot	-121 949,42	-137 751,18
Tilikauden verot	-6 640 165,82	-5 764 286,51
Laskennalliset verot	-3 618 637,73	-1 861 409,63
Vähemmistöosuus tilikauden tuloksesta	-43 302,99	-1 048 342,50
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	19 881 374,77	33 283 718,13
KONSERNIN TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	55,1 %	53,8 %
Vuosikate/Poistot, %	121,5 %	134,7 %
Vuosikate, €/asukas	1 291	1 333
Asukasmäärä	120 002	119 573
Henkilöstön lukumäärä	9 700	9 896

*vuoden 2018 asukasmäärä tilastokeskuksen ennakkotieto, 2017 lopullinen tieto

KONSERNITASE JA SEN TUNNUSLUVUT

LAHTI-KONSERNITASE MEUR

VASTAAVAA	31.12.2018	31.12.2017	VASTATTAVAA	31.12.2018	31.12.2017
PYSYVÄT VASTAAVAT			OMA PÄÄOMA		
Aineettomat hyödykkeet			Peruspääoma	437,2	437,2
Aineettomat oikeudet	9,3	9,1	Säätiöiden ja yhdistysten säädepääoma	0,1	0,1
Muut pitkävaikutteiset menot	10,3	13,4	Arvonkorotusrahasto	2,0	2,4
Ennakkomaksut	0,3	1,1	Muut omat rahastot	12,0	11,9
	19,9	23,6	Edellisten tilikausien ylijäämä	162,7	129,7
Aineelliset hyödykkeet			Tilikauden ylijäämä	19,9	33,1
Maa- ja vesialueet	150,9	144,4	OMA PÄÄOMA	633,9	614,2
Rakennukset	784,4	779,6	VÄHEMMISTÖOSUDET	12,0	14,2
Kiinteät rakenteet ja laitteet	381,5	375,2	KONSERNIRESERVI	0,0	0,8
Koneet ja kalusto	154,3	172,2	PAKOLLISET VARAUKSET		
Muut aineelliset hyödykkeet	3,2	3,1	Eläkevaraukset	4,3	5,5
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	216,2	103,6	Muut pakolliset varaukset	15,0	14,1
	1 690,5	1 578,2		19,3	19,6
Sijoitukset			TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	4,8	5,5
Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet	0,3	0,7	VIERAS PÄÄOMA		
Muut osakkeet ja osuudet	96,2	79,5	Pitkäaikainen vieras pääoma		
Muut lainasaamiset	23,8	24,2	Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	1 097,7	993,2
Muut saamiset	0,1	0,1	Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	66,7	61,9
	120,4	104,5		1 164,5	1 055,1
PYSYVÄT VASTAAVAT	1 830,8	1 706,2	Lyhytaikainen vieras pääoma		
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	0,9	1,2	Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	63,7	104,8
VAIHTUVAT VASTAAVAT			lyhytaikainen koroton vieras pääoma	190,1	183,8
Vaihto-omaisuus	16,3	22,7		253,8	288,6
Saamiset			VIERAS PÄÄOMA	1 418,3	1 343,7
Pitkäaikaiset saamiset	7,1	10,0	VASTATTAVAA YHTEENSÄ	2 088,3	1 997,9
Lyhytaikaiset saamiset	89,4	99,2	Taseen tunnusluvut		
Saamiset	96,5	109,2	Omavaraisuusaste, %	31,0 %	31,6 %
Rahoitusarvopaperit	48,8	35,5	Suhteellinen velkaantuneisuus, %	107,2 %	101,9 %
Rahat ja pankkisaamiset	95,1	123,1	Kertynyt ylijäämä (alijäämä), 1000€	182 621	162 740
VAIHTUVAT VASTAAVAT	256,6	290,5	Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas	1 522	1 361
VASTAAVAA YHTEENSÄ	2 088,3	1 997,9	Lainakanta, 1000€	1 161 404	1 098 024
			Lainakanta, €/asukas	9 678	9 183
			Lainasaamiset, 1000€	23 791	24 204

KONSERNIN RAHOITUSLASKELMA JA SEN TUNNUSLUVUT

RAHOITUSLASKELMA	01.01.2018-31.12.2018	01.01.2017-31.12.2017
Toiminnan rahavirta		
VUOSIKATE	154 880 204,95	159 161 891,38
Satunnaiset erät	3 105 976,68	1 046 765,05
Tilikauden verot	-6 640 165,82	-5 764 286,51
Tulorahoituksen korjauserät	-23 191 384,83	-10 000 869,26
	128 154 630,98	144 443 500,66
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-272 917 546,93	-211 893 439,40
Rahoitusosuudet investointimenoihin	652 989,45	529 993,95
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	43 411 772,46	-5 232 132,04
Investointien rahavirta	-228 852 785,02	-216 595 577,49
Toiminnan ja investointien rahavirta	-100 698 154,04	-72 152 076,83
Rahoituksen rahavirta		
<u>Antolainauksen muutokset</u>		
Antolainasaamisten lisäykset	-161 300,00	-14 153 614,58
Antolainasaamisten vähennykset	569 862,79	746 751,00
Antolainauksen muutokset	408 562,79	-13 406 863,57
<u>Lainakannan muutokset</u>		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	171 747 608,93	174 021 749,86
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-80 939 404,31	-70 482 528,27
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-27 422 269,49	21 942 440,66
Lainakannan muutokset	63 385 935,13	125 481 662,25
<u>Oman pääoman muutokset</u>		
Oman pääoman muutokset	-26 242,97	1 875 046,99
Muutokset vähemmistön osuudessa	-2 063 703,94	-2 217 464,31
Oman pääoman muutokset	-2 089 946,91	-342 417,32
<u>Muut maksuvalmiuden muutokset</u>		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-324 523,55	123 755,95
Vaihto-omaisuuden muutos	6 441 279,21	351 576,87
Saamisten muutos	10 731 951,12	-5 424 183,68
Korottomien velkojen muutos	7 379 908,48	10 814 517,91
Muut maksuvalmiuden muutokset	24 228 615,26	5 865 667,04
Rahoituksen rahavirta	85 933 166,27	117 598 048,40
Rahavarojen muutos	-14 764 987,77	45 445 971,56
Rahavarat 31.12.	143 836 086,29	158 601 074,07
Rahavarat 1.1.	158 601 074,07	113 155 102,51
Rahavarojen muutos	-14 764 987,77	45 445 971,56

Konsernin kokonaistulot ja -menot

Kokonaistulot ja -menot -laskelmassa on koottu yhteen kaikki konsernin menot ja tulot tuloslaskelmasta sekä rahoituslaskelmasta. Siten se kuvaa rahanlähteitä ja -käyttöä. Kokonaistulojen ja -menojen erotus on täsmäytettävissä rahoituslaskelmaan siten, että se on muiden maksuvalmiuden muutosten ja rahavarojen muutosten itseisarvojen erotus.

Konsernin kokonaistulot vuonna 2018 olivat 1 533,4 milj. euroa. Suurin tuloerä muodostuu toimintatuotoista, jonka osuus kokonaistuloista on 41,2 prosenttia. Kokonaismenot olivat tilikaudella 1 572,4 milj. euroa. Olennaisin menoerä koostuu toimintakuluista, joiden osuus kokonaismenoista on 72,9 prosenttia. Tulojen ja menojen erotukseksi muodostui 39,0 milj. euroa.

Kokonaistulot ja -menot	2018	2018	2017	2017
Tulot	1 000 €	%	1 000 €	%
Toiminta				
Toimintatuotot	630 995	41,15 %	610 791	40,50 %
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta (tappiosta)	-11	0,00 %	156	0,01 %
Verotulot	453 609	29,58 %	442 620	28,76 %
Valtionosuudet	225 413	14,70 %	253 230	15,41 %
Korkotuotot	1 738	0,11 %	1 176	0,15 %
Muut rahoitustuotot	2 162	0,14 %	1 111	0,07 %
Satunnaiset erät	3 106	0,20 %	1 047	0,22 %
Investoinnit				
Rahoitusosuudet investointimenoihin	653	0,04 %	530	0,17 %
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	43 412	2,83 %	-5 232	0,75 %
Rahoitustoiminta				
Antolainasaamisten vähennykset	570	0,04 %	747	0,02 %
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	171 748	11,20 %	174 022	13,93 %
Kokonaistulot yhteensä	1 533 394	100,00 %	1 480 197	100,00 %
Menot				
Toiminta				
Toimintakulut	1 145 546	72,85 %	1 134 068	77,19 %
Korkokulut	19 083	1,21 %	21 878	1,54 %
Muut rahoituskulut	1 037	0,07 %	-465	0,07 %
Satunnaiset kulut		0,00 %		0,00 %
Tulorahoituksen korjauserät	23 191	1,47 %	10 001	0,26 %
Investoinnit				
Investointimenot	272 918	17,36 %	211 893	11,38 %
Rahoitustoiminta				
Antolainasaamisten lisäykset	161	0,01 %	14 154	0,27 %
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	80 939	5,15 %	70 483	5,21 %
Lyhytaikaisten lainojen muutos	27 422	1,74 %	-21 942	4,13 %
Oman pääoman muutokset	26	0,00 %	-1 875	-0,02 %
Muutokset vähemmistön osuudessa	2 064	0,13 %	2 217	-0,02 %
Kokonaismenot yhteensä	1 572 388	100,00 %	1 440 411	100,00 %

Täsmäytys:

Kokonaistulot - Kokonaismenot = 1 533 394 - 1 572 388 = -38 994

Muut maksuvalmiuden muutokset - Rahavarojen muutos = 24 229 - (-14 765) = 38 994

(itseisarvojen summa, kun rahoituserät ovat erimerkkiset)

Keskeiset liitetiedot

OMISTUKSET MUISSA YHTEISÖISSÄ

	Kotipaikka	Kunnan omistusosuus %	Konsernin omistusosuus %	Konsernin osuus omasta pääomasta (1 000€)	Konsernin osuus vieraasta pääomasta (1 000€)	Konsernin osuus tilikauden tuloksesta (1 000€)
Tytäryhteisöt						
Aqua Palvelu Oy	Lahti	0,00	100,00	1 148,9	1 711,9	-19,0
Aqua Verkko Oy	Lahti	0,00	100,00	18 808,8	68 825,6	1 482,3
Energion Oy	Lahti	0,00	75,90	65,6	651,3	15,2
Kiint Oy Hansaparkki	Lahti	56,88	56,88	3 491,4	8,6	-30,3
Kiint Oy Lahden Sammonkatu 8	Lahti	0,00	100,00	4 587,9	43,5	-4 747,4
Kiint Oy Lahden Siltavouti	Lahti	7,60	93,30	8 191,7	6,8	-1,3
Kiint Oy Lahden Tiedepuisto	Lahti	54,60	54,60	7 419,2	7 069,9	223,6
Kiint Oy Nastonharjun liiketalo	Lahti	75,60	75,60	167,9	2,0	-0,3
Kiint Oy Vesijärvenkatu 36	Lahti	0,00	100,00	215,0	66,1	0,0
KOKO Lahti Oy	Lahti	100,00	100,00	36,7	2 669,4	-303,5
Koskipower Oy	Lahti	0,00	100,00	1 416,0	2 481,4	118,7
LABIO Oy	Lahti	0,00	83,43	2 001,4	14 337,3	-307,2
Lahden Asunnot Oy	Lahti	0,00	100,00	11 261,2	152 809,0	335,7
Lahden Jäähalli Oy	Lahti	44,32	45,08	692,4	2 207,3	-159,5
Lahden Konservatorio Oy	Lahti	50,57	50,57	393,1	131,3	99,4
Lahden Palveluasunnot Oy	Lahti	0,00	100,00	1 901,1	58 122,8	38,4
Lahden Pysäköinti Oy	Lahti	100,00	100,00	8 035,8	15 300,3	224,2
Lahden Rudolf Steiner koulun Talo Oy	Lahti	91,70	91,70	1 379,4	641,0	-41,2
Lahden Sairaalaparkki Oy	Lahti	0,00	81,89	358,8	10 046,8	-20,9
Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy	Lahti	74,80	75,90	804,6	565,5	-386,5
Lahden seutu - Lahti Region Oy	Lahti	52,90	52,90	185,2	260,2	1,4
Lahden Talot Oy	Lahti	100,00	100,00	21 707,0	39 000,3	470,1
Lahden Terveystalo Oy	Lahti	82,50	91,66	2 911,1	596,7	-250,8
Lahden Työn Paikka Oy	Lahti	89,95	89,95	-573,4	1 363,6	-325,8
Lahti Aqua Oy	Lahti	100,00	100,00	30 594,0	29 311,9	612,5
Lahti Energia Oy	Lahti	100,00	100,00	48 190,0	468 177,3	19 507,4
Lahti Events Oy	Lahti	0,00	100,00	-510,7	3 703,2	-248,3
LE-Sähköverkko Oy	Lahti	0,00	100,00	25 699,0	54 486,1	1 127,7
Musiikkiopiston Omakotisäätiö	Lahti	100,00	100,00	0,7	1,5	-13,1
Nastolan virastotalokiinteistö Oy	Lahti	79,40	79,40	855,2	56,3	-38,9
Oppilastalo Oy	Lahti	0,00	99,65	3 269,8	12 840,3	0,0
Paavola kiinteistöt Oy	Lahti	100,00	100,00	6 643,9	7 831,2	552,3
Pilke Energia Oy	Lahti	0,00	100,00	-552,1	17 932,1	-9,6
Provincia Oy	Lahti	57,63	65,04	1 359,2	3 624,4	386,2
Päijät-Hämeen Ajoharjoittelurata Oy	Lahti	50,00	69,16	383,8	385,3	-24,1
Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy	Lahti	56,90	79,46	-124,9	3 821,2	-150,2
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	Lahti	58,58	58,58	2 144,4	12 307,9	-8,3
Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy	Lahti	56,90	79,46	170,6	3 674,0	96,9
Päijät-Hämeen Tekstilihuolto Oy	Lahti	0,00	52,34	1 265,8	305,5	68,7
Radio- ja tv-museosäätiö	Lahti	50,00	50,00	728,3	8,0	-25,3
Salpaus-palvelut Oy	Lahti	0,00	63,86	145,0	310,1	8,4
Spatium Toimitilat Oy	Lahti	100,00	100,00	6 504,4	51 756,9	913,5
Työterveys Wellamo Oy	Lahti	59,60	61,85	1 440,6	814,8	271,2
Kuntayhtymät						
Eteva ky	Mäntsälä	4,66	4,66	782,1	2 329,9	72,8
Hollolan-Lahden Vesilaitos ky	Hollola	40,00	40,00	761,0	375,9	-4,6
Koulutuskeskus Salpaus ky	Lahti	63,86	63,86	43 845,9	12 309,3	1 338,3
Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä	Lahti	52,34	52,34	32 457,4	66 555,9	179,0
Päijät-Hämeen liiton ky	Lahti	56,44	56,44	2 284,0	4 035,7	438,7
Osakkuus- ja omistusyhteisöt						
C-Ella Oy	Jyväskylä	0,00	33,33	10,6	1,4	0,0
e-Protech Oy	Hämeenlinna	0,00	30,00	86,9	54,6	3,6
One1 Oy *)	Lahti	0,00	24,30	-1 242,0	-	-203,0
POLA Energy Assets Oy *)	Pori	0,00	50,00	14,0	-	-8,0
Yhdistelemättömät yhteisöt						
As Oy Kittilän Petsukka	Kittilä	0,00	33,33	110,4	0,0	0,0
Kiint Oy Kanelipuu	Lahti	0,00	24,90	1 766,3	104,1	0,0
Kiint Oy Lahden Laiturikadun Pysäköinti	Lahti	0,00	32,53	83,0	1,0	-0,9
Kiint Oy Villähteen liikekeskus	Lahti	0,00	29,00	78,2	1,5	-2,2
Nordic Innovation Accelerator Oy	Lahti	0,00	31,01	33,0	1,0	29,4
Riihelän Huolto Oy	Lahti	12,75	39,25	42,8	15,1	37,5
Seponkadun Pysäköinti Oy	Lahti	0,00	26,00	224,6	0,2	-4,2

*) Tiedot kerätty Lahti Energia Oy:n tilinpäätöksestä.

LAHTI KONSERNIN SUURIMPIEN YHTEISÖJEN TUNNUSLUKUJA 2018 JA 2017

Konserniyhteisö		Hlö- kunnan määrä	Liikevaihto € 1 000 €	Tilikauden tulos € 1 000 €	Oma pääoma € 1 000 €	Suhteellinen n velkaan- tuneisuus %	Oma- varaisuus- aste %	Sijoitetun pääoma tuotto %
Lahti Energia Oy-alakonserni	2018	199	186 989	24 442	92 195	266,1 %	15,8 %	8,1 %
	2017	206	175 551	17 068	82 764	252,4 %	16,0 %	7,8 %
Lahti Aqua Oy-alakonserni	2018	91	37 199	1 796	41 785	279,8 %	28,5 %	3,9 %
	2017	92	37 820	2 871	40 315	287,5 %	26,8 %	12,1 %
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	2018	40	18 083	-14	3 661	139,4 %	27,2 %	0,9 %
	2017	40	16 957	-330	3 925	151,4 %	26,5 %	5,5 %
Lahden Pysäköinti Oy	2018	7	2 406	224	8 036	725,9 %	38,0 %	1,9 %
	2017	8	2 287	51	7 815	802,6 %	35,1 %	0,3 %
Lahden Sairaalaparkki Oy	2018	0	1 029	-26	438	1192,4 %	3,4 %	1,1 %
	2017	0	931	154	464	1394,9 %	3,4 %	3,7 %
Lahden seutu - Lahti Region Oy	2018	18	2 022	3	350	38,8 %	63,7 %	0,7 %
	2017	17	24 471	16	347	2,1 %	58,1 %	7,8 %
KOKO Lahti Oy	2018	38	6 045	-304	37	47,2 %	1,5 %	-17,0 %
	2017	38	6 094	-100	340	48,9 %	12,4 %	-11,7 %
Lahti Events Oy	2018	6	1 093	-248	-262	345,5 %	-8,4 %	-19,8 %
	2017	20	-1 699	-341	79	-983,8 %	2,9 %	0,5 %
Lahden Talot Oy	2018	34	54 845	11 170	83 357	487,0 %	24,0 %	5,0 %
	2017	36	51 855	9 777	63 914	527,2 %	19,0 %	8,8 %
Spatium Toimitilat Oy	2018	3	6 860	913	6 504	754,5 %	11,2 %	3,3 %
	2017	3	5 798	487	3 136	929,5 %	5,5 %	3,6 %
Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy- alakonserni	2018	46	5 545	-489	1 160	43,0 %	55,7 %	-19,2 %
	2017	47	6 304	16	1 649	44,8 %	52,6 %	17,2 %
Provincia Oy	2018	191	25 337	594	2 090	22,0 %	27,3 %	17,1 %
	2017	186	22 909	489	1 496	29,9 %	17,9 %	11,0 %
Työterveys Wellamo Oy	2018	73	8 947	438	2 329	14,7 %	63,6 %	24,7 %
	2017	81	8 597	-46	1 891	16,1 %	57,4 %	46,1 %
Lahden Työn Paikka Oy	2018	79	3 448	-362	-638	44,0 %	-72,6 %	-373,4 %
	2017	105	4 010	-43	-378	30,0 %	-45,9 %	-709,7 %
Päijät-Hämeen Ateriapalvelut Oy	2018	349	26 989	-189	-157	17,8 %	-3,4 %	-14,8 %
	2017	343	15 044	22	32	44,0 %	0,5 %	-83,6 %
Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy	2018	529	19 712	122	215	23,5 %	4,4 %	16,6 %
	2017	483	12 335	83	93	49,5 %	1,5 %	-78,9 %
Koulutuskeskus Salpaus ky	2018	611	59 233	2 098	68 849	32,7 %	68,3 %	10,5 %
	2017	656	58 487	2 440	68 428	33,0 %	67,7 %	10,2 %
Päijät-Hämeen liiton ky	2018	297	25 644	662	3 932	28,3 %	32,1 %	30,6 %
	2017	288	25 604	369	3 269	18,6 %	34,3 %	23,9 %
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä	2018	7 124	656 138	723	63 727	21,4 %	36,9 %	7,5 %
	2017	7 302	632 386	185	61 671	22,5 %	35,9 %	12,5 %

Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet

Asiaa koskeva sääntely

Kuntalain 115 §:n mukaan kaupunginhallituksen on toimintakertomuksessa tehtävä esitys tilikauden tuloksen käsittelystä.

Tilikauden tuloksen käsittely

Hyväksyttäväksi esitetyssä tilinpäätöksessä tilikauden tulos on 522 097,40 euroa ylijäämäinen.

Kaupunginhallitus esittää tilikauden tuloksen käsittelyksi seuraavaa:

- Kirjataan investointeihin liittyvää poistoeron vähennystä +227 061,39 euroa
- Kirjataan rahastojen lisäystä -115 268,50 euroa

Lahden kaupungin tilikauden ylijäämäksi vuodelta 2018 muodostuu edellä mainitun kirjauksen jälkeen 633 890,29 euroa, joka lisätään edellisinä tilikausina kertyneeseen ylijäämään.

Talouden tasapainottamistoimenpiteet

Lahden kaupungilla ei ole taseessa kertynyttä alijäämää ja näin ollen talouden tasapainottamisen selvitykselle ei ole erityistä säädöksistä johtuvia velvoitetta.

Talousarvio 2018 toteutui oman toiminnan osalta kokonaisuutena tarkasteltuna suurelta osin suunnitellun mukaisesti. Kaupunginvaltuusto muutti vuoden aikana talousarviota kolme kertaa, maaliskuussa 12.3/§ 55, syyskuussa 10.9/§ 99 marraskuussa 12.11/§ 131.

Kolmen talousarviomuutoksen käsittelyn jälkeen tilinpäätöksen yhteydessä ilmeni vielä joitakin sitovuustasojen poikkeamia, joille haettiin valtuustolta ylitysluvat (11.3.2019/§ 31).

Kaupunginvaltuuston päätös talousarvion 2018 hyväksymisen yhteydessä, ”edellyttää, että vuoden aikana tehtävien talousarviomuutosten kate haetaan ensisijaisesti toimialojen talousarvioiden sisältä tai laajemmin kaupungin talousarvion sisältä sisäisillä siirroilla” ei toteutunut vuonna 2018, koska talousarviovuonna syntyneet muutostarpeet edellyttivät lisälainanottoa.

Edellisten tilikausien ylijäämä tilinpäätöksessä on yhteensä 152,0 milj. euroa johon lisätään 2018 ylijäämä 0,6 milj. euroa, jonka jälkeen ylijäämää on yhteensä 152,6 milj. euroa.

TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

**Strategisten mittareiden toteutuminen
Strategian kärkihankkeiden toteutuma 2018**

Yhdistymisavustuksen käyttö vuonna 2018

Käyttötalousosan toteutuminen

- **Sitovat määrärahat**
- **Konsernihallinto**
- **Sivistyksen palvelualue**
- **Kaupunkiympäristön palvelualue**

Tuloslaskelmaosan toteutuminen

Investointien toteutuminen

- **Kiinteä omaisuus**
- **Talonrakennusinvestoinnit**
- **Julkinen käyttöomaisuus**

Rahoitusosan toteutuminen

Sitovuustasojen ylitykset

Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

Strategisten mittareiden toteutuminen

Lahden kaupunginvaltuusto hyväksyi kokouksessaan 14.5.2018 Lahden kaupungin päivitetyn strategian. Strategian perustavoitteiden toteutumista seurataan strategisilla mittareilla, jotka kuvaavat kehityksen suuntaa yleisellä tasolla. Strategisten mittareiden toteutumisesta raportoidaan tilinpäätöksen yhteydessä uusimman käytettävissä olevan seurantatiedon pohjalta. Tässä tilinpäätöksessä raportoidaan keväällä 2018 päivitettyjen mittareiden tuloksia. Strategiset mittarit eivät suoraan kuvaa organisaation oman toiminnan vaikuttavuutta, sillä mittareiden toteutumiseen vaikuttavat myös kaupunkikonsernin ulkopuoliset tekijät. Oman toiminnan strategialähtöisyys varmistetaan kytkemällä talousarvio, sekä siihen kirjattavat toiminnalliset tavoitteet kiinteästi kaupungin strategiaan. Toiminnallisten tavoitteiden seuranta tehdään puolivuositain. Strategisten mittareiden raportoinnissa esitetään otsikon alla mittarin kehityssuunta. Vihreä nuoli kertoo kehityksen olleen suotuisaa, punainen nuoli viestii negatiivisesta kehityksestä ja keltainen nuoli tarkoittaa lähes tasaista kehitystä tai sitä, että vertailuvuotia ei vielä ole. Ohessa on kuvattuna strategisten mittareiden sisältöä, lähteitä ja tiedon saatavuutta.

A. Elinvoiman strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Lahti on 125 000 asukkaan kaupunki vuonna 2022 ja 150 000 asukkaan kaupunki vuonna 2030. (A1)

Väestön kasvu (%)

- Toteutuma: 2015: 0,08 %, 2016: 0,53 %; 2017: 0,10 %, 2018: 0,36 % (ennakkotieto)
- Lähde: Tilastokeskus, väestötilasto
- Kuvaus: Väestön lukumäärä 31.12.
- Tiedon päivitys: vuosittain, ennakkotieto kuukausittain

16 - 29-vuotiaiden osuus väestöstä (%)

- Toteutuma: 2015: 17,6 %; 2016: 17,6 %; 2017: 17,4 %, (vuoden 2018 tiedot saatavilla 03/19 jälkeen)
- Lähde: Tilastokeskus, väestötilasto
- Kuvaus: 16 - 29 vuotiaiden osuus väestöstä 31.12.
- Tiedon päivitys: vuosittain

2. Jatko-opiskelupaikkojen houkuttelevuus ja määrä kasvavat (A1)

Jatko-opintopaikkojen houkuttavuus

- Ensisijaiset hakijat/aloituspaiikat yhteishaussa: Ammatillinen ja lukiokoulutus 2016: 1,08; 2017: 1,06; 2018: 1,03; Lahden ammattikorkeakoulu 2016: 3,26; 2017: 3,43; 2018: 3,31
- Lähde: Vipunen tietokanta, Lahden ammattikorkeakoulun tilasto
- Kuvaus: Yhteishaussa ensisijaisesti opiskelupaikkaa hakeneiden määrän suhde tarjolla oleviin aloituspaikkoihin.
- Tiedon päivitys: vuosittain

Jatko-opintopaikkojen määrä

- Aloituspaikkojen määrä yhteishaussa: Ammatillinen ja lukiokoulutus 2016: 2777; 2017: 2622; 2018: 2370 Lahden ammattikorkeakoulu 2016: 1058; 2017: 1172; 2018: 1125
- Lähde: Vipunen tietokanta, Lahden ammattikorkeakoulun tilasto

- Kuvaus: Tarjolla olevien aloituspaikkojen määrä
- Tiedon päivitys: vuosittain

3. Toisen asteen koulutuksen suorittaneiden osuus kasvaa

Ilman 2. asteen koulutusta olevien 20-24 vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkikaupunkeihin

- 20-24 vuotiaiden osuus / osuuden muutos edellisvuoteen:
- 2014: Lahti 20,8% / -0,9%, Tampere 13,6% / -0,6%, Kuopio 13,0% / -0,2%, Kotka 25,2% / -0,5%
- 2015: Lahti 21,1% / +0,2%, Tampere 13,6% / 0,0%, Kuopio 12,2% / -0,8%, Kotka 24,0% / -1,2%
- 2016: Lahti 21,4% / +0,3, Tampere 13,2% / -0,4%, Kuopio 11,8% / -0,4%, Kotka 23,7% / -0,3%
- 2017: Lahti 21,7% / +0,3%, Tampere 12,7% / -0,5%, Kuopio 11,4% / -0,4%, Kotka 22,0% / -1,7%
- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Ilman 2. asteen koulutusta olevien 20-24 vuotiaiden osuus ja osuuden muutos verrokkikaupunkeihin (Tampere, Kuopio ja Kotka)
- Tiedon päivitys: vuosittain

4. Työllisyysaste nousee vuoden 2008 tasolle vuoteen 2022 mennessä ja on yli 75 % vuonna 2030. (A2)

Työllisyysaste (%)

- Toteutuma: 2015: 64,2 %; 2016: 65,2 %; 2017: 66,3 %; 2018: 68,8%
- Lähde: TEM ja Tilastokeskus
- Kuvaus: 18 - 64-vuotiaiden työllisten osuus saman ikäisestä väestöstä
- Tiedon päivitys: vuosittain

Nuorisotyöttömyysaste (%)

- Toteutuma: 2015: 22,9 %, 2016: 20,9 %, 2017: 19,8 %, 2018: 19,1 %
- Lähde: TEM ja Tilastokeskus (joulukuu)
- Kuvaus: 15 - 24-vuotiaiden työttömien osuuden prosentteina 15 - 24-vuotiaasta työvoimasta
- Tiedon päivitys: kuukausittain

Työttömyysaste (%)

- Toteuma: 2015: 18,8 %, 2016: 17,5 %, 2017: 15,9 %, 2018: 14,3 %
- Lähde: TEM ja Tilastokeskus (joulukuu)
- Kuvaus: Työttömien osuuden prosentteina työvoimasta
- Tiedon päivitys: kuukausittain

5. Uusien yritysten määrä kasvaa. (A1, A3, A4)

Uusien yritysten määrä

- Toteuma: 2016 Q2: 315; 2017 Q2: 315; 2018 Q2: 343
- Lähde: Tilastokeskus
- Kuvaus: Ajanjakson aikana toimintansa aloittaneet yritykset, jotka ovat liiketoiminnasta tai kiinteistön käyttöoikeuden luovutuksesta arvonlisäverovelvollisia tai toimivat työnantajina. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät säätiöt, aatteelliset yhdistykset, julkiset viranomaiset ja uskonnolliset yhteisöt. Tilastoon sisältyvät valtion liikelaitokset mutta eivät kuntien liikelaitokset.
- Tiedon päivitys: vuosittain, neljännesvuosittain

6. Yrittäjien tyytyväisyys kunnan elinkeinopolitiikkaan kasvaa. (A1, A2, A3, A4)

Kokonaisarvosana kunnan elinkeinopolitiikasta

- Toteuma: 2014: 6,5; 2016: 6,4; 2018: 6,2
- Lähde: Elinkeino poliittinen mittaristo (ELPO)-kysely, Suomen Yrittäjät
- Kuvaus: Suomen Yrittäjien jäsenkunnan verkkokyselynä selvitetty näkemykset kuntien elinkeinopolitiikasta sekä kuntien ja yrittäjien yhteistyön kehittämisestä.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

7. Keskustan elinvoimaisuus kasvaa mitatusti. (A4)

Keskustan elinvoimalaskenta

- Toteuma: Liiketilojen määrä: 2016: 788; 2017: 804; 2018: 807 kpl
Kuumien yrityksiä lkm. 2016: 376; 2017: 387; 2018: 378 kpl
Vapaina olevien liikekiinteistöjen lkm. 2016: 108; 2017: 98; 2018: 98 kpl
Elinvoimaluku: 2016: 2,68; 2017 = 2,78; 2018 = 2,68
- Lähde: Elävät kaupunkikeskustat ry:n Elinvoimalaskenta
- Kuvaus: Vuosittain seurataan rajatun elinvoimaisen keskusta-alueen rajauksen sisältä a) liiketilojen kokonaismäärää b) lauantaisin satunnaisten asiakkaiden saavutettavissa olevien keskustan kuluttajapalveluiden ja -kaupan liikkeiden määrää sekä ravintoloiden ja kahviloiden määrää = kuumat yritykset. c) vapaina olevien liikekiinteistöjen määrää sekä d) Elinvoimalukua, joka saadaan kaavasta (kuumat yritykset – vapaina olevat liiketilat) / asukasmäärä *1000.
- Tiedon päivitys: vuosittain

8. Yhdyskuntarakenne kehittyi kestävästi. (A4)

Asemakaavoitetun kerrosalan osuus joukkoliikennevyöhykkeellä

- Toteuma: 2015: 82, 9 % (vanha Lahti)
- Lähde: kaupungin paikkatietojärjestelmä ja SYKE:n YKR-aineisto, raportoidaan myös yleiskaavan seurannassa
- Kuvaus: Asukkaiden osuus (%) keskustan jalankulku- ja reunavyöhykkeellä, alakeskoksissa, joukkoliikenteen vyöhykkeillä
- Tiedon päivitys: valtuustokausittain

9. Lahden asukaskohtaiset khk-päästöt ovat -70 % vuoden 1990 tasosta vuoteen 2030 mennessä. (A1, A3)

Kasvihuonekaasupäästöjen määrän kehitys

- Toteuma: 2013: asukasta kohti lasketut khk-päästöt Lahti - 17 %, Nastola -18 % vuoden 1990 tasosta; 2016: Lahti - 37 %, 2017: Lahti - 47 % vuoden 1990 tasosta
- Lähde: Kasvener-laskentamalli ja CO2-raportti
- Kuvaus: Laskentamalli selvittää, kuinka paljon kunnan alueen energiankäytöstä, teollisuus- ja maataloustoiminnasta sekä jätteiden ja jätevesien käsittelystä syntyy vuoden aikana kasvihuonekaasupäästöjä. Laskenta noudattaa IPCC:n laskentaperiaatteita.
- Tiedon päivitys: n. 2 vuoden välein

10. Tapahtumien määrä kasvaa 3 % vuosittain. (A5, A6)

Tapahtumien määrä

- Toteuma: Lähdetään liikkeelle 2018 luomalla laskentamenetelmä
- Lähde: Päijät-Hämeen matkailu- ja tapahtumastrategia 2025 – Visit Lahti
- Kuvaus: Kansainvälisten kokousten kongressitiedot saadaan Visit Finlandilta. Muiden tapahtumien laskentaan luodaan kaupungille oma laskentamenetelmä vuonna 2018
- Tiedon päivitys: vuosittain

11. Lähiluonnon virkistyskäyttömahdollisuudet kasvavat. Luonnonsuojelualueiden osuus kokonaispinta-alasta kasvaa.

Alueen vesistöjen kunto

- Toteuma: 2014 järivistä kunnoiltaan hyviä tai erinomaisia 11 %
- Lähde: Lahden seudun ympäristökatsaus, tarkkailuraportit, vesienhoidon toimenpideohjelma
- Kuvaus: Vesistöjen tilaa seurataan tarkkailuohjelman mukaisesti. Lahdessa ja Nastolassa oli vuonna 2014 kummassakin kahdeksan tarkkailussa olevaa järveä.
- Tiedon päivitys: kerran valtuustokaudessa; 6-vuosittain

Merkittijien virkistysreittien määrä

- Toteuma: 2018: 761km
- Lähde: Kaupunkiympäristön palvelualue
- Kuvaus: Merkittijien virkistysreittien määrä kilometreinä
- Tiedon päivitys: kerran valtuustokaudessa

Rauhoitettujen alueiden osuus kokonaispinta-alasta

- Toteuma: 2016 1,8% 2017 1,8% 2018: Pinta-alasta 1,9%
- Lähde: Lahden seudun ympäristökatsaus
- Kuvaus: Pinta-alaan suhteutettu rauhoitettujen alueiden osuus.
- Tiedon päivitys: vuosittain

B. Uudistumisen strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Asukkaiden tyytyväisyys kuntapalveluihin kasvaa. (B1)

Palvelutyytyväisyys kuntapalveluihin

- Toteuma: 2015: 3,55; 2017: 3,46
- Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut –tutkimus (KAPA)
- Kuvaus: Laaja asuinkuntaindeksi, yleinen palvelutyytyväisyys, asteikko 1-5, keskiarvo 54 palvelusta, vastaajina 18 - 79 -vuotiaat, satunnaisotos
- Tiedon päivitys: 2. vuoden välein

2. Kaupungin tilatehokkuus kasvaa (B1)

Tilatehokkuuden mittari

- Toteuma: Vuoden 2018 tilan saadaan määriteltyä takautuvasti mittarin valmistuessa 2019.
- Lähde: Tilakeskus
- Kuvaus: Kiinteistötalouden instituutti KTI kehittää yhdessä kuntien kanssa mittarin tilatehokkuuden mittaamiselle vuoden 2019 aikana.
- Tiedon päivitys: 2. vuoden välein

3. Toteutetut ja arvioidut strategiaa toteuttavat kokeilut. (B2)

Strategiaa toteuttavat kokeilut →

- Toteuma: 2018: Toteutetut 2, arvioidut 0, käynnissä 8 kokeilua.
- Lähde: Projektsalkku
- Kuvaus: Lukumäärä perustuu Lahden kaupungin projektsalkussa oleviin toteutuneisiin ja arvioituihin projekteihin, jotka on määritelty kokeiluiksi.
- Tiedon päivitys: vuosittain

Esimieheni kannustaa kokeilemaan ja etsimään sujuvampia toimintatapoja →

- Toteuma: 2018: 3,93
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Perustuu työhyvinvointikyselyn kysymykseen "Esimieheni kannustaa kokeilemaan ja etsimään sujuvampia toimintatapoja. Arviointasteikko 1 = pitää erittäin huonosti paikkaansa, 2 = pitää huonosti paikkaansa, 3 = pitää jossain määrin paikkaansa, 4 = pitää hyvin paikkaansa, 5 = pitää erittäin hyvin paikkaansa.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

4. Kaupungin tulorahoitus vuonna 2022 riittää kattamaan nettoinvestoinnit. (B3)

Investointien tulorahoituksen osuus

- Toteuma: 2016: 61,3 %; 2017: 89,9 %; 2018 39,0 %
- Lähde: tilinpäätös (kh toimialan toiminnallinen tavoite)
- Kuvaus: =100*vuosikate/investointien omahankintameno
- Tiedon päivitys: vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä

5. Yrittäjien tyytyväisyys kunnan viestintään ja tiedottamiseen kasvaa. (B4)

Kunnan viestintä ja tiedottaminen, ELPO →

- Toteuma: 2016: 6,6 (koko maa 7,5, Päijät-Häme 7,2)
2018: 6,3 (koko maa 6,8, Päijät-Häme 6,7)
- Lähde: Elinkeinopoliittinen mittaristo (ELPO)-kysely, Suomen Yrittäjät
- Kuvaus: Suomen Yrittäjien jäsenkunnan verkkokyselynä selvitetty näkemys kuntien elinkeinopolitiikasta sekä kuntien ja yrittäjien yhteistyön kehittymisestä.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

C. Yhteisöllisyyden strategisten tavoitteiden mittaaminen

1. Lapsivaikutuksia arvioidaan laajasti. (C1)

Lapsivaikutusten arviointi →

- Toteuma: Pilotoitu oppimisen tuen suunnitelman osalta vuosina 2016-2017. Pilotointia jatkettu 2018 Lasten ja nuorten palveluverkkosuunnitelmassa. Lapsivaikutusten arviointia ei vielä otettu laajamittaisesti käyttöön
- Lähde: Sivistyksen palvelualue & konsernihallinto
- Kuvaus: Lapsivaikutusten arviointimalli on integroitu 2017 osaksi Kuntaliiton suosituksen mukaista EVA (ennakkovaikeutusten arviointimalli)-pohjaa. Mallin päivitys 2019 osaksi päätöksenteon prosessia. EVA-dokumentointi kaupungin asianhallintajärjestelmään.
- Tiedon päivitys: neljän vuoden välein (Unicefin Lapsiystävällinen kunta -mallin kehittämissykli)

2. Yksinäisyyden kokemus vähenee. (C1, C2, C3)

Ei yhtään läheistä ystävää, 8-9 lk oppilaista, %; lukion 1-2 lk oppilaista, %; ammatillisen koulutuksen 1-2 lk oppilaista, %; →

- Toteuma:
 - 8-9 lk oppilaat 2013: 7,6 %; 2017: 6,9 %;
 - lukion 1-2 lk oppilaat 2013: 7 %; 2017: 7,9 %;
 - ammatillisen koulutuksen 1-2 lk oppilaat 2013: 7,6 %; 2017: 5,4 %
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet →

- Toteuma: 2013: 6,9 %; 2014: 11,5 %; 2015: 12 % (vuoden 2015 jälkeen ei tietoja Lahdesta)
- Lähde: ATH-kysely (2017 lähtien FinSote-tutkimus) tai oma kysely
- Kuvaus: Kansallisen terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus FinSoten avulla seurataan väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä tapahtuneita muutoksia eri väestöryhmissä ja alueittain. Vastaava kysymys voidaan sisällyttää muihin kaupungin toteuttamiin tai osallistumiin kyselyihin.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

3. Eri väestöryhmät ovat entistä terveempiä. (C1, C3)

Ikävakioitu sairastavuusindeksi →

- Toteuma: 2016: 101,0; 2017: 100,1
- Lähde: Kela
- Kuvaus: indeksin avulla pyritään havainnollistamaan sitä, miten tervettä tai sairasta alueen väestö on suhteessa koko maan väestön keskiarvoon (= 100). Luku on laskettu ikävakiotuna. Sairastavuusindeksi perustuu kolmeen tilastomuuttajaan: kuolleisuuteen, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuuteen työikäisistä (16–64-vuotiaat) sekä lääkkeitä ja ravintovalmisteiden korvausoikeuksien haltijoiden osuuteen väestöstä. Niistä kukin on suhteutettu maan väestön keskiarvoon. Sairastavuusindeksi on näiden kolmen osaindeksin keskiarvo.
- Tiedon päivitys: vuosittain

Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, 8-9 lk oppilaista, %; lukion 1-2 lk oppilaista, %; ammatillisen koulutuksen 1-2 lk oppilaista, % →

- Toteuma:
 - 8-9 lk oppilaat 2013: 14,8 %; 2017: 16,6 %;
 - lukion 1-2 lk oppilaat 2013: 15,5 %; 2017: 21,5 %;
 - ammatillisen koulutuksen 1-2 lk oppilaat 2013: 22,4 %; 2017: 29,3 %
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Koetta terveydentila on hyvä tai melko hyvä (%) vastaajista →

- Toteuma: 2017: 63 %
- Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut -tutkimus (KAPA) täydennettynä kaupungin kysymyksillä tai oma/muu kysely
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein

4. Aktiivisesti osallistuvien asukkaiden määrä kasvaa. (C3)

Aktiivisesti yhteisöjen toimintaan osallistuvat (%)

- Toteuma: 2017: 33 %
- Lähde: Kaupunki- ja kuntapalvelut -tutkimus (KAPA) täydennettynä kaupungin kysymyksillä tai oma/muu kysely
- Kuvaus: Osuus 18 - 79-vuotiaista, jotka osallistuvat aktiivisesti jonkin kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen tai henkisen yhteisön toimintaan (esimerkiksi urheiluseura, asukastoiminta, puolue, kuoro, seurakunta)
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

5. Koettu turvallisuus lisääntyy. (C2,C3)

Turvallinen olo koulussa 3-10 lk. (%)

- Toteuma: 2016: 90,3 % 2018: 90,5%
- Lähde: Perusopetuksen arviointikysely
- Kuvaus: Oppilaille esitettiin väite "Minulla on turvallinen olo koulussa" arviointiasteikolla 4 = "Olen eri mieltä", 10 = Olen samaa mieltä. Prosenttilukema kertoo osuuden vastaajista, jotka vastasivat arvon 8-10.
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein.

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa 4-5 lk oppilaista, %; 8-9 lk oppilaista, %; lukion 1-2 lk oppilaista, %; ammatillisen koulutuksen 1-2 lk oppilaista, %

- Toteuma:
 - 4. ja 5. lk oppilaat 2017: 6,7 %
 - 8-9 lk oppilaat 2013: 7,3 %; 2017: 5,4 %;
 - lukion 1-2 lk oppilaat 2013: 1,4 %; 2017: 0,7 %;
 - ammatillisen koulutuksen 1-2 lk oppilaat 2013: 5,1 %; 2017: 2,8 %
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttanut haittaa 4-5 lk oppilaista, %; 8-9 lk oppilaista, %; ammatillisen koulutuksen 1-2 lk oppilaista; lukion 1-2 lk oppilaista, %

- Toteuma:
 - 4. ja 5. lk oppilaat 2017: 1,7 %
 - 8-9 lk oppilaat 2017: 4,9 %;
 - ammatillisen koulutuksen 1-2 lk oppilaat 2017: 10,5 %
 - lukion 1-2 lk oppilaat 2017: 8,0 %;
- Lähde: Kouluterveyskysely
- Kuvaus: THL:n kouluterveyskysely toteutetaan parittomina vuosina koko maassa. Oppilaat vastaavat kyselyyn koulupäivän aikana opettajan valvonnassa. Kysely on vapaaehtoinen ja nimetön.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

6. Kaupungin henkilöstön työhyvinvointi lisääntyy. (C4)

Työhyvinvointikysely: Psykososiaalista kuormitusta mittavien väittämien kokonaiskeskiarvo

- Toteuma: 2018: 3,88 (arviointiasteikko yhdestä viiteen)
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Yhteenvetodikaattori työhyvinvointikyselyn tuloksista koko henkilöstön osalta.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

7. Työnantajamaaine kehitty myönteisesti. (C4)

Työhyvinvointikysely, Suosittelemiseksi NPS

- Toteuma: 2018: - 15.01
- Lähde: Lahden kaupungin työhyvinvointikysely
- Kuvaus: Perustuu työhyvinvointikyselyn kysymykseen "Kuinka todennäköisesti suosittelet Lahden kaupunkia työpaikkana perheenjäsenellesi tai ystävällesi?". Arviointiasteikko 0=Erittäin epätodennäköisesti, 10=Erittäin todennäköisesti. Suosittelemiseksi vastajat jaetaan kolmeen osaan: suosittelemiset (arvo 9-10), neutraalit (arvo 7-8), arvostelijat (arvo 0-6). Suosittelemiseksi NPS = Suosittelemiset % - Arvostelijat %.
- Tiedon päivitys: joka toinen vuosi

8. Lasten osallisuutta lisätään kaupungin palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä sekä kaupungin kaikissa lapsia koskevissa toiminnoissa. (C1, C2, C3)

Nuorilla on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin 3-10 lk. (%)

- Toteuma: 2016: 85,3 % 2018: 87,5%
- Lähde: Perusopetuksen arviointikysely
- Kuvaus: Oppilaille esitettiin väite "Minulla on mahdollisuus vaikuttaa itseäni koskeviin asioihin." arviointiasteikolla 4 = "Olen eri mieltä", 10 = Olen samaa mieltä. Prosenttilukema kertoo osuuden vastaajista, jotka vastasivat arvon 8-10.
- Tiedon päivitys: kahden vuoden välein.

9. Varhaiskasvatuksen piirissä olevien yli 3-vuotiaiden lasten määrä nousee merkittävästi. (C1, C2)

Varhaiskasvatuksen piirissä olevien yli 3-vuotiaiden lukumäärä

- Toteuma kunnallisessa varhaiskasvatuksessa (toukokuun tilanne):
Neljävuotiaat: 2016: 854, 2017: 716, 2018: 713
Viisivuotiaat: 2016: 849, 2017: 884, 2018: 778
- Lähde: Varhaiskasvatustilastot, Efficatietojärjestelmä
- Kuvaus: Varhaiskasvatuksen piirissä on lapsia sekä kunnallisessa että yksityisessä varhaiskasvatuksessa
- Tiedon päivitys: Vuosittain

Strategian kärkihankkeiden toteutuma 2018

A OSALLISUUS Rohkaisemme omavastuuseen ja osallisuuteen

Kärkitoimenpide: Laajennamme asukkaiden osallistumismahdollisuuksia ja tuemme hyvinvointia.

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Uusien toimintatapojen ja kaupunkitasoisen toiminnan osallistava uudistaminen	-/Osallisuusohjelman toteuttamissuunnitelma ja mittaristo on laadittu.	-/Osallisuusohjelman toteuttamissuunnitelma ja mittaristo valmis.	Toteuttamissuunnitelman runko on laadittu, mutta vaatii edelleen kaupunkitasoista päivittämistä linjauksista ja sisällöistä. Mittariston laadinta on kesken. Osallisuusohjelman päivittäminen on aloitettu, työ on kesken. Lahti-piste ylläpitää osallisuus-/tapahtumakalenteria. Osallistu ja vaikuta - verkkosivusto on päivitetty. Säännölliset yhteistyötaapaamiset kolmannen sektorin ja vapaaehtoistyön kanssa toteutuvat (asukasosallisuusryhmä). Vapaaehtoistyö.fi -palvelualusta on käytössä. OmaLahti -illat toteutuneet, myös päättäjiä ollut mukana. Erätauko-dialogikeskustelut on käynnistetty kaupungissa. Osallisuusohjelman toteuttamissuunnitelma on päivitetty. Selvitystyö kaupunkitasoisesta lähidemokratiamallista on kesken.	Toteutui osittain
Sivi	Asukkaiden testiryhmien laajentaminen palveluiden kehittämisessä	Toteutuneet työpajat ja muut osallistumisen muodot	Toteutettu satunnaisesti/toteutettu systemaattisesti osana kehittämistoimintaa	Tavoite toteutunut suunnitelman mukaisesti. Lasten ja nuorten kasvun palveluverkkosuunnitelman valmistelussa toteutettiin useita osallistavia prosesseja ja kehitettiin toimintamalli asuinalueiden osallistumista ja vaikuttamismahdollisuuksiin konkreettisesti. Oma Lahti -iltoja toteutettiin yhteensä kuusi tilaisuutta eri palvelualueilla ja henkilöstötilaisuudet Lahden suunta -mallin mukaisesti toteutuivat pääosin toimintayksiköissä.	Toteutui
Kymp	Kaupunkiyhteisön osallistumisen tukeminen strategiseen kaupunkisuunnitteluun: Osallisuus yleiskaavan luonnosvaiheessa ja kestävän kaupunkiliikkuksen ohjelman laadinnassa (Lahden suunta)	Lahden suunta OAS toteutuminen.	OAS laaditaan ja kuvataan tarkemmin, toteutumista seurataan.	Osallistumis- ja arviointisuunnitelman mukaisesti toteutettu osallistumista ja vuorovaikutusta. Toteutettu neljän osallistumistapahtuman sarja ja karttakysely keväällä 2018, joiden kautta työhön osallistui noin 800 lahtelaista. Avoimna ePalaute jatkuvalle palautteella. Myös oppilaitosyhteistyötä tehty LAMK:n, lahtelaisten lukioiden ja Aaltoyliopiston kanssa.	Toteutui

Kärkitoimenpide: Tiivistämme yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa.

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Kansalaistoimijälähtöisen kehittämistoiminnan selvityksen valmistuminen ja mallin soveltuvuuden arviointi Lahteen.	Selvitys valmistunut ja käsitelty ETJ:ssa/OHJ:ssa.	-/Selvitys valmistunut	Selvitys ei ole valmistunut. KAKE-hanke päättyi 1/2018. Rahoitusta varsinaiselle kansalaistoimijälähtöistä paikallista kehittämistä toteuttavalle hankkeelle ei saatu.	Ei toteutunut

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
Sivi	Sivistyksen palvelualueen ja 3. sektorin yhteistyön tiivistäminen	Koulujen kerhotoiminnan ja liikkuva koulu hankkeen sekä harrastus- ja kulttuuritoiminnan toteutunut toiminta	3. sektorin kanssa järjestettävien tapahtumien määrän lisääminen ja uudet yhteistyömuodot	Toteutunut tavoitteen ja suunnitelman mukaisesti. Sivistyksen palvelualueella jatkettiin koulujen kerhotoiminnan sekä liikkuva koulu- hankkeiden toteuttamista, koordinoitua ja kehittämistoimenpiteitä. Kehittämistoiminta ulottui liikunnallisten ja toiminnallisten työmuotojen ja osaamisen vahvistamiseen koulupäivän aikana. Kaikilla kouluilla on tarjolla kerho- ja harrastustoimintaa koulupäivän aikana tai sen jälkeen ja kerhotoimintaa toteutetaan myös alueellisina kerhoina. 3. sektorin toimijat, urheiluseurat, yhdistykset sekä taiteen perusopetuksen oppilaitokset toimivat suunnitelmallisesti ja aktiivisesti kokonaisuuden toteuttajina ja kehittäjinä	Toteutui ■
Sivi	Koulu- ja päiväkotitilojen joustavampi tarjoaminen 3. sektorin käyttöön.	Tilojen käyttö: toteutunut seurantalajärjestelmä	Luodaan seurantalajärjestelmä käyttöasteen toteamiseksi	Tavoite toteutunut suunnitelman mukaisesti, Uusi palvelu otettu käyttöön. Kehittämiprojekti valmisteltu eri toimijoiden yhteistyönä kevään 2018 aikana. Uusi HarrasteLahti - palvelu otettu käyttöön kesän 2018 alussa.	Toteutui ■

B: HYVINVOINTI Toteutamme palvelut joustavasti ja vaikuttavasti

Kärkitoimenpide: Parannamme syrjäytymisuhan alla olevien mahdollisuutta osallistua liikunta- ja kulttuuripalveluihin

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
Sivi	Teatteri ja orkesteri tarjoavat palveluitaan myös sosiaalisin perustein	Osallistujien määrä	Määritellään teatterin ja orkesterin toiminnallisissa tavoitteissa	Käyttösuunnitelmaan on kirjattu ao. toimenpiteet taseyksiköiden osalta osittain. Yksikkökohtaisessa toiminnassa tavoitteet huomioidaan tästä huolimatta. Teatteri: Hyvinvointilippuja 1.229 kpl. Ilmaisia ta- loesittelykierroksia kuntoutus/sopeutumisen ym. ryhmille 109 osallistujaa (muiden kierrokset maksullisia). Maksuttomiin kaikille avoimiin teatteritapahtumiin osallistujia (kurkistukset, mediainfot, avajaiset, seminaarit ym) 2.583. Kaikki yhteensä 3.921 osallistujaa Orkesteri: Kaupungin kulttuuriohjelmassa n. 4.000 lahtelaista ja pääjähämäläistä 2- ja 6-luokkalaista, Tartu taiteeseen -tapahtuma n. 1.000 lahtelaista 1-luokkalaista, Taidetestaajat-hanke yli 6.000 6-luokkalaista Päijät-Hämeestä ja Uudeltamaalta. Orkesterin ilmaiset pienryhmäsiintymiset ympäri kaupunkia tavoittivat n. 3.000 henkilöä, ja kenraali-harjoituksissa on ollut n. 300 henkilöä. Kaikki edellä mainitut toimintamuodot ovat kuulijalleen maksuttomia. Normaaliin sinfoniakonserttiin opiskelijat, lapset ja työttömät pääsevät 8 € lipulla (normaali hinta 30 €).”	Toteutui ■
Sivi	Uusien ennestään liikkumattomien harrastajien tavoittaminen liikuntaneuvontajärjestelmän kautta	Uusien harrastajien määrä	10% erityisliikuntaryhmien harrastajista uusia ennestään liikkumattomia harrastajia	Liikuntaneuvonnan kautta on ohjattu liikuntaharrastuksen piiriin tavoitteiden mukainen määrä ihmisiä eri kanavia, ryhmiä ja toimintamuotoja hyödyntäen. Uusien harrastajien aktiivoinnissa on onnistuttu.	Toteutui ■

Kärkitoimenpide: Luomme toimivan palvelurakenteen lasten, nuorten ja perheiden palveluihin yhteistyössä hyvinvointiyhtymän kanssa (Lapsi- ja perhepalveluiden valtakunnallinen muutosohjelma, LAPE)

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
Sivi	Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa vahvistetaan asuinalueen lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden yhteistyötä hyvinvointiyhtymän kanssa	Alueelliset palvelukeskittymät on muodostettu, toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteellista	toteutettu	Toteutunut tavoitteen mukaisesti. Alueellisten hyvinvointiryhmien toiminta määritelty uudestaan yhteistyössä hyvinvointiyhtymän kanssa ja alueellisten hyvinvointiryhmien toimintamalli ja kehittämistavoitteet ovat osa uutta lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa. Päijät-Hämeen kuntien yhteinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma päätetty kaupunginvaltuustossa.	Toteutui ■
Sivi	Koulunuorisotyön vakinaistaminen kaikissa 7-9 luokkien kouluissa	Koulujen määrä	7/8	Toteutuu tavoitteen mukaisesti. Koulunuorisotyöntekijät jokaisessa 7.-9. luokkien koulussa, toiminta vakinaistettu.	Toteutui ■
Sivi	Ennaltaehkäisevän hyvinvointimallin luominen kaupungin organisaatioon yhdessä hyvinvoinnin ja osallisuuden vastuualueen kanssa. Tavoitteena saumaton yhteistyö hyvinvointiyhtymän kanssa. Tavoitteena saumaton yhteistyö hyvinvointiyhtymän kanssa.	Toteutettu	Malli luotu ja yhteistyö käynnistyy yhdessä hyvinvointiyhtymän kanssa	Toteutunut tavoitteen mukaisesti. Päijät-Hämeen kuntien yhteinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma valmistunut ja hyväksytty kaupunginvaltuustossa. Hyvinvointisuunnitelmassa kuvataan ennaltaehkäisevän työn toimintamalli ja hyvinvointia ja terveyttä edistävät toimenpiteet kunnan palvelurakenteessa.	Toteutui ■

C: ELINVOIMA JA YMPÄRISTÖ: Vahvistamme teoilla kilpailukykyä ja huolehdimme ympäristöstä

Kärkitoimenpide: Luomme yleiskaavalle ja kestävän liikunnan suunnitelmalle yhteiset tavoitteet ja osallistumisen prosessin, josta syntyy Lahden suunta-toimintamalli

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Yleiskaava luonnosvaiheessa	Yleiskaavaluonnos ja kestävän kaupunkiliikunnan ohjelman vastaavat dokumentit valmisteltu päätöksenteon	ETJ on asettanut yleiskaavan ja kestävän kaupunkiliikunnan ohjelman dokumentit nähtäville.	ETJ hyväksyi Lahden suunta -työn 2017-2020 luonnosvaiheen aikataulun muutoksen 17.9.2018 § 53. Luonnos nähtäville 3/2019. Luonnosvaihe on edennyt uuden aikataulun mukaisesti. Arjen paikat ja reitit -aineisto on analysoitu ja tulokset on viety WebMapiin kaikkien saataville. Aineistosta valmistui Oya Dumanin gradu, jota on esitelty sidosryhmille. Yleiskaavan selvityksiä valmistumassa useampia mm. ekosysteemipalveluista, hulevesistä, hiljaisista alueista, elinkeinoelämän alueista. Yleiskaavan tietomallin testaamista tehty mm. kulttuuriympäristöteemassa.	Toteutui ■
Sivi	Palveluverkon suunnittelussa huomioidaan saavutettavuus kävelen, pyöräillen ja julkisilla liikennevälineillä	Ennakkovaikutusten arvioinnin sisällyttämisen palveluverkkosuunnitelmiin	0/toteutettu aina	Toteutunut. Ennakkovaikutusten arviointi sisällytetty palveluverkkosuunnitelmaan. Suoritettu mm. Nastolan lukion lakkauttamispäätöksen käsittelyn osana lautakunnassa.	Toteutui ■

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
Kymp	Vuoden 2018 aikana määritellään joukkoliikenteen palvelutaso ja suunnitellaan uudet runkolinjat. Lisäksi tehdään suunnitelma runkolinjaston täydentämisestä kevyellä kalustolla liikennöitävällä "citylinjoilla".	Suunnitelmat julkisesti nähtävillä osana Lahden suunta-työtä	Asianomaiset suunnitelmat on käsitelty päätöksenteossa.	Suunnittelun aikataulu on venynyt projektisuunnitelmassa esitetystä. Tavoitteena on, että joukkoliikennelautakunta asettaa suunnitelmaluonnokset nähtäville helmikuun kokouksessaan. Työ etenee Lahden suunta-työn aikataulussa. Suunnitelmaluonnokset on laadittu ja ne ovat menossa nähtäville.	Toteutui ■
Kymp	Valmistellaan 2018 aikana Lahden malli kävelyn ja pyöräilyn edistämiseksi osana Lahden suunta-prosessia.	Suunnitelma julkisesti nähtävillä osana Lahden suunta-työtä	Asianomainen suunnitelma on käsitelty päätöksenteossa. Kävelyn ja pyöräilyn kulkumuoto-osuudet kasvavat.	Suunnittelua tehty Etelä-Lahden reittien osalta Citi-CAP-hankkeessa. Koko kaupungin kattavan Lahden pyöräliikenteen tavoiteverkon suunnittelu on käynnistynyt loppuvuodesta yhteistyössä Uudenmaan ELY-keskuksen kanssa.	Toteutui ■

Kärkitoimenpide: Lisäämme kaupungin yritysystävällisyyttä

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Hankintaohjelman toteutuksen käynnistys ja yhteistyö konserniyhtiöiden kanssa	Innovatiivisten julkisten hankintojen tiekartan laatiminen vuoden 2018 aikana.	Merkittävimmät konserniyhtiöt mukana toteuttamassa hankintaohjelmaa	Innovatiivisten hankintojen tiekartta ei vielä valmis-teilla. Hankintaohjelma hyväksytty 4/2018. Koulutuksia henkilöstölle järjestetty 2 kpl ja ohjelman tavoitteita jaettu konserniyhtiöille. Hankintamarkkinatilaisuus järjestetty 3/2018 ja 12/2018. Henkilöstölle järjestetty hankintaSampo-koulutuksia syksyllä 2018. Hankintatyöryhmä perustettu 8/2018 ja työryhmä kokoontunut 2 kertaa syksyn 2018 aikana. Innovatiivisia hankintoja edistää kehityskohteet-ryhmä, jossa mukana EKP:n, Kaupunkiympäristön, Tilakeskuksen ja Ladecin edustajat.	Toteutui osittain ■
KH	Osaamisintensiivisen liiketoiminnan kasvattaminen	Toimintamalli käynnissä	Osaamisintensiivisen liiketoiminnan toimintamallin luominen yhdessä alueen korkeakoulujen kanssa	Mallin luominen yhteistyössä LUT:n ja LAMKin kanssa vuoden 2018 aikana. Business Mill –toimintamallin käyttöönotto vuonna 2019. LUT konserni on käynnistänyt Green Campus Open -toimintamallin Lahdessa alkuvuonna 2018. LAMKin Dynamo-hanke on käynnissä ja LAMK Duuni-palvelu otettu käyttöön. 3/2018 valmistuneessa elinkeinoselvityksessä yhteistyö korkeakoulujen ja yliopistojen kanssa on merkittävässä roolissa.	Toteutui ■
Sivi	9-luokkalaisten yritys kylän perustaminen Lahteen yhteistyössä yritysten, Lahden kaupungin ja Taloudellisen tiedotustöimiston TAT kanssa syksystä 2018 alkaen	Toteutettu	Toteutettu	Toteutunut tavoitteen mukaisesti. Yrityskylä Lahti on perustettu ja toiminta käynnissä. Kaikki Päijät-Hämeen kuntien 9. luokkalaiset sekä suuri osa eteläisen ja kakkosen Suomen peruskoulun 9. luokkalaisista vierailevat Yrityskylässä lukuvuoden 2018-2019 aikana. Yrityskylän käynnistämiseen on liittynyt paljon yhteistyötä, vierailuja ja esittelytilaisuuksia eri sidosryhmille Yrityskylässä syksyn 2018 aikana. Kävijämääräodotus 10 500 oppilasta kolmen vuoden aikana 2018–2021.	Toteutui ■

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
Sivi	Lukio-opiskelijoiden työelämäkokemuksen ja urasuunnittelun parantaminen yhteistyössä yritys-elämän kanssa (Tunne työ - suunnittele ua - henkkeen toteuttaminen)	Lukioiden ja yritysten välisen yhteistyöhankkeiden määrä	Yhteistyöhankkeiden määrän lisääminen	Toteutunut. Lukiot toteuttaneet Tunne työ- Suunnittele ura –hankkeen mukaisesti yritys yhteistyön lisäämistä.	Toteutui
Kymp	VT12 Allianssimallin toteutus yritysystävällisenä hankkeena, prosessista oppiminen ja viestintä.	Allianssimallin kehitys-suunnitelma laadittu ja kaupungin laadullinen arviointi tehty.	Allianssimallin mukaiset urakat käyntiin vuoden 2018 aikana suunnitelman mukaisesti.	Allianssisopimus (Liikennevirasto-Urakoitsija) on laadittu kehityssuunnitelman mukaisena	Toteutui

Kärkitoimenpide: Toteutamme kansainvälisesti rohkeaa ympäristökaupunkia

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Euroopan vihreä pääkaupunki 2020 kilpailuun osallistuminen	Kilpailun sijoitus	Lahti voittaa EGCA2020 tunnustuksen	Lahti valittiin EGCA2020-kilpailun finalistikaupungiksi yhdessä Portugalin Lissabonin ja Belgian Gentin kanssa. Kilpailun jury valitsi voittajaksi Lissabonin kaupungin. Lahden kaupungin laatima kilpailuhakemus arvioitiin ulkopuolisen asiantuntijaryhmän toimesta EGCA2020-kilpailun parhaaksi. Esiintyminen tuomaristolle Nijmegenissa 20.6.2018 onnistui myös hyvin. Kilpailun taustavaikuttaminen jäi kuitenkin vaillinaiseksi.	Toteutui osittain
Sivi	Taide- ja kulttuurilaitosten osaamisen ja toimintatapojen hyödyntäminen ympäristötavoitteiden edistämiseksi mm. EGCA2020 kilpailussa.	Huomioarvo, media-osumat	0/nousee	Mediaosumia avion mukaan 20. Hiilivapaa Sinfonia Lahti -hanke voitti kansainvälisen Classical:NEXT - innovaatiopalkinnon Rotterdamissa toukokuussa 2018. Hanketta on pidetty kohdennetusti esillä kaupungin viestinnässä sekä koti- että ulkomaisissa medioissa.	Toteutui
Sivi	Ympäristökasvatuksen tematiikan terävöittäminen ja liittäminen mm. Lumakeskuksen toimintaan, yrittäjyyskasvatuksen kokonaisuuteen, laajeneviin oppimisympäristöihin Päijät-Hämeen Lumakeskuksen, LAMKin, Lahden yliopistokampuksen ja Lahden kaupungin ympäristöpalveluiden yhteistyönä.	Toteutunut toiminta. Keke-mittariston antamat tulokset Sertifioidut oppilaitokset ja päiväkodit, lkm	Jokainen kaupungin oppilaitos toteuttaa ympäristökasvatusta osana opetussuunnitelmaa/oppilaitosten ympäristökasvatustyötä tuetaan kaupunkitasoisesti Ympäristökehitys-yksikön kautta sekä Luma-yhteistyönä	Jokainen perusopetuksen 9. luokkalainen vieraillee Yliopistokehityksen yhteydessä toimivassa Lumaluokassa. Kaikilla kouluilla on oma koulukohtainen ympäristökasvatuksen tavoitteisto, koulukohtaisten tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Ympäristökasvatusta toteutettu osana oppilaitosten opetussuunnitelmia. Lukiokoulutus ja perusopetus on käyttänyt Luma- keskuksen palveluja hyväkseen omassa opetuksessaan	Toteutui osittain
Kymp	Hulevesihankkeen investointien toteutus ja yhteistyö Smart & Clean säätiön toimijoiden kanssa	Investoinnit käyntiin 2018. Hankkeelle myönnetään Smart & Clean status.	Hankeessa syntyy uusia ja kansainvälisesti kiinnostavia hulevesien käsittelyn ratkaisuja yhteistyössä alueen korkeakoulujen sekä yritysten kanssa.	YM:n hanke päättyi vuoden lopussa. Toimenpiteet valmistuneet suunnitelmien mukaan. Hulevesipumppaamo ja Hennalan hulevesijärjestelmä valmistuivat. S&C-hanke tehtiin yhteistyötä HY:n ja alan yritysten kanssa. Yliopiston suodatuskokeet onnistuivat hyvin ja huleveden laadun seuranta toimi suunnitellusti.	Toteutui

Kärkitoimenpide: Rakennamme uusia yhteistyömalleja työllisyyteen ja koulutukseen

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Vauhdittamo-hankkeen toimintamallin luominen, Case teknologian edistäminen/koordinointi, SIB-vaikuttavuuspilotin käytännön toimien aloittaminen alkuvuodesta 2018	Vauhdittamo-hankkeen verkosto on muodostettu ja toimii. SIB-malliin liittyvät palvelut työnhakijoille on aloitettu TEM:n ja palvelutuottajien kanssa sovitussa laajuudessa.	Sovitaan myöhemmin erikseen yhteistyökumppaneiden (Hämeen ELY-keskus, TEM, palvelutuottajat, Case Teknologia-ohry) kesken.	Vauhdittamo-hankkeen verkosto on muodostettu ja toimii. Verkosto kasvaa ja kehittyy tilanteen mukaan. SIB-mallin valmistelu on edennyt erittäin hitaasti, eikä tässä vaiheessa voida arvioida hankkeen aloitusajan-kohtaa Lahdessa. Yrityspiste yhden luukun palveluna on saanut hyvää palautetta yrittäjiltä sen kootessa yhteistyölle keskeisiä toimijoita Slack-sovelluksen kautta yhteen. Tavoitteena jatkossa on viestiä palvelusta systemaattisesti erityisesti pienille yrityksille ja siten kasvattaa palvelun volyymia. Myös erilaisia digiratkaisuja työmarkkinoiden kohtaanto-ongelman helpottamiseksi on kokeiltu ja erityisesti Matkalla duuniin -palvelua kehitetään eteenpäin. Eri työllisyystoimien vaikuttavuuden tarkka mittaaminen ja vertailu eivät mm. tietosuojasta johtuen ole mahdollisia. Nykyinen seuranta sisältää siten epätarkkuuksia, mutta osoittaa riittävällä tarkkuudella selkeitä eroja eri toimintamuotojen kesken. Seuranta kehitetään edelleen.	Toteutui osittain ■

D: JOHTAMINEN: Teemme työtä vuorovaikutteisesti ja vastuullisesti**Kärkitoimenpide: Luomme yhden kaupungin toimintakulttuurin mm. korostamalla kaupunkitasoista näkökulmaa sekä kannustamalla henkilöstöä ideoimaan, kokeilemaan ja kehittämään uusia ratkaisuja**

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Toimintakulttuurin muutoksen tukeminen esimiesvalmennuksen kautta Yhteisten prosessien ja periaatteiden luominen mm. talousarviovalmistelussa, henkilöstöpolitiikassa ja hankinnoissa.	Tuottavuusmittarit; Työhyvinvointikyselyn tulokset;	Henkilöstön työtyytyväisyys ja -hyvinvointi kasvaa.	Työhyvinvointikyselyn perusteella mittari ei ole toteutunut. Johtamiskulttuurin kehittämisen sparraus kaikille esimiehille toteutettiin kesään mennessä. Konkreettinen tulos oli Johtamisen käsikirja, jota on yhdessä käsitelty ja käyttöön kannustettu syksyn esimiespäivillä. Johtamisen palvelutarjotin otettiin käyttöön. Esimerkiksi 'Kaupunginjohtajan ruskapöytä' on toteutettu jokaisen johtamisteeman osalta. Samoin 'Työhyvinvoinnin johtaja nuija' on jaettu kolmeen kertaan. Työelämän laatupalkinto sidottiin Johtamisen käsikirjan hengen käytäntöön viemisestä. Ideapalkinnot ovat kannustaneet kokeilukulttuurin edistämiseen.	Toteutui osittain ■
Kymp	Yhden kaupungin toimintakulttuuriin liittyviin koulutuksiin osallistuminen ja järjestäminen (vuorovaikutus, esiintyminen, asiakas-kohtaamiset, yleistajuinen kirjoittaminen, asiantuntijan asiakaspalvelu, talous- ja hankintaprosessit yms.)	Koulutuksiin osallistuneiden henkilöiden määrä	Koko henkilöstö osallistuu koulutuksiin.	Kaupunkiympäristön henkilöstöä on osallistunut kaupunkitason koulutuksiin ja yhden kaupungin toimintakulttuuriin edistämiseen (mm. johtamisen käsikirjan laatimiseen). Henkilöstöä on kannustettu osallistumaan yhteisiin koulutuksiin ja koulutus suunnitelmat on valmisteltu vastuualueilla. Koulutuksiin on osallistuttu kohtuullisen hyvin.	Toteutui osittain ■

Kärkitoimenpide: Sovitamme yhteen talouden ja toiminnan suunnittelun sekä seurannan

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Talouden ja toiminnan yhteensovittamisen palvelualueiden johdon ja lähiesimiesten kanssa. Suunnittelujärjestelmät tukevat talouden ja toiminnan Talousarvio tukee kärkihankkeiden toteuttamista.	Suunnittelujärjestelmä määritelty/ei määritelty hankintaa varten	Yhtenäisen suunnittelujärjestelmän määritteleminen vuoden 2018 aikana hankintaa varten.	Mittari toteutuu, järjestelmä on määritelty ja hankittu. Suunnittelujärjestelmä BPC on hankittu ja määrittelyt tehty. BPC:ssä yhdistetään talous- ja henkilöstösuunnittelua.	Toteutui ■

E: UUDISTUMINEN: Uudistamme rakenteita ja toimintatapoja rohkeasti**Kärkitoimenpide: Otamme käyttöön tiedolla johtamisen järjestelmän ja uudistamme toimintatapoja**

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Johdon raportointijärjestelmän käyttöönotto peruseraportoinnin osalta (HR- ja talous) ja kolme järjestelmäintegraatiota.	Käyttöönoton valmiusaste	Vaatimusmäärittelyt ja kilpailutus valmisteltu/Peruseraportointi käytössä	Kilpailutus on toteutettu, raportointiratkaisun toteutus käynnissä, peruseraportointi ei vielä käytössä. Tekninen alusta on rakennettu ja raportointiratkaisun määrittely, toteutus ja käyttöönotto on projektoitu. Peruseraportoinnin rakentaminen on aloitettu standardiraportteihin suunniteltujen kehityspiirteiden mukaisesti. Toteutus kattaa tavoitteiden mukaiset integraatiot. Kaupunkitasoisen uuden, hyötytavoitteiden mukaisen johdon raportoinnin tavoiteprosessin suunnittelu on käynnissä.	Toteutui osittain ■

Kärkitoimenpide: Toteutamme toimintalaohjelmaa

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH Tike	Kaupungin palveluverkon tilatarpeiden ja toimitilakannan yhteensovittaminen.	Toiminnan ja talouden tasapaino 2018-2022 -ohjelman toteutuminen hankkeen nro 7 osalta.	Tilakannan salkutus valmistellaan ajantasalle. Salkutuksen perusteella johdetaan suunnitelmat tilakannan kiinteistöjä koskeviksi toimenpiteiksi.	Mittarin tavoitteiden toteutus etenee suunnitellusti. Kohteiden myyntejä 5 kpl ja noin 11.000 m2, purettuja rakennuksia noin 20.000 m2. Valmistettu vastavien toimenpiteiden toteuttamista vuonna 2019. Salkutusraportti 30.10.2018, hyväksytty konserni- ja tilajaostossa joulukuussa 2018. Useita perusparannus- ja uudisrakennushankkeita valmisteilla ja rakenteilla, joissa huomioidaan tilatehokkuusvaatimukset. Isommat valmistuneet hankkeet Lansiharjun koulun perusparannus ja laajennus sekä Kivimaan uimahallin perusparannus, lisäksi kaupunginsairaalan uudistaminen pääterveysasemaksi loppusuoralla (valmis Q1/2019). Taide- ja muotoilukeskus toteutuu yksityisenä investointina; vuokrasopimus allekirjoitettu joulukuussa 2018.	Toteutui ■
Sivi Tike	Monitoimitalotyypisen konseptin toteutus koko kaupungissa lasten ja nuorten palveluissa = palvelukonsepti + tilakonsepti osana alueellisen palveluyhteistyön tiivistämistä	Toteutetut konseptit	Määrä lisääntyy	Tavoite on toteutunut. Uusien monitoimitalojen suunnittelu ja rakentaminen etenee tavoitteen mukaisesti. Lasten ja nuorten kasvun vastualueen palveluverkkosuunnitelma valmistunut kevään aikana. Sivistyslautakunta hyväksynyt lasten ja nuorten kasvun vastualueen palveluverkkosuunnitelman elokuussa 2018. Palveluverkkosuunnitelma sisältää kaupunkitasoisen tarkastelun ja pitkän aikavälin toimenpide-ehdotukset tavoitteen mukaisen toimintamallin saavuttamiseksi eri palvelualueilla.	Toteutui ■

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
Kymp Tike	Terveet ja turvalliset koulut ja päiväkodit lähiympäristöineen, Rakokivi, Laune, rakentamisen ja luvituksen prosessit sekä lähiympäristön suunnittelu.	Rakentamisen laadunhallinta: 1) Uudistuvien rakentamismääräysten käytäntöön soveltaminen uusissa kohteissa sekä 2) Rakentamiseen liittyvä kosteudenhallinta työmaan aikana. Selvitetään kävelyn ja pyöräilyn lähtötaso koulukohteissa.	Ympäristöministeriön antamat 1.1.2018 voimaan tulleet asetukset määrittävät uuden vaatimustason rakentamiselle. Rakentajille on laadittu ohjeistus asetusten tavoitteiden saavuttamiseksi.	Ohjeistus on laadittu osittain. Ohjeet päivittyvät ja sen mukaisesti toimitaan ja päivitetään tietoutta. Rakennusvalvonta on osallistunut TOPTEN -ohjekorttien valmisteluun aktiivisesti. Korttien julkaisu tapahtuu pks.rava -sivustojen kautta. Rakennusvalvonta on ohjeistanut alan ammattilaisia verkkosivullaan. Aktiivisesti on ohjeistettu Päijät-Hämeen pelastuslaitosta ja maakunnan muita rakennusvalvontoja yhteistyötilaisuuksissa. Paikallisia ammattilaisia on koulutettu Raksa messujen seminaarissa. Tilakeskuskelle on pidetty koulutustilaisuus sekä KIHARA ryhmää on opastettu asian johdosta. Opastusta tehdään myös jokaisessa asiakaskohtaamisessa niin toimistossa kuin kentälläkin.	Toteutui osittain
Kymp Tike	Paavolan kampusalueen kaavoitus ja Tiirismaan tontin kaavoitus palvelurakentamiseen.	Suunnitelmien valmiusaste	Paavolan kampusalueen kaavatyo ja Tiirismaan-Lotilan alueen kaavoitus on sisällytetty kaavoitusohjelmaan. Vuoden 2018 aikana on tavoitteena valmistella kaavaluonnokset osana/yhteistyössä keskustan kouluverkosuunnittelua.	Paavolan kampusalueen asemakaavan muutos on luonnosvaiheessa. Tiirismaan koulurakennuksen purkulupa on myönnetty 4.12.2018 (ja saanut lainvoiman 10.1.2019) Paavolan kampusalueen luonnosvaihtoehdot ovat olleet kuultavana 23.11.-19.12.2018. Ehdotus valmistellaan saadun palautteen ja alueen käyttöön liittyvän suunnittelun perusteella. Tiirismaan koulun alueen kaavan valmistelu seuraa keskustan palveluverkon ja liikennejärjestelmän suunnittelua.	Toteutui

Kärkitoimenpide: Kehitämme konsermirakennetta ja konsermitasoista yhteistyötä

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Konsermirakenteen selvityksen valmistuminen alkuvuodesta 2018 sekä tarvittavat toimenpiteet.	Selvityksen valmistuminen.	Lahti on yksi kaupunki, yksi konserni, jossa keskinäinen yhteistyö on arkipäiväistä ja se toimii hyvin.	Selvitys on tehty ja päätös etenemisestä on tehty.	Toteutui
Kymp	Selvitetään infran toteuttamisen malli yhteisen työmaan tai työyhteistyön periaatteiden mukaisesti konsermitasolla.	Infran rakentamisen toimintamalli selvitetty.	Lähtötaso: Hankkeet sovitaan kohdekohtaisesti ja jokainen tuottaa suunnittelun ja rakentamisen itse. Tavoitetaso: Kaupunki-konsernin infrahankkeet tuotetaan yhteisen johdon alaisuudessa yhteisen työmaan pelisääntöjen mukaan kustannuksista sisäisesti sopien.	Toimintamallit on saatu luotua. Yhteisen työmaan vastuut sovittu. Saneeraushankkeissa vastuullinen taho on Lahti Aqua ja uudiskohteissa Lahden kaupunki. Osapuolet osallistuvat hankkeisiin sopimuksen mukaisilla summillaan. Myös yhteisien työmaiden tiedottaminen sovittu.	Toteutui

Kärkitoimenpide: Valmistelomme palveluohjelman ja kehitämme tunnistettuja palveluita systemaattisesti

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Palveluohjelman laatimisen koordinointi ja johtaminen	Valmiusaste Tuotteistettujen palveluiden määrä	Luonnos valmis 2017/Ohjelma valmis 2018 -/Tuotteistettujen palveluiden määrä 30 % palveluista	<p>Palveluohjelmaluonnos on valmis. Vaikutusten ennakkoarviointi on tehty. Palvelutoriprosessi on aloitettu. Myös osa muista palveluohjelman toimenpiteistä aloitettu. Kaupungin johtotiimi on käsitellyt.</p> <p>Lasten ja nuorten vastuualueen palveluverkkolinjaukset päätetty sivistyslautakunnassa 28.8. § 139.</p> <p>Palveluohjelmaan on tuotu uuden strategian linjaukset. Osallisuusprosessi toteutettu. Palveluohjelman aikataulu ja tavoitteet synkronoitiin FCG:n selvitykseen. Muutokset talousarvion tasapainotusohjelmassa merkittyyn aikatauluun on todettu. Palveluohjelmaa ei ole hyväksytty vaan päätetty yhdistää se osaksi talouden tasapainotusohjelmaa.</p> <p>Osa kaupungin palveluista on tuotteistettu joko toimintolaskennan avulla tai muin menetelmin aikaisemmin. Tuotteistuksen määrittelyyn tuli merkittävä muutos kuntien tilastouudistuksen (KUTI) myötä. Kuntien palvelut jaetaan uudistuksessa uuden palveluluokituksen mukaisiin palvelukokonaisuuksiin, jotka määrittellään JHS-suosituksella. Suosituksen mukaiset palveluluokat tunnistettiin syksyllä 2018 ja niille laskettiin hinnat. Nyt odotetaan valtion ohjeistuksen valmistumista, jonka jälkeen tuotteistus jatkuu. Kunnat toimittavat taloustilastoinnin valtiolle uusien palvelukokonaisuuksien mukaisesti vuodesta 2021 alkaen.</p>	Toteutui osittain
Sivi	Palveluohjelman mukaisen tuotteistamisen toteuttaminen ja hyödyntäminen kehittämisen välineenä sivistyspalveluissa	Toteutetut tuotteistukset	Toteutettu osassa palveluyksiköistä/aloitettu kaikissa palveluyksiköissä	Varhaiskasvatuksen tuotteistamisen pilotointi aloitettu eteläisellä alueella, mukana kaikki eteläisen alueen päiväkodit. Sivistyspalveluiden henkilökuntaa osallistuu tuotekehitystyön erikoisammattitutkintokoulutukseen v. 2019.	Toteutui

Kärkitoimenpide: Tunnistamme asukkaan tarpeet, arvostamme palveluissa asiakkaiden toiveita ja valintoja sekä ohjaamme oikeisiin palveluihin

	Palvelualueen toimenpide	Mittari	Lähtö/-tavoitetaso	Mittarien toteuma ja tehdyt toimet	Tila
KH	Tarkastustoimessa kehitetään tehokas ja asiakaslähtöinen palvelujärjestelmä	Tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa esittämät havainnot johtavat toimintojen kehittämiseen vuoden kuluessa niiden esittämisestä.	60%	<p>Arviointihavaintojen jälkিতarkastelun perusteella 19:sta arviointihavainnosta 11:n kohdalla tilanne on kehittynyt positiiviseen suuntaan. Näin ollen tavoitteen toteumaksi tulee 58 %, joten tavoitteen voidaan katsoa toteutuneen.</p> <p>Myönteistä kehitystä on havaittu seuraavilta osin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - valtuusto teki päätöksen eettisten– ja rakenteellisen korruption vastaisen toimintaohjeiden laatimisesta, - merkittävät asiat on tuotu päätöksentekoon omina asioinaan, kun aiemmin niistä oli vain mainintoja talousarviokirjassa, - uusista johdannaissopimuksista on pidättäytytty ja tehtyjen sopimusten kirjanpitoikäsiittelyä on joiltakin osin oikaistu, - kaupungin kilpailukykyä ja vetovoimaa on selvitetty konkreettisella laajalle yrittäjäjoukolle suunnatulla kyselyllä, - rakenteelliseen korruptioon viitanneita ilman kilpailutusta tehtyjä palveluhankintoja ao. yrityksiltä ei ole enää havaittu, - tiedossa ei ole, että konserniyhtiöiden johdolle olisi enää maksettu ylisuuria bonuspalkkioita, omistajaohjaus on tältä osin parantunut, - PHKS:n vastaanotto-osasto ”Akkunan” lakkauttamisen todettiin epätarkoituksenmukaiseksi ratkaisuksi ja osasto avattiin uudelleen, - kaupunki on tiukentanut omistajaohjaustaan Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä, on vaadittu tarkempia selvityksiä talousarvioilytyksille ja menosäästöjä, - Yleiskaavoituksen organisatorinen siirto konsernihallintoon todettiin epätarkoituksenmukaiseksi ja peruttiin, - Tilaelementtien käyttöä on pystytty korvaamaan tilojen yhteiskäytöllä ja käyttämällä väistötiloina mm. tyhjiillään olevia koulu- ym. kiinteistöjä, - Liukkaudentorjunnassa on suolaa korvattu ympäristöystävällisemmällä tuotteella. <p>Toivottua kehitystä ei ole havaittu seuraavilta osin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lahden ja Nastolan yhdistymissopimusta ja sen henkeä ei kaikilta osin ole noudatettu, - valtakunnalliseen Avoindata.fi -portaaliin ei ole saatu syötettyä Lahden kaupungin osalta yhtään enempää tietoaineistoja, - sisäistä tarkastusta ei edelleenkaan hyödynnetä riittävästi kaupungin johtamisen välineenä, - Lahti Events Oy:n perustamisen tuomasta lisäarvosta ja yhtiön toiminnan jatkamisen mielekkyydestä ei ole saatu riittävää selvitystä, - keskushallinnon henkilöstön määrä ei ole vähentynyt vaikka kaupungin toimintaorganisaatio on käytännössä puolittunut, - terveydenhoitoketjun toiminta ei ole tehostunut vaikka koko palvelutuotanto on siirretty yhdelle toimijalle, - vammaispalvelulain piirissä olleiden palvelujen uudelleen järjestelyt ovat joidenkin osalta johtaneet kohtuuttomiin palvelutason leikkauksiin, - Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä ei vielä ole omaa tarkastushenkilöstöä ulkoisessa eikä sisäisessä tarkastuksessa. 	Toteutui

Toiminnan ja talouden tasapaino 2018–2022 –ohjelman hankkeet

Vuoden 2018 aikana on ilmennyt, että osa ohjelman hankkeista ja niiden toimenpiteistä ei tule toteutumaan alkuperäisen ohjelman mukaisesti, koska kaupungin organisaatiossa, toimintatavoissa ja ulkoisessa toimintaympäristössä on tapahtunut useita muutoksia. Valtuusto päätti talousarvion 2019 hyväksymisen yhteydessä, että toiminnan ja talouden tasapaino 2018–2022 -ohjelma päivitetään siten, että kaupunginvaltuustolle esitellään päivitysehdotukset ohjelmasta kevään 2019 valtuustoseminaarissa ja, että päivitetty ohjelma hyväksytään talousarviotaamin 2020–2022 valmistelun yhteydessä keväällä 2019.

1. Soten ohjaus ja talous

Kaupungin sote-palvelut tuottavalta Hyvinvointiyhtymältä edellytetään määrätietoista kehittämissuunnitelmaa, sen täytäntöönpanoa toimintatapojen kehittämiseksi, integraation vahvistamiseksi sekä tuottavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Yhtymä aloittaa yhdessä jäsenkuntiansa kanssa vuoteen 2020 asti voimassa olevan palvelusopimuksen laadinnan, jossa määritellään tasapainottamistoimenpiteet ja kehittämistoimet, joihin yhdessä sitoudutaan. Yhtymän talousarvio vuodelle 2018 tulee valmistella siten, että Lahden kaupungin perittävät kustannukset ovat enintään tämän talousarvion mukaiset.

Kaupunki vaikuttaa tehokkaasti hyvinvointiyhtymän toimintaan ja kustannuksiin sekä edesauttaa yhtymän palvelujen kysynnän vähenemistä omin aktiivisin hyvinvointia tukevin toimin. Yhtymästä toimitetaan jäsenkunnille säännöllisesti, vähintään kolme kertaa vuoden aikana tiedot palvelusopimuksessa sovittujen toimenpiteiden ja tavoitteiden toteutumisesta ja yhteisiä kehittämis- ja seurantatapaamisia Osallisuus ja hyvinvointipalvelujen kanssa järjestetään säännöllisesti.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Kaupunginhallitus (osallisuus ja hyvinvointipalvelut)	Toiminta jatkuva, toteutus 2017–2019	Tavoitteena torjua alustavissa keskusteluissa esillä olleet menokasvupaineet

Toteutuma 2018:

Palvelusopimukset hyvinvointiyhtymän ja kaupungin välille on laadittu vuosille 2018 ja 2019. Menokasvupaineiden torjunta ei toteutunut 2018, vaan Lahden kaupungin maksuosuus ylittyi.

2. Uusi palveluajattelu ja palveluiden kokoaminen

Luodaan uusi 2020-luvun palvelumalli, jolla turvataan palveluiden saatavuus kaupungin eri osissa. Palvelumallissa panostetaan sähköisiin palveluihin ja järjestetään palvelut nykyistä kevyemmin fyysisiä palveluja rajoittaen. Yhteispalvelupisteissä tarjotaan kuntalaisille ohjausta ja apua sähköisten palvelujen hyödyntämiseen. Tarvittaessa yhteispalvelupisteissä ohjataan kuntalaisia asianomaisten asiantuntijoiden palveltaviksi. Toimintoja kaupungin eri osissa kootaan yhteen toimipisteeseen (koulut, monitoimitalot). Palvelut perustuvat nykyistä voimakkaammin sähköisiin järjestelmiin.

Erillisten toimipisteiden määrä vähenee merkittävästi, kun palveluita tarjotaan yhteistoiminnassa ns. monituottajamallilla (julkisen ja yksityisen tuottajan yhteiset tilat, hyvinvointiyhtymän/maakunnan toiminnot). Uudisrakentamisen sekä saneerauksen yhteydessä selvitetään, tutkitaan ja suunnitellaan eri toimijoiden kanssa yhteistyössä tarpeiden mukaiset tilat. Määritellään erityyppisiä tilakonsepteja ja tunnuslukuja tilojen suunnittelua ohjaamaan.

Kirjasto- ja tietopalveluja kehitetään ja uudistetaan asukkaiden hyvinvointia ja osallisuutta edistäen.

Keskustan kouluverkko muodostetaan siten, että Harjun koulun kortteli vapautuu myyntiin. Korttelin myynnin tuloksena saadaan toiminnallisia ja aikatauluhyötyjä sekä merkittäviä investointikustannusten säästöjä.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Palvelujohtaja (palvelualueet ja konsernihallinto)	Laaditaan palveluohjelma uusista palvelumalleista ja toimintatavoista: ehdotukset ovat valmiina 31.5.2018 mennessä, päätökset 30.8.2018 mennessä ja uusi palvelumalli otetaan käyttöön vaiheittain	Käyttötaloussäästöt: (-0,1/0,5/2,0/3,0/4,0) Investointisäästöt: sisältyvät tilahankkeet (nro 7) lukuihin

Toteutuma 2018:

Palveluohjelman luonnosversio on valmistunut. Ohjelma yhdistetään osaksi toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelmaa vuonna 2019. Lasten ja nuorten vastualueen palveluverkkolinjauksista on tehty päätökset. Palvelutori -projekti, johon kaupungin ja yhteistyökumppaneiden asiakaspalvelua keskitetään, on käynnistynyt. Palvelutori on myös yksi vuoden 2019 strategian viides- tai kärkehankkeesta ja siten talousarvion 2019 sitova toiminnallinen tavoite.

3. Konsernin tukipalvelujen ja samankaltaisten toimintojen kokoaminen

Konsernin asiakaspalvelut ja tukipalvelut kootaan, käytetään yhteisiä tukijärjestelmiä ainakin niissä yhtiöissä, joista irtautuminen ei ole lyhyellä tähtäyksellä tavoitteena. Konserniohjeella linjataan ja täsmennetään hanketta tarvittavilta osilta. Konserniohjetta täsmennetään tarvittavilta osin.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Kehittämisjohtaja (kehityspalvelut, Lahti-Piste, omistajaohjaus)	<ul style="list-style-type: none"> Asiakaspalvelu kootaan Lahti-Pisteeseen ja osin muihin yhteispalvelupisteisiin 1.1.2019 mennessä. Tukipalveluiden (talous- ja henkilöstöhallinto, perintä, jne.) järjestelmät yhdistetään vuoteen 2020 mennessä, kaikki merkittävät yhtiöt siirtyvät käyttämään Provincia Oy:n palveluita täysimääräisesti vuoteen 2019 mennessä. (SAP käyttöönotto vie 1-2 vuotta) Muun tietohallinnon sekä asiakkuudenhallinnan yhtenäistämiseksi tehdään 30.9.2018 mennessä konsernin kattava esitys (konserniarkkitehtuuri). 	Käyttötaloussäästöt: (0/0,1/0,3/0,5/0,5) Investointisäästöt: Ei suoria vaikutuksia, antaa liikkumavaraa konsernin/tytäryhtiöiden tilaratkaisuihin

Toteutuma 2018:

Kaupungin asiakaspalvelua on koottu Lahti-pisteeseen, jonka perustalle vuonna 2019 muodostuu palvelutori konsepti. Kaupunginvaltuusto hyväksyi konserniohjeen, jossa ei veloiteta yhtiöitä käyttämään Provincia Oy:n palveluita. Ohjeessa on linjattu, että konserniyhtiöillä on kilpailuttamisveloite konsernin tuottamiin ja tarvitsemiinsa palveluihin. Konserniarkkitehtuuriselvitys on valmistunut.

4. Konsernin infrahankkeiden yhteinen suunnittelu ja rakennuttaminen

Luodaan järjestelmä, jossa kaupunki ohjaa ja johtaa infrahankkeiden toteutusta myös tytäryhtiöiden osalta perustamalla infrarakentamisen johtoryhmä. Ryhmälle annetaan tarvittavat valtuudet hankkeen toteuttamiseksi. Konserniohjetta täsmennetään tarvittavilta osin. Hanke on Kaupunkiympäristön erillinen kehittämishanke vuodelle 2018.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Kaupungininsinööri (Kymp ja omistajaohjaus)	Toimintatapa valmistellaan niin, että se voidaan ottaa käyttöön viimeistään 1.1.2019	Käyttötaloussäästöt: (-0,1/0,1/0,1/0,1/0,1) Investointisäästöt: (0/0,5/1/2/2)

Toteutuma 2018:

Kaupunkiympäristö on valmistelut uuden toimintamallin Lahti-konsernin yhteisiin kunnallistekniikkainfran suunnittelu- ja rakennuttamishankkeisiin. Infrahankkeiden johtoryhmän kokoonpanosta on päätetty ja hankittu yhteinen suunnittelualusta toimijoiden käyttöön.

5. Varhaiskasvatuksen palvelu- ja kustannusrakenteen uudistaminen

Oman toiminnan toimintamalli ja kustannusrakenne uudistetaan tehtävän suunnitelman pohjalta vaiheittain kaupunkien parhaiden esimerkkien mukaisesti ja luodaan yksityiselle palvelutuotannolle olosuhteet, jotka turvaavat varhaiskasvatuksen tarjonnan kasvun, hyödynnetään eri vaihtoehtoja (yksityisen hoidon tuki, palveluseteli, kerhotoiminta).

Palvelusetelijärjestelmä toteutetaan niin, että perheiden omavastuut määräytyvät samalla tavoin kuin kaupungin tuottamissa palveluissa ja setelien kriteerit tekevät mahdolliseksi myös paikallisten toimijoiden ja perhepäivähoidon mukanaolon palvelusetelijärjestelmässä. Yksityisen osuus varhaiskasvatuksessa olevista lapsista kasvaa seuraavasti: 2017: 18 %, 2018: 20 %, 2019: 25 % ja vuodesta 2020 eteenpäin enintään noin 30 %.

Palvelusetelijärjestelmää seurataan ja arvioidaan vuosittain.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Sivistysjohtaja (Sivistyksen palvelu-alue, käytetään tarvittaessa ulkopuolista asiantuntemusta)	Oman toiminnan toimintamallista ja kustannusrakenteiden kehittämisestä tehdään suunnitelma ja uudet yksityisten palvelujen rahoitusehdot otetaan käyttöön joustavasti kevään 2018 aikana, viimeistään 1.8.2018 mennessä.	Käyttötaloussäästöt: (-0,5/2/3/3,5/4) Investointisäästöt: (0/1/1/0,2/2,2)

Toteutuma 2018:

Palvelusetelissäntökirja on hyväksytty ja palvelusetelijärjestelmä otettiin käyttöön 1.8.2018 alkaen täysimääräisesti viidessätoista päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen kustannusrakenteesta on tehty vertailuselvitys. Iltta-, viikonloppu- ja vuorohoidon palvelutarjonnasta ja -prosesseista on tehty selvitys, jonka pohjalta arvioidaan nykyiset järjestämispaikat sekä niihin käytettävät resurssit.

6. Kulttuuri- ja tapahtumatoiminnan kokoaminen, yhtiöittäminen, kumppaniratkaisut

Kulttuuri- ja tapahtumatarjonnan monipuolisuus turvataan uudistamalla toimintatapoja ja kulttuuritoimintojen yhtiöittämisvaihtoehto sekä tapahtumatoimintojen kokoaminen yhteen selvitetään ja tuodaan valtuustolle erikseen päätettäväksi. Kustannussäästöjä saadaan sekä kulttuurilaitosten että KOKO Lahti Oy:n avustusten pienenemisenä. Yhtiöihin etsitään myös ulkopuolista omistusta.

Toiminnan uudistaminen otetaan huomioon tilaratkaisuissa, mm. tulossa olevassa teatteritalon perusparannuksessa, joka on suunniteltu alkavaksi viimeistään 2022. Uudistukset toteutetaan tavalla, joka ei vaaranna laitosten valtionosuuksia.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Sivistysjohtaja (Sivistyksen palvelu-alue, hyödynnetään ulkopuolista asiantuntemusta)	Rakenne ja toimintatavat selvitetään kehittämiss Hankkeissa: ehdotukset ovat valmiina 31.3.2018 mennessä, päätökset 30.6.2018 mennessä ja uusi toimintamalli aloittaa 1.1.2019	Käyttötaloussäästöt: (-0,1/0,3/0,7/1,5/2)

Toteutuma 2018:

Teatterin ja orkesterin yhtiöittämisvaihtoehtojen selvitys suhteessa KOKO-yhtiöön on valmistunut. Selvityksen jatkotoimenpiteenä on aloitettu teatteria koskeva yhtiöittämisselvitys. On todennäköistä, että tälle hankkeelle kohdenneet käyttötaloussäästöt eivät tule toteumaan 2019–2022.

7. Kaupunkikonsernin tilankäyttö, tilahankkeiden karsinta, yksityisten investointien hyödyntäminen

Keskitetään tilankäyttöä ja vähennetään määrätietoisesti tiloja palveluverkkoa tiivistämällä yhden kaupungin periaatteen mukaisesti palvelu- ja vastuualueiden yhteisin toimenpitein.

Uusi tilankäyttöajattelu: yhteispalvelu, hajautettujen erillispalveluiden karsinta ja tilojen yhteiskäyttö vähentävät hankkeiden tilantarvetta nykyisestä 10 % vuosina 2018 ja 2019 sekä 15 % sen jälkeen alkavien hankkeiden osalta. Nuorisopalveluiden tilojen käyttöä keskitetään koulurakennuksiin koulupäivän ulkopuoliseen aikaan. Tilojen käyttötunteja lisätään toiminnanohjauksella tilatarpeiden vähentämiseksi. Monitoimitilaperiaatetta sovelletaan laajasti: yhteiskäyttöä keskitetään tiivistettyyn palveluverkkoon, lisätään koulutilojen iltakäyttöä ”kylätalojen” sijaan.

Myydään tai puretaan käytöstä poistuneet tai poistuvat kiinteistöt.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Toimitilajohtaja (Sivistyksen palvelu-alue, tilakeskus, kehityspalvelut, ulkopuolinen asiantuntemus)	2018–2022	Käyttötaloussäästöt: (0,48/0,6/0,7/0,8/0,9) Investointisäästöt: (1,0/3,4/7,4/12,5/11,6)

Toteutuma 2018:

Kaupungin toimitilakannan salkutusta ja rakennusten kuntoluokittelua koskevat määrittelyt ja arviointiperusteet sekä luokittelun pohjalta tehty salkutusraportti on hyväksytty konserni- ja tilajaostossa. Tilakannan poistumaa kertyi vuoden 2018 aikana noin 31.000 m². Myyntituloja korjausvelkaisten kohteiden kaupoista kertyi kokonaisuudessaan lähes tasearvojen verran (tapio vajaan 0,3 milj. €). Kohteiden myyntien ja purkujen valmisteluita jatketaan edelleen konserni- ja tilajaoston hyväksymien periaatteiden pohjalta. Sivistyksen palveluverkkosuunnitelman mukaisia toimenpiteitä on suunniteltu ja toteutettu. Rakenushankkeiden suunnittelussa on huomioitu tilatehokkuustavoitteet.

8. Tukipalveluiden ym. hankkiminen markkinaehtoisesti

Ateria- ja siivouspalveluiden hankkimiseen kaupunki asettaa omistajapoliittiseksi tavoitteekseen Päijät-Hämeen Ateriapalvelu Oy:n ja Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelu Oy:n osalta toiminnan tehostamisen 10 %:lla vuoteen 2022 mennessä. Toiminnan tehostuminen tulee näkyä kaupungin maksamien reaalisten palvelukustannusten alenemisena. Kaupunki siirtyy vuoden 2019 aikana näiden yhtiöiden tuottamien palveluiden osalta markkinaehtoiseen palveluiden ostamiseen. Samasta ajankohdasta lähtien kaupunki ei velvoita yhtiöitä säilyttämään sidosyksikkö asemaansa. Yhtiöt voivat tarjota palveluitaan markkinoille vapaasti sidosyksikköaseman päättyessä.

Euromääräiset tavoitteet:

- Päijät-Hämeen Ateriapalvelut: kustannussäästö: (0,25/0,5/1,0/1,2/1,4)
- Päijät-Hämeen Laitospalvelut: kustannussäästö: (0,2/0,4/0,8/1,0/1,2)

Talous- ja henkilöstöhallinnon (TAHE) palvelut keskitetään Provincia Oy:n palvelukeskukseen, josta kehitetään talous- ja henkilöstöhallinnon erityisosaaja, jonka toiminta jatkuu in-house-yhtiönä. Tavoitteena on vahva maakunnallinen toimija. Palvelukeskus säilyttää sidosyksikkö asemansa Lahden kaupunkikonsernissa. Yhtiön tulee tehostaa toimintaansa 5 % vuodessa vuosina 2018 - 2022 siten, että tehostuminen alentaa kaupungin ostamien palveluiden reaalkustannuksia. Omistajapoliittisin päätöksin kaupunki edellyttää kaupunkikonserniin kuuluvilta yhtiöiltä talous- ja henkilöstöhallintopalveluiden keskittämistä Provincia Oy:n. Erityisesti tämä linjaus koskee Päijät-Hämeen Hyvinvointiyhtymää.

Kaupunki kilpailuttaa tarvitsemansa ICT-palvelut voimassa olevan sopimuskauden päätyttyä yksin tai yhdessä Provincia Oy:n kanssa. Sopimuskauden aikana yhtiön on turvattava ICT-palveluiden käytettävyyden ja kaupungin palveluiden kehittämisessä tarvittava tietoteknisen asiantuntijuuden riittävyys kumppanuuksin tai muin ratkaisuin. Provincian on luovuttava perustietotekniikka liiketoiminnasta 30.6.2018 mennessä. Konserni- ja tilajaosto käsittelee asian kevään 2018 aikana.

Käyttökustannussäästötavoite: (0/0,2/0,2/0,5/0,5)

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Konsernipalvelujohtaja	Määritelty yhtiökohtaisesti	Käyttötaloussäästöt: (0,45/1,1/2/2,7/3,1)

Toteutuma 2018:

Lahti-konsernin yhtiöille ja yhteisöille on tulostavoiteneuvotteluissa asetettu tehostamistavoitteet vuodelle 2019 suunnitelman mukaisesti. Päijät-Hämeen Ateriapalvelu Oy:n ja Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelu Oy:n hallitukset ovat kuitenkin päättäneet, että toimintaa ei tehosteta tavoitteen mukaisesti, joten kaupungin maksamat palvelukustannukset eivät alene suunnitellusti vuonna 2019. Kaupunginvaltuusto hyväksyi konserniohjeen, jossa ei velvoiteta yhtiöitä käyttämään Provincia Oy:n talous- ja henkilöstöhallintopalveluita. Ohjeessa on linjattu, että konserniyhtiöillä on kilpailuttamisvelvoite konsernin tuottamiin ja tarvitsemiinsa palveluihin. Provincian ICT palvelut kilpailutettiin ja uuden toimittajan valinnasta tehtiin valitus markkinaoikeuteen. Markkinaoikeus ratkaisi asian joulukuussa 2018 ja perustietotekniikan tuotanto siirtyi 1.2.2019 uudelle palvelutuottajalle.

9. Uudet liikennepalveluratkaisut

Hanke on Kaupunkiympäristön palvelualueen strateginen kärkihanke, missä vuoden 2018 aikana määritellään joukkoliikenteen palvelutaso ja suunnitellaan uudet runkolinjastot. Lisäksi tehdään suunnitelma runkolinjaston täydentämisestä kevyellä kalustolla liikennöitävällä "citylinjoilla". Liikkumisen palveluiden uusia toimintamalleja hyödynnetään laajasti. Reitti-, palvelutaso- ja toimintamalliratkaisut tehdään nykyistä tehokkaammaksi ja taloudellisemmaksi. Tavoitteena on matkustajamääriä kasvattamalla ja kustannustehokkuutta parantamalla pienentää kaupungin vuotuista subventiota milj. euroa vuodesta 2022 eteenpäin.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Liikennesuunnittelupäällikkö (Asiaa viedään eteenpäin Kympin (kunnallistekniikka ja LSL) kanssa, mahdollisesti hyödyntäen Smart & Clean säätiötä ym. ulkopuolisia sparraajia)	Linjaston hienosäätöä 2018, uusi linjasto tulee vaiheittain käyttöön kilpailutusten edetessä, uusia toimintamalleja 2020–2022	Käyttötaloussäästöt: (-0,1/0/0,4/0,7/1,0)

Toteutuma 2018:

Uusien liikennepalveluratkaisujen projektisuunnitelma on valmistunut ja runkolinjastosuunnitelma koko alueesta on valmistuksessa. Runkolinjasuunnitelman ja sen kilpailutussuunnitelman on tarkoitus valmistua kesäkuuhun 2019 mennessä.

10. Virtaviivaistaminen, sisäisen toiminnan tehostaminen

Kaupungin organisaatiouudistuksella 1.6.2017 siirryttiin yhden kaupungin toimintamalliin. Samalla käynnistettiin hallinnollisten toimintatapojen uudistaminen, yksinkertaistaminen ja yhdenmukaistaminen. Lisäksi otetaan käyttöön yksiköiden itsearviointijärjestelmä ja systematisoidaan kaupunkitasoiset auditoinnit. Henkilöstöideoita hyödynnetään jatkossa aktiivisesti.

Tietotyöympäristön uudistamisessa tavoitellaan 1–3 milj. euron taloushyötyjä vuodesta 2019 eteenpäin. Tietojenkäsittelyympäristöä yksinkertaistetaan ja hankintoja tehostetaan, tietojärjestelmiä tarkastellaan kriittisesti, järjestelmien yhteen toimitusta lisätään ja kaupungin käytössä olevaa verkkoympäristöä yhtenäistetään (myös opetustoimi ja osin tytäryhtiöt).

Otetaan käyttöön pilvipohjaiset ratkaisut sähköpostissa, tietoteknisissä perustyökaluissa, käyttäjähallinnassa, intra- ja extranetissä sekä tallennuspalveluissa. Suoritetaan asian- ja dokumentinhallinnan yhteiskilpailutus.

Sitoudutaan rakenteellisiin uudistuksiin yhden kaupungin toimintamallia vahvistetaan edelleen mm. alueellisessa toiminnassa, osallisuudessa ja vuorovaikutuksessa. Vahvistetaan johtamista, jonka avulla etsitään aktiivisesti rakenteellisia uudistuksia, joihin laajasti sitoudutaan.

Kehitetään rekrytointiprosessia ja lisätään sisäistä liikkuvuutta tukemaan henkilöstösuunnittelua sekä rakenteellisia uudistuksia ja tehtäväjärjestelyjä palvelualue- ja kaupunkitasoisesti. Sairauspoissaoloja vähennetään eri keinoin ja lomarahasekä talkoovapaakäytäntöjä hyödynnetään.

Vastuutaho:	Aikataulu:	Säästöt 2018–2022 (milj.€):
Konsernipalvelujohtaja (palvelualueet ja konsernihallinto, koskee kaikkea toimintaa)	Pilvipohjaiset perustietotekniikkaratkaisut käytössä 2018, asian- ja dokumentinhallinnan uudistaminen 2019	Käyttötaloussäästöt: (0,8/1,7/2,5/3,3/3,7)

Toteutuma 2018:

Työhyvinvoinnin kehittämiskohteita tunnistettu ja toteutettu. Johtamisen käsikirja on valmistunut ja johtamisen palvelutarjotin on käytössä. Sähköinen täyttölupamenettely on käytössä rekrytinnissa. Vuoden 2019 henkilöstövähennykset sisältyvät henkilöstö- ja taloussuunnitelmiin. Pilvipohjainen perustietotekniikka on käytössä ja asian- ja dokumentinhallinnan kilpailutus on toteutettu.

KÄYTTÖTALOUSAÄSTÖT, MILJ.€	2018	2019	2020	2021	2022
1. Soten ohjaus ja talous	–	–	–	–	–
2. Uusi palveluajattelu ja palveluiden kokoaminen	-0,10	0,50	2,00	3,00	4,00
3. Konsernin tukipalvelujen ja samankaltaisten toimintojen kokoaminen	0,00	0,10	0,30	0,50	0,50
4. Konsernin infrahankkeiden yhteinen suunnittelu ja rakennuttaminen	-0,10	0,10	0,10	0,10	0,10
5. Varhaiskasvatuksen palvelu- ja kustannusrakenteen uudistaminen	-0,50	2,00	3,00	3,50	4,00
6. Kulttuuri- ja tapahtumatoiminnan kokoaminen, yhtiöittäminen, kumppaniratkaisut	-0,10	0,30	0,70	1,50	2,00
7. Kaupunkikonsernin tilankäyttö, tilahankkeiden karsinta, yksityisten investointien hyödyntäminen	0,48	0,60	0,70	0,80	0,90
8. Tukipalvelujen ym. hankkiminen markkinaehtoisesti	0,45	1,10	2,00	2,70	3,10
9. Uudet liikennepalveluratkaisut	-0,10	0,00	0,40	0,70	1,00
10. Virtaviivaistaminen, sisäisen toiminnan tehostaminen	0,80	1,70	2,50	3,30	3,70
YHTEENSÄ	0,83	6,40	11,70	16,10	19,30

INVESTOINTISÄÄSTÖT, MILJ.€	2018	2019	2020	2021	2022	2018–2022
4. Konsernin infrahankkeiden yhteinen suunnittelu ja rakennuttaminen	0,0	0,5	1,0	2,0	2,0	5,5
5. Varhaiskasvatuksen palvelu- ja kustannusrakenteen uudistaminen	0,0	1,0	1,0	0,2	2,2	4,4
7. Kaupunkikonsernin tilankäyttö, tilahankkeiden karsinta, yksityisten investointien hyödyntäminen	1,0	3,4	7,4	12,5	11,6	35,9
YHTEENSÄ	1,0	4,9	9,4	14,7	15,8	45,8

Yhdistymisavustuksen käyttö vuonna 2018

Määrärahan käyttösuunnitelma on osa kaupunginhallituksen toimialan käyttösuunnitelmaa, joka hyväksyttiin kaupunginhallituksessa tammikuussa 2018. Yhdistymisavustuksen käytössä noudatetaan Lahti-Nastola yhdistymissopimuksen linjauksia sekä valtion ohjausta avustuksen käytöstä.

Yhdistymissopimus, kohta 9.2 Valtion yhdistymisavustuksen käyttö: ”Uusi kunta saa valtion yhdistymisavustuksia kolmen vuoden aikana 2016–2018 yhteensä 4 milj. euroa. Yhdistymisavustus maksetaan kolmena vuotena siten, että ensimmäisenä vuotena maksetaan 40 prosenttia ja toisena sekä kolmantena vuotena 30 prosenttia. Yhdistymisavustuksesta käytetään 1,5 milj. euroa elinkeinon vahvistamiseen, työllisyyden parantamiseen ja kolmannen sektorin toiminnan varmistamiseen, 2 milj. euroa yhdistymisestä aiheutuvien kustannusten kuten palkkojen yhdenmukaistamiseen ja ICT-järjestelmien yhtenäistämiseen ja 0,5 milj. euroa muutoksen hallintaan ja työhyvinvointiin. Vuonna 2018 valtio maksoi avustusta 1,2 milj. euroa.

Valtiovarainministeriön ohjeistus yhdistymisavustuksen käytöstä ja raportoinnista: ”Yhdistymisavustus tulee käyttää välttämättömiin kuntien yhdistymisen kustannuksiin, uuden kunnan palvelujärjestelmän kehittämiseen ja palvelujen tuottavuuden parantamiseen tai uuden kunnan talouden vahvistamiseen.”

Yhdistymisavustuksen määrärahojen käyttö 2018

Yhdistymisavustusta on vuonna 2018 käytetty toimiin ja kohteisiin, joilla saavutetaan pitkäkestoisia hyötyjä uuden kaupungin toiminnassa ja saadaan alulle uusia tulevaa toimintaa hyödyntäviä toimintatapoja. Lisäksi avustusta on käytetty yhdistymisen muutosvaiheen kertaluonteisiin kustannuksiin toimintojen ja palveluiden yhdenmukaistamiseksi. Avustuksella on katettu laajasti kaupungin toimialojen yhdistymisestä aiheutuneita menoja.

Yhdistymisavustuksen käyttö vuonna 2018

1. Elinkeinojen vahvistaminen	309 871 €
2. Työllisyyden parantaminen	147 462 €
3. Kolmannen sektorin toiminnan vahvistaminen	105 835 €
4. Palkkojen yhdenmukaistaminen	263 865 €
5. ICT-järjestelmien yhdenmukaistaminen	462 987 €
6. Työhyvinvointi ja muutoksen hallinta	107 309 €

Yhteensä **1 397 327 €**

1. Elinkeinotoiminnan vahvistaminen

Lahden tavoitteena on olla kansainvälisesti rohkea ympäristökaupunki. Euroopan vihreä pääkaupunki on Euroopan komission järjestämä kilpailu. Kansainväliset kilpailut tuovat näkyvyyttä Lahdelle muiden ympäristökaupunkien joukossa. Euroopan vihreä pääkaupunki -kilpailun hakemuksessa vastataan kahteentoista teemaan, joissa kuvataan Lahden kaupungin ympäristön tilaa, edistymistä ympäristöasioissa sekä tulevaisuuden suunnitelmia. Kansainvälisessä kilpailussa menestyminen edellyttää asukkaiden osallistamista, uusia avauksia sekä aktiivista ja hyvin kohdennettua viestintää ja kaupunkimarkkinointia. Lahti hyödyntää jatkossa kaupunkimarkkinoinnissa kansainvälistä kilpailua laajemmin ympäristöosaamista, muotoilutaitoa ja kaupunkilaisten aktiivista osallistumista kaupunkikehitykseen.

2. Työllisyyden parantaminen

Lahden Ympäristöpaja investoi Lahden Ympäristökaupunkiteeman mukaisesti työpajan kalustoon. Paja voi nyt vastata vuonna 2019 kasvavaan työttömien aktivointitarpeiden volyymiin. Pajalaisten kokonaismäärässä (mukaan lukien kaupungin velvoitettyöllistetyt) oli kasvua noin 27 prosenttia vuoteen 2017 verrattuna. Työpajatoimintaa on tarkoitettu toteuttaa ns. seinättömänä koko kaupungin alueella ja myös se edellytti välineistön saattamista ajan tasalle.

Starttivalmennus 2018

Vuoden 2018 aikana Starttivalmennuksessa on ollut asiakkaana yhteensä 30 lahtelaista nuorta. Valmennusjakson jälkeen nuoria on sijoittunut mm. opiskeluiden pariin, kuntosuunnittelun työtoiminnan jaksolle muuhun paikkaan, erikoissairaanhoidon palveluihin ja sosiaalityön piiriin. Jakson päättymisen syinä on ollut myös elämäntilanteen kohentuminen, tuen tarpeen päättyminen, sitoutumattomuus ja katoaminen. Osa nuorista jatkaa jaksoaan vuonna 2019. Työpajayhdistyksen ylläpitämän Sovari-kyselyn mukaan kyselyyn vastanneista Starttivalmennuksen nuorista 75 prosenttia on kokenut sosiaalista vahvistumista yhdellä tai useammalla elämän osa-alueella jakson aikana. Tällä hetkellä Starttivalmennus jatkaa toimintaansa Lahden nuorisopalveluiden vakituksena toimintamuotona.

Uusi paja 2018

Uuden pajan kokeilussa toiminta-ajatuksena oli valmentaa nuoria uuteen työhön ja projektimaiseen työskentelytapaan kulttuurisen nuorisotyön viitekehityksessä. Toimintamalli on kuvattu. Yhteistyötahoja olivat esimerkiksi Lappeenrannan Lahden teknillinen yliopisto - LUTi, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä, Lahden Kansainvälinen Urkuviikko, Lahden Taidemuseo, Kaupunkiympäristön palvelualue, Lahden keskustan kehittämissyöry - Lahti City Ry, Lahden messut, Theatrum Olga, Sopenkorven Kesanto ja Orimattilan Taidemuseo. Uuden Pajan vuosi 2018 oli vaiherikas. Syksyä varjosti työttömyyden sisäilmaongelma ja tästä johtuva pajan toiminnan väliaikainen pysähtyminen. Nuoria työskenteli pajalla vuoden aikana yhteensä 19. Nuorten sijoittuminen jakson jälkeen on ollut hyvä: työssä 7, opiskelemissa 7, armeijassa 1, työttömänä 4, joista kaksi siirtynyt etsivän nuorisotyön asiakkaiksi.

Nuorten kesätyöt ja muut lyhytaikaiset työtillaisuudet. Näiltä osin pilotointi on kesken eikä tähän tarkoitukseen yhdistymisavustusta käytetty.

3. Kolmannen sektorin toiminnan vahvistaminen

Nastolan historian IV osan kirjoittaminen aloitettiin 2017. Kolmevuotisessa hankkeessa työskenteli vuonna 2018 kirjan kirjoittaja, tutkija ja tutkimusapulainen. Tutkijoiden tukena toimi historiatuomari, joka kokoontui neljä kertaa. Hankkeen etenemistä ja taloutta seurasi ohjausryhmä, joka myös kokoontui neljä kertaa. Käsikirjoituksen laajuus vuoden päätyttyä oli 350 sivua. Kokonaislaajuus tulee olemaan 450 sivua.

Tutkimustyötä täydensi Nastolan historiasta tehty kiertonäytely, jota pidettiin esillä 11 kuukautta Nastolan kunnantalolla, kouluissa, kirjastoissa ja useissa julkisissa tiloissa sekä eri tapahtumissa. Vuoden 2018 kuluessa järjestettiin myös kymmenen muistelupajaa. Nastolan historian IV käsikirjoitus valmistuu syksyllä 2019 ja teos julkaistaan 2020.

4. Palkkojen yhdenmukaistaminen

Palkkojen yhdenmukaistamisen viimeiset ratkaisut tehtiin vuonna 2018. Yhdenmukaistamisen kulut olivat 263 856 euroa.

5. ICT-järjestelmien yhdenmukaistaminen

Vuoden 2018 aikana kaupunki on siirtynyt käyttämään laajamittaisesti pilvipalveluita. Pilvipalveluihin on siirretty sähköposti- ja kalenteritoiminnallisuudet sekä tarvittava osuus käyttäjähallinnan palveluista.

Palveluiden käyttöönotto jatkuu vuosien 2019 ja 2020 aikana siten, että ympäristö on suunnitellusti käytössä ja käyttäjät osaavat uutta järjestelmää käyttää. Hanke yhtenäistää tietoteknistä perusrakennetta ja luo kestäväen kasvupolun ko. palveluiden osalta.

Yhdistymisavustusta on käytetty uuden ympäristön lisenssikulujen kattamiseen tilanteessa, jossa päällekkäiset kustannukset sekä uudesta että vanhasta järjestelmästä ovat olemassa.

6. Työhyvinvointi ja muutoksen hallinta

Kaupunki on osallistunut Kuntaliiton Uuden Sukupolven Organisaatio -verkoston työskentelyyn. Verkoston aiheina vuonna 2018 ovat olleet hyvinvoinnin ja elinvoiman edistäminen, strategian mittarointi, demokratian murros sekä muutoksen johtaminen. Verkoston kuntakohtaista työpanosta on käytetty Lahden ja Nastolan yhdistymissopimuksessa sovitun ulkopuolisen arvioinnin toteuttamiseen.

Työhyvinvointiin käytettiin 91 113 euroa. Suurin osa tästä summasta kohdennettiin Johtamisen käsikirjan tekemiseen yhdessä kaikkien esimiesten kanssa. Työstämisessä käytettiin ulkoista sparraajaa ja käsikirjan visuaalista kokoajaa. Taustalla oli kaupungin strateginen tavoite ketteröittää ja uudistaa johtamis- ja toimintakulttuuria kokeilevaan suuntaan. Teemaa on jatkettu esimiespäivillä ja muun muassa palkitsemisessa, jossa työelämän uudistamisen ja palkitsemisen kohteena oli johtamiskulttuuriin liittyvät uudistukset. Lisäksi aloitettiin johtamisen palvelutarjotin, jolla edistetään konkreettisesti uuden tyyppistä kulttuuria. Työhyvinvointikysely teetettiin koko henkilöstölle vuonna 2018.

Käyttötalousosan toteutuminen

Sitovat määrärahat

KÄYTTÖTALOUSOSA	SITOVATASO
Konsernihallinto	
Konsernipalvelut vastuualue	määräraha ja tuloarvio
Elinvoima ja kilpailukykypalvelut vastuualue	toimintakate
Tukityöllistäminen	toimintakate
Osallisuus ja hyvinvointipalvelut vastuualue	toimintakate
Tarkastustoimi	määräraha ja tuloarvio
Ostot hyvinvointiyhtymästä	määräraha
Määrärahavaraukset	
Käyttöomaisuuden myyntivoitot/-tappiot	ei sitova
Taseyksiköt	
Lahden Tilakeskus	tilikauden ylijäämä(alijäämä) ilman käyttöomaisuuden myyntivoittoja ja -tappioita
Sivistyksen palvelualue	
Palvelualueen yhteiskustannukset	toimintakate
Lasten ja nuorten kasvu vastuualue	määräraha ja tuloarvio
Osaaminen ja tieto vastuualue	määräraha ja tuloarvio
Wellamo-opisto	toimintakate
Liikunta ja kulttuuri vastuualue	määräraha ja tuloarvio
Kaupunginmuseo	toimintakate
Kansainväliset urheilutapahtumat	toimintakate
Taseyksiköt	
Lahden kaupunginorkesteri	tilikauden ylijäämä (alijäämä)
Lahden kaupunginteatteri	tilikauden ylijäämä (alijäämä)
Kaupunkiympäristön palvelualue	
Palvelualueen yhteiskustannukset	toimintakate
Maankäyttö ja aluehankkeet	} määräraha ja tuloarvio
Kunnallistekniikka	
Rakennus- ja ympäristövalvonta vastuualueet yht.	
Joukkoliikenne	toimintakate

Konsernihallinto

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	436 726,9	12 892,7	449 619,6	445 465,9	-4 153,7
Toimintatulot	12 700,0	1 950,0	14 650,0	18 737,4	4 087,4
Netto (Toimintakate)	-424 026,9	-10 942,7	-434 969,6	-426 728,5	8 241,1

Konsernihallinnon päätöksentekoelementinä toimivat kaupunginhallitus, elinvoima- ja työllisyysjaosto, osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto sekä konserni- ja tilajaosto.

Konsernihallinnon muodostavat Konsernipalvelut, Elinvoima- ja kilpailukykypalvelut ja Osallisuus ja hyvinvointipalvelut, sekä taseyksikkönä toimiva Lahden Tilakeskus. Tarkastustoimi toimii itsenäisenä toimijana osana konsernihallintoa. Lisäksi konsernihallintoon sisältyy tuloarvio käyttömaisy-

den myyntivoitoista sekä määrärahavaraus ostoihin Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymältä. Kaupungin organisaatiouudistus, missä toiminta järjestettiin yhden kaupungin toimintamalliin, kohdistui laajasti konsernihallinnon toimintoihin. Konsernihallintoon keskitettiin hallinnollisesti kaikki kaupungin toimisto- ja asiantuntijatehtävät. Sivistyksen ja Kaupunkiympäristön palvelualueilta konsernihallintoon siirtyi 85 henkilöä kesäkuussa 2017.

Konsernipalvelut vastuualue

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	47 987,7	58,1	48 045,8	40 190,9	-7 854,9
Toimintatulot	7 493,0	-500,0	6 993,0	7 244,9	251,9
Netto (Toimintakate)	-40 494,7	-558,1	-41 052,8	-32 945,9	8 106,9

Sitova määräraha ja tuloarvio

Konsernipalvelujen vastuualueelle kuuluvat seuraavat kaupungin päätöksentekoelementit: kaupunginvaltuusto, kaupunginhallitus, elinvoima- ja työllisyysjaosto, osallisuuden ja hyvinvoinnin jaosto sekä konserni- ja tilajaosto.

Kaupunginvaltuusto on kaupungin ylin toimielin, jonka vahvaa asemaa kuntalaki korostaa. Kaupunginhallitus vastaa hallinnosta ja taloudesta sekä valmistelee valtuustossa käsiteltävät asiat.

Virkaorganisaatio koostuu seuraavista toiminnoista ja palveluyksiköistä: kaupunginjohtajan ja sisäisen tarkastuksen toiminnot, sekä hallinto-, henkilöstö-, kehitys-, laki-, omistajaohjaus-, talous- ja viestintäpalvelujen palveluyksiköt.

Konsernipalveluissa vastataan vastuualueelle keskitetyistä toimisto- ja asiantuntijatehtävistä yhden kaupungin toimintamallissa:

- kaupungin johdon linjaukset
- konsernin ja kaupungin sisäinen tarkastus
- päätöksentekoelementtien päätösvalmistelu, kaupungin asiakirjahallinto ja arkistotoimi, toimistopalvelut sekä johdon tukipalvelut
- henkilöstöpoliittiset linjaukset, henkilöstö- ja työhyvinvointipalvelut sekä HR-tiimi
- kehitys-, tietohallinto-, tilasto- ja tietopalvelut
- kaupungin tietohallinnon kokonaisarkkitehtuuri
- lakipalvelut ja riskienhallinnan toiminnot
- konsernin omistajaohjaus
- talouslinjaukset, taloussuunnittelu-, rahoitus-, taloushallinto- ja laskentapalvelut sekä laskutustiimi
- kaupungin viestintä ja markkinointi

Elinvoima ja kilpailukykypalvelut

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	9 960,2	8,5	9 968,7	9 005,9	-962,8
Toimintatulot	803,0	0,0	803,0	588,6	-214,4
Netto (Toimintakate)	-9 157,2	-8,5	-9 165,7	-8 417,2	748,5

Elinvoima- ja kilpailukykypalvelujen (EKP) kokonaisuudella edistetään kaupungin strategian, kilpailukykystrategian ja kasvusopimusten (Smart & Clean ja Pohjoinen kasvuvyöhyke) mukaisen toiminnan toteutumista. Organisaatiouudistuksen myötä 1.6.2017 alkaen EKP:n tehtäviin kuuluvat myös yleiskaavaprosessin ohjaus, ympäristökehityksen tehtävät, hankintojen strateginen ohjaus ja tapahtumatoimintojen koordi-

nointi. Kokonaisuuteen sisältyvät elinkeino-yhtiöiden ja korkeakoulutoiminnan määrärahavaraukset.

Lisäksi tuetaan strategisesti ja elinkeinopoliittisesti merkittävää kehittämistoimintaa ja tapahtumia sekä osarahoitetaan Lahdessa toteutettavia hankkeita. Vastuualueen tavoitteita toteutetaan omana toimintana sekä merkittävässä määrin kehitysyhtiöiden ja kumppanuuksien avulla.

Elinvoima ja kilpailukykypalvelut: Tukityöllistäminen

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	21 157,7	1 516,6	22 674,3	21 908,0	-766,3
Toimintatulot	1 232,2	350,0	1 582,2	1 802,7	220,5
Netto (Toimintakate)	-19 925,5	-1 166,6	-21 092,1	-20 105,4	986,7

Työllisyystoimilla edistetään pitkään työttömänä olleiden työnhakijoiden ja nuorten työllistymisedellytyksiä sekä sijoitumista koulutukseen erilaisten asiakaslähtöisten tukitoimien avulla.

Osallisuus ja hyvinvointipalvelut vastuualue

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	3 205,9	7,8	3 213,7	4 053,6	839,9
Toimintatulot	1 251,8	0,0	1 251,8	3 414,0	2 162,2
Netto (Toimintakate)	-1 954,1	-7,8	-1 961,9	-639,5	1 322,4

Osallisuus ja hyvinvointipalveluiden tehtävänä on johtaa ja koordinoita hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämistyötä kaupungissa poikkiallisesti sekä yhteensovitaa toimia muiden toimijoiden kanssa.

Osallisuus ja hyvinvointipalvelut vastaavat sosiaali- ja terveyspalvelujen edunvalvonnasta ja ohjauksesta sekä sidosryhmäsuhteista, maahanmuuttotyöstä, asumisen viranomais-tehtävistä ja järjestö- ja yhdistysyhteistyöstä. Lisäksi myös

aluejohtokunnan työn järjestäminen kuuluu vastuualueen tehtäviin.

Osallisuus ja hyvinvointipalvelut vastasivat vielä vuonna 2018 talous- ja velkaneuvonnan palvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta. Tehtäväkokonaisuus siirtyi valtiolle vuoden 2019 alusta. Osallisuus ja hyvinvointipalvelut kehittävät ja osin toteuttavat kaupungin yhteisiä neuvontapalveluita.

Tarkastustoimi

Sitova määräraha ja tuloarvio

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	415,4	1,7	417,1	329,1	-88,0
Toimintatulot	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto (Toimintakate)	-415,4	-1,7	-417,1	-329,1	88,0

Lahden kaupungin ulkoisesta tarkastuksesta vastaavat tarkastuslautakunta ja sen alaisuudessa toimiva tarkastustoimisto sekä tilintarkastaja. Niiden toiminta on kaupungin muusta organisaatiosta ja johdosta riippumatonta, mikä on huomioitu myös uudessa kuntalaissa (410/2015). Sen mukaan tarkastuslautakunta valmistelelee kaupunginhallitukselle esityksen tehtäviään koskeviksi hallintosäännön määräyksiksi sekä arvioinnin ja tarkastuksen talousarvioksi. Kaupungin-hallitus voi poiketa tarkastuslautakunnan esityksistä vain

kaupungin hallintosäännön ja talousarvioesityksen yhteensovittamiseen liittyvästä perustellusta syystä.

Uuden kuntalain mukaan tarkastuslautakunta valvoo kuntalain 84 §:ssä säädetyn sidonnaisuuksien ilmoitusvelvollisuuden noudattamista ja saattaa ilmoitukset valtuustolle tiedoksi. Kuntalain 147 §:n siirtymäsäännöksen mukaan säännöstä sovelletaan vuonna 2017 valittavan valtuuston toimikauden alusta lukien.

Ostot hyvinvointiyhtymästä

Sitova määräraha

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	354 000,0	11 300,0	365 300,0	368 971,7	3 671,7
Netto (Toimintakate)	-354 000,0	-11 300,0	-365 300,0	-368 971,7	-3 671,7

Sosiaali- ja terveyspalvelut on tuotettu 1.1.2017 alkaen Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä. Ostettavat palvelut sisältävät sosiaali- ja perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja ensihoidon.

Käyttöomaisuuden myyntivoitot ja -tappiot

Määrärahavaraus (ei valtuustoon nähden sitova)

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	0,0	0,0	0,0	1 006,8	1 006,8
Toimintatulot	1 920,0	2 100,0	4 020,0	5 687,1	1 667,1
Netto (Toimintakate)	1 920,0	2 100,0	4 020,0	4 680,4	660,4

Talousarviovuonna tehostettiin sellaisen omaisuuden myyntiä, jota ei tarvita kaupungin palvelutuotannossa. Tehtävä-

alueelle on budjetoitu meno- ja tuloarviot käyttöomaisuuden myyntivoittoihin ja -tappioihin (ei KV sitova).

Sivistyksen palvelualue

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	228 336,2	2 066,5	230 402,7	232 720,1	2 317,4
Toimintatulot	16 287,0	65,0	16 352,0	16 278,9	-73,1
Netto (Toimintakate)	-212 049,2	-2 001,5	-214 050,7	-216 441,3	-2 390,6

Sivistyksen palvelualue vastaa opetus-, kasvatusta-, kulttuuri- ja liikuntapalvelujen järjestämisestä ja kehittämisestä sekä niihin liittyvien asioiden suunnittelusta, valmistelusta, toimeenpanosta ja seurannasta. Palvelualueen palveluilla edistetään kaupunkilaisten hyvinvointia, elämänhallintaa, oppimista ja osallisuutta sekä kaupunkiseudun vetovoimaisuutta. Lasten ja nuorten hyvinvointityö on palvelualueen keskeinen painopistealue. Hyvinvointityössä kehitetään tukea tarvitsevien lasten kasvatusta- ja opetusjärjestelyjä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Sivistyksen palvelualueen päätöksenteko tapahtuu kahdessa lautakunnassa: Palvelualueen yhteiskustannusten, Lasten ja nuorten kasvun sekä Osaamisen ja tiedon vastualueiden asioiden osalta sivistyslautakunnassa, Liikunnan ja kulttuurin vastualueen asioiden osalta liikunta- ja kulttuurilautakunnassa. Lisäksi päätöksiä tehdään Wellamo-opiston johtokunnassa opiston toiminnan osalta.

Palvelualueen yhteiskustannukset

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	1 849,6	5,0	1 854,6	2 730,9	876,3
Toimintatulot	1 062,6	0,0	1 062,6	1 766,4	703,8
Netto (Toimintakate)	-787,0	-5,0	-792,0	-964,5	-172,5

Sivistyksen palvelualueella johtaa sivistysjohtaja. Palvelualueen yhteisenä resurssina toimii seudullinen kehittämissyksikkö (2 hlöä). Palvelualueen tarvitsemat hallinnolliset tukipalvelut hoidetaan organisaatiouudistuksen mukaisesti konsernipalveluista.

ylläpitäminen. Sivistystoimen kehittämissuunnitelmalla tähdätään Päijät-Hämeen alueen kilpailuaseman vahvistamiseen suhteessa muihin alueisiin.

Palvelualueen vastuulla on maakunnan sivistystoimen palvelutuotannon kehittämisen koordinointi ja kuntien yhteistyön

Lasten ja nuorten kasvu vastuualue

Sitova määräraha ja tuloarvio

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	168 188,8	1 671,2	169 860,0	170 808,2	948,2
Toimintatulot	11 288,2	0,0	11 288,2	9 891,9	-1 396,3
Netto (Toimintakate)	-156 900,6	-1 671,2	-158 571,8	-160 916,3	-2 344,5

Lasten ja nuorten kasvun vastuualue sisältää varhaiskasvatustalvelujen, perusopetuksen ja nuorisopalvelujen palveluyksiköiden toiminnan sekä yhteiset palvelut yksikön käyttömenot. Vastuualueen yhteinen palvelutuotanto lisää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia.

Vastuualueen keskeisinä tehtävinä ovat hyvinvointityön edistäminen kaupunkitasolla sekä palveluyksiköiden yhteisten prosessien ja alueellisen yhteistyön kehittäminen ja koordinointi. Lasten ja nuorten kasvu -vastuualueen toimijoiden yhteistyö toteutuu ydinprosessien mukaisesti. Ydinprosessit ovat:

1. Hyvä oppiminen ja kasvu
2. Osallisuus ja yhteisöllisyys
3. Hyvinvointi ja turvallisuus

Varhaiskasvatustalvelujen toiminta-ajatuksena on tarjota lahtelaisille lapsiperheille laadukasta varhaiskasvatusta ja esiopetusta perheiden tarpeita vastaavasti.

Perusopetustalvelut huolehtii kaupungin perusopetuksesta sekä osaltaan esiopetuksesta ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta hyväksytyjen tavoitteiden mukaisesti.

Nuorisopalvelut edistävät nuorten hyvinvointia yhteisöllisellä ja yksilöllisellä tuella ja toiminnalla.

Osaaminen ja tieto vastuualue

Sitova määräraha ja tuloarvio

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	21 964,9	289,2	22 254,1	21 984,4	-269,7
Toimintatulot	1 052,0	65,0	1 117,0	650,7	-466,3
Netto (Toimintakate)	-20 912,9	-224,2	-21 137,1	-21 333,7	-196,6

Osaaminen ja tieto -vastuualueeseen kuuluvat lukiokoulutus, kirjasto- ja tietopalvelut sekä Wellamo-opisto. Vastuualueen yhteiset toiminnot, lukiokoulutus sekä kirjasto- ja tietopalvelut ovat samaa sitovuustasoa. Wellamo-opisto nettoyksikkönä on omana sitovuustasonaan.

ikäisen oppimisen taitoja. Vastuualueen yksiköt toimivat myös maakunnallisina kehittäjinä omilla palvelualueillaan.

Vastuualueen toiminnalla pyritään edistämään erilaisia kansalaisvalmiuksia kuten tietoyhteiskunnan vaatimia kansalais-taitoja, monikulttuurisessa ympäristössä toimimisen ja elin-

Osaaminen ja tieto: Wellamo-opisto

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	3 969,9	17,4	3 987,3	3 869,3	-118,0
Toimintatulot	1 431,3	0,0	1 431,3	1 376,3	-55,0
Netto (Toimintakate)	-2 538,6	-17,4	-2 556,0	-2 493,1	62,9

Wellamo-opiston tarkoituksena on tarjota mahdollisuus paikalliseen vapaan sivistystyön lain mukaiseen opiskeluun. Opisto noudattaa elinikäisen oppimisen periaatteita ja tukee yksilöiden persoonallisuuden monipuolista kehittymistä sekä kykyä toimia yhteisöissä. Taide- ja muotoilukoulu Taikan toiminta on osa opistoa.

Liikunta ja kulttuuri vastuualue

Sitova määräraha ja tuloarvio

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	28 085,4	74,1	28 159,5	28 633,0	473,5
Toimintatulot	1 316,0	0,0	1 316,0	2 122,4	806,4
Netto (Toimintakate)	-26 769,4	-74,1	-26 843,5	-26 510,7	332,8

Liikunnan ja kulttuurin vastuualue sisältää seuraavat palveluyksiköt: liikuntapalvelut, kaupunginmuseo, taseyksiköt kaupunginorkesteri ja kaupunginteatteri sekä kulttuuripalvelut (aiempi vastuualueen yhteiset palvelut), joka oman toimintansa ohella vastaa koko vastuualuetta palvelevista toiminnoista.

Liikunnan ja kulttuurin vastuualueella samaa talousarvion sitovuustasoa ovat liikuntapalvelut -yksikön sekä kulttuuripalvelut -yksikön määrärahat sisältäen teatterin ja orkesterin avustukset sekä Lahden konserttitalon sivistyspalveluiden vastuulla olevien tilojen kustannukset. Museo nettoyksikkönä on omana sitovuustasonaan.

Vastuualueella edistetään tavoitteiden mukaisesti Lahden vetovoimaisuutta ja tunnettavuutta yksiköiden toiminnan kautta, hankkeiden avulla ja tukemalla lahtelaisia liikunta- ja kulttuuritoimijoita eri tavoin. Kullakin yksiköllä on omat erilliset käyttösuunnitelmaan kirjattavat tavoitteensa vastuualueen tavoitteiden lisäksi.

Vastuualueen keskeisinä tehtävinä ovat vastuualueen prosessien vetovastuu, markkinointi- ja viestintäyhteistyö, liikunta-, kulttuuripolitiikka, 3. sektorin yhteistyö ja avustuspolitiikka ja kansainvälisyysasiat.

Liikunta ja kulttuuri: Kaupunginmuseo

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	3 783,3	9,6	3 792,9	4 192,9	400,0
Toimintatulot	124,1	0,0	124,1	471,2	347,1
Netto (Toimintakate)	-3 659,2	-9,6	-3 668,8	-3 721,7	-52,9

Lahden kaupunginmuseo vastaa maakuntamuseona ja alue-
taidemuseona toimialallaan Suomen museolaitoksen ja
opetus- kulttuuriministeriön alaisen Museoviraston tavoittei-
den toteutumisesta mm. tunnistamalla ja vaalimalla muuttu-
vaa maakunnallista ja lahtelaista identiteettiä ja kulttuuria.

Museoiden palvelut ovat merkittävässä roolissa Lahteen
suuntautuvassa päivittäisessä kulttuurimatkailussa. Matkai-
lu-funktion ansiosta jatkuvasti saavutettavilla museopalve-
luilla on tutkitusti merkittäviä aluetaloudellisia kokonais- ja
kerrannaisvaikutuksia.

Liikunta ja kulttuuri: Kansainväliset urheilutapahtumat

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	494,3	0,0	494,3	501,3	7,0
Toimintatulot	12,8	0,0	12,8	0,0	-12,8
Netto (Toimintakate)	-481,5	0,0	-481,5	-501,3	-19,8

Määrärahoilla ylläpidetään ja edistetään Lahden kaupungin
asemaa kansainvälisesti tunnustettuna liikunta- ja urheilu-
kaupunkina osoittamalla resursseja niille erikseen tapahtu-
makohtaisesti sovittaville toimenpiteille, jotka Lahden kau-
punki tekee välillisenä tukena tapahtuman järjestämiselle ja
jotka aiheutuvat tapahtumista.

Erillisenä isompana määrärahan käyttökohteena vuonna
2018 oli kaupunginhallituksen päätöksen mukaisesti Lahti-
Hollola Jukolan viestin järjestelyjen tukeminen.

Kaupunkiympäristön palvelualue

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	43 900,0	55,9	43 955,9	44 911,9	956,0
Toimintatulot	35 609,6	760,0	36 369,6	39 272,9	2 903,3
Netto (Toimintakate)	-8 290,4	704,1	-7 586,3	-5 639,0	1 947,3

Kaupunkiympäristön palvelualueella toimieliminä ovat tekninen ja ympäristölautakunta, rakennus- ja ympäristölupalautakunta, Päijät-Hämeen jätelautakunta ja Lahden seudun joukkoliikennelautakunta.

Lautakunnat toimivat kuntalaisten vaikutuskanavana edistämisen ja ohjaten lautakuntien alaisten vastualueiden toiminnan ja tulosten laatua. Toiminnassaan lautakunnat noudattavat niissä edustettuina olevien kuntien valtuustojen tahtoa seuraavasti:

- Tekninen ja ympäristölautakunta: Lahti
- Rakennus- ja ympäristölupalautakunta: Lahti

- Päijät-Hämeen jätelautakunta: Asikkala, Heinola, Hollola, Kärkölä, Lahti, Myrskylä, Orimattila, Padasjoki, Pukkila ja Sysmä
- Lahden seudun joukkoliikennelautakunta: Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Kärkölä, Lahti, Padasjoki, Orimattila ja Sysmä

Kaikki vastualueet toimivat teknisen ja ympäristölautakunnan alaisina.

Palvelualueen tulot ylittyivät 2,46 milj. euroa, joista suurin osa kertyy maankäyttösopimuksista ja vuokratuotoista.

Palvelualueen yhteiskustannukset

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	1 245,1	1,2	1 246,3	1 318,7	72,4
Toimintatulot	0,0	0,0	0,0	136,0	136,0
Netto (Toimintakate)	-1 245,1	-1,2	-1 246,3	-1 182,7	63,6

Palvelualueen yhteiskustannuksiin on kohdennettu vastualueisiin kuulumaton henkilöstö, palvelualueitasoiset hankkeet, teknisen ja ympäristölautakunnan, rakennus- ja ympäristölupalautakunnan sekä palvelualueen yhteisiä kustannuksia.

Maankäyttö ja aluehankkeet, Kunnallistekniikka ja Rakennus- ja ympäristövalvonta vastualueet yhteensä

Sitova määräraha ja tuloarvio

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	25 513,6	52,9	25 566,5	25 965,9	399,4
Toimintatulot	23 455,1	760,0	24 215,1	26 476,3	2 261,2
Netto (Toimintakate)	-2 058,5	707,1	-1 351,4	510,3	1 861,7

Kunnallistekniikka luo perusedellytykset kaupungin kestäväle kehitykselle sekä asukkaita ja asiakkaita tyydyttävälle asumiselle, yrittämiselle ja muulle kaupunkielämälle vastamalla yleisten alueiden hallinnasta, kehittämisestä, ylläpidosta ja liikennejärjestelmän suunnittelusta. Se vastaa myös seudullisesta joukkoliikenteen suunnittelusta, pysäköintinvalvonnasta ja seudullisesta koulutoimen kuljetussuunnittelusta.

Maankäyttö ja aluehankkeet -vastuualue luo perusedellytykset kaupungin kestäväle kehitykselle sekä asukkaita ja asiakkaita tyydyttävälle asumiselle, yrittämiselle ja muulle kaupunkielämälle. Tämä toteutetaan huolehtimalla ja kehittämällä kaavoitusta, maapolitiikkaa, kiinteistönmuodostusta, paikkatietojen ylläpitoa sekä kaupungin merkittävien aluekehityshankkeiden toteuttamista.

Rakennus- ja ympäristövalvonta toimii kaupunkialueen ympäristöllisiin lupiin liittyvänä lupa- ja valvontaviranomaisena, jätehuollon viranomaisena sekä leirintäalueviranomaisena. Rakennus- ja ympäristövalvonnan yksiköt ovat rakennusvalvonta, terveysvalvonta, ympäristöpalvelut ja jätehuolto. Ympäristöterveys toimii terveysuojeluviranomaisena, jonka tehtäviin kuuluvat elintarvikevalvonta, tupakkavalvonta, asumisterveys, talousvesi, uimavedet, eläinlääkintähuolto ja eläinten suojelu. Ympäristöpalvelut toimii kunnan ympäristönsuojeluviranomaisena ja huolehtii ympäristönsuojelun edistämisestä kunnassa, vesiensuojelusta, luonnonsuojelusta, ympäristö- ja maa-aineslupien valvonnasta sekä ympäristötöiden seurannasta. Päijät-Hämeen jätelautakunta on kuntien yhteinen jätehuoltoviranomainen. Jätelautakunta seuraa jätehuollon tilaa ja jätelainsäädännön toteutumista toimialueellaan. Päijät-Hämeen jätelautakunnan toimialueeseen kuuluu 10 kuntaa: Asikkala, Heinola, Hollola, Kärkölä, Lahti, Myrskylä, Orimattila, Padasjoki, Pukkila ja Sysmä.

Kunnallistekniikka: Joukkoliikenne

Sitova toimintakate

(1 000 €)	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toimintamenot	17 141,3	1,8	17 143,1	17 627,3	484,2
Toimintatulot	12 154,5	0,0	12 154,5	12 660,6	506,1
Netto (Toimintakate)	-4 986,8	-1,8	-4 988,6	-4 966,7	21,9

Lahden kaupunki toimii joukkoliikenteen toimivaltaisena viranomaisena Asikkalan, Hartolan, Heinolan, Hollolan, Kärkölän, Lahden, Padasjoen, Orimattilan ja Sysmän alueilla. Toimivaltaisen viranomaisen tehtävänä on seudullisen joukkoliikenteen suunnittelu ja toteutus. Joukkoliikenne mahdollistaa kaupungin kasvun kestävästi, taloudellisesti ja tilallisesti. Viranomaisen tehtävä on määritellä joukkoliikenteen palvelutaso ja päättää joukkoliikenteen järjestämistavasta

toimivalta-alueellaan. Viranomaisen suunnittelee ja hankkii seudullisen joukkoliikenteen alueelleen sekä mahdollisesti aluetta ylittävää liikennettä muiden viranomaisten kanssa. Viranomaisen vastaa myös lippu-, maksu- ja informaatiojärjestelmistä, tariffisuunnittelusta, lippujen mynnistä, joukkoliikenteen tiedotuksesta ja markkinoinnista sekä muista joukkoliikenteen kehittämishankkeista.

Tuloslaskelmaosan toteutuminen

Talousarvion tuloslaskelman toteutumisvertailu (ilman taseyksiköitä)
Sisältää sisäiset tuotot ja kulut.

1 000 €	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Alkuperäinen talousarvio/toteutuma	Voimassa oleva talousarvio/toteutuma
Toimintatuotot	64 573	2 799	67 372	73 866	9 293	6 494
Myyntituotot	20 460	-35	20 425	22 560	2 099	2 135
Maksutuotot	13 212	808	14 020	14 262	1 050	241
Tuet ja avustukset	7 428	-621	6 807	9 033	1 606	2 227
Vuokratuotot	13 741	26	13 767	15 438	1 697	1 671
Muut toimintatuotot	9 732	2 621	12 353	12 573	2 841	220
Valmistus omaan käyttöön	0	0	0	444	444	444
					0	
Toimintakulut	708 439	15 039	723 478	723 101	14 662	-377
Henkilöstökulut	145 299	3 165	148 464	148 040	2 742	-423
Palvelujen ostot	448 082	12 461	460 543	464 242	16 160	3 699
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	8 482	-871	7 612	8 276	-206	664
Avustukset	49 509	1 615	51 124	48 968	-541	-2 156
Muut kulut	57 068	-1 332	55 736	53 575	-3 493	-2 161
Toimintakate	-643 867	-12 240	-656 107	-648 791	-4 924	7 316
	8 482				-8 482	
Verotulot	463 695	1 700	465 395	465 139	1 444	-256
Valtionosuudet	189 010	2 200	191 210	191 367	2 357	157
Rahoitustuotot ja -kulut	13 579	0	13 579	14 361	782	782
Korkotuotot	13 086	0	13 086	12 106	-979	-979
Muut rahoitustuotot	15 408	0	15 408	15 908	500	500
Korkokulut	14 404	0	14 404	-13 026	-27 430	-27 430
Muut rahoituskulut	510	0	510	-627	-1 137	-1 137
Vuosikate	22 418	-8 340	14 078	22 076	-341	7 999
Poistot ja arvonalentumiset	21 496	0	21 496	20 263	-1 233	-1 233
					0	
Satunnaiset erät	0	0	0	0	0	0
Satunnaiset tuotot	0	0	0	0	0	0
					0	
Tilikauden tulos	922	-8 340	-7 418	1 814	892	9 232
					0	
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	0	0	0	-145	-145	-145
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	0	0	0	115	115	115
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	922	-8 340	-7 418	1 843	921	9 202

Tuloslaskelman toteutuminen taulukossa verrataan toteutunutta voimassa olevaan talousarvioon. Kaupungin alkuperäiseen talousarvioon 2018 (ilman taseyksiköitä) verrattuna käyttötalouden toimintakate toteutui 4,9 milj. euroa heikompana. Vuosikate toteutui 0,3 milj. euroa ja tilikauden tulos 0,9 milj. euroa parempana.

Rahoitustuotot ja -kulut toteutuivat 0,8 milj. euroa alkuperäistä talousarviota parempana ja verorahoituskokonaisuus 3,8 milj. euroa arvioitua positiivisemmin.

Tilikauden ylijäämä toteutui 0,9 milj. euroa alkuperäisessä talousarviossa arvioitua parempana.

Verorahoituskokonaisuus

Verorahoitus, johon kuuluvat verotulot ja valtionosuudet, ylitti alkuperäisen talousarvion 3,8 milj. eurolla, mutta jäi 0,1 milj. euroa alle muutetun talousarvion.

Verotulojen erittely

Verotulot	Alkuperäinen talousarvio	TA-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama	Muutos-% Alkup.TA/Toteuma
Kunnan tulovero	396 600	1 000	397 600	396 744	-856	0,04 %
Osuus yhteisöveron tuotosta	25 000	2 000	27 000	27 427	427	9,71 %
Kiinteistövero	42 095	-1 300	40 795	40 967	172	-2,68 %
Yhteensä	463 695	1 700	465 395	465 139	-256	0,31 %

Verotulokokonaisuuden kasvu edellisvuoteen nähden oli 2,7 prosenttia. Kasvuprosentti ilman vuoden 2018 kunnallis- ja kiinteistöveroasteiden korotuksia olisi käännytynyt negatiiviseksi noin -0,5 prosenttiin. Kunnallisverotulot kasvoivat vain 1,7 prosenttia 0,5 prosenttiyksikön veronkorotuksesta huolimatta. Kunnallisveron heikkoa kertymää selittää ennätysellisen suuret ennakonpalautukset joulukuun tilitysten yhteydessä. Kunnallisverotuloja vähensi myös kuntaryhmän jako-osuuden huomattava lasku, mikä johtui vuoden 2017 arvioitua heikommasta kunnallisveron kehityksestä.

Yhteisöveron tuotto kasvoi maan taloustilanteen piristymisen siivittämänä 2,7 prosenttia ja ylitti alkuperäisen talousarvion noin 2,4 milj. eurolla.

Kiinteistöveron tuotto jäi 1,1 milj. euroa alle alkuperäisen talousarvion, mutta ylitti muutetun talousarvion n. 0,2 milj. eurolla. Kiinteistöjen verotusarvot eivät ole kasvaneet odotetusti.

Tuloveroprosentti ja ennakonpidätyksen alaiset ansiotulot

Vuosi	Vero-%	Tulonsaajia	Veronalaiset tulot	
			keskimäärin	Kunnallisvero keskimäärin
2016	20,25	100 370	27 301	3 865
2017	20,25	101 261	27 848	3 779
2018	20,75			

Kiinteistöveroasteet 2017–2018	2017	2018
Yleinen kiinteistövero	1,15	1,35
Vakituinen asuinrakennus	0,55	0,60
Muu kuin vakituinen asuminen	1,15	1,35
Rakentamaton asuinpaikka	3,00	4,00
Yleishyödyllinen yhteisö	0,55	0,60
Voimalaitos	2,85	3,10

Valtionosuuksien erittely

Valtionosuudet	Alkuperäinen talousarvio	TA-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama	Muutos-% Alkup.TA/Toteuma
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus (ilman tasauksia)	161 110	2 800	163 910	164 323	413	1,99 %
Verotuloihin perustuva valtionosuuksien taseus	31 500	0	31 500	31 119	-381	-1,21 %
Opetuksen ja kulttuuritoiminnan muut valtionosuudet	-3 600	-600	-4 200	-4 074	126	-13,18 %
Valtionosuudet yhteensä	189 010	2 200	191 210	191 367	157	1,25 %

Valtionosuudet ylittivät alkuperäisen talousarvion noin 2,4 milj. eurolla ja muutetun talousarvion n. 0,2 milj. eurolla. Edellisvuoteen nähden valtionosuudet kasvoivat 1,3 prosenttia.

Investointien toteutuminen

INVESTOINNIT YHTEENSÄ

Investoinnit (1 000 €)	Alkuperäinen talousarvio	TA-muutos	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Kiinteä omaisuus					
Menot	5 000	7 500	12 500	9 709	2 791
Tulot	2 920	2 100	5 020	5 960	-940
Nettomeno	2 080	5 400	7 480	3 750	3 730
Talonrakennus					
Menot	53 647	0	53 647	48 471	5 176
Tulot	1 700	0	1 700	8 737	-7 037
Nettomeno	51 947	0	51 947	39 734	12 213
Julkinen käyttöomaisuus					
Menot	38 010	8 900	46 910	45 346	1 564
Tulot	310	0	310	410	-100
Nettomeno	37 700	8 900	46 600	44 936	1 664
Irtain omaisuus*					
Menot	3 180	0	3 180	2 626	554
Tulot	0	0	0	0	0
Nettomeno	3 180	0	3 180	2 626	554
Arvopaperit					
Menot	3 290	0	3 290	11 558	-8 268
Tulot	0	0	0	1 160	-1 160
Nettomeno	3 290	0	3 290	10 398	-7 108
Yhteensä					
Menot	103 127	16 400	119 527	117 711	1 816
Tulot	4 930	2 100	7 030	16 266	-9 236
Nettomeno	98 197	14 300	112 497	101 445	11 052

* taseyksiköiden investoinnit mukana

Kiinteä omaisuus

Maata hankittiin yhteensä 93 ha. Kiinteän omaisuuden menot yhteensä olivat 9,7 milj. euroa.

3,68 milj. euroa ja hankintamenon osuus 2,31 milj. euroa. Kiinteän omaisuuden myyntitulot (kauppahinnat) olivat yhteensä 5,96 milj. euroa.

Maa-alueiden myyntitulot (kauppahinnat) kokonaisuudessaan olivat 5,99 milj. euroa, niistä myyntivoiton osuus oli

Sitova investointisuunnitelman menot

	Määräraha	Toteutuma	Poikkeama
Kiinteä omaisuus			
Menot	12 500 000	9 709 401	2 790 599
Tulot	5 020 000	5 959 571	-939 571
Netto	7 480 000	3 749 831	3 730 169

Talonrakennus

Talonrakennusinvestointien menoihin oli vuonna 2018 varattu 53,65 milj. euroa. Tuloja talousarvioon oli kirjattu 1,7 milj. euroa

Toteutuneet kustannukset olivat 48,47 milj. euroa, josta perusparannusinvestointien osuus oli 33,71 milj. euroa, korvausinvestointien 13,67 milj. euroa ja uusinvestointien 1,09 milj. euroa. Tuloja kertyi yhteensä 8,73 milj. euroa, josta kiinteän omaisuuden myynnin osuus oli 8,49 milj. euroa.

Taloudellisesti merkittävimmät valmistuneet hankkeet olivat Länsiharjun koulun perusparannus ja laajennus sekä Kivi-

maan uimahalli. Molemmat hankkeet valmistuivat loppuvuodesta. Suurin aloitettu hanke oli Launeen uusi monitoimitalo. Paavolan kampuskokonaisuuden hankesuunnitelmat hyväksyttiin kevään ja kesän aikana, ja suunnittelu aloitettiin myöhemmin vuoden aikana. Kysymyksessä on yhteensä noin 60 milj. euron arvoinen hankekokonaisuus, johon kuuluvat uusi Laaksokatu 6:n päiväkotikoti, Kannaksenkatu 20-22:ssa sijaitsevat tilat yhdistyville Tiirismaan ja Kannaksen lukioille sekä Kirkkokatu 16:een sijoittuvat tilat Tiirismaan koululle. Lisäksi alueelle rakennetaan koko kampusta palvelevat uudet liikuntatilat.

Sitova investointisuunnitelman menot

	Määräraha	Toteutuma	Poikkeama
Talonrakennus			
Menot	53 647 000	48 471 136	5 175 864
Tulot	1 700 000	8 737 014	-7 037 014
Netto	51 947 000	39 734 121	12 212 879

PERUSPARANNUSINVESTOINNIT		Talousarvio-				
1000 euroa	Määräraha	muutokset	Toteutuma	Poikkeama	Tulot	Netto
Konsernihallinnon hankeryhmä	177		44	133	0	44
Kaupungintalon perusparannus	77		44			
Sivistystoimialan hankeryhmä	19 935		17 030	2 905	560	16 470
Länsiharjun koulun perusparannus	6 500		5 879			
Mukkulan koulun korjauksia	350		957			
Lotilan koulun muutostyöt	818		818			
Villähteen koulun perusparannus	298		8			
Kannaksenkatu 22 (Muotoiluinstituutti) perusparannus ja muutostyöt	540		33			
Kirkkokatu 16 (Aikuiskoulutuskeskus) perusparannus ja muutostyöt	174		34			
Kivimaan koulun muutostyöt ja korjaukset	117		254			
Kivimaan uimahallin perusparannus	4 338		3 717			
Kivimaan uimahalli OKM 65/628/2017 tukipäätös 800.000 €					560	
Päiväkotien perusparannukset	1 345		594			
Urheilukeskuksen perusparannukset yhteensä	2 000		1 460			
Urheilukeskuksen valtionaputulot	200		0			
Toimialan pienet työkohteet	3 454		2 550			
Kanervikon koulun väistötilat, Konserni- ja tilajaos 19.11.2018 §94, 1.000.000 €			359			
Kaupunginteatterin korjaukset, Konserni- ja tilajaos 23.4.2018 §31, 620.000 €			367			
Historiallisen museon kosteusvauriokorjaukset OKM/86/621/2017 tukipäätös 200.000 €					127	
Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä	16 585		16 641	-56	0	16 641
Kaupunginsairaalan uudistaminen	13 498		13 870			
Salpausselän kuntoutussairaalan muutostyöt	2 265		2 079			
Nastolan terveysaseman peruskorjaus	444		0			
Muu kohteet yhteensä	377		692			
Perusparannusinvestoinnit, menot yhteensä:	36 697		33 715	2 982		
Perusparannusinvestoinnit, tulot yhteensä:	50				687	33 028

KORVAUSINVESTOINNIT	Määräraha	Toteutuma	Poikkeama	Tulot	Netto
Sivistystoimialan hankeryhmä	15 650	13 631	2 019	-443	14 074
KS2018 keskeneräiset hankkeet, jatkui vuodelta 2017, Konserni- ja tilajaos 23.4.2018 §31, 500.000 €	500				
Launeen monitoimitalo	11 106	9 699			
Kirkkokatu 16 (Aikuiskoulutuskeskus) laajennus	409	7			
Rakokiven monitoimitalo	883	600			
Kivimaan koulun laajennus ja liikuntatilat	623	646			
Laaksokatu 6 (uusi päiväkotiki Paavolaan)	280	138			
Isorannan leirikeskus, leiritupa	1 850	1 714			
Villähteen koulun viipalerakennus, Konserni- ja tilajaos 19.11.2018 §94, 800.000 €		827			
Liipolan monitoimitalo ARA/19712/782/13 19.12.2013				-443	
Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä	0	38	-38		38
Nastolan hyvinvointiasema		38			
Korvausinvestoinnit, menot yhteensä:	15 650	13 669	2 019		
Korvausinvestoinnit, tulot yhteensä:				-443	14 112
UUSINVESTOINNIT	Määräraha	Toteutuma	Poikkeama	Tulot	Netto
Sivistystoimialan hankeryhmä	1 300	1 087	213	0	1 087
KS2018 keskeneräiset hankkeet, jatkui vuodelta 2017, Konserni- ja tilajaos 23.4.2018 §31, 1.000.000 €	1 000				
Länsiharjun koulun laajennus	300	1 062			
Kariston koulun ja päiväkodin lisätilat, Konserni- ja tilajaos 23.4.2018 §31, 720.000 €		25			
Muun vuokraustoiminnan hankeryhmä	0	0	0		0
Ei hankkeita 2018					
Uusinvestoinnit, menot yhteensä:	1 300	1 087	213		
Uusinvestoinnit, tulot yhteensä:				0	1 087
Klinteän omaisuuden myyntitulot	1 500	8 487	6 987	8 487	-8 487
Talonrakennus, menot yhteensä:	53 647	48 471	5 176		
Talonrakennus, tulot yhteensä:	1 700			8 731	39 740

Julkinen käyttöomaisuus

Julkisen käyttöomaisuuden määräraha vuonna 2018 oli 46,91 milj. euroa. Julkisen käyttöomaisuuden määrärahaa jäi käyttämättä 1,56 milj. euroa. Käyttämättä jääneestä osasta Eteläisen kehätien osuus oli 1,17 milj. euroa.

Vuonna 2018 asuntotuotantoon liittyvä laajennushankkeita, joilla varmistettiin pientalotonttien luovutus, toteutettiin Tulikukankadulla, Näkkimistössä, Kotiniemessä sekä Kytölässä. Asuntotuotannon toisen vaiheen päällystys- ja katuvihreän töitä tuotettiin yhteensä reilulla 0,90 milj. eurolla noin 14 eri kohteessa. Keskustan kehittämistä jatkettiin infran osalta Ranta-Kartanon katualueiden rakentamisella ja Niemmen kehittäminen käynnistettiin infran osalta Kampusraitin toteuttamisella. Tulevien vuosien kunnallisteknisten hankkeiden toteutusedellytyksiä suunnitelmien osalta edistettiin noin 0,7 milj. eurolla noin 23 eri kohteessa. Katujen uudelleenpäällystystöitä tuotettiin noin 0,60 milj. euron edestä Mikkulankadun ajoneuvon törmäyksessä vaurioitunut silta uusittiin. Ulkovaloverkkoa peruskorjattiin, täydennettiin ja elohopeavalaistuksen korvaamista toteutettiin noin 1,87 milj.

eurolla. Seudun suurin infrahanke, eli Lahden eteläinen kehätie lähti todelliseen vauhtiin ja sen kustannukset vuonna 2018 olivat yli 26 milj. euroa.

Ulkoliikuntapaikkojen ohjelmassa merkittävien kohde oli Möysän uimarannan huoltorakennus noin 265.000 euron kustannuksella.

Viherrakentamisen näyttävien kohde oli Launeen Perhepuiston linnoitus, joka sai myös runsaasti julkisuutta. Lasten hyvinvointia tukevaa leikkialueiden uudistamista tehtiin lisäksi Ankkurin rantapuistossa ja yksittäisiä leikkivälineitä vaihdettiin eri puolilla kaupunkia. Uusi leikkialue toteutettiin Näkkimiston Näkkipuistoon. Liikuntaa ja hyvinvointia tukevia kuntoiluvälineitä asennettiin uutena Ruuhijärvelle ja uusittiin muutamissa kohteissa. Urheilukeskuksen alueen maisemointityöt jatkuivat ja pieniä viherkunnostuksia tehtiin eri puolilla kaupunkia. Kukkatervehdys betonitaideteos pystytettiin Oikokadun lähistölle.

Sitova investointisuunnitelman menot

Menot	Määräraha	Toteutuma	Poikkeama
Kadunrakennus	14 580 000	41 618 584	-27 038 584
Satamat	350 000	77 768	272 232
Valaistus	3 310 000	1 875 470	1 434 530
Liikennevalot	100 000	71 562	28 438
Liikunta-alueet	200 000	363 500	-163 500
Viheralueet ja leikkipaikat	1 070 000	1 325 533	-255 533
Kasvun edellyttämät uudet alueet	27 300 000	13 812	27 286 188
Yhteensä	46 910 000	45 346 229	1 563 771
Tulot			
Julkinen käyttöomaisuuden myynti	0	0	0
Kadunrakennus	-240 000	409 804	-649 804
Satamat	0	0	0
Valaistus	-40 000	0	-40 000
Liikennevalot	0	0	0
Liikunta-alueet	30 000	0	30 000
Yhteensä	-450 000	409 804	-659 804
Netto yhteensä	47 360 000	44 936 425	2 223 575

Irtain omaisuus

Irtaimen omaisuuden menoista suurimman osan muodostavat sivistyksen palvelualueen irtainhankinnat 2,2 milj. euroa, Lahden kaupunginteatterin irtainhankinnat 0.1 milj. euroa ja Tilakeskuksen irtainhankinnat 0,1 milj. euroa.

Sitova investointisuunnitelman menot	Määräraha	Toteutuma	Poikkeama
Irtain omaisuus			
Menot	3 180 000	2 625 735	554 265
Tulot	0	0	0
Netto	3 180 000	2 625 735	554 265

Arvopaperit ja osuudet

Lahden kaupunki luovutti apporttina Lahden Talot Oy:lle Linnunlaulu -nimisen palvelutalon uusia osakkeita (76 kpl), joiden merkintähinta 8,7 milj. euroa kirjattiin kokonaisuudessaan osakepääomaan. Arvopapereiden ja osuuksien menoissa ovat mukana myös Paavolakiinteistöt Oy:n osakkeiden ostot n. 2,4 milj. euroa ja Lahden jäähalli Oy:n osakkeiden ostot 390 000 euroa.

Sitova investointisuunnitelman menot

	Määräraha	Toteutuma	Poikkeama
Arvopaperit			
Menot	3 290 000	11 558 113	-8 268 113
Tulot	0	1 159 714	-1 159 714
Netto	3 290 000	10 398 400	-7 108 400

Rahoitusosan toteutuminen

1 000 euroa	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Toiminnan rahavirta					
Tulorahoitus	42 538	-8 358	34 180	40 630	6 450
Vuosikate	45 458	-8 358	37 100	45 669	8 569
Satunnaiset erät	0	0	0	0	0
Tulorahoituksen korjauserät	-2 920	0	-2 920	-5 039	-2 119
Investointien rahavirta	-98 197	-16 400	-114 597	-101 451	13 146
Investointimenot	-103 127	-16 400	-119 527	-117 711	1 816
Rahoitusosuudet investointimenoihin	510	0	510	653	143
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	4 420	0	4 420	15 606	11 186
Toiminnan ja investointien rahavirta	-55 660	-24 758	-80 417	-60 821	19 596
Rahoituksen rahavirta					
Antolainauksen muutokset	-31 847	0	-31 847	-1 855	29 992
Antolainasaamisten lisäykset	-70 000	0	-70 000	-37 693	32 307
Antolainasaamisten vähennykset	38 154	0	38 154	35 838	-2 315
Lainakannan muutokset	83 238	17 500	100 738	42 145	-58 593
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	95 000	17 500	112 500	110 000	-2 500
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-61 762	0	-61 762	-61 600	162
Lyhytaikaisten lainojen muutos	50 000	0	50 000	-6 255	-56 255
Oman pääoman muutokset				2 924	2 924
Muut maksuvalmiuden muutokset				2 924	2 924
Rahoituksen rahavirta	51 392	17 500	68 892	43 215	-25 677
Rahavarojen muutos	-4 268	-7 257	-11 525	-17 606	-6 081

Kaupunki varautui talousarvioissaan rahoittamaan omien investointiensä lisäksi myös tytäryhteisöjään 70,0 milj. euroa ja nostamaan pitkäaikaisia lainoja 112,5 milj. euroa sekä lyhytaikaisia, laina-ajaltaan alle vuoden mittaisia lainoja 50 milj. euroa.

Vuoden 2018 aikana nostettiin uusia antolainoja 37,7 milj. euroa ja niitä lyhennettiin 35,8 milj. euroa. Antolainoja nostivat mm. Aqua Verkko Oy 20,0 milj. euroa, Lahden Asunnot Oy 3,2 milj. euroa, Lahden Talot Oy 2,5 milj. euroa, Lahti Aqua Oy 1,2 milj. euroa ja Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy 0,8 milj. euroa. Lahti Energia Oy:lle myönnettiin 10,0 milj. euron pääomailain.

Pitkäaikaisia lainoja nostettiin 110,0 milj. euroa ja niitä lyhennettiin 61,6 milj. euroa. Tilinpäätöshetkellä ei ollut nostettuna ulkoisilta rahoittajilta lyhytaikaisia lainoja. Lyhytaikaisten lainojen muutos -6,3 milj. euroa koostuu konserniyh-tiöiden tekemistä talletuksista sisäiseen pankkiin ja konserniliimitin käytöstä.

Sitovuustasojen ylitykset

Määrärahojen ja tuloarvioiden sitovuus kaupunginvaltuustoon nähden on määritelty talousarvion yleisperusteluissa. Menot voivat olla joko brutto- tai nettositovia.

Jäljempänä esitetyissä taulukoissa on mukana kaikki tilikauden 2018 sitovuustasojen määrärahojen ylitykset ja tuloarvioiden alitukset. Poikkeama on ilmoitettu tuhannen euron tarkkuudella. Poikkeamat hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 11.3.2019 § 31.

Bruttobudjetoidut yksiköt, sitova meno- ja tuloarvio

Konsemihallinto, 1 000 €

	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutosten jäl- keen	Toteutuma	Poikkeama
Ostot hyvinvointiyhtymästä					
Toimintamenot	354 000,0	11 300,0	365 300,0	368 971,7	3 671,7

Hyvinvointiyhtymän syksyn tilinpäätösennusteissa Lahden kaupungin maksuosuudeksi ennustettiin 365,3 milj. euroa. Ennusteen perustella marraskuussa valtuusto korotti määrärahaa 11,3 milj. eurolla. Loppuvuodesta ei saatu päivitettyä kuntakohtaista ennustetta. Lopullinen tieto maksuosuudesta 369 milj. euroa saatiin 22.2.2019. Tämän vuoksi valtuustolle esitettiin vielä noin 3,8 milj. euron määrärahan ylityslupaa.

Sivistyksen palvelualue 1 000 €

	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muu- tosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Lasten ja nuorten kasvu vastuualue					
Toimintamenot	168 188,8	1 671,2	169 860,0	170 808,2	948,2
Toimintatulot	11 288,2	0,0	11 288,2	9 891,9	-1 396,3

	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muu- tosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Osaaminen ja tieto vastuualue					
Toimintatulot	1 052,0	65,0	1 117,0	650,7	-466,3

	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muu- tosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Liikunta ja kulttuuri vastuualue					
Toimintamenot	28 085,4	74,1	28 159,5	28 633,0	473,5

Sivistyslautakunta (29.1.2019/§ 17): Lasten ja nuorten kasvun vastuualueen määrärahan ylitys aiheutui yksityisen varhaiskasvatuksen laajenemisesta sekä palvelusetelin piiriin tulleiden perheiden ja lasten ennakoitua suuremmasta määrästä. Tuloarvion alittumiseen vaikutti varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain muutos sekä perusopetuksen erillisten valtionavustusten kirjauskäytännön muutos, kun avustukset vuonna 2018 kirjattiin palvelualueen yhteiskustannuksiin.

Sivistyslautakunta (29.1.2019/§ 15): Osaamisen ja tiedon vastuualueen tulotavoitetta ei saavutettu, kun uusia maksullisia tuotteita ei syntynyt, eikä tulotavoitetta saavutettu myöhästymismaksuilla. Tulojen alituksen katteeksi voidaan osin osoittaa vastuualueen määrärahan alittuminen noin 270 000 eurolla.

Liikunta- ja kulttuurilautakunta (31.1.2019/4 §): Liikunnan ja kulttuurin vastuualueen määrärahan ylitys perustuu ennakoitua korkeampaan vuokratason sekä talousarviota- soa korkeampaan kustannustason nousuun ylläpitomenoissa. Vuosi 2018 oli myös poikkeuksellinen tapahtumavuosi suur tapahtumineen (mm. Valot sammuu-konsertit, Red Bull 400, Rollo-uinnit) aiheuttivat myös ennakoimattomia lisäkustannuksia aikatauluihin ja kiinteistöihin liittyvien muutosten osalta. Määrärahaylitykset voidaan kattaa tulojen ylityksellä. Tulokasvua selittää mm. uimahallien tulokertymän säilyminen, vaikkakin yksi halli oli suljettuna peruskorjauksen vuoksi, johon oli varauduttu alentamalla tulokertymän kokonaistavoitetta uimahallien osalta. Myös lasten ja nuorten harjoitusvuorotaksojen alennukset (5 prosenttia) arvioitiin lopullista toteutumaa suuremmiksi, alennukset osin aikaansaiivat tilojen käyttövolymien lisääntymisen.

Kaupunkiympäristön palvelualue, 1 000 €

	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muu- tosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Maankäyttö ja aluehankkeet, Kunnallistekniikka ja Rakennus- ja ympäristövalvonta vastuualueet yht.					
Toimintamenot	25 513,6	52,9	25 566,5	25 965,9	399,4

Tekninen ja ympäristölautakunta (22.1.2019/§ 5): Vastuualueiden yhteissitovuuden tulot ylittyivät 2,26 milj. euroa, josta menoylitys voidaan kattaa.

Nettobudjetoidut yksiköt, sitova toimintakate**Sivistyksen palvelualue, 1 000 €**

Palvelualueen yhteiskustannukset	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muu- tosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Netto(Toimintakate)	-787,0	-5,0	-792,0	-964,5	-172,5

Kaupunginmuseumuseo	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muu- tosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Netto(Toimintakate)	-3 659,2	-9,6	-3 668,8	-3 721,7	-52,9

Kansainväliset urheilutapahtumat	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muu- tosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Netto(Toimintakate)	-481,5	0,0	-481,5	-501,3	-19,8

Sivistyksen palvelualue

Sivistyslautakunta (29.1.2019/§ 12): Palvelualueen projektitoiminnan rahoitus hoidetaan kokonaisuudessaan yhteiskustannuksista. Ylitys aiheutui ulkoisten projektirahoitusten kasvusta sekä perusopetuksen erillisten valtionosuuksien kirjauskäytännön muutoksesta vuonna 2018.

Liikunta- ja kulttuurilautakunta (31.1.2019/4): Kaupunginmuseon ylitys johtui pääasiassa näyttelytoiminnan kasvaneista kustannuksista, kun Lahden kartanon peruskorjauksen

takia museoesineitä jouduttiin varastoimaan muualle, lisäksi Hiihtomuseon peruskorjaus ja saneeraus mahdollistivat uusien tilojen ottonäyttelykäyttöön. LAD suunnittelutyöstä aiheutui myös ennakoimattomia lisäkustannuksia.

Liikunta- ja kulttuurilautakunta (31.1.2019/4 §): KV urheilutapahtumien määrärahat ylittyivät noin 7 000 euroa ja tuloarvio alittui noin 12 000 euroa. Toimintakatteen ylittyminen aiheutui vuoden 2018 Salpausselän kisojen tappioista.

Investointiosa, Sitova investointisuunnitelman menot

	Määräraha	Toteutuma	Poikkeama
Arvopaperit			
Menot	3 290 000	11 558 113	-8 268 113

Konserni ja tilajaosto (29.5.2019/§ 49): Lahden kaupunki luovutti apporttina Lahden Talot Oy:lle Linnunlaulu -nimisen palvelutalon uusia osakkeita (76 kpl), joiden merkintähinta 8,7 milj. euroa kirjattiin kokonaisuudessaan osakepääomaan.

Yhteenvedo määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

	Sito- vuus N B	Määrärahat, 1 000 euroa					Tuloarviot, 1 000 euroa				
		Alkup. talousarvio	TA- muutokset	TA- muutosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama	Alkup. talousarvio	TA- muutokset	TA muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
KÄYTTÖTALOUSOSA											
KONSERNIHALLINTO											
Konsernipalvelut	B	47 988	58	48 046	40 191	-7 855	7 493	-500	6 993	7 245	252
Elinvoima ja kilpailukykyäpalv.	N	9 157	9	9 166	8 417	-748					
Tukityöllistäminen	N	19 926	1 167	21 092	20 105	-987					
Osallisuus- ja hyvinvointip.	N	1 954	8	1 962	640	-1 322					
Tarkastustoimi	B	415	2	417	329	-88	0	0	0	0	0
Ostot hyvinvointiyhtym.	B	354 000	11 300	365 300	368 972	3 672					
Käyttöomaisuuden myyntiv/tap.							1 920	2 100	4 020	5 687	1 667
SIVISTYKSEN PALVELUALUE											
Palvelualueen yhteiskust.	N	787	5	792	965	173					
Lasten ja nuorten kasvu	B	168 189	1 671	169 860	170 808	948	11 288	0	11 288	9 892	-1 396
Osaaminen ja tieto vastuualue	B	21 965	289	22 254	21 984	-270	1 052	65	1 117	651	-466
Wellamo-opisto	N	2 539	17	2 556	2 493	-63					
Liikunta- ja kulttuuri vastuualue	B	28 085	74	28 160	28 633	474	1 316	0	1 316	2 122	806
Kaupunginmuseo	N	3 659	10	3 669	3 722	53					
Kansainväliset urh. tapah.	N	482	0	482	501	20					
KAUPUNKIYMP. PALVELUALUE											
Palvelualueen yhteiskust.	N	1 245	1	1 246	1 183	-64					
Maankäyttö, alueh., kunn.tek.											
rak. ja ymp.valvonta yht.	B	25 514	53	25 567	25 966	399	23 455	760	24 215	26 476	2 261
Joukkoliikenne	N	4 987	2	4 989	4 967	-22					
TASEYKSIKÖT											
Lahden Tilakeskus (tilik. ylijäämä ilman käyttöom. myyntivoittoja ja tappioita)							320	-2 517	-2 197	-766	1 431
Lahden kaupunginorkesteri (tilikauden ylijäämä)							0	0	0	-257	-257
Lahden kaupunginteatteri (tilikauden ylijäämä)							0	0	0	69	69
TULOSLASKELMAOSA											
Verotulot							463 696	1 700	465 395	465 139	-256
Valtionosuudet							189 010	2 200	191 210	191 367	157
Korkotul. ja -menot(ei sis.erää)	N	4 526	0	4 526	3 891	-635					
Muut rah. tulot ja -menot	N						14 894	0	14 894	15 265	371
INVESTOINTIOSA											
Kiinteä omaisuus	B	5 000	7 500	12 500	9 709	-2 791					
Tilakeskus, talonrakennus	B	53 647	0	53 647	48 471	-5 176					
Julkinen käyttöom.	B	38 010	8 900	46 910	45 346	-1 564					
Irtain omaisuus	B	3 180	0	3 180	2 626	-554					
Arvopaperit ja osuudet	B	3 290	0	3 290	11 558	8 268					
RAHOITUSOSA											
Antolainat	N	31 847	0	31 847	1 855	-29 992					
Lainotto ja lyhennykset	N						33 238	17 500	50 738	48 400	-2 338

TILINPÄÄTÖSLASKELMAT

Lahden kaupungin laskelmat

- Tuloslaskelma
- Rahoituslaskelma
- Tase
- Lahden kaupunki tunnusluvut

Lahti-konsernin laskelmat

- Tuloslaskelma
- Rahoituslaskelma
- Tase
- Lahti-konserni tunnusluvut

Lahden kaupungin laskelmat

Tuloslaskelma

LAHDEN KAUPUNGIN TULOSLASKELMA

	1.1.-31.12.2018	1.1.-31.12.2017
Toimintatuotot		
Myyntituotot	22 307 721,74	25 130 100,74
Maksutuotot	16 549 928,31	16 981 250,73
Tuet ja avustukset	9 149 229,05	9 038 788,77
Vuokratuotot	30 289 277,92	28 246 224,13
Muut toimintatuotot	<u>12 976 557,95</u>	<u>11 447 678,05</u>
	91 272 714,97	90 844 042,42
Valmistus omaan käyttöön	1 340 847,44	1 173 310,43
Toimintakulut		
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-119 361 398,81	-120 707 082,44
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-35 580 957,01	-34 676 192,68
Muut henkilösivukulut	-4 323 153,26	-5 087 625,05
Palvelujen ostot	-479 685 734,16	-450 502 914,71
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-16 220 153,72	-18 229 474,30
Avustukset	-37 607 062,59	-36 014 495,93
Muut toimintakulut	<u>-22 046 387,62</u>	<u>-19 652 778,47</u>
Toimintakulut yhteensä	-714 824 847,17	-684 870 563,58
Toimintakate	-622 211 284,76	-592 853 210,73
Verotulot	465 138 991,43	452 799 956,21
Valtionosuudet	191 367 148,00	188 981 196,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	9 134 667,46	9 321 084,30
Muut rahoitustuotot	15 908 621,55	14 331 349,48
Korkokulut	-13 025 898,51	-12 844 921,64
Muut rahoituskulut	<u>-643 518,95</u>	<u>948 832,53</u>
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	11 373 871,55	11 756 344,67
Vuosikate	45 668 726,22	60 684 286,15
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-45 125 464,27	-43 184 018,80
Arvonalentumiset	<u>-21 164,55</u>	<u>-2 372 638,84</u>
Poistot ja arvonalentumiset yhteensä	-45 146 628,82	-45 556 657,64
Satunnaiset erät		
Satunnaiset tuotot	0,00	2 116 045,92
Satunnaiset kulut	<u>0,00</u>	<u>0,00</u>
Satunnaiset tuotot ja kulut yhteensä	0,00	2 116 045,92
Tilikauden tulos	522 097,40	17 243 674,43
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	227 061,39	227 061,39
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-115 268,50	-136 397,27
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ (ALIJÄÄMÄ)	633 890,29	17 334 338,55

Rahoituslaskelma**LAHDEN KAUPUNGIN RAHOITUSLASKELMA**

	2018	2017
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	45 668 726,22	60 684 286,15
Satunnaiset erät	0,00	2 116 045,92
Tulorahoituksen korjauserät	<u>-5 038 513,01</u>	<u>-8 918 756,76</u>
	40 630 213,21	53 881 575,31
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-117 710 613,98	-67 950 196,84
Rahoitusosuudet investointimenoihin	652 989,45	458 679,53
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	<u>15 606 213,10</u>	<u>29 919 137,83</u>
	-101 451 411,43	-37 572 379,48
Toiminnan ja investointien rahavirta	-60 821 198,22	16 309 195,83
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-37 693 000,00	-57 380 554,12
Antolainasaamisten vähennykset	<u>35 838 359,62</u>	<u>40 405 968,36</u>
	-1 854 640,38	-16 974 585,76
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	110 000 000,00	59 045 805,60
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-61 600 000,00	-52 526 053,20
Lyhytaikaisten lainojen muutos	<u>-6 254 679,99</u>	<u>4 037 836,20</u>
	42 145 320,01	10 557 588,60
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-457 644,26	-167 841,02
Vaihto-omaisuuden muutos	15 912,52	78 113,21
Saamisten muutos	-7 399 748,53	63 683 861,57
Korottomien velkojen muutos	<u>10 765 891,94</u>	<u>-22 343 565,34</u>
	2 924 411,67	41 250 568,42
Rahoituksen rahavirta	43 215 091,30	34 833 571,26
Rahavarojen muutos	-17 606 106,92	51 142 767,09
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	88 036 035,86	105 642 142,78
Rahavarat 1.1.	<u>105 642 142,78</u>	<u>54 499 375,69</u>
	-17 606 106,92	51 142 767,09

Tase**LAHDEN KAUPUNGIN TASE**

VASTAAVAA	2018	2017
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	3 384,37	16 257,14
Muut pitkävaikutteiset menot	5 614 974,53	6 501 762,76
	<u>5 618 358,90</u>	<u>6 518 019,90</u>
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	134 337 075,07	127 437 784,34
Rakennukset	270 308 609,10	276 569 733,09
Kiinteät rakenteet ja laitteet	186 237 691,67	181 976 000,01
Koneet ja kalusto	3 657 429,83	5 908 822,14
Muut aineelliset hyödykkeet	55 749,16	56 832,93
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	65 357 233,68	17 780 148,00
	<u>659 953 788,51</u>	<u>609 729 320,51</u>
Sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet	205 137 717,28	193 761 086,66
Muut lainasaamiset	463 550 831,25	461 696 190,87
	<u>668 688 548,53</u>	<u>655 457 277,53</u>
TOIMEKSIANTOJEN VARAT		
Lahjoitusrahastojen varat	247 786,24	247 786,24
	<u>247 786,24</u>	<u>247 786,24</u>
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus		
Aineet ja tarvikkeet	67 748,97	83 661,49
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	443 823,04	0,00
Lainasaamiset	16 428 943,61	20 861 230,06
Muut saamiset	651 000,00	607 000,00
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	7 639 324,65	8 369 298,98
Lainasaamiset	31 045 645,03	16 488 859,87
Muut saamiset	3 291 739,95	3 391 092,14
Siirtosaamiset	7 495 663,71	9 878 910,41
	<u>66 996 139,99</u>	<u>59 596 391,46</u>
Rahoitusarvopaperit		
Osakkeet ja osuudet	39 479 140,74	29 382 212,50
	<u>39 479 140,74</u>	<u>29 382 212,50</u>
Rahat ja pankkisaamiset	48 556 895,12	76 259 930,28
VASTAAVAA YHTEENSÄ	1 489 608 407,00	1 437 274 599,91

VASTATTAVAA	2018	2017
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	437 196 267,29	437 196 267,29
Arvonkorotusrahasto	80 009,68	80 009,68
Muut omat rahastot	10 560 636,82	10 445 368,32
Edellisten tilikausien ylijäämä	152 028 067,71	134 693 729,16
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	<u>633 890,29</u>	<u>17 334 338,55</u>
	600 498 871,79	599 749 713,00
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET		
Poistoero	1 542 514,16	1 769 575,55
PAKOLLISET VARAUKSET		
Eläkevaraukset	4 328 600,00	5 505 600,00
Muut pakolliset varaukset	<u>2 636 566,00</u>	<u>2 101 424,00</u>
	6 965 166,00	7 607 024,00
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT		
Lahjoitusrahastojen pääomat	<u>2 739 788,01</u>	<u>3 197 432,27</u>
	2 739 788,01	3 197 432,27
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	715 050 000,00	649 650 000,00
Lainat muilta luotonantajilta	65 805,60	65 805,60
Siirtovelat	<u>5 643 188,54</u>	<u>5 458 757,54</u>
	720 758 994,14	655 174 563,14
Lyhytaikainen		
Joukkovelkakirjalainat	0,00	40 000 000,00
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	44 600 000,00	21 600 000,00
Lainat muilta luotonantajilta	37 445 926,25	43 700 606,24
Saadut ennakot	976 502,05	793 271,16
Ostovelat	38 343 164,91	33 445 968,24
Muut velat	2 809 446,60	2 961 359,04
Siirtovelat	<u>32 928 033,09</u>	<u>27 275 087,27</u>
	157 103 072,90	169 776 291,95
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	1 489 608 407,00	1 437 274 599,91

Lahden kaupunki tunnusluvut

Lahden kaupunki

TUNNUSLUVUT	2018	2017
Tuloslaskelman tunnusluvut		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	12,8 %	13,3 %
Vuosikate/Poistot, %	101,2 %	133,2 %
Vuosikate, €/asukas	381	508
Asukasmäärä	120 002	119 573
Henkilöstön lukumäärä	3 573	3 519
Rahoituslaskelman tunnusluvut		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, euroa	-115 620 642	-107 278 668
Investointien tulo-rahoitus, %	39,0 %	89,9 %
Lainanhoitokate	0,8	1,1
Kassan riittävyys, pv	34	44,1
Taseen tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, %	40,6 %	41,9 %
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	117,3 %	112,5 %
Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista, %	126,0 %	121,0 %
Kertynyt yli-/alijäämä, 1000 €	152 662	152 028
Kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas	1 272	1 271
Lainakanta 31.12. €/asukas	6 643	6 314
Lainakanta	797 161 732	755 016 412
Lainakanta 31.12., 1000 €	797 162	755 016
Lainasaamiset 31.12., 1000 €	463 551	461 696

Lahti-konserni laskelmat**Tuloslaskelma**

LAHTI-KONSERNI

TULOSLASKELMA	01.01.2018 - 31.12.2018	01.01.2017 - 31.12.2017
Toimintatuotot	630 994 670,08	610 791 203,10
Toimintakulut	-1 145 545 970,52	-1 134 068 033,68
Osuus osakkuusyhteisöjen voitosta (tappiosta)	-11 444,66	155 944,99
TOIMINTAKATE	-514 562 745,10	-523 120 885,59
Verotulot	460 249 394,56	448 383 790,83
Valtionosuudet	225 412 936,45	253 229 591,48
<u>Rahoitustuotot ja -kulut</u>		
Korkotuotot	1 738 259,76	1 175 910,43
Muut rahoitustuotot	2 162 468,16	1 111 349,78
Korkokulut	-19 083 121,97	-21 877 870,81
Muut rahoituskulut	-1 036 986,90	465 467,45
Rahoitustuotot ja -kulut	-16 219 380,96	-19 125 143,15
VUOSIKATE	154 880 204,95	159 367 353,57
<u>Poistot ja arvonalentumiset</u>		
Suunnitelman mukaiset poistot	-127 474 562,71	-117 107 699,23
Omistuksen eliminointierot	-184 791,23	-191 756,69
Arvonalentumiset	-21 396,95	-1 019 154,75
Poistot ja arvonalentumiset	-127 680 750,89	-118 318 610,67
Satunnaiset erät	3 105 976,68	1 046 765,05
TILIKAUDEN TULOS	30 305 430,74	42 095 507,95
Tilinpäätössiirrot	-121 949,42	-137 751,18
Tilikauden verot	-6 640 165,82	-5 764 286,51
Laskennalliset verot	-3 618 637,73	-1 861 409,63
Vähemmistöosuus tilikauden tuloksesta	-43 302,99	-1 048 342,50
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ/ALIJÄÄMÄ	19 881 374,77	33 283 718,13

Rahoituslaskelma

LAHTI-KONSERNI

RAHOITUSLASKELMA	01.01.2018-31.12.2018	01.01.2017-31.12.2017
Toiminnan rahavirta		
VUOSIKATE	154 880 204,95	159 161 891,38
Satunnaiset erät	3 105 976,68	1 046 765,05
Tilikauden verot	-6 640 165,82	-5 764 286,51
Tulorahoituksen korjauserät	-23 191 384,83	-10 000 869,26
	128 154 630,98	144 443 500,66
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-272 917 546,93	-211 893 439,40
Rahoitusosuudet investointimenoihin	652 989,45	529 993,95
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	43 411 772,46	-5 232 132,04
Investointien rahavirta	-228 852 785,02	-216 595 577,49
Toiminnan ja investointien rahavirta	-100 698 154,04	-72 152 076,83
Rahoituksen rahavirta		
<u>Antolainauksen muutokset</u>		
Antolainasaamisten lisäykset	-161 300,00	-14 153 614,58
Antolainasaamisten vähennykset	569 862,79	746 751,00
Antolainauksen muutokset	408 562,79	-13 406 863,57
<u>Lainakannan muutokset</u>		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	171 747 608,93	174 021 749,86
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-80 939 404,31	-70 482 528,27
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-27 422 269,49	21 942 440,66
Lainakannan muutokset	63 385 935,13	125 481 662,25
<u>Oman pääoman muutokset</u>		
Oman pääoman muutokset	-26 242,97	1 875 046,99
Muutokset vähemmistön osuudessa	-2 063 703,94	-2 217 464,31
Oman pääoman muutokset	-2 089 946,91	-342 417,32
<u>Muut maksuvalmiuden muutokset</u>		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-324 523,55	123 755,95
Vaihto-omaisuuden muutos	6 441 279,21	351 576,87
Saamisten muutos	10 731 951,12	-5 424 183,68
Korottomien velkojen muutos	7 379 908,48	10 814 517,91
Muut maksuvalmiuden muutokset	24 228 615,26	5 865 667,04
Rahoituksen rahavirta	85 933 166,27	117 598 048,40
Rahavarojen muutos	-14 764 987,77	45 445 971,56
Rahavarat 31.12.	143 836 086,29	158 601 074,07
Rahavarat 1.1.	158 601 074,07	113 155 102,51
Rahavarojen muutos	-14 764 987,77	45 445 971,56

Tase

LAHTI-KONSERNI

TASE	31.12.2018	31.12.2017
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
<u>Aineettomat hyödykkeet</u>		
Aineettomat oikeudet	9 331 329,50	9 073 822,90
Muut pitkävaikutteiset menot	10 329 983,83	13 412 900,71
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hyödykkeet	272 919,28	1 078 271,54
Aineettomat hyödykkeet	19 934 232,61	23 564 995,15
<u>Aineelliset hyödykkeet</u>		
Maa- ja vesialueet	150 917 282,59	144 438 095,41
Rakennukset	784 356 696,93	779 597 162,30
Kiinteät rakenteet ja laitteet	381 479 866,38	375 233 672,82
Koneet ja kalusto	154 291 049,04	172 214 300,09
Muut aineelliset hyödykkeet	3 234 966,70	3 133 957,62
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	216 196 797,39	103 568 854,47
Aineelliset hyödykkeet	1 690 476 659,03	1 578 186 042,71
<u>Sijoitukset</u>		
Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet	303 769,24	669 710,58
Muut osakkeet ja osuudet sekä osakkeiden arvonkorotukset	96 234 671,02	79 513 186,77
Joukkovelkakirjasaamiset		0,00
Muut lainasaamiset	23 790 701,76	24 203 669,06
Muut saamiset	83 000,60	80 782,53
Sijoitukset	120 412 142,61	104 467 348,94
PYSYVÄT VASTAAVAT	1 830 823 034,25	1 706 218 386,80
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	906 606,84	1 203 129,85
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Vaihto-omaisuus	16 278 029,23	22 719 308,44
Pitkäaikaiset saamiset	7 148 144,48	9 988 505,31
Lyhytaikaiset saamiset	89 350 809,17	99 176 864,26
Rahoitusarvopaperit	48 781 179,94	35 546 817,77
Rahat ja pankkisaamiset	95 054 906,35	123 054 256,30
VAIHTUVAT VASTAAVAT	256 613 069,18	290 485 752,08
VASTAAVAA	2 088 342 710,27	1 997 907 268,73

LAHTI-KONSERNI

	31.12.2018	31.12.2017
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Peruspääoma	437 196 267,29	437 196 267,29
Yhdistysten ja säätiöiden peruspääoma	74 002,69	74 002,69
Arvonkorotusrahasto	2 046 398,87	2 351 063,73
Muut omat rahastot	11 979 816,33	11 861 956,10
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)	162 739 909,11	129 456 190,95
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	19 881 374,77	33 283 718,13
OMA PÄÄOMA	633 917 769,05	614 223 198,90
VÄHEMMISTÖOSUUDET	11 978 659,31	14 156 091,83
KONSERNIRESERVI	0,00	771 490,48
PAKOLLISET VARAUKSET		
Eläkevaraukset	4 328 600,00	5 505 600,00
Muut pakolliset varaukset	15 015 827,26	14 095 886,69
PAKOLLISET VARAUKSET	19 344 427,26	19 601 486,69
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	4 837 336,06	5 458 382,62
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	1 097 740 273,54	993 238 545,22
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	66 716 590,63	61 857 611,65
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	63 664 104,19	104 785 762,08
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	190 143 550,22	183 814 699,23
VIERAS PÄÄOMA	1 418 264 518,58	1 343 696 618,18
VASTATTAVAA	2 088 342 710,26	1 997 907 268,71

Lahti-konserni tunnusluvut

LAHTI-KONSERNI	2018	2017
Tuloslaskelman tunnusluvut		
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	55,1 %	53,8 %
Vuosikate/Poistot, %	121,5 %	134,7 %
Vuosikate, €/asukas	1 291	1 333
Asukasmäärä	120 002	119 573
Henkilöstön lukumäärä	9 700	9 896
Rahoituslaskelman tunnusluvut		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, €	-290 100 900	-314 818 100
Investointien tulorahoitus, %	56,9 %	75,4 %
Lainanhoitokate	1,7	2,0
Kassan riittävyys, pv	34,4	39,8
Taseen tunnusluvut		
Omavaraisuusaste, %	31,0 %	31,6 %
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	107,2 %	101,9 %
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), 1000€	182 621	162 740
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas	1 522	1 361
Lainakanta, 1000€	1 161 404	1 098 024
Lainakanta, €/asukas	9 678	9 183
Lainasaamiset, 1000€	23 791	24 204

* vuoden 2018 asukasmäärä tilastokeskuksen ennakkotieto, 2017 lopullinen tieto

LIITETIEDOT

Tilinpäätöksen liitetiedot

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot

Tunnuslukujen laskentakaavat

Taseyksiköiden tilinpäätökset

Tilinpäätöksen liitetiedot

Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Arvostusperiaatteet ja –menetelmät sekä jaksotusperiaatteet ja –menetelmät

Pysyvien vastaavien arvostus

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoon vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa Suunnitelmanmukaisten poistojen perusteet.

Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien sijoitukset on merkitty taseeseen hankintamenoon tai sitä alemman arvoon. Arvostuksen perusteena on ollut hyödykkeen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämä tulo tai sen arvo palvelutuotannossa.

Vaihto-omaisuuden arvostus

Vaihto-omaisuus on merkitty taseeseen painotetun keskihankintahinnan tai sitä alemman todennäköisen hankintamenon tai todennäköisen luovutushinnan määräisenä.

Rahoitusomaisuuden arvostus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon tai sitä alemman todennäköiseen arvoon. Rahoitusarvopaperit on merkitty taseeseen hankintamenoon tai sitä alemman todennäköiseen luovutushintaan.

Johdannaissopimusten käsittely

Johdannaissopimuksilla hallitaan lainoihin liittyvää korkoriskiä tavoitteena korkotason muutosten vaikutusten tasaaminen, kassavirtojen parempi ennakoitavuus sekä korkokustannusten alentaminen. Lahden kaupungin johdannaissopimukset ovat koronvaihtosopimuksia, koron- ja valuutanvaihtosopimuksia sekä jatko- ja purkuoikeudellisia koronvaihtosopimuksia, joissa kaupunki on optio-oikeuden myyjänä. Johdannaissopimusten kesto ulottuu enimmillään vuoteen 2055. Lahden kaupungilla on sopimuskokonaisuuksia, jotka sisältävät koronvaihtosopimuksen ja siihen kiinteästi liittyvän jatko- tai purkuoikeudellisen optiosopimuksen ja joiden ehdot ovat toisistaan riippuvia.

Sopimukset on tehty Lahden kaupungin rahoitustoiminnan periaatteiden mukaisesti olemassa olevien tai tulevien lainojen korkoriskin suojaamistarkoituksessa. Johdannaissopimusten tilinpäätös- ja kirjapitokäytäntöihin liittyvien ohjeiden mukaisesti pitkällä tulevaisuudessa alkava koronvaihtosopimus, johon ei ole tilinpäätöshetkellä nostettuna vastaavan ehtoista lainaa, on tilinpäätöksessä luokiteltu ei-suojaavaksi

ja liitetiedoissa esittämisen lisäksi sopimuksen negatiivinen markkina-arvo on kirjattu varovaisuuden periaatteen mukaisesti pakollisiin varauksiin. Muut sopimukset Lahden kaupunki määrittelee tilinpäätöksessä suojaaviksi ja esittää ne ainoastaan tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Valuutanvaihtosopimuksella on muutettu SEK –määräinen ottolaina euromääräisiksi koron- ja valuutanvaihtosopimuksilla sidotuilla valuuttakursseilla, joka sovittiin lainaa nostettaessa sekä nostopäivälle että lainan eräpäivälle. Valuuttakurssiriskiä ei näin ollen ole.

Jaksotusperiaatteet

Tulot ja menot on merkitty tuloslaskelmaan suoriteperusteella mukaisesti. Suoriteperusteesta poiketen mm verotulot on kirjattu niiden tilitysjakson mukaisesti ao. tilikaudella sekä pääomalainojen korkosaatavia seuraavalta yhtiöltä.

- Kuntien Tiera Oy, v. 2018 12 673,61 euroa, yhteensä 60 972,22 euroa
- Lahden Työn Paikka Oy v. 2018 30 416,67 euroa, yhteensä 72 916,67 euroa
- Kiinteistö Oy Lahden Varaani, v. 2018 1 025,94 euroa, yhteensä 16 620,33 euroa

Lahden kaupungin lomapalkkavelka on, poiketen Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunto 120, laskettu vuoden 2018 henkilösivukuluprosenteilla. Kustannusvaikutus on n. 0,09 milj. euroa.

Muissa tuotoissa on virheellisesti vuoden 2019 tuloja yhteensä noin 0,121 milj. euroa.

Avustusten käsittely

Pysyvien vastaavien aineellisten hyödykkeiden hankintaan saadut rahoitusavustukset on merkitty ao. hyödykkeen hankintameno vähennykseksi.

Edellisen tilikauden tunnuslukujen vertailukelpoisuus

Edellisen tilikauden asukasmäärän tunnuslukua on korjattu. Asukasmäärä tunnusluku vaikuttaa myös tuloslaskelman tunnuslukuun, vuosikate €/asukasmäärä sekä taseen tunnuslukuun, lainat €/asukas.

Aikaisempiin tilikausiin kohdistuvat tuotot ja kulut

Tilikauden myyntituloihin sisältyy tulojen oikaisuja vuosilta 2014–2017 yhteensä noin 0,381 milj. euroa. Tulojen oikaisu liittyy joukkoliikenteen raporteista löytyneeseen laskentavirheeseen, jonka mukaan nettilatausten palvelumaksuja on virheellisesti jyvitetty palvelun tarjoajan ja kaupungin välillä.

TULOSLASKELMAN LIITETIEDOT

Lahden kaupunki	12/2018	12/2017
TOIMINTATUOTOT TEHTÄVÄKOKONAISSUUKSINA		
Sosiaali- ja terveyspalvelut	3 412 773,60	2 850 443,50
Opetus- ja kulttuuripalvelut	18 941 278,58	21 114 437,72
Yhdyskuntapalvelut	36 727 665,35	34 785 765,08
Asumis- ja kiinteistöpalvelut	16 950 801,93	16 958 677,38
Muut palvelut	15 240 195,51	15 134 718,74
Toimintatuotot yhteensä	91 272 714,97	90 844 042,42
VEROTULOT		
Kunnan tulovero	396 744 393,83	390 184 698,50
Osuus yhteisöveron tuotosta	27 427 101,58	26 717 540,85
Kiinteistövero	40 967 496,02	35 897 716,86
Muut verotulot		
Verotulot yhteensä	465 138 991,43	452 799 956,21
VALTIONOSUDET		
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	164 322 566,00	163 689 393,00
Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus	31 118 995,00	28 345 240,00
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus	-4 074 413,00	-3 053 437,00
Valtionosuudet yhteensä	191 367 148,00	188 981 196,00
PALVELUJEN OSTOT ERITELTYNÄ		
Asiakaspalvelujen ostot	377 800 909,20	357 477 190,28
Muiden palvelujen ostot	101 884 824,96	93 025 724,43
Kunnan palvelujen ostot yhteensä	479 685 734,16	450 502 914,71
VALTUUSTORYHMILLE ANNETUT TUET		
Vasemmistoliiton Lahden valtuustoryhmä	4 771,00	1 250,00
Lahden kokoomuksen valtuustoryhmä	15 798,97	8 390,85
Keskustan valtuustoryhmä	2 696,55	0,00
Lahden vihreä valtuustoryhmä	7 371,19	4 362,99
Lahden sos.dem. valtuustoryhmä	21 000,00	15 830,51
Lahden kristillisdemokraattinen valtuustoryhmä	3 668,43	2 016,95
Lahden Perussuomalaiset valtuustoryhmä	3 819,00	0,00
Valtuustoryhmille annetut tuet yhteensä	59 125,14	31 851,30
PAKOLLISTEN VARAUSTEN MUUTOKSET		
Eläkevastuu 1.1.	5 505 600,00	6 029 100,00
Vähennykset	-1 177 000,00	-523 500,00
Eläkevastuu 31.12.	4 328 600,00	5 505 600,00
Muut pakolliset varaukset		
Ympäristövelvoitteista johtuva varaus 1.1	0,00	240 000,00
Ympäristövelvoitteista johtuva varaus 31.12.	0,00	0,00
Muut pakolliset varaukset 1.1	2 101 424,00	5 676 005,40
Vähennykset	0,00	-3 574 581,40
Lisäys	535 142,00	0,00
Muut pakolliset varaukset 31.12.	2 636 566,00	2 101 424,00

Muut pakolliset varaukset yhteensä 31.12.	2 636 566,00	2 101 424,00
Varaukset yhteensä	6 965 166,00	7 607 024,00
PYSYVIEN VASTAAVIEN HYÖDYKKEIDEN MYYNTIVOITOT JA -TAPPIOT		
Muut toimintatuotot		
Maa- ja vesialueiden luovutusvoitot	4 596 758,68	3 525 845,83
Rakennusten luovutusvoitot	21 845,36	1 030 000,00
Muut luovutusvoitot	1 090 387,59	184 259,86
Luovutusvoitot yhteensä	5 708 991,63	4 740 105,69
Muut toimintakulut		
Rakennusten luovutustappiot	276 662,09	0,00
Maa-omaisuuden luovutustappio	946 772,55	44 895,98
Muut luovutustappiot	88 901,98	107 664,79
Luovutustappio yhteensä	1 312 336,62	152 560,77
SATUNNAISET TUOTOT JA KULUT		
Satunnaiset tuotot		
Koulutuskeskus Salpaus Ky:n ylijäämän palautus	0,00	2 116 045,92
Satunnaiset tuotot yhteensä	0,00	2 116 045,92
Satunnaiset yhteensä	0,00	2 116 045,92
ERITTELY OSINKOTUOTOISTA JA OSUUSPÄÄOMAN KOROISTA		
Osinkotuotot saman konsernin yhteisöistä	14 594 481,00	13 574 481,00
Osinkotuotot ja osuuspääomien korot muilta	469 396,73	225 152,34
Yhteensä	15 063 877,73	13 799 633,34

SELVITYS SUUNNITELMAN MUKAISTEN POISTOJEN PERUSTEISTA

Poistojen määrittämiseen on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden hankintamenoista arvioidun taloudellisen käyttöiän mukaan.

Arvioidut poistoajat sekä poistomenetelmät ovat:

	Lahden kaupungin poistosuunnitelma 31.12.2012 asti	Lahden kaupungin poistosuunnitelma 1.1.2013–31.12.2015 ellei poikkeuslupaa haettu	Nastolan kunnan poistosuunnitelma 31.12.2015 asti	Poistosuunnitelma 1.1.2016 alkaen hankitulle käyttöomaisuudelle ellei poikkeuslupaa haettu	%
Käyttöomaisuus					
Aineettomat hyödykkeet					
Kehittämismenot	-	2	-	2	50 %
Aineettomat oikeudet	5	5	5	5	20 %
Liikearvo	-	2	-	2	50 %
Muut pitkävaikutteiset menot	5	2	3	2	50 %
Atk-ohjelmistot					
Muut	3	2	-	2	50 %
Aineelliset hyödykkeet					
Maa- ja vesialueet					
Rakennukset ja rakennelmat					
Hallinto- ja laitosrakennukset	30	20	30	20	5 %
Tehdas- ja tuotantorakennukset	20	20	20	20	5 %
Talousrakennukset	7	10	15	10	10 %
Vapaa-ajan rakennukset	25	20	20	20	5 %
Asuinrakennukset	40	30	30	30	3,30 %
Kiinteät rakenteet ja laitteet	20	15	Menojäännös 15 %	15	6,70 %
Kadut, tiet, torit ja puistot					
Sillat, laiturit ja uimalat	20	10	Menojäännös 15 %	10	10 %
Muut maa- ja vesirakenteet	30	15	Menojäännös 10 %	15	6,70 %
Vedenjakeluverkosto	-	-	Menojäännös 8 %	30	3,30 %
Viemäriverkko	-	-	Menojäännös 8 %	30	3,30 %
Sähköjohdot, muuntoasemat, ulkova- laistusrakennukset	10	15	-	15	6,70 %
Muut putki- ja kaapeliverkot	-	-	Menojäännös 20 %	15	6,70 %
Sähkö-, vesi- yms. laitojen laitosko- neet ja laitteet	-	-	Menojäännös 20 %	10	10 %
Liikenteen ohjauslaitteet	10	10	-	10	10 %
Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	15	10	-	10	10 %
Rakennusten perusrakenteet	Taloudellinen pitoaika lask. investointikohtaisesti	Taloudellinen pitoaika lask. investointikohtaisesti	-	Taloudellinen pitoaika lask. investointikohtaisesti	
Koneet ja kalusto	5	4	5	4	25 %
Muut kuljetusvälineet	5	5	5	5	20 %
Muut liikkuvat työkoneet	10	10	-	10	10 %
Muut raskaat koneet	10	5	-	5	20 %
Muut kevyet koneet	10	5	5	5	20 %
Sairaala-, terveydenhuolto- yms. laitteet	3-5vuotta	3	3	3	33,30 %
Atk-laitteet	3-15vuotta	3	3	3	33,30 %
Muut laitteet ja kalusteet					
Muut aineelliset hyödykkeet					
Luonnonvarat	käytön mukainen poisto ei poistoaikaa	käytön mukainen poisto ei poistoaikaa	käytön mukainen poisto ei poistoaikaa	käytön mukainen poisto ei poistoaikaa	
Arvo- ja taide-esineet					
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	ei poistoaikaa	ei poistoaikaa	-	ei poistoaikaa	
Pysyvien vastaavien sijoitukset					
Osakkeet ja osuudet	ei poistoaikaa	-	ei poistoaikaa	ei poistoaikaa	-

Pienet käyttöomaisuushankinnat, joiden hankintameno on alle 10 000 euroa (alv 0 %), kirjataan vuosikuluiksi.

TASEEN LIITETIEDOT

Lahden Kaupunki

2018

2017

TASEEN VASTAAVIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

PYSYVÄT VASTAAVAT

AINEETTOMAT HYÖDYKKEET

Aineettomat oikeudet

Poistamaton hankintameno 1.1. (+)	16 257,14	238 227,37
Lisäykset (investoinnit) (+)	0,00	16 245,00
Vähennykset (-)	0,00	-136 638,57
Kauden poistot (-)	-12 872,77	-101 576,66
Aineettomat oikeudet	3 384,37	16 257,14

Muut pitkävaikutteiset menot

Muut pitkävaikutteiset menot (karkea syöttötaso, täsmäytys), +/-

Poistamaton hankintameno 1.1. (+)	6 501 762,76	7 586 949,50
Lisäykset (investoinnit) (+)	145 734,91	1 934 343,98
Vähennykset (-)	0,00	-2 234 179,51
Kauden poistot (-)	-1 032 523,14	-785 351,21
Muut pitkävaikutteiset menot	5 614 974,53	6 501 762,76

Aineettomat hyödykkeet**5 618 358,90****6 518 019,90**

AINEELLISET HYÖDYKKEET

Maa- ja vesialueet

Maa- ja vesialueet (karkea syöttötaso, täsmäytys), +/-

Poistamaton hankintameno 1.1. (+)	127 437 784,34	122 418 594,85
Lisäykset (investoinnit) (+)	9 309 543,41	5 839 959,08
Rahoitusosuudet tilikaudella	0,00	-47 913,00
Vähennykset (-)	-2 389 088,13	-327 676,59
Siirot erien välillä (+/-)	0,00	-580,00
Arvonlennukset (-) ja arvonlennusten palautus (+)	-21 164,55	-444 600,00
Maa- ja vesialueet	134 337 075,07	127 437 784,34

Rakennukset

Rakennukset (karkea syöttötaso, täsmäytys), +/-

Poistamaton hankintameno 1.1. (+)	276 569 733,09	265 285 905,91
Lisäykset (investoinnit) (+)	19 691 537,32	18 478 547,04
Rahoitusosuudet tilikaudella	-560 000,00	0,00
Vähennykset (-)	-8 581 320,21	0,00
Siirot erien välillä (+/-)	6 211 321,80	14 336 463,09
Kauden poistot (-)	-23 022 662,90	-21 531 182,95
Rakennukset	270 308 609,10	276 569 733,09

Lahden Kaupunki	2018	2017
Olennaiset lisäpoistot		
Erittely olennaisista lisäpoistoista	5 736 891,40	4 623 744,36
Rakennusten tilikauden poistoihin sisältyy olennaisia lisäpoistoja, jotka johtuvat rakennuksen purkamisesta tai rakennuksen käytön päättymisestä:		
- Mukkulan koulu aa yht 1 814 236,60 euroa		
- Tiirismaan koulu yht. 1 838 280,24 euroa		
- Kerinkallion pk 823 043,60 euroa		
- Mukkulan koulun ya arvonalennus 588 100 euroa		
Kiinteät rakenteet ja laitteet		
Kiinteät rakenteet ja laitteet (karkea syöttötaso, täsmäytys), +/-		
Poistamaton hankintameno 1.1. (+)	181 976 000,01	177 970 394,88
Lisäykset (investoinnit) (+)	21 435 186,48	21 034 452,65
Rahoitusosuudet tilikaudella	0,00	-130 766,53
Vähennykset (-)	-57 667,18	-14 770,48
Siirrot erien välillä (+/-)	729 330,46	92 510,55
Kauden poistot (-)	-17 845 158,10	-16 975 821,06
Kiinteät rakenteet ja laitteet	186 237 691,67	181 976 000,01
Koneet ja kalusto		
Koneet ja kalusto (karkea syöttötaso, täsmäytys), +/-		
Poistamaton hankintameno 1.1. (+)	5 908 822,14	9 022 449,25
Lisäykset (investoinnit) (+)	959 771,28	2 496 330,15
Vähennykset (-)	0,00	-1 838 310,04
Siirrot erien välillä (+/-)	0,00	17 355,93
Kauden poistot (-)	-3 211 163,59	-3 789 003,15
Koneet ja kalusto	3 657 429,83	5 908 822,14
Muut aineelliset hyödykkeet		
Poistamaton hankintameno 1.1. (+)	56 832,93	57 916,70
Kauden poistot (-)	-1 083,77	-1 083,77
Muut aineelliset hyödykkeet	55 749,16	56 832,93
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat		
Keskeneräiset hankinnat		
Keskeneräiset (karkea syöttötaso, täsmäytys). +/-		
Poistamaton hankintameno 1.1. (+)	17 780 148,00	16 294 649,36
Lisäykset (investoinnit) (+)	54 637 607,39	16 690 067,33
Rahoitusosuudet tilikaudella	-92 989,45	-280 000,00
Vähennykset (-)	0,00	-43 910,72
Siirrot erien välillä (+/-)	-6 967 532,26	-14 445 749,57
Arvonalennukset (-)	0,00	-434 908,40
Keskeneräiset hankinnat	65 357 233,68	17 780 148,00
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	65 357 233,68	17 780 148,00
Aineelliset hyödykkeet	659 953 788,51	609 729 320,51

SUOITUKSET**Osakkeet ja osuudet****Osakkeet ja osuudet tytäryhteisöissä**

Tytäryhteisöosakkeet ja -osuudet (karkea syöttötaso) +/-

Kirjanpitoarvo 1.1. (+)	129 345 913,24	146 579 796,93
Lisäykset (investoinnit) (+)	11 557 421,94	1 459 692,00
Vähennykset (-)	-129 256,19	-17 193 575,69
Arvonlennukset kaudella (-)	0,00	-1 500 000,00
Osakkeet ja osuudet tytäryhteisöissä	140 774 078,99	129 345 913,24

Olennesset lisäpoistot

Erittely olennessista lisäpoistoista	0,00	1 500 000,00
--------------------------------------	-------------	---------------------

Kuntayhtymäosuudet

Kuntayhtymäosuudet

Kirjanpitoarvo 1.1. (+)	61 460 555,77	64 683 652,61
Kuntayhtymäosuuksien vähennykset (-)	0,00	-3 223 096,84
Kuntayhtymäosuudet	61 460 555,77	61 460 555,77

Osakkeet ja osuudet osakkuus- ja muissa omistusyhteisöissä**Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet**

Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet

Kirjanpitoarvo 1.1. (+)	110 972,03	110 972,03
Osakkuusyhteisöosakkeet ja -osuudet	110 972,03	110 972,03

Muut osakkeet ja osuudet

Muut osakkeet ja osuudet (karkea syöttötaso) +/-

Kirjanpitoarvo 1.1. (+)	2 843 645,62	3 162 520,48
Lisäykset (investoinnit) (+)	691,25	559,61
Vähennykset (-)	-52 226,38	-319 434,47
Muut osakkeet ja osuudet	2 792 110,49	2 843 645,62

Osakkeet ja osuudet

205 137 717,28	193 761 086,66
-----------------------	-----------------------

Muut lainasaamiset**Pääomalainasaamiset tytäryhteisöiltä**

Hankintameno 1.1.	83 943 000,00	62 037 080,00
Lisäykset (+)	10 000 000,00	22 243 000,00
Vähennykset (-)	-200 000,00	-337 080,00
Hankintameno 31.12.	93 743 000,00	83 943 000,00
Kirjanpitoarvo 31.12.	93 743 000,00	83 943 000,00

Pääomalainasaamiset muilta

Hankintameno 1.1.	11 958 756,05	270 518,93
Lisäykset (+)	0,00	11 688 237,12
Hankintameno 31.12.	11 958 756,05	11 958 756,05
Kirjanpitoarvo 31.12.	11 958 756,05	11 958 756,05

Muut lainasaamiset tytäryhteisöiltä

Hankintameno 1.1.	356 014 899,27	372 095 573,76
Lisäykset (+)	27 693 000,00	24 371 043,52
Vähennykset (-)	-35 095 392,32	-40 451 718,01
Hankintameno 31.12.	348 612 506,95	356 014 899,27
Kirjanpitoarvo 31.12.	348 612 506,95	356 014 899,27

Lahden Kaupunki	2018	2017
Muut lainasaamiset muilta		
Hankintameno 1.1.	9 779 535,55	10 318 432,42
Vähennykset (-)	-542 967,30	-538 896,87
Hankintameno 31.12.	9 236 568,25	9 779 535,55
Kirjanpitoarvo 31.12.	9 236 568,25	9 779 535,55
Muut lainasaamiset yhteensä	463 550 831,25	461 696 190,87
Sijoitukset	668 688 548,53	655 457 277,53
SAAMISET TYTÄRYHTEISÖILTÄ, KUNTAYHTYMILTÄ JA OSAKKUUS- JA OMISTUSYHTEISYHTEISÖILTÄ		
Saamiset tytäryhteisöiltä		
Pitkäaikaiset		
Lainasaamiset	16 250 000,00	20 625 000,00
Muut saamiset	651 000,00	607 000,00
Pitkäaikaiset yhteensä	16 901 000,00	21 232 000,00
Lyhytaikaiset		
Myyntisaamiset	930 986,56	1 083 333,64
Konsernitilisaamiset	26 365 398,19	11 838 334,88
Lainasaamiset	4 434 000,00	4 375 000,00
Muut saamiset	308 845,56	326 544,21
Siirtosaamiset	3 975 970,29	3 531 103,34
Lyhytaikaiset yhteensä	36 015 200,60	21 154 316,07
Saamiset tytäryhteisöiltä yhteensä	52 916 200,60	42 386 316,07
Saamiset kuntayhtymiltä, joissa kunta on jäsenenä		
Myyntisaamiset	363 820,47	186 966,35
Yhteensä	363 820,47	186 966,35
Saamiset yhteensä	53 280 021,07	42 573 282,42
SIIRTOSAAMISIIN SISÄLTYVÄT OLENNAISET ERÄT		
Lyhytaikaiset siirtosaamiset		
Valtionapu- ja EU-tukisaamiset	1 368 450,23	1 346 140,12
Kelan korvaukset työterveyshuollosta	640 000,00	667 982,69
Lahden Ateria/Lahden Servio ep, sotu ja Kuel saatava	0,00	2 301 295,46
Siirtyvät korot	4 296 816,64	3 862 863,43
Pysäköintivirhemaksut	246 679,67	261 666,81
PHJ/maan- ja lumenvastaanoton tilitys	0,00	121 537,45
TA/TT työttömyysvakuutus palautus	0,00	471 242,57
Hansaparkin vuokra	149 069,00	0,00
OPH valtionosuustarkistus	0,00	230 700,00
Muut siirtosaamiset	794 648,17	615 481,88
Muihin siirtosaamisiin sisältyvät olennaiset erät	7 495 663,71	9 878 910,41

TASEEN LIITETIEDOT

Lahden kaupunki

2018

2017

TASEEN VASTATTAVAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

OMAN PÄÄOMAN ERITTELY

Peruspääoma

Peruspääoma 1.1.

437 196 267,29

437 196 267,29

Peruspääoma**437 196 267,29****437 196 267,29****Arvonkorotusrahasto**

Arvonkorotusrahasto 1.1.

80 009,68

80 009,68

Arvonkorotusrahasto**80 009,68****80 009,68****Muut omat rahastot**

Lahden Kaupungin 90-vuotisjuhlarahasto 1.1.

42 883,85

42 883,85

Lahden Kaupungin 90-vuotisjuhlarahasto 31.12.

42 883,85

42 883,85

Lahden kaupungin vahinkorahasto 1.1.

10 402 484,47

10 266 087,20

Siirrot rahastoon

115 268,50

136 397,27

Lahden kaupungin vahinkorahasto 31.12.

10 517 752,97

10 402 484,47

Muut omat rahastot**10 560 636,82****10 445 368,32****Edellisten tilikausien ylijäämä (alljäämä) muutos****Edellisten tilikausien ylijäämä (alljäämä) 1.1.**

152 028 067,71

137 949 262,16

Aikaisempiin tilikausiin liittyvät korjaukset

0,00

-3 255 533,00

Edellisten tilikausien ylijäämä (alljäämä) 31.12.**152 028 067,71****134 693 729,16****Tilikauden ylijäämä (alljäämä)****633 890,29****17 334 338,55****OMA PÄÄOMA****600 498 871,79****599 749 713,00**

Lahden kaupunki	2018	2017
VELAT, JOTKA ERÄÄNTYVÄT MYÖH. KUIN 5V. KULUTTUA		
Joukkovelkakirjalainat		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	593 000 000,00	515 900 000,00
Velat, jotka erääntyvät myöh. kuin 5 v. kuluttua	593 000 000,00	515 900 000,00
JOUKKOVELKAKIRJALAINAT		
JVK-laina 2015/2018	0,00	40 000 000,00
ERITTELY OLENNAISISTA PAKOLLISIIN VARAUKSIIN MERKITYISTÄ ERISTÄ		
Eläkevaraus	4 328 600,00	5 505 600,00
Eläkevaraukset	4 328 600,00	5 505 600,00
Muut pakolliset varaukset		
Muut pakolliset varaukset - johdannaissopimus	2 636 566,00	2 101 424,00
Muut pakolliset varaukset	2 636 566,00	2 101 424,00
PAKOLLISET VARAUKSET	6 965 166,00	7 607 024,00
VELAT TYTÄRYHTEISÖILLE, KUNTAYHTYMILLE, JOISSA KUNTA ON JÄSENEÄ SEKÄ OSAKKUUS- JA OMISTUSYHTEYSYHTEISÖILLE		
Velat tytäryhteisöille		
Pitkäaikainen		
Muut velat	65 805,60	65 805,60
Yhteensä	65 805,60	65 805,60
Lyhytaikaiset		
Ostovelat	4 837 450,84	4 754 253,10
Konsernitilivelka	37 445 926,25	43 700 606,24
Siirtovelat	0,00	235 348,32
Yhteensä	42 283 377,09	48 690 207,66
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä		
Pitkäaikaiset		
Siirtovelat - potilasvahinkovastuu	5 643 188,54	5 458 757,54
Lyhytaikaiset		
Ostovelat	14 828 236,71	6 797 727,94
Yhteensä	14 828 236,71	6 797 727,94
SEKKITILILIMIITTI		
Luotollisen sekkitilin limiitti 31.12.	20 000 000,00	20 000 000,00
-siitä käyttämättä oleva määrä	20 000 000,00	20 000 000,00

Lahden kaupunki	2018	2017
SIIRTOVELKoihin sisältyvät olennaiset erät		
Pitkäaikaiset siirtovelat		
Siirtovelat jäsenkuntayhtymille, potilasvahinkovastuu	5 643 188,54	5 458 757,54
Lyhytaikaiset siirtovelat		
Verovelat		
Jaksotetut henkilöstökulut		
-palkat	13 657 210,79	12 564 881,88
-henkilösivukulut	5 275 681,94	4 155 576,97
Siirtyvät korot	4 414 198,68	4 541 564,53
Potilasvahinkovastuut	610 946,00	610 946,00
Käyttämätön osuus Midinvest Fund Ky:n pääomasijoituksesta	126 404,39	126 404,39
Maankäyttösopimuskorvausten ennakkomaksut	3 464 450,00	3 473 600,00
Valtionosuus- ja EU-tukiennakot	3 354 992,84	1 648 979,87
Verotilitys 12/2018 negatiivinen	1 331 284,76	0,00
Eläkemenoperusteinen JuEL arvio	185 565,41	0,00
Vuoden 2018 kaivuunmaksuhyvitys	214 276,00	0,00
Muut siirtovelat	293 022,28	153 133,63
Muihin siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät	32 928 033,09	27 275 087,27
VUOKRAVASTUUT		
Vuokravastuut yhteensä, vastuut voimassa 30.11.2035 asti		
Seuraavalla tilikaudella maksettava osuus	9 343 940,97	8 659 850,00
Myöhemmin maksettavat	46 785 620,97	41 181 427,42
Leasingvastuut yhteensä		
Seuraavalla tilikaudella maksettavat	3 496 008,28	3 928 099,68
Myöhemmin maksettavat	5 625 506,84	8 369 072,23
Yhteensä	9 121 515,12	12 297 171,91
Leasingsopimuksiin ei sisälly olennaisia irtisanomis- ja lunastusehdon mukaisia vastuuta.		
VASTUUSITOUMUKSET		
Takaukset samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta		
Alkuperäinen pääoma	274 740 000,00	254 740 000,00
Jäljellä oleva pääoma	233 329 732,00	222 585 499,58
VASTUUN KUNTIEN TAKAUSKESKUKSEN TAKAUSVASTUISTA		
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12.	682 633 479,00	668 711 395,00
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta 31.12.	438 560,51	441 961,06

Lahden kaupunki	2018	2017
MUUT TALOUDELLISET VASTUUT		
Sopimusvastuut		
Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti kunnalle aiheutuvat veloitteet	6 619 000,00	3 936 700,00
Maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti kunnalle maksettavat ennakkomaksut	3 464 450,00	3 473 600,00
Yhteistyö- ja kumppanuussopimukset	6 887 200,00	1 891 800,00
Sopimusvastuut yhteensä	16 970 650,00	9 302 100,00
Arvonlisäveron palautusvastuu 1.1.2012-31.12.2027	29 222,21	28 835,08
Johdannaissopimukset		
Koronvaihtosopimukset		
Käypä arvo	-5 775 614,41	-5 769 041,98
Kohde-etuuden arvo	156 000 000,00	156 000 000,00
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset		
Käypä arvo	-3 615 107,00	-2 448 056,00
Kohde-etuuden arvo	30 000 000,00	30 000 000,00
Jatko- tai purkuoikeudelliset koronvaihtosopimukset *)		
Käypä arvo	-13 543 598,33	-11 198 212,99
Kohde-etuuden arvo	98 000 000,00	98 000 000,00
*) Jatko- tai purkuoikeus vastapuolella. Johdannaissopimusten tekstiosuus - liite 1		
Vireillä olevat oikeudenkäynnit, joissa kaupungilta vaaditaan korvauksia		
Oikeusaste		
Hämeenlinnan hallinto-oikeus	100 397,50	412 908,57
Päijät-Hämeen kärjäoikeus	225 000,00	3 000,00
Itä-Suomen hovioikeus	0,00	350 000,00
Markkinaoikeus	150 000,00	0,00
Yhteensä	475 397,50	765 908,57

Johdannaissopimukset

Lahden kaupungin rahoitustoiminnan periaatteet ohjaavat kaupungin varainhankinnan ja rahoitusriskien hallinnan toimenpiteitä. Rahoitusriskejä hallitaan hajauttamalla lainat nostohetken markkinatilanteen mukaan, olemassa oleva lainasalkku huomioiden ja ottamalla kantaa nostettavan lainan korkoperustaan, valuuttaan sekä erääntymisajankohtaan, tai erillisillä johdannaissopimuksilla.

Johdannaissopimuksilla suojaudutaan korko- ja valuuttariskeiltä. Korkoriskin hallinnan tavoitteena on korkotason muutosten epäedullisten vaikutusten tasaaminen, kassavirtojen ennakoitavuuden parantaminen sekä korkokustannusten alentaminen. Johdannaissopimuksilla muutetaan kiinteäkorkoisten ja vaihtuvakorkoisten lainasopimusten korko- ja/tai valuuttajakaumaa suhdannetilanteen ja korko-odotusten perusteella. Kaupungin tavoitteena on suojautua korkoliikkeiden aiheuttamilta ylimääräisiltä kustannuksilta sekä pitää lainoista aiheutuva rahoitusrasitus mahdollisimman matalana ja ennakoitavana. Valuuttamääräisiin lainoihin kohdistuva valuuttojen kurssimuutoksista aiheutuva epävarmuus, valuuttariski, eliminoidaan lainan noston yhteydessä valuutan- ja koronvaihtosopimuksilla.

Kaupunki suojaa johdannaissopimuksilla olemassa olevia lainoja lainakohtaisilla, yksittäisen lainan korkoriskin pienentämiseksi tehdyillä sopimuksilla. Johdannaissopimuksilla on toteutettu lainakohtaisen suojauksen lisäksi myös tulevan lainasalkun suojausta ilman lainakohtaista kytköstä. Näissä suojaustoimenpiteissä on ollut lähtökohtana se, että erääntyvistä kertalyhenteisistä lainoista johtuvan uudelleenrahoitustarpeen sekä arvioitujen pitkän aikavälin investointitarpeiden johdosta kaupungin lainasalkun koko tulee pysymään kohtuullisella tasolla myös tulevaisuudessa.

Yksi koronvaihtosopimus, johon ei tilinpäätöshetkellä ollut nostettuna vastaavan ehtoista lainaa ja jonka alkamispäivä on huomattavan kaukana tulevaisuudessa, on tilinpäätöksessä luokiteltu ei-suojaavaksi ja sopimuksen negatiivinen markkina-arvo on kirjattu varovaisuuden periaatteen mukaisesti pakollisiin varauksiin. Muut sopimukset Lahden kaupunki määrittelee suojaaviksi ja esittää ne ainoastaan tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Alla on lueteltu tilinpäätöshetkellä voimassa olleet johdannaissopimukset (numerot 1-10). Osa johdannaissopimuksista muodostaa kiinteitä ja toisistaan riippuvia, useamman sopimuksen kokonaisuuksia, joissa sopimusyhdistelmällä suojataan tulevien vaihtuvakorkoisten lainojen korkoriskiä sekä samalla pyritään pitämään rahoituksen kustannukset kohtuullisina ja ennakoitavina. Tilinpäätöshetkellä tällaisia sopimuskokonaisuuksia oli kolme kappaletta (merkitty kirjaimin A, B tai C). Yhteen kokonaisuuteen kuuluvat johdannaissopimukset sisältyvät sopimukset käsitellään tilinpäätöksessä samalla tavalla. Johdannaisten markkina-arvot on esitetty liitetiedoissa pankin ilmoituksen mukaan ja ne sisältävät kertyneet korot.

Koronvaihtosopimukset

Koronvaihtosopimus nro 1.

Nimellispääoma	EUR 63.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR -2.321.110,16
Käypä arvo 31.12.2017	EUR -1.786.808,04
Maksettu korko	0,875 %
Vastaanotettu korko	3 kk Euribor
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	11.12.2014
Sopimuksen eräpäivä	11.12.2024

Koronvaihtosopimus nro 1. on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi: Sopimuksella on muutettu lainan vaihtuva korko kiinteäksi. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoma, eräpäivät sekä koron määräytymis- ja maksupäivät vastaavat toisiaan. Lainan ja koronvaihtosopimuksen ehdot vastaava täydellisesti toisiaan muutoin, mutta vaihtuvakorkoisen lainan korko ei voi olla negatiivinen, kun taas koronvaihtosopimuksen vaihtuva korko voi olla negatiivinen. Lainan vuosittainen korkokustannus on enintään 0,875 % sekä vaihtuvakorkoisesta lainasta maksettu lainamarginaali ja, mikäli Euribor korko on negatiivinen, koronvaihtosopimuksen vaihtuvan koron osuus. Tilinpäätöshetkellä vaihtuva korko oli negatiivinen. Negatiivisen koron tuottama lisäkustannus tilinpäätöshetkeen mennessä on ollut noin 572.000 euroa ja arvioitu lisäkustannus jäljellä olevalle sopimuskaudelle tilinpäätöksen laadintahetken korkoennusteiden perusteella on noin 304.000 euroa. Johdannaissopimus ja laina ovat pitkäaikaisia sopimuksia ja voidaan olettaa, että sopimuksen voimassaoloaikana korkomarkkina muuttuu, ts. vaihtuva korko muuttuu positiiviseksi ja koronvaihtosopimuksen perusteella kaupunki alkaa vastaanottaa vaihtuvaa korkoa. Vaikka koronvaihtosopimuksessa ei ole ns. korkolattiaa, katsotaan sopimuksen olevan riskienhallinnallisesti suojaava. Korkolattian ostaminen koronvaihtosopimukseen tasolle 0 % koronvaihtosopimuksen jäljellä olevalle sopimusajalle maksaisi kertakustannuksena noin 930.000 euroa (hintaindikaatio 01/2019).

Koronvaihtosopimus nro 2.

Nimellispääoma	EUR 20.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR -1.428.710,00
Käypä arvo 31.12.2017	EUR -2.055.833,00
Maksettu korko	3,36 %
Vastaanotettu korko	6 kk Euribor
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	24.4.2013
Sopimuksen eräpäivä	15.9.2020

Koronvaihtosopimus nro 2. on kohdistettu yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseen: Sopimuksella on muutettu joulukuussa 2016 nostetun 20 milj. euron lainan vaihtuva korko kiinteäksi vuoteen 2020 asti. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoma

ja koron määräytymis- ja maksupäivät vastaavat toisiaan 15.3.2017 alkaen 15.9.2020 asti. Lainan ja koronvaihtosopimuksen ehdot vastaava täydellisesti toisiaan muutoin, mutta vaihtuvakorkoisen lainan korko ei voi olla negatiivinen, kun taas koronvaihtosopimuksen vaihtuva korko voi olla negatiivinen. Vaikka koronvaihtosopimuksessa ei ole ns. korkolattiaa, katsotaan sopimuksen olevan riskienhallinnallisesti suojaava. Lainan korkokustannus koronvaihtosopimuksen voimassaoloajalla on vuosittain enintään 3,36 % sekä vaihtuvakorkoisesta lainasta maksettu lainamarginaali ja, mikäli Euribor korko on negatiivinen, koronvaihtosopimuksen vaihtuvan koron osuus. Tilinpäätöshetkellä vaihtuva korko oli negatiivinen ja korkoennusteet indikoivat vaihtuvan koron säilyvän negatiivisena sopimuksen eräpäivään saakka. Negatiivisen koron tuottama lisäkustannus tilinpäätöshetkeen mennessä on ollut noin 129.000 euroa ja arvioitu lisäkustannus jäljellä olevalle sopimuskaudelle tilinpäätöksen laadintahetken korkoennusteiden perusteella on noin 84.000 euroa. Vaikka johdannaissopimus on eräännyttäessä lähivuosina, ei korkokustannusta ole kirjattu pakollisiin varauksiin, koska kyseessä ei ole olennainen erä.

Koron- ja valuutanvaihtosopimukset

Koron- ja valuutanvaihtosopimus nro 3.

Nimellispääoma	EUR 30.000.000,00 / SEK 270.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR - 3.615.107,00
Käypä arvo 31.12.2017	EUR - 2.448.056,00
Maksettu korko	12 kk Euribor + korkomarginaali
Vastaanotettu korko	1 kk Stibor + korkomarginaali
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	10.6.2011
Sopimuksen eräpäivä	10.6.2021

Koron- ja valuutanvaihtosopimuksella nro 3. on valuuttamääräinen laina muutettu lainan noston yhteydessä euromääräiseksi ja lainasta maksetaan 12 kk Euribor korkoon sidottua korkoa. Valuutan muutoksista aiheutuva valuuttariski on eliminoitu. Sopimusten pääomat, eräpäivät sekä koron määräytymis- ja maksupäivät vastaavat toisiaan.

Sopimuskokonaisuus A:

Koronvaihtosopimus nro 4.

Nimellispääoma	EUR 21.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR - 932.386,74
Käypä arvo 31.12.2017	EUR - 1.841.185,00
Maksettu korko	4,20 %
Vastaanotettu korko	6 kk Euribor
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	1.12.2004
Sopimuksen eräpäivä	2.12.2019

Purkuoikeudellinen koronvaihtosopimus, nro 5.

Nimellispääoma	EUR 21.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR 10.560.474,23
Käypä arvo 31.12.2017	EUR 10.661.403,00
Maksettu korko	6 kk Euribor
Vastaanotettu korko	4,57 %
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	1.12.2004
Sopimuksen eräpäivä	1.12.2034

Purkuoikeus

Nimellispääoma	EUR 21.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR - 9.550.574,02
Käypä arvo 31.12.2017	EUR - 8.670.166,00
Option myyjä	Lahden kaupunki
Option ostaja	Pankki
Purkuoikeus	28.11.2019 ja 29.11.2029

Koronvaihtosopimus nro 4., purkuoikeudellinen koronvaihtosopimus nro 5. ja kaksi optio-oikeuden sisältävää lainasopimusta, yhteensä 21 milj. euroa, muodostavat sopimuskokonaisuuden, jossa sopimusten ehtoja voidaan pitää toisistaan riippuvina. Johdannaissopimuksilla on alennettu kahden kiinteäkorkoisen lainan rahoituskustannuksia ajalla 2004–2019. Lainoista maksettava vuosittainen korko vuoteen 2019 asti on enintään 4,20 %. Lainojen ja johdannaissopimusten pääomat ja koronmaksupäivät (kiinteän korko) vastaavat toisiaan.

Purkuoikeudellisessa koronvaihtosopimuksessa nro 5. pankilla on oikeus purkaa koronvaihtosopimus ensimmäisen kerran 28.11.2019. Jos 15 vuoden koronvaihtosopimusten korko on tällöin matalampi kuin 4,57 %, pankki käyttää purkuoikeuttaan ja koronvaihtosopimus raukeaa. Kaupungilla on lainasopimuksissaan oikeus eräännyttää lainat vastaavina ajankohtina. Mikäli pankki päättää purkaa koronvaihtosopimuksen, tulee kaupunki käyttämään lainasopimuksen optio-oikeudet ja maksaa lainat pois 2019. Koronvaihtosopimus nro. 4 eräännyy samanaikaisesti vuonna 2019. Tilinpäätöksen laatimishetken korkoennusteiden mukaan on todennäköistä, että pankki käyttää purkuoikeuttaan ja kaupunki vastaavasti purkaa lainasopimukset.

Purkuoikeudellisen koronvaihtosopimuksen ja lainojen optioehdot raukeavat purkuoikeuden eräpäivänä tai sopimusten voimassaolo jatkuu seuraavaan purkuoikeuden eräpäivään tai sopimuksen eräpäivään. Sopimuskokonaisuuden aiheuttamat kustannukset ovat tiedossa vuoteen 2019 asti. Mikäli lainasopimukset ja purkuoikeudelliset koronvaihtosopimukset jatkuvat vuoden 2019 jälkeen, tulee kyseisten lainojen korkoksi 6 kk Euribor korko ja korkokustannukset riippuvat markkinatilanteesta.

Sopimuskokonaisuus B

Koronvaihtosopimus nro 6.

Nimellispääoma	EUR 15.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR 365.493,00
Käypä arvo 31.12.2017	EUR 549.874,00
Maksettu korko	12 kk Euribor
Vastaanotettu korko	12 kk Euribor + korkomarginaali
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	7.10.2010
Sopimuksen eräpäivä	7.4.2020

Jatko-oikeudellinen koronvaihtosopimus nro 7.

Nimellispääoma	37.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR - 5.351.600,00
Käypä arvo 31.12.2017	EUR - 4.681.949,00
Option myyjä	Lahden kaupunki
Option ostaja	Pankki
Maksettu korko	2,20 %
Vastaanotettu korko	6 kk Euribor
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	7.4.2020
Sopimuksen eräpäivä	7.4.2040

Koronvaihtosopimus nro 6. muodostaa sopimuskokonaisuuden jatko-oikeudellisen koronvaihtosopimuksen nro 7. kanssa: Sopimuskokonaisuudella on alennettu kiinteäkorkoisen lainan korkokustannuksia ajalle 2010–2020. Samalla on muutettu tulevien lainojen korko kiinteäksi ajalle 2020–2040, mikäli pankki käyttää optio-oikeuttaan.

Koronvaihtosopimuksella nro 6. on alennettu kiinteäkorkoisen lainan korkoa 15 milj. euron osalta kyseisen koronvaihtosopimuksen marginaalin verran laina-ajan loppuun, vuoteen 2020 asti. Lainan ja koronvaihtosopimuksen koronmaksupäivät vastaavat toisiaan. Molemmat sopimukset erääntyvät vuonna 2020.

Jatko-oikeudellisella koronvaihtosopimuksella nro 7. muutetaan tulevien lainojen vaihtuva korko kiinteäksi ajalle 2020–2040, mikä edellyttää, että kaupungilla on nostettuna vastaavan suuruinen lainamäärä, joka on sidottu 6 kk Euribor korkoon. Jatko-oikeudellisen koronvaihtosopimuksen mukaan pankilla on oikeus toteuttaa option kohde-etuutena oleva koronvaihtosopimus. Jos 20 vuoden koronvaihtosopimusten korko on optio-oikeuden päättymispäivänä 3.4.2020 matalampi kuin 2,20 %, pankki käyttää optio-oikeuttaan ja nimellisarvoltaan 37 milj. euron koronvaihtosopimus astuu voimaan. Tämän jälkeen vuoteen 2040 asti vuosittaiset korkokustannukset 37 milj. euron lainamäärälle ovat korkeintaan 2,20 % sekä vaihtuvakorkoisesta lainasta maksettava lainamarginaali ja, mikäli Euribor korko olisi negatiivinen, koronvaihtosopimuksen vaihtuvan koron osuus. Jos 20 vuoden koronvaihtosopimusten korko on yli 2,20 %, optio-sopimus raukeaa ja koronvaihtosopimusta ei toteuteta.

Sopimuskokonaisuus on suojaava, koska se toteuttaa kaupungin rahoitusperiaatteiden mukaista korkoriskin hallintaa. Sopimuksien avulla lainan korkokustannuksia alennetaan kymmenen vuoden ajalla. Kaupungin suunnitelman mukaisista investoinneista ja kertalyhenteisten lainojen erääntymisistä johtuva uudelleenrahoitustarve vuonna 2020 ylittää olemassa olevien suunnitelmien mukaan jatko-oikeudellisen koronvaihtosopimuksen määrän. Mikäli pankki käyttää optio-oikeuden, jatko-oikeudellisella koronvaihtosopimuksella muutetaan nostettavat vaihtuvakorkoiset lainat kiinteäkorkoisiksi, jolloin rahoituskustannukset 37 milj. euron osalta vuosille 2020–2040 ovat ennakoilta tiedossa. Jos optiota ei toteuteta, voi kaupunki suojata korkoriskiä uusilla sopimuksilla.

Sopimuskokonaisuus C

Koronvaihtosopimus nro 8.

Nimellispääoma	EUR 17.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR 1.177.665,75
Käypä arvo 31.12.2017	EUR 1.466.334,06
Maksettu korko	12 kk Euribor
Vastaanotettu korko	12 kk Euribor + korkomarginaali
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	26.8.2013
Sopimuksen eräpäivä	26.8.2022

Jatko-oikeudellinen koronvaihtosopimus nro 9.

Nimellispääoma	EUR 40.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR - 9.201.898,33
Käypä arvo 31.12.2017	EUR - 8.507.500,99
Option myyjä	Lahden kaupunki
Option ostaja	Pankki
Maksettu korko	2,84 %
Vastaanotettu korko	6 kk Euribor
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	26.8.2022
Sopimuksen eräpäivä	26.8.2042

Koronvaihtosopimus nro 8. muodostaa sopimuskokonaisuuden jatko-oikeudellisen koronvaihtosopimuksen nro 9. kanssa: Sopimuskokonaisuudella on alennettu kiinteäkorkoisen lainan korkokustannuksia ajalle 2013–2022. Samalla on muutettu tulevien lainojen korko kiinteäksi ajalle 2022–2042, mikäli pankki käyttää optio-oikeuttaan.

Koronvaihtosopimuksella nro 8. on alennettu kiinteäkorkoisen lainan korkokustannuksia koronvaihtosopimuksen marginaalin verran laina-ajan loppuun, vuoteen 2022 asti. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääomat ja koronmaksupäivät vastaavat toisiaan. Molemmat sopimukset erääntyvät vuonna 2022.

Jatko-oikeudellisella koronvaihtosopimuksella nro 9. muutetaan tulevien lainojen vaihtuva korko kiinteäksi ajalle 2022–2042, mikä edellyttää, että kaupungilla on nostettuna vastaavan suuruinen lainamäärä, joka on sidottu 6 kk Euribor korkoon. Jatko-oikeudellisen koronvaihtosopimuksen mukaan pankilla on oikeus toteuttaa option kohde-etutena oleva koronvaihtosopimus. Jos 20 vuoden koronvaihtosopimusten korko on optio-oikeuden päättymispäivänä 24.8.2022 matalampi kuin 2,84 %, pankki käyttää optio-oikeuttaan ja nimellisarvoltaan 40 milj. euron koronvaihtosopimus astuu voimaan. Tämän jälkeen vuoteen 2042 asti vuosittaiset korkokustannukset 40 milj. euron lainamäärälle ovat enintään 2,84 % sekä vaihtuvakorkoisesta lainasta maksettava lainamarginaali ja, mikäli Euribor korko olisi negatiivinen, koronvaihtosopimuksen vaihtuvan koron osuus. Jos 20 vuoden koronvaihtosopimusten korko on korkeampi kuin 2,84 %, optiosopimus raukeaa ja koronvaihtosopimusta ei toteuteta.

Sopimuskokonaisuus on suojaava, koska se toteuttaa kaupungin rahoitusperiaatteiden mukaista korkoriskin hallintaa. Sopimusten avulla lainan korkokustannuksia alennetaan yhdeksän vuoden ajalla. Kaupungin suunnitelman mukaisista investoinneista ja kertalyhenteisten lainojen erääntymisistä johtuva uudelleenrahoitustarve vuonna 2022 ylittää olemassa olevien suunnitelmien mukaan jatko-oikeudellisen koronvaihtosopimuksen määrän. Mikäli pankki käyttää optio-oikeuden, jatko-oikeudellisella koronvaihtosopimuksella muutetaan nostettavat vaihtuvakorkoiset lainat kiinteäkorkoiksi, jolloin rahoituskustannukset 40 milj. euron osalta vuosille 2022–2042 ovat ennakoilta tiedossa. Jos optiota ei toteuteta, voi kaupunki suojata korkoriskiä uusilla sopimuksilla.

Pakollisiin varauksiin kirjatut johdannaisopimukset**Koronvaihtosopimus nro 10.**

Nimellispääoma	EUR 20.000.000,00
Käypä arvo 31.12.2018	EUR - 2.636.566,00
Käypä arvo 31.12.2017	EUR - 2.101.424,00
Maksettu korko	2,46 %
Vastaanotettu korko	6 kk Euribor
Lyhennysohjelma	Bullet
Sopimuksen alkamispäivä	25.5.2035
Sopimuksen eräpäivä	25.5.2055

Tulevaisuudessa voimaantulevalla koronvaihtosopimuksella nro 10. muutetaan lainan tai lainojen vaihtuva korko kiinteäksi ajalle 2035–2055, mikä edellyttää, että kaupungilla on nostettuna edellä mainittuna ajanjaksona vastaavan suuruinen lainamäärä, joka on sidottu 6 kk Euribor korkoon ja jonka koronmääräytymis- ja maksupäivät vastaavat koronvaihtosopimusta.

Molemmilla sopimusosapuolilla on valinnainen oikeus koronvaihtosopimuksen ennenaikaiseen eräännyttämiseen 25.5.2025, 25.5.2035 ja 25.5.2045. Sopimuksen eräännyttävä vastapuoli maksaa toiselle sopimuksen osapuolelle sopimuksen sen hetkisen negatiivisen markkina-arvon.

Huomattavan kaukana tulevaisuudessa alkava sopimus on tulkittu tilinpäätöksessä ei-suojaavaksi ja tilinpäätöshetken negatiivinen markkina-arvo on kirjattu pakollisiin varauksiin.

Johdannaisopimusten korkoherkkyys

Seuraavassa taulukossa on esitetty johdannaisopimusten korkoherkkyys, ts. miten korkomuutos vaikuttaa sopimusten markkina-arvoihin. Korkoherkkyys on laskettu, jos korkoprosentti muuttuu tilinpäätöshetken tasosta -1, -0,5, +0,5, +1 tai +2 prosenttiyksikköä. Johdannaisopimusten negatiivisten kassavirtojen ajoittuminen tulevaisuudessa on arvioitu tilinpäätöshetken termiinikorkojen perusteella.

Lahden kaupungin johdannaispimukset, herkkyyshanalyysi

Nro	Johdannaisen sopimustyyppi	Sopimuksen nimellisarvo	Sopimuksen eräpäivä	Negatiivinen kassavirta 31.12.2018 korkokäyrän perusteella	Laskennallinen markkina-arvo 31.12.2018 *)	Korkomuutoksen vaikutus laskennalliseen markkina-arvoon 31.12.2018				
						Korkomuutos verrattuna 31.12.2018 korkotasoon				
						-1,00 %	-0,50 %	+0,50 %	+1,00 %	+2,00 %
1	Koronvaihtosopimus	63 000 000	11.12.2024	05/2024 asti	-2 304 859	-5 956 098	-4 126 896	-489 988	1 317 716	4 911 620
2	Koronvaihtosopimus	20 000 000	15.9.2020	Sopimusajan loppuun	-1 428 710	-1 734 457	-1 581 680	-1 275 549	-1 122 198	-814 929
3	Koron- ja valuutanvaihtosopimus	30 000 000	10.6.2021	Sopimusajan loppuun	-3 373 574	-3 414 841	-3 393 483	-3 355 109	-3 338 079	-3 308 300
4	Koronvaihtosopimus	21 000 000	2.12.2019	Sopimusajan loppuun	-932 387	-1 038 559	-985 507	-879 198	-825 942	-719 230
5	Purettava koronvaihtosopimus, myyty	21 000 000	1.12.2034	Kassavirta positiivinen	1 009 900	1 118 145	1 063 426	956 527	902 998	788 121
6	Koronvaihtosopimus	15 000 000	7.4.2020	Kassavirta positiivinen	365 171	371 625	369 283	364 651	362 360	357 828
7	Jatkettava koronvaihtosopimus, myyty	37 000 000	7.4.2040	Sopimusajan loppuun	-5 006 029	-11 714 236	-8 315 813	-2 129 538	-521 695	-8 742
8	Koronvaihtosopimus	17 000 000	26.8.2022	Kassavirta positiivinen	1 174 271	1 199 852	1 186 955	1 161 682	1 149 302	1 125 042
9	Jatkettava koronvaihtosopimus, myyty	40 000 000	26.8.2042	Sopimusajan loppuun	-8 903 065	-15 784 283	-12 262 924	-5 864 044	-3 407 990	-791 126
10	Koronvaihtosopimus	20 000 000	25.5.2055	Sopimusajan loppuun	-2 636 566	-5 438 875	-4 036 819	-1 237 960	159 163	2 949 684
	Yhteensä	284 000 000			-22 035 848	-42 391 727	-32 083 458	-12 748 526	-5 324 365	4 489 968
	Muutos laskennalliseen markkina-arvoon 31.12.2018					-20 355 879	-10 047 610	9 287 322	16 711 483	26 525 816

*) Markkina-arvo 31.12.2018 on laskennallinen eikä välttämättä vastaa sopimuspankin ilmoittamaa markkina-arvoa kyseisenä ajankohtana

Lahden kaupunki	2018	2017
HENKILÖSTÖÄ KOSKEVAT LIITETIEDOT		
Henkilöstön lukumäärä 31.12.		
Yleishallinto	274	269
Koulutuspalvelut	2 655	2 621
Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut	215	212
Tekninen hallinto	178	179
Yhteensä	3 322	3 281
Taseyksiköt		
Tilakeskus	46	47
Lahden kaupunginorkesteri	73	74
Lahden kaupunginteatteri	132	117
Yhteensä	251	238
Kaupunki yhteensä (sis. työllistetyt 134)	3 573	3 519
Luottamushenkilön palkkiosta perityt ja tilitetyt luottamushenkilömaksut		
Hämeen Kokoomus	1 209	897
Hämeen Perussuomalaisten piiri	0	24
Hämeen Sosiaalidemokraatit ry	1 384	411
Kristillisdemokraatit Lahden Kunnallisjärjestö ry	4 419	4 025
Kristillisdemokraatit Nastolan Kunnallisjärjestö ry	0	1 013
Keskustapuolueen Päijät-Hämeen piiri	528	480
Keskustapuolueen Lahden kunnallisjärjestö	7 137	7 641
Kokoomuksen Lahden kunnallisjärjestö ry	20 350	29 345
Lahden Perussuomalaiset ry	3 998	5 554
Lahden Sosiaalidemokraattinen Puolue	40 435	45 081
Lahden Vihreät ry	10 254	9 550
Päijät-Hämeen Vihreät	544	0
Nastolan Perussuomalaiset ry	0	444
Nastolan Vasemmistoliitto	24	189
Suomen Kommunistinen puolue	210	378
Vasemmistoliiton Lahden Kunnallisjärjestö	11 828	12 030
Tilitetyt luottamushenkilömaksut yhteensä	102 320	117 061
Tilintarkastajan palkkiot		
PwC Julkistarkastus Oy		
Tilintarkastuspalkkiot	0,00	20 252,25
Hanketarkastus	0,00	0,00
Palkkiot yhteensä	0,00	20 252,25
KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy		
Tilintarkastuspalkkiot	24 503,46	8 602,85
Hanketarkastus	1 958,00	0,00
Palkkiot yhteensä	26 461,46	8 602,85
Tilintarkastuspalkkiot yhteensä	26 461,46	28 855,10

INTRESSITAPAHTUMIA KOSKEVA LIITETIETO

Linnunlaulu -nimisen palvelutalon luovuttaminen Lahden Talot Oy:lle

Linnunlaulu -nimisen palvelutalon toiminnan jatkumisen turvaamiseksi Lahden Talot Oy:lle tarjottiin apporttina luovutettavaksi seitsemänkymmentäkuusi (76) kappaletta yhtiön uusia osakkeita yhtiön ainoan osakkeenomistajan Lahden kaupungin merkitäväksi. Osakkeiden merkintähinta oli 115.131,579 euroa osakkeelta, yhteensä 8,750 milj. euroa. Osakkeiden merkintähinta perustui tasearvoihin per 31.3.2018.

Osakkeiden merkintähinta kirjattiin kokonaisuudessaan osakepääomaan. Osakkeet siirrettiin yhtiölle 30.6.2018 luovuttamalla yhtiölle apporttina tontti 398-36-274-7 (os. Toripolku 10, 15550 Nastola) sekä tontilla sijaitseva Linnunlaulu -niminen palvelutalo. Tontin ja rakennuksen käypä arvo vastaavat osakkeiden merkintähintaa.

Kaupungin päätökset järjestelyn osalta: Konserni ja tilajaosto 21.5.2019/§ 49

Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy:n rahoittajasopimuksen uusiminen

Lahden kaupunki toteutti elokuussa 2017 yhdessä muiden Päijät-Hämeen kuntien kanssa selvityksen elinkeinotoimen järjestämisestä ja rahoittamisesta vuodesta 2019 alkaen kahden yhtiön mallin mukaisesti (elinkeinoyhtiö ja markkinointiyhtiö). Kuntien välisissä neuvotteluissa sovittiin, että nämä yhtiöt ovat Lahden Seudun Kehitys Ladec Oy ja Lahden Seutu - Lahti Region Oy. Uudella rahoittajasopimuksella korvataan aiemmat Päijät-Hämeen maakunnallisen markkinointiyhtiön rahoittajasopimus vuodelta 2013 sekä Lahden kaupunkiseudun elinkeinoyhtiötä koskeva rahoitussopimus vuodelta 2016.

Uudessa Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy:n rahoittajasopimuksessa mukana ovat Asikkalan, Hartolan, Hollolan, Iitin ja Padasjoen kunnat sekä Lahden ja Orimattilan kaupungit. Toistaiseksi voimassa oleva sopimus tuli voimaan 1.1.2019. Vuosittainen maksuosuus on 12 euroa/asukas ja alle 5 000 asukkaan kuntien (Hartola ja Padasjoki) osalta 7 euroa/asukas.

Uudessa Lahden Seudun - Lahti Regionin rahoittajasopimuksessa mukana ovat Asikkalan, Hartolan, Hollolan, Iitin, Padasjoen ja Sysmän kunnat sekä Heinolan ja Lahden kaupungit. Toistaiseksi voimassa oleva sopimus tuli voimaan 1.1.2019. Vuosittainen maksuosuus on 4,50 euroa/asukas.

Kaupungin päätökset järjestelyn osalta: Kaupunginhallitus 14.6.2018/§ 161

Koulutuskeskus Salpauksen Nastopolin tilojen hyödyntäminen Nastolan alueen koulujen väistötiloina

Nastopolin kiinteistöä on hallinnoinut aiemmin Koulutuskeskus Salpaus -kuntayhtymä, jonka omistuksessa kiinteistö on edelleen. Lahden Tilakeskus on vuokrannut koko kiinteistön Salpaukselta määräaikaaisesti noin kuudeksi vuodeksi sivistyksen palvelualueen käyttöön.

Entiset ammatillisen opetuksen työsalit on muutettu Rakokiven alakoulun väistötiloiksi. Varsinaiset opetustilat on toteutettu nykytavoitteen mukaisesti pääosin avoimina oppimisympäristöinä. Lukio jatkaa Nastopolissa jo aiemmin vuokralle otetuissa tiloissaan. Mittavat muutostyöt mm. laaja pohjakerroksen lattian pintarakennemuutos, sekä merkittäviä muutoksia ja lisävarusteluja piha-alueelle suoritettiin vuoden 2017 aikana. Investointikustannuksia aktivoitiin tuolloin yhteensä noin 2 milj. euroa, jotka Lahden Tilakeskus aktivoi vuokrausajan mukaiselle poistoajalle.

Muutostöiden kustannukset Koulutuskeskus Salpaus hyvittää määräaikaaisessa vuokrauksessa vastaavalla vuokranalennuksella. Mittavista muutostöistä ja lyhyestä kustannusten kuoletusajasta huolimatta väistötilan vuokrataso on kohtuullinen, noin 11 €/m²/kk (alv 0 %).

Kaupungin päätökset järjestelyn osalta: kaupunginvaltuuston talousarviopäätös 28.11.2016/§ 111, kaupungin toimitilajohtajan viranhaltijapäätös 12.4.2017/§ 7 Nastopolin kiinteistön vuokraamisesta, konserni- ja tilajaoston päätös 22.5.2017/§ 58 tilakeskuksen käyttösuunnitelman muuttamisesta ja aloitusluvan myöntämisestä Nastopolin korjaus- ja muutostöille sekä toimitilajohtajan viranhaltijapäätös 7.6.2017 § 17 Nastopolin muutos- ja korjaustöiden urakasta.

Lahti Events Oy:n ja Suomen Hiihtoliiton maksujärjestelysopimukset koskien LAHTI 2017 MM-kisoja

Vuoden 2017 MM-kisojen osalta oli ennen kisoja sopimuksin vahvistettu, että Suomen Hiihtoliitto korvaa kisojen järjestäjälle järjestämiskustannuksina 0,9 milj. euroa ja että Suomen Hiihtoliitto vastaa kisojen mahdollisesti tuottamista tappioista. Kisojen toiminnasta vastuullinen järjestäjä Lahden kaupungin konserniyhtiö Lahti Events Oy järjesteli Suomen Hiihtoliiton velkojen maksujärjestelyä kaupunginhallituksen antaman omistajaohjauksen mukaisesti.

Suomen Hiihtoliiton veloista on tehty kaksi maksujärjestelysopimusta, joiden summat ovat 1,8 milj. euroa ja 0,966 milj. euroa. Maksujärjestelysopimukset koskevat LAHTI 2017 MM-kisojen sekä yhdistetyn MC-kisojen järjestämisestä aiheutuneiden vapaaehtoisuuskustannusten korvaamista, Suomen maajoukkueen majoituskuluja sekä lopullisten laskelmien mukaisia kisojen tappioita. Maksujärjestelysopimukset ovat sisällöltään samanlaisia. Suomen Hiihtoliiton velka Lahti Events Oy:lle maksetaan enintään 15 vuoden aikana sovituin korkoehdoin. Ensimmäiset lyhennykset on suoritettu maksuohjelman mukaisesti vuonna 2018.

Lahti Events Oy:n ja Lahden kaupungin välille jouduttiin edellisen maksujärjestelyn vuoksi tekemään toinen maksujärjestelysopimus, jolla kisajärjestelyistä vastannut tytäryhtiö maksaa kaupungille sopimuksen mukaisen korvauksen 1,116 milj. euroa (sis. alv), josta sovittiin vähennettäväksi työkorvauksia sekä kaupungin sitoumukseen perustuen VIP-tilojen vuokrat. Lahti Events Oy korvaa kaupungille jäljelle jäävän saatavan 0,775 milj. euroa (sis. alv) viiden vuoden maksuajalla. Seuraavat suunnitelman mukaiset maksut erääntyvät vuonna 2019. Tappiontakaus on arvonnalisöverollista (HHO:n päätös 27.10.2017).

Kaupungin päätökset järjestelyn osalta: kaupunginhallitus 26.6.2017/§ 242, konserni- ja tilajaosto 6.11.2017/§ 131, kaupunginjohtajan ja Lahti Events Oy:n toimitusjohtajan allekirjoittama maksujärjestelysopimus

Lahden kaupungin ja Lahden Jäähalli Oy:n pääomitus sopimus

Lahden kaupunki on merkinnyt vuosittain (2011–2019) 22.2.2011 annetun optio-oikeuden nojalla Lahden Jäähalli Oy:n A-sarjan osakkeita (1 000 kpl) merkintähinnaltaan yhteensä 0,390 milj. euroa. Vuonna 2018 kaupungin omistusosuus Lahden Jäähalli Oy:stä oli 44,32 %. Optio-oikeus loppuu vuonna 2020.

Lainat ja takaukset

Kaupunkikonsernin sisäisen rahoitus- ja sijoitustoiminnan eli sisäisen pankin tarkoituksena on mm. taata tytäryhteisöjen rahoituksen saatavuus ja turvata kaupunkikonsernin rahoitusasema. Kaupunginvaltuusto päättää lainan antamista kokevista periaatteista talousarvion hyväksymisen yhteydessä tai erikseen ja antaa hyväksymänsä vuosittaisen määrärahan puitteissa valtuuden kaupunginjohtajalle myöntää lyhyt- ja pitkäaikaista luottoa kaupungin määräysvallassa oleville yhteisöille ja säätiöille. Lahden kaupunki on tilinpäätöshetkellä myöntänyt tytäryhteisöilleen tai kaupungin määräysvallassa oleville yhteisöille luottoja 152 kpl, yhteensä 472,2 milj. euroa ja muille yhteisöille 7 kpl, yhteensä 12,1 milj. euroa. Suurin osa lainoista on vakuudettomia. Sopimukset ovat ehdoiltaan vastanneet tekohetkellä olleita markkinaolosuhteita ja ne ovat tehty kulloinkin voimassa olleiden kaupungin rahoitusperiaatteiden mukaisesti.

Osassa lainasopimuksia on tilinpäätöshetken mukaan arvioituna tavanomaista alhaisempia lainamarginaaleja. Tällaisia tytäryhteisöille tai kaupungin määräysvallassa oleville yhteisöille annettuja lainoja on yhteensä 62,2 milj. euroa. Lainat on nostettu vuosina 2001 - 2011. Lisäksi muille yhteisöille annetuista lainoista 11,7 milj. euroa on myönnetty korottomana pääomilainana Lahden ammattikorkeakoulu Oy:lle vuonna 2017 järjestelyssä, jossa Lahden ammattikorkeakoulu Oy liitettiin osaksi Lappeenrannan teknillisen yliopiston konsernia.

Lahden kaupunki on tilinpäätöshetkellä antanut tytäryhteisöilleen takauksia yhteensä 233,3 milj. euroa. Takaussopimuksista peritään takauksen antohetkellä tavanomaisena pidettyä takauspalkkiota. Tilinpäätöshetken mukaan arvioituna tavanomaista alhaisempia takauspalkkioita peritään sopimuksista, joiden yhteismäärä on 111,4 milj. euroa. Takaussopimukset on tehty 2004–2010 välisenä aikana.

Konsernitilinpäätöksen liitetiedot

Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

Konsernitilinpäätöksen laajuus

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty 41 tytäryhteisöä, 2 säätiötä ja 5 kuntayhtymää, joissa kaupunki on jäsenenä. Konserniin kuuluvat yhteisöt ovat lisäksi osakkaana 11 osakkuusyhteisössä, joista 4 on yhdistelty alakonsernin luvuissa. Loput osakkuusyhteisöt on pieninä yhtiöinä jätetty yhdistelemättä (KPL 6:3.1).

Konserniin on yhdistelty viisi alakonsernia, jotka on kuvattu konsernirakenteessa. Ko. yhtiöistä tehdyt konsernilaskelmat on yhdistelty Lahti-konserniin.

Konsernitilinpäätökseen yhdistellyt yhteisöt:	2018
Tytäryhteisöt	
Yhtiöt	
– Asuminen, kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiöt	15
– Kunnallista liiketoimintaa harjoittavat yhtiöt	14
– Muut yhtiöt	12
Säätiöt	2
Kuntayhtymät	5
Osakkuus- ja omistusyhteisyhteisöt	4
Yhdistelemättömät yhteisöt	7
Yhteensä	59

Keskinäisen omistuksen eliminointi

Kaupungin ja sen tytäryhteisöjen sekä kuntayhtymien keskinäinen omistus on eliminoitu. Kuntayhtymien kautta tulevat välilliset omistukset tytäryhteisöissä on myös eliminoitu. Omistuksen eliminoinnissa syntynyt ero on kirjattu kokonaisuudessaan hankintatilikaudelle.

Sisäiset liiketapahtumat ja sisäiset katteet

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty ja kunnan omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty vähäisiä liiketapahtumia lukuun ottamatta. Olennaiset pysyviin vastaaviin sisältyvät sisäiset katteet on vähennetty.

Vähemmistöosuudet

Vähemmistöosuudet on erotettu konsernin yli- ja alijäämästä konsernituloslaskelmassa sekä omasta pääomasta konsernitaseessa.

Suunnitelmapoistojen oikaisu

Kiinteistö- ja asunto-osakeyhtiöiden rakennusten poistot on oikaistu suunnitelman mukaisiksi ja jäännösarvojen ero on kirjattu konsernituloslaskelmassa tytäryhteisön poistojen oikaisuksi ja aikaisemmille tilikausille kertynyt ero konsernitaseessa edellisten tilikausien yli- tai alijäämän oikaisuksi.

Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset

Konsernitaseessa vapaaehtoiset ja verotusperusteiset varaukset sekä poistoero on jaettu vapaaseen omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan. Jako on otettu huomioon omistuksen eliminoinnissa ja vähemmistöosuuksien erottamisessa. Laskennallinen verovelka on esitetty kokonaisuudessaan pitkäaikaisen vieraana pääomana.

Konserniin on kirjattu alakonsernin liiketoiminnan aiheuttamien vientien perusteella laskennallisia verosaamisia. Verosaamiset on jaoteltu pitkä- ja lyhytaikaiseen niiden mahdollisen toteutumisen perusteella

Konserniin on kirjattu laskennallisia veroja seuraavasti:

- Saamiset: pitkäaikaiset 0,15 milj. € ja lyhytaikaiset 0,06 milj. €
- Velat: pitkäaikaiset 27,5 milj. €

Osakkuusyhteisöt

Osakkuusyhteisöt, lukuun ottamatta neljää alakonserniin yhdisteltyä, on pieninä yhtiöinä jätetty yhdistelemättä konsernitilinpäätökseen (KPL 6:3.1).

Konsernirakenteen muutokset tilikaudella

- Lahden kaupunki maksoi vuonna 2010 tehdyn sopimuksen mukaisesti lisäsjöituksen Lahden Jäähalli Oy:hyn.
- Koulutuskeskus Salpaus kuntayhtymä myi omistuksensa olleet Oppilastalo Oy:n osakkeet Lahden Talot Oy:lle 20.3.2018 allekirjoitetulla kauppakirjalla. Oppilastalo Oy on kuulunut Lahden Talot Oy:n alakonserniin ennestään, joten kaupan kohteena olleen yhtiön vähemmistöosuus kaupunkikonsernissa pieneni osakekaupan myötä.
- Osaamiskiinteistöt Oy jakautui siten, että sen varat ja velat siirtyivät selvitysmenettelyttä kahdelle perustettavalle osakeyhtiölle, Kiinteistöt Oy Lahden Tiedepuistolle ja Paavolakiinteistöt Oy:lle. Jakautuva yhtiö purkautui samassa yhteydessä. Jakautumisen rekisteröintiajankohta oli 31.3.2018.
- Lahden kaupunki luovutti apporttiomaisuuden luovutuskirjalla Linnunlaulun palvelukeskuksen Lahden Talot Oy:lle. Omistus- ja hallintaoikeus siirtyi luovutuksensaajalle 1.6.2018. Apporttia vastaan kaupunki merkitsi Lahden Talot Oy:ön suunnatun osakeannin osakkeet.
- Nastolan Yrityspalvelu Oy sulautui sisaryhtiöfuusiona Spatium Toimitilat Oy:öön. Sulautuvan yhtiön kaikki varat ja oikeudet sekä velat ja sitoumukset siirtyvät selvitysmenettelyttä vastaanottavalle yhtiölle. Sulautuminen on rekisteröity 30.9.2018.
- Lahden kaupunki myi Päijät-Hämeen Tekstiilihuolto Oy:ön osakkeet Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymälle 4.10.2018. Kaupungin suoraomistus loppuu myydystä yhtiöstä. Päijät-Hämeen Tekstiilihuolto Oy yhdistellään kaupunkikonserniin ostajan laatiman konsernitilinpäätöksen kautta.
- Lahden kaupunki myi Lahden Seudun Kehitys LADEC Oy:n 75 kpl osaketta litin kunnalle. Kauppahinta on maksettu 7.12.2018.
- Lahden kaupunki myi Nastolan Kulttuurikiinteistöt Oy:n osakkeet Nastolan Taideyhdistys ry:lle. Kauppahinta on suoritettu 31.12.2018. Myydyn yhtiön tuloslaskelma yhdistellään konserniin tilinpäätökseen 2018.
- Lahden kaupunki myi 66 kpl Lahden seutu – Lahti Region Oy:n osaketta Heinolan kaupungille. Kauppahinta on maksettu 28.12.2018.

- Musiikkiopiston omakotisäätiö s.r. on asetettu selvitystilaan vuoden 2017 aikana. Vuonna 2017 tehdyn kiinteistökaupan jälkeen säätiöllä ei ole enää alkuperäisiä edellytyksiä toteuttaa tarkoitustaan, joten se on tarkoitus purkaa. Säätiö on tarkoituksensa ja sääntöjensä mukaisesti ajanut suunnitelmallisesti alas toimintansa niin, että säätiön varoin on tuettu eri tavoin Lahden konservatorion toimintaa kiinteistökaupan jälkeen seuranneissa muuttuneissa olosuhteissa. Säätiön tilintarkastettua purkutilinpäätöstä ei ole saatu ajoissa tilinpäätöksen laadintaan, joten purkamiseen liittyvät viennit tehdään konserniin tilikauden 2019 aikana.

Yksikköhintarahoituksen oikaisu valtionosuuksiin

Koulutuskuntayhtymälle maksettu yksikköhintarahoitus 53,3 milj. € on konsernitilinpäätöksessä siirretty toimintatuotoista valtionosuuksiin.

Kiinteistöverojen käsittely

Konsernitilinpäätökseen yhdisteltyjen yhteisöjen kunnalle maksamat kiinteistöverot 4,8 milj. € on eliminoitu.

Tilikauden omistuksen eliminointierot

Omistuksen eliminoinnista aiheutuneita negatiivisia eliminointieroja kirjattiin tilikauden tulokseen 0,2 milj. €.

Vertailukelpoisuus edellisten tilikausien tilinpäätökseen

Kiinteistö Oy Naskunvuo myytiin konsernin sisäisesti tilikaudella 2017 Lahden Talot Oy:n alakonsernille. Tilikaudella 2018 kiinteistöosakeyhtiö sulautui Lahden Talot Oy:öön. Sulautumiskirjausten tarkistuksessa ilmeni kaupan yhteydessä tehdyssä omistuksen eliminoinnissa virhe, joka on oikaistu tilikauden 2017 vienteihin. Vaikutus konsernin tilinpäätöksen 2017 tulokseen on 0,2 milj. €.

Edellisen tilikauden asukasmäärän tunnuslukua on korjattu. Asukasmäärä vaikuttaa tuloslaskelman tunnuslukuun, vuosikate €/asukasmäärä sekä taseen tunnuslukuun, lainat €/asukas ja kertynyt yli-/alijäämä, €/asukas.

Konsernituloslaskelman liitetiedot**Toimintatuotot tehtäväkokonaisuuksina**

Sosiaali- ja terveystalvet	200 682 771,44	198 149 788,64
Opetus- ja kulttuuripalvelut	22 187 607,13	31 604 079,82
Yhdyskuntapalvelut	282 857 979,66	243 981 479,97
Asumis- ja kiinteistöpalvelut	77 807 637,96	71 117 761,45
Muut palvelut	47 548 178,90	65 732 631,04
	631 084 175,08	610 585 740,91

Satunnaiset tuotot ja kulut**Muut satunnaiset tuotot**

Muut satunnaiset tuotot	3 105 976,68	1 046 765,05
Muut satunnaiset tuotot	3 105 976,68	1 046 765,05

Pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntivoitot ja -tappiot**Luovutusvoitot**

Luovutusvoitot, Maa- ja vesialueet	4 605 841,96	3 533 756,82
Luovutusvoitot, Rakennukset	1 816 588,62	1 042 266,67
Luovutusvoitot, Muut	20 471 832,32	5 965 083,94
Luovutusvoitot	26 894 262,91	10 541 107,43

Luovutustappiot

Luovutustappiot, Maa- ja vesialueet	-977 177,64	
Luovutustappiot, Rakennukset	-276 662,09	-44 895,98
Luovutustappiot, Muut	-1 198 202,48	-4 705 394,47
Luovutustappiot	-2 452 042,22	-4 750 290,45

Pakollisten varausten muutokset**Eläkevaraus**

Eläkevaraus 1.1.	5 505 600,00	6 029 100,00
Vähennykset	-1 177 000,00	-523 500,00
Eläkevaraus 31.12.	4 328 600,00	5 505 600,00

Ympäristövelvoitteista johtuva varaus

Ympäristövelvoitteista johtuva varaus 1.1.		240 000,00
Vähennykset		-240 000,00
Ympäristövelvoitteista johtuva varaus 31.12.		0,00

Muut pakolliset varaukset

Muut pakolliset varaukset 1.1.	14 095 886,69	13 268 764,14
Lisäykset	3 455 536,66	4 516 695,18
Vähennykset	-2 535 596,09	-3 689 572,63
Muut pakolliset varaukset 31.12.	15 015 827,26	14 095 886,69

KONSERNITASEEN VASTAAVAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

LAHTI-KONSERNI

2018

2017

Konsernitaseen vastaavia koskevat liitetiedot**Maa- ja vesialueet erittely**

Kiinteistöjen liittymismaksut	94 367,43	20 399,39
Muut maa- ja vesialueet	150 686 054,14	144 725 434,99
Maa- ja vesialueet yhteensä ilman arvonkorotuksia	150 780 421,57	144 745 834,38
Arvonkorotukset	136 861,02	-307 738,97
Maa- ja vesialueet	150 917 282,59	144 438 095,41

Rakennusten arvonkorotukset

Rakennusten arvonkorotukset 1.1.	1 802 883,53	5 521 003,38
Kuntayhtymäosuusien vähennykset	0,00	-217 584,67
Vähennykset	-292 359,50	-3 500 535,18
Rakennusten arvonkorotukset	1 510 524,03	1 802 883,53

Osakkeiden arvonkorotukset

Osakkeiden arvonkorotukset 1.1.	24 549,51	61 211,89
Kuntayhtymäosuusien vähennykset	0,00	-2 412,38
Vähennykset	-12 305,36	-34 250,00
Osakkeiden arvonkorotukset	12 244,15	24 549,51

Muihin siirtosaamisiin sisältyvät olennaiset erät

Versaamiset	1 186 079,03	1 075 643,85
Jaksotetut henkilöstökulut	93 893,14	163 334,13
Valtionapu- ja EU-tukisaamiset	1 864 762,08	1 790 637,17
Energiamaksusaamiset	2 390 054,78	2 877 087,18
Kelan korvaukset työterveyshuollosta	1 956 453,26	1 902 837,23
Muut siirtosaamiset	12 522 786,44	14 435 421,69
Muihin siirtosaamisiin sisältyvät olennaiset erät	20 014 028,73	22 244 961,25
Siirtyvät korot	327 265,21	331 760,09
Siirtosaamiset sisältäen siirtyvät korot	20 341 293,94	22 576 721,34

KONSERNI TASEEN VASTATTAVIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

LAHTI-KONSERNI	2018	2017
<u>Konsernitaseen vastattavia koskevat liitetiedot</u>		
<u>Oman pääoman erien muutokset</u>		
Peruspääoma		
Peruspääoma 1.1.	437 196 267,29	437 196 267,29
Peruspääoma	437 196 267,29	437 196 267,29
Säätiöiden säädepääoma		
Säätiöiden säädepääoma 1.1.	74 002,69	74 002,69
Säätiöiden säädepääoma	74 002,69	74 002,69
Arvonkorotusrahasto		
Arvonkorotusrahasto 1.1.	2 351 063,74	6 310 837,60
Vähennykset	-304 664,87	-233 469,58
Siirto rahastosta	0,00	-3 726 304,28
Arvonkorotusrahasto	2 046 398,87	2 351 063,74
Muut omat rahastot		
Muut omat rahastot 1.1.	11 861 956,09	13 133 492,67
Lisäykset	118 489,97	0,00
Yritysmuutokset	-629,73	-1 412 696,43
Siirrot rahastoon	0,00	141 159,85
Muut omat rahastot	11 979 816,33	11 861 956,09
<u>Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) muutos</u>		
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) 1.1.	162 739 909,08	132 152 447,15
Aikaisempiin tilikausiin liittyvät korjaukset	0,00	-3 255 533,00
Edellisten tilikausien ylijäämän (alijäämä) muutos	0,00	764 738,99
Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)	162 739 909,08	129 661 653,14
<u>Tilikauden ylijäämä</u>	19 881 374,77	33 078 255,94
<u>Erittely olennaisista pakollisiin varauksiin merkityistä eristä</u>		
Lahden kaupunki	4 328 600,00	5 505 600,00
Eläkevaraukset	4 328 600,00	5 505 600,00
Muut pakolliset varaukset		
Lahden kaupunki	2 636 566,00	2 101 424,00
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä	6 591 494,95	6 317 088,89
Lahden Seudun Kehitys Oy LADEC	440 000,00	200 000,00
Lahti Energia Oy	1 071 779,47	1 400 896,00
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	4 202 353,52	3 904 211,21
Koulutuskeskus Salpaus ky	73 633,32	172 266,59
Muut pakolliset varaukset	15 015 827,26	14 095 886,69
Pakolliset varaukset yhteensä	19 344 427,26	19 601 486,69

Maksuvalmiuden kannalta merkittävä sekkitililimiitti

Luotollisen sekkitilin limiitti,	128 255 900,00	138 055 900,00
josta käyttämätön määrä	101 890 501,81	117 128 662,30

Muihin siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät

Verovelat	892 702,92	1 953 446,06
Jaksotetut henkilöstökulut	57 179 560,96	56 265 359,96
Potilasvahinkovastuut	3 899 533,99	3 602 118,83
Valtionosuus- ja EU-tukiennakot	4 302 706,02	1 918 782,09
Muut siirtovelat	19 874 932,37	12 133 941,79
Muihin siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät	86 149 436,25	75 873 648,74

Siirtyvät korot	5 311 932,26	5 711 460,91
Siirtovelat sisältäen siirtyvät korot	91 461 368,51	81 585 109,65

Erittely olennaisista pakollisiin varauksiin merkityistä eristä

Lahden kaupunki	4 328 600,00	5 505 600,00
Eläkevaraukset	4 328 600,00	5 505 600,00

Muut pakolliset varaukset

Lahden kaupunki	2 636 566,00	2 101 424,00
Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä	6 591 494,95	6 317 088,89
Lahden Seudun Kehitys Oy LADEC	440 000,00	200 000,00
Lahti Energia Oy	1 071 779,47	1 400 896,00
Päijät-Hämeen Jätehuolto Oy	4 202 353,52	3 904 211,21
Koulutuskeskus Salpaus ky	73 633,32	172 266,59
Muut pakolliset varaukset	15 015 827,26	14 095 886,69
Pakolliset varaukset yhteensä	19 344 427,26	19 601 486,69

Maksuvalmiuden kannalta merkittävä sekkitilillämitti

Luotollisen sekkitilin limiitti,	128 255 900,00	138 055 900,00
josta käyttämätön määrä	101 890 501,81	117 128 662,30

Muihin siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät

Verovelat	892 702,92	1 953 446,06
Jaksotetut henkilöstökulut	57 179 560,96	56 265 359,96
Potilasvahinkovastuut	3 899 533,99	3 602 118,83
Valtionosuus- ja EU-tukiennakot	4 302 706,02	1 918 782,09
Muut siirtovelat	19 874 932,37	12 133 941,79
Muihin siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät	86 149 436,25	75 873 648,74
Siirtyvät korot	5 311 932,26	5 711 460,91
Siirtovelat sisältäen siirtyvät korot	91 461 368,51	81 585 109,65

KONSERNI VAKUUDET JA VASTUUSITOUMUKSET

LAHTI-KONSERNI	31.12.2018	31.12.2017
Velat, joiden vakuudeksi on annettu kiinnityksiä ja osakkeita	254 592 667,97	278 774 086,60
<u>Lainojen vakuudeksi annetut kiinnitykset ja osakkeet</u>		
Rahoitus- ja vakuutuslaitoslainojen vakuudeksi annetut kiinteistökiinnitykset	21 042 095,15	21 042 095,15
Julkisyhteisölainojen vakuudeksi annetut kiinteistökiinnitykset	93 534 781,29	118 211 296,14
Muiden lainojen vakuudeksi annetut kiinteistökiinnitykset	93 270 508,40	93 270 508,40
Vakuudeksi annetut kiinteistökiinnitykset	207 847 384,84	232 523 899,69
Lainojen vakuudeksi annetut kiinnitykset ja osakkeet	207 847 384,84	232 523 899,69
<u>Muut omasta puolesta annetut vakuudet</u>		
Kiinteistökiinnitykset	3 198 567,39	3 013 444,42
Yrityskiinnitykset	801 369,14	801 369,14
Pantattujen arvopapereiden kirjanpitoarvo	3 590 666,77	1 543 864,00
Talletukset	2 000,00	2 000,00
Takaukset	0,00	417 000,00
Muut	10 832 837,50	5 538 700,00
Muut omasta puolesta annetut vakuudet	18 425 440,80	11 316 377,56
<u>Muiden puolesta annetut vakuudet</u>		
Takaukset	11 456 136,00	2 103 792,00
Muiden puolesta annetut vakuudet	11 456 136,00	2 103 792,00
<u>Leasingvastuut</u>		
Alle vuoden sisällä erääntyvät leasingvastuut	9 000 175,73	8 981 688,14
Myöhemmin erääntyvät leasingvastuut	32 119 399,99	26 550 626,99
Leasingvastuut	41 119 575,72	35 532 315,13
<u>Muut vuokravastuut</u>		
Muut vuokravastuut	97 366,56	8 731 260,83
Myöhemmin erääntyvät vuokravastuut	76 351 912,10	71 098 366,58
Muut vuokravastuut	76 449 278,66	79 829 627,41
Vuokravastuut	117 568 854,38	115 361 942,54

LAHTI-KONSERNI	31.12.2018	31.12.2017
<u>Kunnan vastuusitoumukset</u>		
Alkuperäinen pääoma, takaukset tytäryhtiöiden puolesta	274 740 000,00	254 740 000,00
Jäljellä oleva pääoma, takaukset tytäryhtiöiden puolesta	233 329 732,00	222 585 499,58
Alkuperäinen pääoma, takaukset osakkuusyhteisöjen puolesta		
Jäljellä oleva pääoma, takaukset osakkuusyhteisöjen puolesta		
Alkuperäinen pääoma, takaukset muiden puolesta	137 004,00	137 004,00
Jäljellä oleva pääoma, takaukset muiden puolesta	105 607,25	111 315,75
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista 31.12.		668 711 395,00
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista takausvastuista 31.12.		441 961,06
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuksen rahastosta 31.12.		
<u>Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt</u>		
Kunnan antamat täytetakaukset asuntolainoista		
Sopimusvastuut	16 985 650,00	13 675 339,78
Maankäyttösopimuksista kunnalle aiheutuvat velvoitteet		
Sopimukseen sisältyvät lunastusvelvoitteet		
Sitoumukset avustukseen		
Sopimukseen sisältyvät palautusvastuut	958 249,88	1 739 231,18
Arvonlisäveron palautusvastuu	23 188 670,34	20 906 728,53
Perustamishankkeiden valtionosuuden palautusvastuu		
Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt	49 404 797,05	44 952 135,32
<u>Muut konserniyhteisöjen vastuusitoumukset</u>		
Lahden kaupungin ilmanlaadun yhteistarkkailusopimuksen osallistumismaksu vuosilta 2019–2020, vastuumäärä 95 396 euroa.		
Lahti Energia Oy on sitoutunut Fennovoima Oy:n Hanhikivi 1 -ydinvoimahankkeen jatkorahoitukseen omistamiensa Voima-osakeyhtiö SF:n osakkeiden kautta vuoden 2014 alun ja laitoksen kaupallisen vastaamaan omistusosuutensa käytön alkamisen välisenä aikana yhteensä 34 730 540 eurolla. Lisäksi yhtiö on sitoutunut vastaamaan omistusosuutensa suhteessa Voima-osakeyhtiö SF:n hallinto- ym. vastaavista vuosittaisista kustannuksista, osuuden arvioidaan olevan 1,3 miljoonaa euroa vuoteen 2024 mennessä.		
Lahti Energia Oy:llä on 9,3 miljoonan euron sijaantulovelvoite tai velvoite ostaa leasingkohde koskien tytäryhtiö Pilke Energia Oy:n leasing sopimusta. Velvoite sisältyy liitetiedon kohtaan 23.1 Muiden puolesta annetut vakuudet.		
Lahti Energia Oy on sitoutunut takaamaan vuonna 2018 myymänsä kiinteistön vuokratuottotason. Vuokra-arvo on 1 176 475 euroa/vuosi. Takaus alkoi 1.7.2018 ja se on voimassa viisi vuotta. Vastuu ei koske tilanteita, joissa tila ei ole vuokrattavissa kiinteistöjalostuksen takia. Sitoumus sisältyy liitetiedon kohtaan 23.2 Muut annetut vakuudet.		
Yhtiötä vastaan on nostettu kanne, joka on välimiesoikeuden käsittelyssä. Lahti Energia Oy on esittänyt oman kannevaatimuksensa vastavaatimuksin sopimusrikkomukseen viitaten. Asian käsittely on kesken. Menettely on kirjallisessa vaiheessa ja suullinen käsittely alkaa elokuussa 2019. Lopullisen ratkaisun tulosta tai aikataulua ei voida varmuudella arvioida, mutta ratkaisu saataneen vuoden 2020 aikana.		
Siirtovelkoihin ja pysyvien vastaavien keskeneräisiin töihin sisältyy riita-asiaan liittyen 1,4 miljoonan euron arvosta laskuja, jotka yhtiö kiistää.		
Yhtiötä vastaan on nostettu syyte, josta aiheutuva yhteisösakko voi olla enintään 850 000 euroa. Lopullisen ratkaisun aikataulua tai tulosta ei voida arvioida. Hovioikeuden päätös saadaan oletettavasti vuonna 2019.		
Etelä-Suomen Aluevirasto on myöntänyt LABIO Oy:lle ympäristönsuojelulain (86/2000) mukaisen ympäristöluvan 86/2014/1. Tarkkailun ja toiminnan lopettamisessa tai sen jälkeen tarvittavien toimien varmistamiseksi LABIO Oy on antanut Etelä-Suomen Aluevirastolle vakuudeksi pankkitakauksen (Nordea nro 173025-46801) arvoltaan 418 t€. Pankkitakaus on voimassa 8.12.2024 saakka, jonka jälkeen sitä jatketaan toiminnan loppuun saakka. Vastuu takauksesta on Lahti Aqua Oy:llä.		

Päästöoikeustilanne

Lahti Energian tuotantolaitoksissa syntyi vuonna 2018 päästökaupan piiriin kuuluvia hiilidioksidipäästöjä 472 581 tonnia. Siirtyviä EUA-oikeuksia on tilinpäätöshetkellä 479 371 tonnia ja CER-oikeuksia 28 808 tonnia. Oikeuksien käypä arvo 31.12.2018 oli 11 833 285 euroa.

Lähipiiriliiketoimet

Lahti Energia Oy myi omistamansa kiinteistöt osoitteessa Ilmarisentie 3, Lahti ja Väinämöisentie 2, Lahti kaupunkikonserniyhtiö Spatium Toimitilat Oy:lle.

LAHTI-KONSERNI	2018	2017
Johdannaissopimukset		
Valuuttatermiinisopimukset		
Käypä arvo	0,00	-9 881,04
Kohde-etuuden arvo	0,00	2 480 724,96
Koronvaihtosopimukset		
Käypä arvo	-14 198 788,66,	-14 096 357,45
Kohde-etuuden arvo	358 713 294,63	356 476 919,14
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset		
Käypä arvo	-3 615 107,00	-2 448 056,00
Kohde-etuuden arvo	30 000 000,00	30 000 000,00
Optio-oikeuden sisältävät koronvaihtosopimukset *		
Käypä arvo	-17 050 260,18	-14 374 299,06
Kohde-etuuden arvo	131 329 124,40	131 468 697,91
Sähköjohdannaiset		
Käypä arvo	696 209,56	223 029,14
Kohde-etuuden arvo	1 796 481,05	2 619 651,90
Johdannaissopimukset yhteensä		
Käypä arvo	-34 167 946,27	-30 705 564,41
Kohde-etuuden arvo	521 838 900,08	523 045 993,91

*optio-oikeus vastapuolella

Konserniin kuuluvien yhteisöjen johdannaissopimusten nimellisarvot ja käyvät arvot on ilmoitettu konsernin tilinpäätöksen laadintahetken omistusosuuden mukaisesti ja vertailuvuoden osalta vertailuvuoden tilinpäätöshetken omistusosuuden mukaisesti. Käypä arvo tarkoittaa pankin johdannaissopimuksesta ilmoittamaa markkina-arvoa tilinpäätöshetkellä ja sisältää siirtyvät korot. Konsernitilinpäätöksen liitetiedoissa esitetyt johdannaissopimukset on numeroitu juoksevasti (Lahden kaupunki 1-10, konserniyhteisöt 11-31).

Koronvaihtosopimukset

Koronvaihtosopimukset on tehty yksittäisen lainan korkoriskin suojaamiseksi. Sopimuksilla on muutettu lainan vaihtuva korko kiinteäksi. Vaihtuvakorkoisen lainan korko ei voi olla negatiivinen, kun taas koronvaihtosopimuksen vaihtuva korko voi olla negatiivinen. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoma, eräpäivät sekä koron määräytymis- ja maksupäivät vastaavat toisiaan tai koronvaihtosopimuksen pääoma voi olla pienempi ja/tai voimassaoloaika lyhempi kuin lainan.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
1	63 000 000,00	- 2 321 110,16	63 000 000,00	- 1 786 808,04	11.12.2024
11	37 500 000,00	- 522 414,00	37 500 000,00	- 146 661,00	5.12.2031
12	34 285 714,00	- 3 532 340,00	37 142 857,00	- 4 019 383,00	10.3.2023
13	24 600 000,00	- 1 260 683,00	27 680 000,00	- 1 401 230,00	15.5.2026
14	21 000 000,00	-193 212,00	24 000 000,00	- 60 735,00	15.9.2025
2	20 000 000,00	- 1 428 710,00	20 000 000,00	- 2 055 833,00	15.9.2020
16	16 271 186,00	- 479 507,00	17 627 119,00	- 419 403,00	16.12.2030
15	15 625 000,00	- 569 762,00	18 750 000,00	- 680 772,00	2.10.2023
29	8 105 832,00	-242 371,06	-	-	27.3.2028
28	6 505 312,00	-145 744,00	-	-	23.10.2027
17	5 014 722,72	- 119 945,07	5 031 948,48	- 60 218,91	31.10.2026
31	3 973 286,22	-65 983,87	-	-	31.10.2026
18	3 259 216,68	- 46 369,33	3 311 102,14	- 23 383,02	13.10.2026
30	2 983 694,35	-56 812,65	-	-	30.11.2027
19	2 906 944,00	- 105 072,00	3 130 555,00	- 107 879,00	3.11.2022
20	2 421 318,04	- 57 887,38	2 429 635,36	- 28 932,42	31.10.2026
21	116 789,84	-12 441,03	108 293,18	- 13 841,30	7.11.2022

Koronvaihtosopimuksilla suojataan olemassa olevaa ja/tai tulevaa lainasalkkua. Sopimuksilla on muutettu lainasalkun vaihtuva korko kiinteäksi koronvaihtosopimuksen nimellispääoman osalta tietyille ajanjaksolle, jolloin on ollut ja tulee olemaan nostettuna vähintään koronvaihtosopimuksen nimellispääoman määräinen, vaihtuvaan korkoon sidottu laina tai lainat, joihin ei liity muuta johdannaisopimusta. Vaihtuvakorkoisen lainan korko ei voi olla negatiivinen, kun taas koronvaihtosopimuksen vaihtuva korko voi olla negatiivinen.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
22	3 925 500,00	- 153 261,65	3 925 500,00	- 132 447,21	15.12.2023
23	1 920 878,00	- 44 220,34	2 166 876,00	- 42 457,98	19.12.2023

Koronvaihtosopimuksilla on alennettu kiinteäkorkoisten lainojen rahoituskustannuksia. Sopimukset muodostavat kokonaisuuden optio-oikeuden sisältävien koronvaihtosopimusten nro 5, 7 ja 9 kanssa.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
4	21 000 000,00	- 932 386,74	21 000 000,00	- 1 841 185,00	2.12.2019
8	17 000 000,00	1 177 665,75	17 000 000,00	1 466 334,06	26.8.2022
6	15 000 000,00	365 493,00	15 000 000,00	549 874,00	7.4.2020

Koron- ja valuutanvaihtosopimukset

Koron- ja valuutanvaihtosopimuksilla valuuttamääräinen laina on muutettu lainan noston yhteydessä euromääräiseksi ja lainasta maksetaan Euribor korkoon sidottua korkoa. Valuutan muutoksista aiheutuva valuuttariski on eliminoitu. Sopimusten pääomat, eräpäivät sekä koron määräytymis- ja maksupäivät vastaavat toisiaan.

Nro	Nimellispääoma 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
3	EUR 30 000 000,00 SEK 270 000 000,00	- 3 615 107,00	EUR 30 000 000,00 SEK 270 000 000,00	- 2 448 056,00	10.6.2021

Option sisältävät koronvaihtosopimukset

Purkuoikeudellinen koronvaihtosopimus nro 5 (alkamispäivä 1.12.2004), koronvaihtosopimus nro 4 ja kaksi optio-oikeuden sisältävää lainasopimusta muodostaa ehdoiltaan toisistaan riippuvan sopimuskokonaisuuden. Järjestelyn tuloksena on alennettu kiinteäkorkoisten lainojen rahoituskustannuksia. Lainoista maksettava vuosittainen kiinteä korko vuoteen 2019 asti on 4,20 prosenttia. Purkuoikeudellisen koronvaihtosopimuksen mukaan kaupunki maksaa 6 kuukauden Euribor korkoa ja vastaanottaa 4,57 prosentin koroa. Purkuoikeudellisessa koronvaihtosopimuksessa pankilla on oikeus purkaa koronvaihtosopimus 28.11.2019 tai 29.11.2029 (myyty optio). Jos 15 vuoden koronvaihtosopimusten korko on matalampi kuin 4,57 prosenttia, pankki käyttää purkuoikeuttaan ja koronvaihtosopimus raukeaa. Kaupungilla on lainasopimuksissaan oikeus eräännyttää lainat vastaavina ajankohtina. Myös koronvaihtosopimus nro 4 eräännyty samanaikaisesti. Jos 15 vuoden koronvaihtosopimusten korko on korkeampi kuin 4,57 prosenttia, pankki ei käytä purkuoikeutta ja koronvaihtosopimus on voimassa eräännyttäpäivään tai seuraavaan purkuoikeuden eräpäivään saakka ja lainan korkokustannus on 6 kk Euribor korko 29.11.2029 tai lainan eräännyttämiseen, vuoteen 2034 asti. Lainan korkokustannuksen suuruus riippuu tällöin markkinatilanteesta.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
5	21 000 000,00	1 009 900,21	21 000 000,00	1 991 237,00	1.12.2034

Jatko-oikeudellinen koronvaihtosopimus nro 7 (alkamispäivä 7.4.2020) ja koronvaihtosopimus nro 6 muodostavat kokonaisuuden, jolla on alennettu yksittäisen kiinteäkorkoisen lainan rahoituskustannuksia ajalla 2010 - 2020. Jatko-oikeudellisella koronvaihtosopimuksella muutetaan lainojen vaihtuva korko kiinteäksi ajalle 2020–2040, mikäli pankki käyttää optio-oikeuttaan (myyty optio). Sopimuksen mukaan pankilla on oikeus toteuttaa option kohde-etuutena oleva koronvaihtosopimus. Jos 20 vuoden koronvaihtosopimusten korko on optio-oikeuden päättymispäivänä 3.4.2020 matalampi kuin 2,20 prosenttia, pankki käyttää optio-oikeuttaan ja nimellisarvoltaan 37 milj. euron koronvaihtosopimus astuu voimaan. Tämän jälkeen vuoteen 2040 asti vuosittaiset korkokustannukset 37 milj. euron lainamäärälle ovat enintään 2,20 prosenttia, vaihtuvakorkoista lainasta maksettava lainamarginaali sekä, mikäli Euribor korko on negatiivinen, koronvaihtosopimuksen vaihtuvan koron osuus. Jos 20 vuoden koronvaihtosopimusten korko on yli 2,20 prosenttia, optio-sopimus raukeaa ja koronvaihtosopimusta ei toteuteta.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
7	37 000 000,00	- 5 351 600,00	37 000 000,00	- 4 681 949,00	7.4.2040

Jatko-oikeudellinen koronvaihtosopimus nro 9 (alkamispäivä 26.8.2022) ja koronvaihtosopimus nro 8 muodostavat kokonaisuuden, jolla on alennettu yksittäisen kiinteäkorkoisen lainan rahoituskustannuksia ajalla 2013 - 2022. Jatko-oikeudellisella koronvaihtosopimuksella muutetaan lainojen vaihtuva korko kiinteäksi ajalle 2022–2042, mikäli pankki käyttää optio-oikeuttaan (myyty optio). Sopimuksen mukaan pankilla on oikeus toteuttaa option kohde-etuutena oleva koronvaihtosopimus. Jos 20 vuoden koronvaihtosopimusten korko on optio-oikeuden päättymispäivänä 24.8.2022 matalampi kuin 2,84 prosenttia, pankki käyttää optio-oikeuttaan ja nimellisarvoltaan 40 milj. euron koronvaihtosopimus astuu voimaan. Tämän jälkeen vuoteen 2042 asti vuosittaiset korkokustannukset 40 milj. euron lainamäärälle ovat enintään 2,84 prosenttia, vaihtuvakorkoisen lainasta maksettava lainamarginaali sekä, mikäli Euribor korko on negatiivinen, koronvaihtosopimuksen vaihtuvan koron osuus. Jos 20 vuoden koronvaihtosopimusten korko on korkeampi kuin 2,84 prosenttia, optiosopimus raukeaa ja koronvaihtosopimusta ei toteuteta.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
9	40 000 000,00	- 9 201 898,33	40 000 000,00	- 8 507 500,99	26.8.2042

Kynnyksellinen koronvaihtosopimus nro 24 on tehty lainasalkun korkoriskin suojaamiseksi alkaen 28.12.2016. Koronvaihtosopimuksella on lainasalkun korko muutettu kiinteäksi 2,55 prosentin koroksi 6 kuukauden Euribor koron ollessa korkeintaan 5 prosenttia. Koron ollessa yli 5 prosenttia maksettu korko on 2,55 prosentin sijasta 6 kuukauden Euribor korko vähennettynä yhdellä prosentilla (myyty optio). Korkotarkastelu tehdään korkojaksoittain 6 kk välien. Vuosittaisena korkokustannuksena maksetaan lisäksi lainasta maksettava lainamarginaali sekä, mikäli Euribor korko on negatiivinen, koronvaihtosopimuksen vaihtuvan koron osuus. Vaihtuvakorkoisen lainan korko ei voi olla negatiivinen, kun taas koronvaihtosopimuksen vaihtuva korko voi olla negatiivinen.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
24	5 108 800,00	- 833 465,94	5 108 800,00	- 858 055,23	28.12.2026

Vaihdettavalla koronvaihtosopimuksella nro 25 on muutettu yksittäisen lainan korko kiinteäksi 4,85 prosentin koroksi. Sopimuksen alkamispäivä oli 19.9.2007 ja sen mukaan pankilla on oikeus minä tahansa koronmaksupäivänä (kerran vuodessa) päättää, että sopimuksen vaihto-oikeus toteutuu (myyty optio). Sopimuksen vaihto-oikeus koskee koronmaksun ehtoja: Jos pankki käyttää vaihto-oikeuttaan, muuttuu maksetun koron korkosidonnaisuus. Tällöin maksetaan 4,85 prosentin sijasta 12 kuukauden Euribor korkoa vähennettynä 0,10 prosentilla. Pankki maksaa molemmissa vaihtoehtoissa 12 kuukauden Euribor korkoa. Seuraava vaihto-oikeuden ilmoittamispäivä on 17.9.2019. Vaihtuvakorkoisen lainan korko ei voi olla negatiivinen, kun taas koronvaihtosopimuksen vaihtuva korko voi olla negatiivinen. Vuosittaisena korkokustannuksena maksetaan 4,85 prosenttia, lainasta maksettava lainamarginaali sekä, mikäli Euribor korko on negatiivinen, koronvaihtosopimuksen vaihtuvan koron osuus. Lainan ja koronvaihtosopimuksen pääoma, eräpäivät sekä koron määräytymis- ja maksupäivät vastaavat toisiinsa.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
25	279 144,40	- 21 274,12	418 717,91	- 41 778,83	21.9.2020

Pakollisiin varauksiin kirjatut korkojohdannaisopimukset

Johdannaisopimukset on tulkittu ei-suojaavaksi ja sopimusten negatiiviset markkina-arvot tai markkina-arvojen muutokset on kirjattu tulosvaikutteisesti varovaisuuden periaatteen mukaisesti pakollisiin varauksiin.

Koronvaihtosopimukset

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
10	20 000 000,00	- 2 636 566,00	20 000 000,00	- 2 101 424,00	25.5.2055
26	16 271 187,00	- 881 132,00	17 627 119,00	- 1 188 601,00	15.6.2021

Jatko-oikeudellinsessa koronvaihtosopimuksessa nro 27 pankilla on oikeus toteuttaa option kohde-etuutena oleva koronvaihtosopimus (myyty optio). Jos 9 vuoden koronvaihtosopimusten korko on optio-oikeuden päättymispäivänä matalampi kuin 2,80 prosenttia pankki käyttää optio-oikeuttaan ja nimellisarvoltaan 27 941 180 euron koronvaihtosopimus astuu voimaan 10.3.2021.

Nro	Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017	Sopimuksen eräpäivä
27	27 941 180,00	- 2 651 922,00	27 941 180,00	- 2 276 252,00	10.3.2030

Sähköjohdannaiset

Nimellispääoma EUR 31.12.2018	Käypä arvo EUR 31.12.2018	Nimellispääoma EUR 31.12.2017	Käypä arvo EUR 31.12.2017
1 796 481,05	696 209,56	2 619 651,90	223 029,14

Johdannaissoimusten korkoherkkyys

Seuraavassa taulukossa on esitetty kaupunkikonsernin korkojohdannaissoimusten korkoherkkyys, ts. miten korkomuutos vaikuttaa soimusten markkina-arvoihin. Korkoherkkyys on laskettu, jos korkoprosentti muuttuu tilinpäätöshetken tasosta -1, -0,5, +0,5, +1 tai +2 prosenttiyksikköä. Johdannaissoimusten negatiivisten kassavirtojen ajoittuminen tulevaisuudessa on arvioitu tilinpäätöshetken termiinikorkojen perusteella.

Lahden kaupunkikonsernin korkojohdannaissoimukset, herkkyysanalyysi

Nro	Johdantaisen soimustyyppi	Soimuksen nimellisarvo	Soimuksen eräpäivä	Negatiivinen kassavirta 31.12.2018 termiinikorkojen perusteella	Laskennallinen markkina-arvo 31.12.2018 *)	Korkomuutoksen vaikutus laskennalliseen markkina-arvoon 31.12.2018				
						Korkomuutos verrattuna 31.12.2018 korkotasoon				
						-1,0 %	-0,5 %	+0,5%	+1%	+2%
1	Koronvaihtosopimus	63 000 000	11.12.2024	05/2024 asti	-2 304 859	-5 956 098	-4 126 896	-489 988	1 317 716	4 911 620
11	Koronvaihtosopimus	37 500 000	5.12.2031	11/2023 asti	-519 850	-2 949 647	-1 733 375	690 933	1 898 979	4 306 877
12	Koronvaihtosopimus	34 285 714	10.3.2023	Sopimusajan loppuun	-3 532 340	-4 654 555	-4 092 799	-2 973 189	-2 415 359	-1 303 708
13	Koronvaihtosopimus	24 600 000	15.5.2026	Sopimusajan loppuun	-1 258 109	-2 185 656	-1 721 080	-796 746	-336 993	577 674
14	Koronvaihtosopimus	21 000 000	15.9.2025	08/2022 asti	-193 212	-935 109	-563 807	176 673	545 842	1 282 017
4	Koronvaihtosopimus	21 000 000	2.12.2019	Sopimusajan loppuun	-932 387	-1 038 559	-985 507	879 198	-825 942	-719 230
2	Koronvaihtosopimus	20 000 000	15.9.2020	Sopimusajan loppuun	-1 428 710	-1 734 457	-1 581 680	-1 275 549	-1 122 198	-814 929
10	Koronvaihtosopimus	20 000 000	25.5.2055	Sopimusajan loppuun	-2 636 566	-5 438 875	-4 036 819	-1 237 960	159 163	2 949 684
8	Koronvaihtosopimus	17 000 000	26.8.2022	Kassavirta positiivinen	1 174 271	1 199 852	1 186 955	1 161 682	1 149 302	1 125 042
16	Koronvaihtosopimus	16 271 186	16.12.2030	08/2024 asti	-479 507	-1 436 977	-957 397	-3 302	471 223	1 415 247
26	Koronvaihtosopimus	16 271 187	15.6.2021	Sopimusajan loppuun	-880 158	-1 214 380	-1 047 269	-713 047	-545 936	-211 713
15	Koronvaihtosopimus	15 625 000	2.10.2023	Sopimusajan loppuun	-569 762	-964 652	-767 072	-372 725	-175 965	216 711
6	Koronvaihtosopimus	15 000 000	7.4.2020	Kassavirta positiivinen	365 171	371 625	369 283	364 651	362 360	357 828
29	Koronvaihtosopimus	8 105 832	27.3.2028	02/2025 asti	-241 054	-927 205	-584 238	102 347	445 963	1 133 841
28	Koronvaihtosopimus	6 505 312	23.10.2027	09/2024 asti	-145 744	-652 306	-400 248	-104 172	356 533	861 554
17	Koronvaihtosopimus	5 014 723	31.10.2026	09/2024 asti	-117 906	-461 501	-289 729	53 968	225 892	569 885
31	Koronvaihtosopimus	3 973 286	31.10.2026	09/2024 asti	-67 813	-363 561	-215 730	80 188	228 274	524 693
22	Koronvaihtosopimus	3 925 500	15.12.2023	Sopimusajan loppuun	-152 385	-309 575	-230 981	-73 789	4 806	161 991
18	Koronvaihtosopimus	3 259 217	13.10.2026	03/2022 asti	-39 510	-210 245	-124 727	45 407	130 024	298 357
30	Koronvaihtosopimus	2 983 694	30.11.2027	04/2024 asti	-56 460	-228 546	-142 399	29 273	114 798	285 226
19	Koronvaihtosopimus	2 906 944	3.11.2022	Sopimusajan loppuun	-105 072	-199 249	-152 048	-58 319	-11 788	80 621
20	Koronvaihtosopimus	2 421 318	31.10.2026	09/2024 asti	-56 899	-223 212	-140 068	26 294	109 512	276 016
23	Koronvaihtosopimus	1 920 878	19.12.2023	Sopimusajan loppuun	-44 085	-94 021	-69 055	-19 109	5 870	55 840
21	Koronvaihtosopimus	116 790	7.11.2022	Sopimusajan loppuun	-12 441	-15 897	-14 165	-10 725	-9 017	-5 625
3	Koron- ja valutanvaihtosopimus	30 000 000	10.6.2021	Sopimusajan loppuun	-3 373 574	-3 414 841	-3 393 483	-3 355 109	-3 338 079	-3 308 300
5	Purettava koronvaihtosopimus, myyty optio	21 000 000	1.12.2034	Kassavirta positiivinen	1 009 900	1 118 145	1 063 426	956 527	902 998	788 121
9	Jatettava koronvaihtosopimus, myyty optio	40 000 000	26.8.2042	Sopimusajan loppuun	-8 903 065	-15 784 283	-12 262 924	-5 864 044	-3 407 990	-791 126
7	Jatettava koronvaihtosopimus, myyty optio	37 000 000	7.4.2040	Sopimusajan loppuun	-5 006 029	-11 714 236	-8 315 813	-2 129 538	-521 695	-8 742
27	Jatettava koronvaihtosopimus, myyty optio	27 941 180	10.3.2030	Sopimusajan loppuun	-2 662 756	-4 337 876	-3 492 762	-1 860 335	-1 126 679	-206 105
24	Kynnyksellinen koronvaihtosopimus, myyty optio	5 108 800	28.12.2026	Sopimusajan loppuun	-831 749	-1 203 400	-1 017 271	-647 487	-464 831	-96 993
25	Vaihto-oikeudellinen koronvaihtosopimus, myyty optio	279 144	21.9.2020	Sopimusajan loppuun	-21 274	-22 697	-21 987	-20 558	-19 840	-18 395
	Yhteensä	524 015 705			-34 023 933	-65 981 994	-49 861 665	-19 196 947	-5 893 057	14 693 980
	Muutos laskennalliseen markkina-arvoon 31.12.2018					-31 958 061	-15 837 732	14 626 987	28 130 877	48 717 913

*) Markkina-arvo 31.12.2018 on laskennallinen eikä välttämättä vastaa soimuspankin ilmoittamaa markkina-arvoa kyseisenä ajankohtana

Tunnuslukujen laskentakaavat

TUNNUSLUKUJEN LASKENTAKAAVAT

Tuloslaskelma

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista

= $100 * \text{Toimintatuotot} / (\text{Toimintakulut} - \text{Valmistus omaan käyttöön})$

Vuosikate prosenttia poistoista

= $100 * \text{Vuosikate} / \text{Poistot} + \text{Arvonalentumiset}$

Vuosikate € / asukas

= $\text{Vuosikate} / \text{Asukasmäärä}$

Rahoituslaskelma

INVESTOINNIT

Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä, €

=toiminnan ja investointien rahavirta -välituloksen tilinpäätösvuoden ja neljän edellisen vuoden kertymä

Investointien tulorahoitus, %

= $100 * \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Pääomamenojen tulorahoitus, %

= $100 * \text{Vuosikate} / (\text{Investointien omahankintameno} + \text{Antolainojen nettolisäys} + \text{Lainanlyhennykset})$

LAINANHOITO

Lainanhoitokate

= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$

MAKSUVALMIUS

Rahavarat 31.12.

= Rahoitusarvopaperit sekä rahat ja pankkisaamiset

Kassasta maksut kootaan seuraavista eristä:

Tuloslaskelmasta:

Toimintakulut – Valmistus omaan käyttöön

Korkokulut

Muut rahoituskulut

Rahoituslaskelmasta:

Investointimenot

Antolainojen lisäys

Pitkäaikaisten lainojen vähennys (lyhennykset)

Kassan riittävyys (pv)

= $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat } 31.12. / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

Tase

Kertynyt ylijäämä (alijäämä)

= Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä) + Tilikauden ylijäämä (alijäämä)

Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas

= $[\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}] / \text{Asukasmäärä}$

Omavaraisuusaste, %

= $100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Suhteellinen velkaantuneisuus, %

= $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$

Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista

= $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot} + \text{Vuokravastuut}) / \text{Käyttötulot}$

Lainakanta 31.12.

= $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat})$

Lainat € / asukas

Asukaskohtainen lainamäärä lasketaan jakamalla edellä mainittu lainakanta tilinpäätösvuoden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainasaamiset 31.12.

= Sijoituksiin merkityt joukkovelkakirjasaamiset ja muut lainasaamiset

Taseyksikön tunnusluvut**Tuloslaskelma****Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, %**

= $100 * (\text{Yli-/alijäämä ennen satunnaisia eriä} + \text{Kunnalla maksetut korkokulut} + \text{Korvaus peruspääomasta}) / (\text{Oma pääoma} + \text{Lainat kunnalta} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset})$

Sijoitetun pääoman tuotto, %

= $100 * (\text{Yli-/alijäämä ennen satunnaisia eriä} + \text{Kunnalla maksetut korkokulut} + \text{Muille maksetut korkokulut} + \text{Korvaus peruspääomasta}) / (\text{Oma pääoma} + \text{Sijoitettu korollinen vieras pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset})$

Voitto, %

= $100 * (\text{Yli-/alijäämä ennen varauksia} / \text{Liikevaihto})$

Rahoituslaskelma**Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä, €**

=toiminnan ja investointien rahavirta -välituloksen tilinpäätösvouden ja neljän edellisen vuoden kertymä

Investointien tulorahoitus, %

= $100 * (\text{Yli-/alijäämä ennen satunnaisia eriä} + \text{Poistot ja arvonalentumiset} - \text{Tuloverot}) / \text{Investointien omahankintameno}$

Pääomamenojen tulorahoitus, %

= $100 * (\text{Yli-/alijäämä ennen satunnaisia eriä} + \text{Poistot ja arvonalentumiset} - \text{Tuloverot}) / (\text{Investointien omahankintameno} + \text{Antolainojen nettolisäys} + \text{Lainanlyhennykset})$

Lainanhoito**Lainanhoitokate**

= $(\text{Yli-/alijäämä ennen satunnaisia eriä} + \text{Poistot ja arvonalentumiset} + \text{Korkokulut} - \text{Tuloverot}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$

Maksuvalmius**Current ratio**

= $(\text{Vaihto-omaisuus} + \text{Lyhytaikaiset saamiset} + \text{Rahoitusarvopaperit} + \text{Rahat ja pankkisaamiset}) / (\text{Lyhytaikainen vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Quick ratio

= $(\text{Rahat ja pankkisaamiset} + \text{Rahoitusarvopaperit} + \text{Lyhytaikaiset saamiset}) / (\text{Lyhytaikainen vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Kassan riittävyys (pv)

= $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat 31.12.} / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

Tase**Kertynyt yli- / alijäämä**

= $\text{Edellisten tilikausien yli- / alijäämä} + \text{Tilikauden yli- / alijäämä}$

Omavaraisuusaste, %

= $100 \times (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Suhteellinen velkaantuneisuus, %

= $100 \times (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$

Lainakanta 31.12.

= $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat})$

Lainasaamiset 31.12.

= Sijoituksiin merkityt jvk-lainasaamiset ja muut lainasaamiset

Konsernin tunnusluvut**Tuloslaskelma****Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista**= $100 * \text{Toimintatuotot} / \text{Toimintakulut}$ **Vuosikate prosenttia poistoista**= $100 * \text{Vuosikate} / (\text{Poistot} + \text{Arvonalentumiset})$ **Vuosikate € / asukas**= $\text{Vuosikate} / \text{Asukasmäärä}$ **Asukasmäärä****Rahoituslaskelma**INVESTOINNIT**Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä viideltä vuodelta, €****Investointien tulorahoitus, %**= $100 * \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$ LAINANHOITO**Lainanhoitokate**= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$ MAKSUVALMIUS**Kassan riittävyys (pv)**= $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat } 31.12. / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

Kassasta maksut kootaan seuraavista eristä:

Konsernituloslaskelmasta:

Toimintakulut

Korkokulut

Muut rahoituskulut

Konsernin rahoituslaskelmasta:

Investointimenot

Antolainasaamisten lisäykset

Pitkäaikaisten lainojen vähennys (lyhennykset)

Tase**Omavaraisuusaste (%)**= $100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Vähemmistöosuus} + \text{Konsernireservi} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$ **Suhteellinen velkaantuneisuus, %**= $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$ **Velat ja vastuut prosenttia käyttötuloista**= $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot} + \text{Vuokravastuut}) / \text{Käyttötulot}$ **Kertynyt yli / alijäämä (1 000) €**= $\text{Edellisten tilikausien yli- / alijäämä} + \text{Tilikauden yli- / alijäämä} / 1000$ **Kertynyt yli / alijäämä € / asukas**= $(\text{Edellisten tilikausien yli- / alijäämä} + \text{Tilikauden yli- / alijäämä}) / \text{Asukasmäärä}$ **Konsernin lainakanta (1 000) € 31.12.**= $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat})$ **Konsernin lainat (1 000) € / asukas**

Asukaskohtainen lainamäärä lasketaan jakamalla konsernin lainakanta tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Konsernin lainasaamiset (1 000) € 31.12.

= Sijoituksiin merkityt joukkovelkakirjasaamiset ja muut lainasaamiset

Konsernin henkilöstömäärä 31.12.

= Kunnan ja sen tytäryhteisöjen palveluksessa olleiden henkilöiden lukumäärä 31.12.

Taseyksiköiden tilinpäätökset

Sitovat määrärahat

Taseyksiköt

Lahden Tilakeskus	Tilikauden ylijäämä (alijäämä) ilman käyttöomaisuuden myyntivoittoja ja -tappioita
Lahden kaupunginorkesteri	Tilikauden ylijäämä (alijäämä)
Lahden kaupunginteatteri	Tilikauden ylijäämä (alijäämä)

LAHDEN TILAKESKUS

TOIMINTAKERTOMUS

Toiminta-ajatus

Tilakeskus on kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaoston alainen kunnallinen taseyksikkö, jonka tehtävänä on huolehtia kaupungin omistamasta toimitilakannasta, sen teknisestä kunnosta ja arvosta, tuottavuudesta, tehokkaasta käytöstä ja kehittämisestä sekä asiakaslähtöisesti järjestää kaupunkiorganisaatiolle sen palvelutuotannon tarpeisiin käytettävyydeltään tarkoituksenmukaiset toimitilat ja niihin sovitut kiinteistöpalvelut. Tilakeskus voi tarjota palveluitaan myös ulkopuolisille. Kaupungin konsernitasoisen omistajapolitiikan ja -ohjauksen toteutuminen edellyttää valmistelutehtäviä, joista tilahallinnon osalta vastaa tilakeskuksen johto.

Toimitilajohtajan katsaus

Kaupungin strategiasta johdetut muutosohjelmat ja kärkihankkeet, palveluverkkorakenne sekä julkisessa käytössä olevien kiinteistöjen kunto ja toimivuus sekä korjausvelan ja energiatehokkuuden hallinta ovat keskeisessä asemassa ohjaamassa toimitilahallinnon toiminnan suunnittelua vuosiksi eteenpäin. Kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaoston hyväksymää toimitilaohjelmaa toteutettiin monin tavoin, mm. konserniyhteistyötä tukevan kiinteistöhallinnon ja rakennuttamisen ohjausryhmän (kihara) muodossa.

Maakunta- ja sote-uudistuksen kiinteistöihin liittyvää valmistelutyötä jatkettiin Maakuntien tilakeskuksen koordinoimassa kuntavuokrasopimusryhmässä, joka jatkaa toimintaansa edelleen. Maakuntauudistuksen valmistelu keskeytyi eduskunnassa maaliskuussa 2019.

Isommista rakennushankkeista valmistui loppuvuonna Länsiharjun koulun perusparannus- ja laajennus sekä Kivimaan uimahallin perusparannus. Launeen monitoimitalon rakennusvaihe käynnistyi kesällä. Kaupunginsairaalan uudistaminen pääterveysasemaksi eteni lähes valmiiksi. Useiden muiden hankkeiden suunnittelua vietiin eteenpäin kiivaassa tahdissa. Käyttösuunnitelmaa toteutettiin suunnitellussa aikataulussa muutamaa vähäistä poikkeusta lukuun ottamatta. Kariston koulun ja päiväkodin lisätilojen käyttöönotosta ja kompensatioista päästiin urakoitsijan kanssa pitkään käytyjen neuvottelujen jälkeen sopimukseen. Kaupungin taide- ja muotoilukeskuksen (LAD) tilojen vuokraamisesta joulukuussa allekirjoitettu sopimus mahdollistaa yksityisen investointihankkeen toteutumisen Malskille. Yksityisrahoitusmallilla toteutettavaa hotelli- ja vesiliikuntakeskushanketta Ranta-Kartanoon valmisteltiin yhteistyössä kaupungin ja yksityisen kiinteistökehitysyrityksen kesken.

Tilakeskuksen hallinnoima tilakanta väheni yhteensä noin 13.500 m² verran. Vanhan rakennuskannan poistumaa kertyi myyntien kautta noin 10.700 m² ja purkamisten seurauksena noin 20.700 m², yhteensä noin 31.400 m². Oma tilakanta lisääntyi Hoitajankadun ja Kannaksenkatu 22 rakennuksilla noin 18.000 m². Vuokratilojen lisäystä koulujen tilapäistilat tarpeisiin kertyi vuoden aikana kaikkiaan noin 2.500 m². Kustannuksiltaan merkittävänä kiireellisenä tilajärjestelynä aloitettiin Kanervikon sairaalakoulun väistöä valmistelevat muutostyöt ja korjaukset ent. sairaanhoitopiilaitoksen tiloissa osoitteessa Hoitajankatu 3. Samoin aloitettiin valmistelut kaupungintalon toimintojen siirrosta remontin ajaksi Fellmannin kampukselle syksyn 2019 ja kevään 2020 aikana.

Kaupungin toimitilakannan rakenteen, kunnon, tarpeita vastaavan toimivuuden ja tehokkaan käytön kehittäminen tapahtuu vaiheittain ja ottaa aikaa vuosikautia. Kokonaisuut-

ta ei ole mahdollista rationalisoida kertaheitolla. Kysymys on niin rahoituksesta kuin muistakin resursseista. Kiinteistöjen realisointimahdollisuudet riippuvat asemakaavoituksesta sekä kulloisestakin markkinatilanteesta ja päätöksenteosta myyntitilanteissa. Kehittämistyö tilakannan eheyttämiseksi edellyttää tilakannan luokitukseen perustuvaa riittävän kattavasti suuntaa antavaa pitkän aikavälin suunnitelmaa ja sitoutumista sen toteuttamiseen yli valtuustokausien.

Rakennusteollisuus RT totesi syksyn 2018 suhdannekatkaussuhteissaan rakentamisen suhdanteen olleen odotettua parempi ja ennakoi rakentamisen kasvuksi kuluneena vuonna kolme prosenttia. Nousukauden arvioidaan kuitenkin kääntyvän loivasti ja vuonna 2019 jäädään todennäköisesti nollakasvun tuntumaan. Asuntorakentamisessa huippu on jo nähty ja alan kasvunäkymiä heikentää myös maa- ja vesirakentamisen heikko kehitys.

Tilastokeskuksen mukaan rakennuskustannukset nousivat vuoden 2018 joulukuussa 2,4 prosenttia vuodentakaisesta. Tarvikepanosten hinnat nousivat 2,6 prosenttia, työpanosten hinnat 2,4 prosenttia ja palveluiden hinnat 1,3 prosenttia edellisen vuoden joulukuuhun verrattuna. Kiinteistön ylläpidon kustannukset nousivat 2,1 prosenttia vuoden 2018 kolmannella neljänneksellä vuoden 2017 vastaavasta ajankohdasta.

Henkilöstö

Henkilöstön määrä vuoden lopussa oli 46, yksi määräaikaissessa työsuhteessa. Kaksi avoimeksi jäänyttä tehtävää oli täyttämättä. Henkilöstömenot olivat 2,55 milj. euroa ja 4,1 prosenttia liikevaihdosta.

Tilakeskuksen henkilöstön yhteistoiminta-elinä toimii työpaikkakokous, joita pidettiin kertomusvuoden aikana kolme kertaa. Henkilökohtaiset kehittämissesustelut pidettiin pääosin tammi-huhtikuun aikana koko henkilöstön osalta. Henkilöstön koulutuspäiviä oli yhteensä 118 (edellisvuonna 74) eli keskimäärin 2,4 pv/henkilö (edellisvuonna 1,5 pv/hlö). Sairauseroissa kertyi yhteensä 405 kalenteripäivää (edellisvuonna 308 pv).

Sisäinen valvonta ja riskien hallinnan järjestäminen

Tilakeskuksen toimintaa on ohjannut ja valvonut kaupunginhallituksen konserni- ja tilajaosto kaupunginvaltuuston määrittämien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden mukaisesti.

Sisäisen valvonnan osalta on noudatettu kaupungin konsernihallinnon ja sisäisen tarkastuksen ohjeita sekä toteutettu yksikkökohtaista valvontaa tilakeskuksen johtoryhmässä yhteisesti sovittujen pelisääntöjen mukaisesti.

Toiminnan tavanomaista riskien hallintaa ovat urakkasopimuksiin perustuvat rakennustöiden aikaiset ja takuuaajan vakuudet ja vakuutukset sekä ns. ulosvuokrattujen kohteiden vuokravakuudet muissa kuin vähäistä taloudellista intressiä omaavissa sopimussuhteissa. Riskien hallintaa kehitetään myös toimintojärjestelmän kehittämisellä. Tilajavastuulain mukaisessa valvonnassa hyödynnetään kaupallista, tilajalle maksutonta tilajavastuu.fi -palvelua sekä tarvittaessa Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisteriä. Kauppakirjoissa, vuokrasopimuksissa, urakka-asiakirjoissa ja monissa muissa sopimuksissa käytetään vakiintuneita, tarkastettuja sopimusehtoja. Poikkeuksellisten sopimusehtojen tarkastamisessa käytetään kaupungin lakimiesten asiantuntemusta.

Kiinteistöjen turvallisuus- ja ilkkvaltariskien hallinnan keinona käytetään monia teknisiä järjestelmiä kuten kameravalvontaa, paloturvallisuusjärjestelmiä sekä rakennusautomaatiota. Myös sähköinen BEM-huoltokirja palvelee omalta osaltaan on-line-palautejärjestelmänä teknisten riskien hallintaa.

Riskienhallinnan koordinoinnin ja seurannan terävöittäminen on aiheellista ja tarpeen järjestää keskitetysti konsernipalveluiden johdolla kaupunki- ja osin kaupunkikonsernitasonisesti.

Toiminnan tunnuslukuja

Toimintavuoden aikana valmistui yhteensä noin 28,6 milj. euron arvosta osin uutta ja osin uudistettua rakennuskantaa kirjattavaksi tilakeskuksen taseeseen. Merkittävimmät valmistuneet hankkeet ovat Länsiharjun koulun perusparannus ja Kivimaan uimahallin perusparannus.

Käytöstä poistuneita huonokuntoisia rakennuksia purettiin 7 kpl (noin 20.700 m²), joista merkittävin oli Mukkulan alakoulun rakennus. Kohdemyntejä toteutui 5 kpl, joista suurimmat kohteet olivat Linnunlaulun palvelutalo ja Männistön koulukiinteistö. Lisäksi myytiin kaksi osakehuoneistoa sekä Lahden Golfille luovutettu palvelurakennus Takkulassa.

Tilakeskuksen liikevaihto oli 62,3 milj. euroa (edellisvuonna 57,5 milj. euroa) ja liikeylijäämä oli plussalla 1,84 milj. euroa (edellisvuonna 4,27 milj. euroa).

Tilikauden alijäämä oli 1,05 milj. euroa (edellisvuonna ylijäämä 2,16 milj. euroa). Käyttötaloutta ovat kurittaneet erityisesti koulujen ja päiväkotien jatkunut väistöilatarve tilakustannuksineen sekä käyttöomaisuudesta tehdyt 5,7 milj. euron lisäpoistot. Lisäpoistoja tehtiin seuraavista rakennuksista: Mukkulan koulu, Kerinkallion päiväkodin alatalo, Tiirismaan koulu ja Joutjoen päiväkoti, Moisionkatu 4, Niemenkatu 75.

Omien toimitilojen ylläpitoon käytettiin yhteensä noin 12,6 milj. euroa (edellisvuonna noin 11,0 milj. euroa) ja talonrakennusinvestointeihin yhteensä 48,5 milj. euroa (edellisvuonna 34,1 milj. euroa). Investointihankkeita aktivoitiin yhteensä 28,6 milj. euron edestä ja pitkäaikaisen velan määrä kasvoi kaikkiaan 12,8 milj. eurolla. Tilakeskuksen pitkäaikainen korollinen velka kaupungille oli tilikauden päättyessä 309 milj. euroa (edellisvuonna 296 milj. euroa).

Huoltokirjajärjestelmään (BEM) tuli vuoden aikana palvelupyynnöitä yhteensä 2.513 kpl (edellisvuonna 2.984 kpl). Palvelupyynnöihin vastattiin keskimäärin 1,8 työpäivässä (1,8 tpv) ja työ valmistui keskimäärin 17,4 työpäivässä (11,4 tpv). Viivästyneitä palvelupyynnöitä eli töitä, joiden aloittamiseen meni yli kolme työpäivää, oli 210 kpl (292 kpl).

Tilojen ja omaisuuden määrä

Tilakeskuksen omistajahallinnassa oli tiloja vuoden lopussa yhteensä 405.500 m² ja vuokrahallinnassa markkinoilta vuokrattuja tiloja 91.700 m². Kaupungin oman palvelutuotannon käytössä tiloista oli 320.500 m², josta 94,4 prosenttia oli sivistyksen palvelualueen, 4 prosenttia konsernihallinnon ja 1,6 prosenttia kaupunkiympäristön palvelualueen käytössä. Tilakannasta ulos vuokrattuja tiloja (mukaan lukien konserniyhtiöt) oli 116.000 m², josta Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymälle vuokrattuja tiloja oli 65.700 m².

Tilakeskuksen koko tase oli 328 milj. euroa (edellisvuonna 314 milj. euroa), rakennuskannan jälleenhankinta-arvo 1053 milj. euroa ja tekninen arvo 790 milj. euroa.

Muutoksia toimitilakannassa (toiminnan ja talouden tasapaino 2018-2020 -ohjelma)

Toimitilakannan luokitteluun perustuvaa tilakannan poistuman kerryttämistä on jatkettu koko kuluvan vuosikymmenen ajan. Kaupunginhallitus päätti vuonna 2010 toimitilahallintoa koskevista linjauksista, joilla on ohjattu tarpeettomista toimitiloista luopumista. Vuoden 2018 talousarviossa hyväksytty toiminnan ja talouden tasapaino 2018-2020 -ohjelma tähtää niinkään samoihin tavoitteisiin sekä tilakannan käytön tehostamiseen laajemminkin. Vuosien 2010-2017 aikana kaupungin toiminnolle tarpeettomiksi käyneiden tilojen poistumaa purkamisten ja myyntien kautta kertyi lähes 100.000 m² ja vuoden 2018 aikana poistui lisää noin 31.000 m². Kuntien yhdistymisen jälkeen myös laskennallisen korjausvelan määrä on toimenpiteillä käännetty selkeään laskuun. Samalla resursseja on jatkossa mahdollista täsmällisemmin kohdistaa säilytettävän kiinteistökannan ylläpitoon, rakennuskannan energiatehokkuuden parantamiseen sekä maaomaisuuden tuottavampaan käyttöön. Lokakuun lopussa valmistuneen tilakannan luokittelun (salkutusraportti 30.10.2018) mukaan tilakeskuksen omistetun rakennuskannan korjausvelka oli noin 50 milj. euroa, josta noin puolet kohdistuu poistettaviksi luokiteltuihin kohteisiin.

Talous

Tilakeskuksen käyttötaloudessa on ollut viime vuosina painetta toiminnallisen alijäämän muodostumiseen. Perimmäisenä syynä tähän ovat olleet koulujen ja päiväkotien sisäilmaongelmat ja niiden takia toteutetut merkittävät väistöilajärjestelyt. Nykyisentasoinen vuokratulorahoitus ei ole riittänyt kaiken menokasvun katteeksi. Vuosina 2014 - 2018 tilakeskuksen taloutta on tasapainotettu tilapäisellä sisäisen korkomenon kahden prosenttiyksikön alennuksella.

Tilikauden tuloksen käsittely

Tilikauden alijäämä 1 049 325,39 euroa esitetään vähennettäväksi edellisten tilikausien ylijäämästä.

LAHDEN TILAKESKUS

TULOSLASKELMA	1.1. - 31.12.2018	1.1. - 31.12.2017
Liikevaihto	62 298 396,49	57 519 087,70
Valmistus omaan käyttöön	896 428,30	719 655,68
Liiketoiminnan muut tuotot	355 496,67	1 860 942,62
Muut tuet ja avustukset	0,00	0,00
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-7 671 894,48	-7 037 272,24
Palvelujen ostot	<u>-13 951 025,13</u>	<u>-11 820 638,23</u>
	-21 622 919,61	-18 857 910,47
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-2 066 279,49	-2 048 075,00
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-408 257,10	-330 264,90
Muut henkilösivukulut	<u>-71 660,21</u>	<u>-87 293,68</u>
	-2 546 196,80	-2 465 633,58
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-24 652 216,82	-23 084 384,25
Arvonalentumiset	<u>0,00</u>	<u>-434 908,40</u>
	-24 652 216,82	-23 519 292,65
Liiketoiminnan muut kulut	<u>-12 884 284,78</u>	<u>-10 989 847,53</u>
Liikeliikenne-/alijäämä	1 844 703,45	4 267 001,77
Rahoitustuotot ja -kulut		
Kunnalle maksetut korkokulut	-2 963 792,20	-2 192 844,16
Muut rahoituskulut	<u>-12 708,81</u>	<u>-967,36</u>
	-2 976 104,43	-2 193 767,85
YII-/alijäämä ennen satunnaisia erä	-1 131 400,98	2 073 233,92
Satunnaiset tuotot ja kulut		
Satunnaiset tuotot	<u>0,00</u>	<u>0,00</u>
YII-/alijäämä ennen varauksia	-1 131 400,98	2 073 233,92
Poistoeron lisäys/vähennys	82 075,59	82 075,59
Tilikauden yli-/alijäämä	-1 049 325,39	2 155 309,51
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Sijoitetun pääoman tuotto, %	0,59	1,40
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, %	0,59	1,40
Voitto, %	-1,82	3,60

LAHDEN TILAKESKUS

TASE	31.12.2018	31.12.2017
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Muut pitkävaikutteiset menot	4 859 467,91	5 388 674,29
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet	943 671,41	962 816,05
Rakennukset	269 343 549,41	276 009 022,93
Kiinteät rakenteet ja laitteet	15 521 816,75	13 464 776,79
Koneet ja kalusto	443 424,60	470 393,62
Ennakkomaks ja keskener hank	33 867 736,87	13 721 704,69
	<u>320 120 199,04</u>	<u>304 628 714,08</u>
Sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet	2 271 834,20	2 323 976,49
	<u>2 271 834,20</u>	<u>2 323 976,49</u>
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
	0,00	0,00
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	322 263,72	158 409,52
Muut saamiset	548 855,10	1 316 361,27
Siirtosaamiset	206 581,48	0,00
	<u>1 077 700,30</u>	<u>1 474 770,79</u>
VASTAAVAA YHTEENSÄ	<u>328 329 201,45</u>	<u>313 816 135,65</u>
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	9 650 856,87	7 495 547,36
Tilikauden yli-/alijäämä	-1 049 325,39	2 155 309,51
	<u>8 601 531,48</u>	<u>9 650 856,87</u>
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET		
Poistoero	1 093 001,68	1 175 077,27
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Lainat kunnalta	309 179 222,13	296 379 222,13
Lyhytaikainen		
Lainat kunnalta	81 009,90	387 330,31
Ostovelat	8 688 623,57	5 618 791,65
Muut velat	63 822,85	66 788,84
Siirtovelat	621 989,84	538 068,58
	<u>9 455 446,16</u>	<u>6 610 979,38</u>
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	<u>328 329 201,45</u>	<u>313 816 135,65</u>
TASEEN TUNNUSLUVUT		
Omavaraisuus, %	2,95	3,45
Suhteellinen velkaantuneisuus, %*	508,56	510,26
Kertynyt ylijäämä 31.12. 1000 €	8 602	9 651
Lainakanta 31.12. 1000 €	309 260	296 767

LAHDEN KAUPUNGINORKESTERI

TOIMINTAKERTOMUS

Toiminta-ajatus

Kaupunginorkesteri tarjoaa monipuolisilla konserteillaan erityisesti lahtelaisille elämänlaatua parantavia ja henkistä virkistymistä lisääviä elämyksiä. Orkesteri jatkaa kansainvälistä näkyvää työtään ja näin toimii yhtenä kaupungin merkittävistä vahvuustekijöistä.

Intendentin katsaus

Toimintavuosi oli toinen kokonainen kalenterivuosi Dima Slobodenioukin toimiessa orkesterin ylikapellimestarina ja Sibelius-festivaalin taiteellisena johtajana. Osana toimintansa kehittämistä orkesteri järjesti ensimmäisenä Suomessa suuren suosion saavuttaneen Sukellus orkesteriin -konserttimuodon, jossa yleisö pääsee kokemaan konsertin orkesterin seassa istuen. Lokakuussa orkesteri vieraili Pietarin Filharmoniaassa.

Yhteistyötä Hämeenlinnan kaupungin kanssa jatkettiin konserttievailuin ja lasten- ja nuorten kanssa tehtävä työ oli edelleen yksi orkesterin painopistealueista. Kaupunginorkesteri osallistui myös valtakunnalliseen Taidetestaajat-hankkeeseen, jonka puitteissa orkesterin konserteissa kävi yli 6.000 kahdeksaslukulaista Päijät-Hämeestä ja Uudeltamaalta.

Henkilöstö

Orkesterin henkilöstössä oli tilikauden päättyessä kaksi vakinaista viranhaltijaa, 69 toistaiseksi palkattua kokoaikais- ta työntekijää ja yksi määräaikainen työntekijä. Määräaikainen työntekijä toimii pitkäaikaisen työolman sijaisena.

Ympäristötekijät

Kaupunginorkesterin Hiilivapaa Sinfonia Lahti -hanke sai kansainvälisen Classical:NEXT -innovaatiopalkinnon Rotterdamissa toukokuussa.

Sisäinen valvonta ja riskien hallinta

Riskikartoitus tehdään Lahden kaupunginorkesterissa säännöllisesti. Edellinen päivitys tehtiin joulukuussa 2017 ja annettu tuolloin tiedoksi kaupungin turvallisuus- ja riskienhallintapäällikölle. Riskienhallintaan ja -seurantaan osallistuvat kaikki hallinnontyöntekijät oman vastuualueensa osalta.

Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

Tilikauden tuloksen muodostumista kuvataan tuloslaskelmassa ja toiminnan rahoitusta kuvataan rahoituslaskelmassa.

Orkesterin sitova tulostavoite, tilikauden yli-/alijäämä oli 0 euroa. Tulostavoitetta ei saavutettu vaan tilikauden alijäämäksi muodostui 256.720,14 euroa.

Tilikauden tuloksen käsittely

Tilikauden alijäämä 256.720,14 euroa esitetään kirjattavaksi taseen oman pääoman liikeylijäämä/alijäämän tilille.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Orkesterin toiminnalliset tavoitteet sisältyivät sivistyksen palvelualueen tavoitteisiin ja toteutuminen raportoidaan sivistyksen palvelualueen tavoitteiden toteutuman yhteydessä.

Tuottavuustoimenpiteet

Erityyppisten konserttien lippujen hinnoittelulla tavoiteltiin tulolisäyksiä, ja lisäksi toimintavuoden aikana hankittiin ulkopuolista rahoitusta tuotantoihin. Tehokkailla ja kohdenetuilla markkinointitoimenpiteillä tavoiteltiin yleisömäärien kasvua.

Taloudellinen tilanne otettiin huomioon ohjelmistosuunnittelussa. Avustajia sekä työ- ja sairauslomasijaisia kiinnitettiin tarkasti kohdentaen vain välttämättömissä tilanteissa. Taloutta tasapainotettiin näin säästämällä palkkakuluista.

Toiminnan laajuutta kuvaavat tunnusluvut

	TP2015	TP2016	TP2017	TP2018
Julkisia konsertteja	57	63	60	86
* Kuulijoita em. konserteissa	44 035	43 499	41 368	53 910
Muita esiintymisiä (tilausesiintymiset, ulkomaan konsertit, pienryhmät)	122	79	94	64
* Kuulijoita em. esiintymisissä	43 867	6 695	15 703	5 294
Kuulijoita yhteensä	87 902	50 194	57 071	59 204
Valtionosuus				
* Henkilötyövuodet	84	84	84	84
* Valtionosuus 1 000 €	1 684	1 632	1 516	1 499

LAHDEN KAUPUNGINORKESTERI

TULOSLASKELMA	1.1. - 31.12.2018	1.1. - 31.12.2017
Liikevaihto	790 259,95	1 080 498,54
Liiketoiminnan muut tuotot	20 104,76	21 660,70
Muut tuet ja avustukset	104 000,00	184 000,00
Tuet ja avustukset kunnalta	4 672 600,04	4 675 500,00
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-27 262,23	-40 108,30
Palvelujen ostot	-1 052 993,34	-1 361 236,00
	<u>-1 080 255,57</u>	<u>-1 401 344,30</u>
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-3 233 464,85	-3 295 258,87
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-637 609,76	-582 261,73
Muut henkilösivukulut	-110 586,84	-138 036,78
	<u>-3 981 661,45</u>	<u>-4 015 557,38</u>
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-21 432,33	-22 643,39
Liiketoiminnan muut kulut	<u>-760 213,96</u>	<u>-774 315,13</u>
Liikeyli-/alijäämä	-256 598,56	-252 200,96
Rahoitustuotot ja -kulut		
Muut rahoitustuotot	5,82	78,42
Muut rahoituskulut	-127,40	-3 199,28
	<u>-121,58</u>	<u>-3 120,86</u>
Tilikauden yli-/alijäämä	-256 720,14	-255 321,82
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Sijoitetun pääoman tuotto, %	-33,23	-24,82
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, %	-33,23	-24,82
Voitto, %	-32,49	-23,63

LAHDEN KAUPUNGINORKESTERI

TASE	31.12.2018	31.12.2017
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineelliset hyödykkeet		
Koneet ja kalusto	154 977,24	136 655,57
	<u>154 977,24</u>	<u>136 655,57</u>
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	20 474,95	34 057,61
Saamiset kunnalta	1 261 913,65	1 401 826,97
Muut saamiset	58 927,71	28 723,89
Siirtosaamiset	12 474,57	40 639,99
	<u>1 353 790,88</u>	<u>1 505 248,46</u>
Rahat ja pankkisaamiset	100,00	100,00
VASTAAVAA YHTEENSÄ	<u>1 508 868,12</u>	<u>1 642 004,03</u>
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Ed. tilikausien yli-/alijäämä	900 872,52	1 156 194,34
Tilikauden yli-/alijäämä	-256 720,14	-255 321,82
	<u>644 152,38</u>	<u>900 872,52</u>
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	21 528,69	24 840,79
VIERAS PÄÄOMA		
Lyhytaikainen		
Saadut ennakot	67 970,20	38 539,50
Ostovelat	136 016,14	88 186,85
Muut velat	68 840,42	79 838,98
Siirtovelat	570 360,29	509 725,39
	<u>843 187,05</u>	<u>716 290,72</u>
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	<u>1 508 868,12</u>	<u>1 642 004,03</u>
TASEEN TUNNUSLUVUT		
Omavaraisuus, %	44,70	56,18
Suhteellinen velkaantuneisuus, % *	13,88	11,37
Kertynyt ylijäämä, 1000 €	644	901

LAHDEN KAUPUNGINORKESTERI

RAHOITUSLASKELMA	2018	2017
Toiminnan rahavirta		
Liikelyli-/alijäämä	-256 598,56	-252 200,96
Poistot ja arvonalentumiset	21 432,33	22 643,39
Rahoitustuotot ja -kulut	-121,58	-3 120,86
Tulorahoituksen korjaukset	0,00	-394,61
	-235 287,81	-233 073,04
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-39 754,00	0,00
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	0,00	483,87
	-39 754,00	483,87
Toiminnan ja investointien rahavirta	-275 041,81	-232 589,17
Rahoituksen rahavirta		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-3 312,10	-9 687,76
Saamisten muutos kunnalta	139 913,32	136 961,60
Saamisten muutos muilta	11 544,26	71 579,16
Korottomien velkojen muutos muilta	126 896,33	33 736,17
	275 041,81	232 589,17
Rahoituksen rahavirta	275 041,81	232 589,17
Rahavarojen muutos	0,00	0,00
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	100,00	100,00
Rahavarat 1.1.	100,00	100,00
	0,00	0,00
RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, €	617 799,04	1 044 844,07
Quick ratio	1,7	2,2
Current ratio	1,7	2,2

LAHDEN KAUPUNGINTEATTERI

TOIMINTAKERTOMUS

Toiminta-ajatus

Kaupunginteatteri on laadukas, omaleimainen ja ohjelmistoltaan monipuolinen metropolialueen pohjoinen keskusteatteri ja Lahden keskeinen vetovoimatekijä. Teatteri järjestää teatteriesityksiä omana tuotantonaan ja yhteistuotantoina. Ohjelmistonsa täydentämiseksi teatteri järjestää koti- ja ulkomaisia teatterivierailuja ja muita kulttuuriesityksiä.

Teatterinjohtajan katsaus

Toiminnallista yhteistyötä teatterialan muiden toimijoiden kanssa lisättiin. Koko perheelle suunnattujen esitysten osuus ohjelmistosta kasvoi. Avolava-toimintaa jatkettiin ja syvennettiin teatterin yleisötyötä, jonka avulla pyritään saavuttamaan kaupunkilaisia varsinaisten maksullisten esitysten ulkopuolella.

Henkilöstö

Kaupunginteatterin henkilöstömäärä tilikauden päättyessä oli 86 vakinaista koko tai osa-aikaista viranhaltijaa tai työntekijää sekä 46 tilapäistä ja osa-aikaista työntekijää määräaikaissa työsuhteissa. Tilapäiset työntekijät ovat pääosin vierailuvia suunnittelijoita, taiteilijoita ja avustajia, joiden palkkausperusteena on teoksen harjoitus- tai esityskerta. Lisäksi määräaikaista työntekijöitä työskentelee sijaisuuksissa.

Osa toimintavuoden aikana vapautuneista toimista jätettiin täyttämättä.

Ympäristötekijät

Teatteritalon ja esitysten valaisemiseen käytettävän energian minimointiin on kiinnitetty huomiota.

Näytelmien pukuja ja lavasteita varastoidaan ja hyödynnetään yhä uudelleen. Käytöstä poistettava lavastus- ja pukumateriaalit kierrätetään.

Lipunmyynnin osalta verkkokaupan osuus kokonaisuudessa on jatkuvasti lievässä kasvussa.

Sisäinen valvonta ja riskien hallinta

Kaupunginteatterilla on tilikauden aikana tarkistettu riskienhallintasuunnitelma. Tilinpäätökseen liittyvä itsearviointi suoritettiin tilikauden päätteeksi.

Lipunmyyntijärjestelmän maksu- ja myyntitapahtumat siirretään eräajoina kaupungin taloushallinnon järjestelmiin.

Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

Tilikauden tulos esitetään tuloslaskelmassa ja toiminnan rahoitus esitetään rahoituslaskelmassa.

Teatterin sitova tulostavoite, tilikauden yli-/alijäämä oli 0 euroa. Tulostavoite ylittyi, kun ylijäämä oli 68 605,78 euroa.

Tilikauden ylijäämä muodostui kulujen alittumisesta. Kulut alittuivat erityisesti materiaali- ja palvelukuluissa, henkilöstökuluissa, poistoissa sekä tekijänoikeusmaksuissa, jotka ovat sidoksissa pääsylipputuloihin. Pääsylipputulot jäivät noin 363 000 euroa alle tulotavoitteen. Tavoitteeseen ei päästy vaikka katsojamäärä saatiin kasvatettua edelliseen vuoteen verrattuna.

Tilikauden tuloksen käsittely

Tilikauden ylijäämä 68 605,78 euroa esitetään kirjattavaksi taseen oman pääoman liikeylijäämän/-alijäämän tilille.

Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Teatterin toiminnalliset tavoitteet sisältyivät sivistyksen palvelualueen tavoitteisiin ja toteutuminen raportoidaan sivistyksen palvelualueen tavoitteiden toteutumana yhteydessä.

Tuottavuustoimenpiteet

Teatterin ensi-ilat keskistettiin pääosin syysnäytäntökauteen, jolloin on sesonki ja kysyntä suurimmillaan.

Ensi-iltoja järjestettiin kahdeksan, joista kaksi oli yhteistuotantoja. Yhteistyötä tehtiin mm. Salpauksen sirkusartistiin ja Tiirismaan musiikkilukion kanssa. Omien tuotantojen vähentymistä korvattiin vierailuesityksillä. SKR:n taidetestaajat-hankkeen myötä Täällä Pohjantähden alla-esitystä saapui seuraamaan noin 5 500 uusmaalaista nuorta.

Toiminnan laajuutta kuvaavat tunnusluvut	TP 2014	TP 2015	TP 2016	TP 2017	TP 2018
Katsojia	73 118	70 127	81 418	81 169	83 664
Ensi-iltoja	11	10	10	7	8
Esityskertoja*	405	372	336	320	323
Tulot/€/katsoja**	20,48	22,4	26,22	25,41	25,58
Valtionosuuden perusteet:					
henkilötyövuodet	120	120	120	120	120
Valtionosuus 1.000 €	2 494	2 494	2 343	2 275	2 275

* Tunnusluku sisältää tilaisuudet, joista tilastoitu teatterin katsojat. Esitysten lukumäärän vaihtelut selittää ensisijassa pienen Aino studionäytämön ja lämpiön Satunurkan esitysmäärien vaihtelu. Teatterinäytäntöjen lisäksi teatterin järjestämiin 225 yleisötyön tilaisuuteen osallistui 9 482 henkilöä.

**Tunnusluku ei sisällä kaupungin toiminta-avustusta ja Teatteri- ja orkesterilain mukaista valtionosuutta.

Lahden kaupungin teatteritoimintaan saama valtionosuus perustuu Opetus- ja kulttuuriministeriön vahvistamien henkilötyövuosien lukumäärään. Henkilötyövuodet määräytyvät pääosin teatterin toteutuneiden kustannusten (pois lukien tilakustannukset ja kustannuslaskennalliset erät) mukaan. Vuonna 2018 yhden vahvistetun henkilötyövuoden valtionosuuden arvo oli 19 394 euroa.

LAHDEN KAUPUNGINTEATTERI

TULOSLASKELMA	1.1. - 31.12.2018	1.1. - 31.12.2017
Liikevaihto	1 980 327,53	1 895 362,67
Liiketoiminnan muut tuotot	159 972,21	166 569,04
Tuet ja avustukset kunnalta	6 657 200,08	6 607 500,00
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-279 967,92	-309 278,61
Palvelujen ostot	-1 370 809,44	-1 397 994,89
	-1 650 777,36	-1 707 273,50
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-3 688 647,60	-3 783 949,26
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-879 689,26	-818 383,46
Muut henkilösivukulut	-128 901,68	-164 324,79
	-4 697 238,54	-4 766 657,51
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-238 210,55	-260 706,48
Liiketoiminnan muut kulut	-2 131 697,56	-2 095 098,02
Liikeyl-/alijäämä	79 575,81	-160 303,80
Rahoitustuotot ja -kulut		
Muut rahoitustuotot	30,62	52,34
Kunnalle maksetut korkokulut	-7 815,84	-7 815,88
Muut rahoituskulut	-3 184,81	-3 256,76
	-10 970,03	-11 020,30
Tilikauden yli-/alijäämä	68 605,78	-171 324,10
TULOSLASKELMAN TUNNUSLUVUT		
Sijoitetun pääoman tuotto, %	-31	84
Kunnan sijoittaman pääoman tuotto, %	-31	84
Voitto, %	3,46	-9,04

LAHDEN KAUPUNGINTEATTERI

TASE	31.12.2018	31.12.2017
VASTAAVAA		
PYSYVÄT VASTAAVAT		
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet	3 384,37	11 673,79
Aineelliset hyödykkeet		
Kiinteät rakenteet ja laitteet	249 774,09	289 229,15
Koneet ja kalusto	280 505,94	337 786,84
Ennakkomaks ja keskener hank	13 400,00	0,00
	<u>547 064,40</u>	<u>638 689,78</u>
VAIHTUVAT VASTAAVAT		
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	15 506,04	12 096,42
Saamiset kunnalta	126 904,63	0,00
Muut saamiset	102 539,16	91 462,64
Siirtosaamiset	26 409,38	20 166,76
	<u>271 359,21</u>	<u>123 725,82</u>
Rahat ja pankkisaamiset	3 600,00	2 700,00
VASTAAVAA YHTEENSÄ	<u>822 023,61</u>	<u>765 115,60</u>
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA		
Ed. tilikausien yli-/alijäämä	-577 008,77	-405 684,67
Tilikauden yli-/alijäämä	68 605,78	-171 324,10
	<u>-508 402,99</u>	<u>-577 008,77</u>
VIERAS PÄÄOMA		
Pitkäaikainen		
Lainat kunnalta	260 528,90	260 528,90
Lyhytaikainen		
Lainat kunnalta	0,00	71 408,82
Saadut ennakot	156 557,00	140 040,00
Ostovelat	139 822,70	109 399,98
Muut velat	106 317,64	120 444,00
Siirtovelat	667 200,36	640 302,67
	<u>1 069 897,70</u>	<u>1 081 595,47</u>
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	<u>822 023,61</u>	<u>765 115,60</u>
TASEEN TUNNUSLUVUT		
Omavaraisuus, %	-76,40	-92,31
Suhteellinen velkaantuneisuus, % *	13,34	13,87
Kertynyt ylijäämä, 1000 €	-508	-577
Lainakanta 31.12. 1000 €	261	332

LAHDEN KAUPUNGINTEATTERI

RAHOITUSLASKELMA	2018	2017
Toiminnan rahavirta		
Liikelyli-/alijäämä	79 575,81	-160 303,80
Poistot ja arvonalentumiset	238 210,55	260 706,48
Rahoitustuotot ja -kulut	<u>-10 970,03</u>	<u>-11 020,30</u>
	306 816,33	89 382,38
Investointien rahavirta		
Investointimenot	<u>-146 585,17</u>	<u>-139 009,42</u>
Rahoitusosuudet investointimenoihin	<u>0,00</u>	<u>0,00</u>
Investointien rahavirta	-146 585,17	-139 009,42
Toiminnan ja investointien rahavirta	160 231,16	-49 627,04
Rahoituksen rahavirta		
Lainakannan muutokset		
Lyhytaikaisten lainojen muutos kunnalta	<u>-71 408,82</u>	<u>71 408,82</u>
	-71 408,82	71 408,82
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos kunnalta	-126 904,63	27 181,26
Saamisten muutos muilta	-20 728,76	-51 165,40
Korottomien velkojen muutos kunnalta		
Korottomien velkojen muutos muilta	<u>59 711,05</u>	<u>2 202,36</u>
Rahoituksen rahavirta	-87 922,34	-21 781,78
Rahoituksen rahavirta	-159 331,16	49 627,04
Rahavarojen muutos	900,00	0,00
Rahavarojen muutos		
Rahavarat 31.12.	3 600,00	2 700,00
Rahavarat 1.1.	<u>2 700,00</u>	<u>2 700,00</u>
	900,00	0,00

RAHOITUSLASKELMAN TUNNUSLUVUT

Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä 5 vuodelta, €	261 759,27	-58 063,87
Quick ratio	0,3	0,1
Current ratio	0,3	0,1

Taseyksiköiden sitovuustasojen ylitykset

Taseyksiköiden sitovuustasoksi on määritelty tilikauden yli-/alijäämä.

Lahden kaupunginorkesteri 1 000 €	Alkuperäinen TA 2018	Talousarvio- muutokset	Talousarvio muutos- ten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Tilikauden yli-/alijäämä	0,0	0,0	0,0	-256,7	-256,7

Liikunta- ja kulttuurilautakunta (31.1.2019/4 §): Sitovasta tavoitteesta poikkeamisen syynä olivat mm. seuraavat tekijät: toimintatulojen jääminen tavoitteesta, kustannustason kasvu sekä aluetoiminnan avustusehtojen muutos.

Pääsylippu- ja liiketoiminnan tulot eivät toteutuneet arvioidun mukaisesti. Kaupunginorkesterin sitovan määrärahan ylitys kirjataan vähennyksenä kaupunginorkesterin taseen omaan pääomaan, edellisten tilikausien ylijäämään.

KÄYTETYT KIRJANPITOKIRJAT JA TOSITELAJIT

Luettelo v. 2018 käytetyistä kirjanpitokirjoista:

Päiväkirja	sähköisessä arkistossa
Pääkirja	sähköisessä arkistossa
Käyttöomaisuuskirjanpito	sähköisessä arkistossa
Ostoreskontra	sähköisessä arkistossa
Myyntireskontra	sähköisessä arkistossa
Palkkakirjanpito	sähköisessä arkistossa
Varastokirjanpito	sähköisessä arkistossa
Konsernikirjanpito	atk-tulosteena
Lainat (anto- ja ottolainat)	sähköisessä arkistossa
Haltijavelkakirjat ja panttikirjat	atk-tulosteena
Takaussitoumukset	atk-tulosteena
Lahjoitusrahastot	atk-tulosteena
Rahoitusosuuskortisto	atk-tulosteena
Tasekirja	erikseen sidottu paperisena
Tase-erittelyt	erikseen arkistoitu paperisena

Käytetyt tositelajit:

Muistiotositteet	SA
Muistiotositteet (jaksotukset)	SB
Jaksotuksen purku	JP
Muistiotosite (yrityksen sisäinen laskutus)	KU
Muistiotosite (toistuvaistosite)	KT
Muistiotosite (yritysten välinen kirjaus)	Y1
ALV-vero kauden vaihteessa	SV
Laskujen maksatus	R2
Sähköiset ostolaskut (IP), veloitus	KR
Sähköiset ostolaskut (IP), hyvitys	KG
Ostoreskontra (toimittajat suoritus)	KZ
Laskutus- ja myyntireskontratositteet	RV
Myyntireskontra (asiakas suoritus)	DZ
Myyntireskontra (korkolasku)	DA
Tasaustosite (reskontra käsinkuittaus)	AB
Maksunpalautus asiakkaalle	ZP
Luottotappiokirjaus	LT
KOM purku taseeseen	PU
KOM kirjaus	AA
KOM poistokirjaus	AF
COFI-täsmäytys	SC
Maksuselvitys	ZV
Rahoitus	R1
Tositetiliotteet	SK
F.K. palkkaliittymä	L1
TEM matkalaskuliittymä	L2
CPU-kassapankkiliittymä	L4
Lippupiste In-House	L7
Lomapalkkavaraukset	L8

TILINPÄÄTÖKSEN ALLEKIRJOITUKSET

Lahdessa 18. päivänä maaliskuuta 2019

Kaupunginjohtajan varamies, konsernipalvelujohtaja

Mika Mäkinen

Lahden kaupunginhallitus

Juha Rostedt

Alestin Basboga

Sirkku Hildén

Jetta Laakso

Hannu Rahkonen

Pekka Komu

Aleksi Mäntylä

Sonja Falk

Jenna Koskela

Rami Lehto

Merja Vänter

TILINTARKASTAJAN MERKINTÄ

Olemme antaneet suorittamastamme tilintarkastuksesta tänään kertomuksen.

Lahdessa 6 päivänä ~~maaliskuuta~~ ^{huhtikuuta} 2019

KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy

Esko Säilä,
JHT, HT